

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

HAYAT BİLGİSİ VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM
PROGRAMLARINDA AFETLER

Taner OKUMUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2025

©2025-Taner OKUMUŞ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

HAYAT BİLGİSİ VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM
PROGRAMLARINDA AFETLER

DISASTERS IN LIFE SCIENCE AND SOCIAL STUDIES
CURRICULA

Hazırlayan
Taner OKUMUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Yurdal DİKMENLİ

KIRŞEHİR-2025

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Taner OKUMUŞ tarafından hazırlanan “*Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Afetler*” adlı tez çalışması 07/02/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman.....

Prof. Dr. Yurdal DİKMENLİ

Üye.....

Prof. Dr. Adem TAŞDEMİR

Üye.....

Dr. Öğr. Üyesi Alper Murat ÖZDEMİR

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

..../..../2025

(İmza)

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

07/02/2025

Taner OKUMUŞ

ÖZET

HAYAT BİLGİSİ VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA AFETLER

YÜKSEK LİSANS

Hazırlayan: Taner OKUMUŞ

Danışman: Prof. Dr. Yurdal DİKMENLİ

2025- (XXI + 197)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Yurdal DİKMENLİ

Prof. Dr. Adem TAŞDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Alper Murat ÖZDEMİR

Deprem, sel, heyelan vb. doğa olayları meydana gelirken can ve mal kaybına neden olarak afete dönüşebilmektedir. Afetten korunmak, afet bilinci oluşturmak için küçük yaşlarda eğitime ihtiyaç vardır. Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi dersi içeriklerinin yapısı gereği afet konusunu içinde barındıran ve çocukların küçük yaşta afetlerle tanışmasını sağlayan derslerdir. Bu çalışma, ilkökul düzeyinde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan afet konuları, afet konularının değişimleri ve değişimin yaşanılan afetlerle ilişkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışma doküman inceleme deseni çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla ilkökul düzeyinde 1926-2024 yılları arası Hayat Bilgisi öğretim programları;1968-2024 yılları arasındaki Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Öğretim programlarında yer alan afet konuları tespit edilmiş ve sınıf düzeyleri kapsamında tablolştırılmıştır. Elde edilen veriler, araştırmanın alt problemleri çerçevesinde analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre programlarda yer alan afetlerin ülkemizde görülen afet çeşitleri olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın yaşanılan afetlerden sonra oluşturulan programların yaşanılan afetlerle kısmen ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Bazı programlarda sadece bir afet çeşidine yoğunlaşıldığı diğer afet çeşitlerinin göz ardı edildiği, afet konularının bazı sınıf düzeylerinde yer alırken bazılarında yer almadığı genel olarak istikrar ve tutarlılık göstermediği sonuca ulaşılmıştır. Afet yönetimi süreçlerinin afet öncesi, sonrası ve sonrasında kapsaması son programlarda önem kazanmıştır. Afet bilincinin daha küçük yaşlardan itibaren oluşturulması için Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde kapsamlı ve sistematik bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda, programların yalnızca bir afete odaklanmaktan çıkarılarak çeşitli afet türlerini kapsaması, afet eğitiminin uluslararası standartlara uygun olması, teorik bilgilerin yanı sıra uygulamalı ve pratik çalışmaların programlarda daha fazla yer verilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet, hayat bilgisi, ilkökul, öğretim programı, sosyal bilgiler

ABSTRACT

DISASTERS IN LIFE SCIENCE AND SOCIAL STUDIES CURRICULA

M.Sc. Thesis

Preparer: Taner OKUMUŞ

Advisor: Prof. Dr. Yurdal DİKMENLİ

2025 – XXI + 197

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

Basic Education

Class Education Science

Jury

Prof. Dr. Yurdal DİKMENLİ

Prof. Dr. Adem TAŞDEMİR

Assist. Prof. Dr. Alper Murat ÖZDEMİR

Disasters such as earthquakes, floods, and landslides can cause loss of life and property, turning into catastrophic events. To prevent disasters and raise disaster awareness, education at an early age is essential. Due to their content structure, Social Studies and Life Science courses include disaster-related topics, enabling children to become familiar with disasters at a young age. This study aims to determine the disaster-related topics included in the Life Science and Social Studies curricula at the primary school level, their changes over time, and the relationship between these changes and experienced disasters. This study, conducted within the framework of document analysis design, employs a qualitative research method. For this purpose, the Life Science curricula from 1926 to 2024 and the Social Studies curricula from 1968 to 2024 were selected as the study group at the primary school level. Disaster-related topics included in the curricula were identified and tabulated according to grade levels. The obtained data were analyzed and interpreted within the framework of the sub-problems of the research. Findings indicate that the disasters included in the curricula align with the types of disasters observed in the country. However, it was found that curricula developed after experienced disasters were only partially related to those events. In some curricula, a single type of disaster was heavily focused on, while other disaster types were overlooked. Additionally, disaster-related topics were included in some grade levels but not in others, leading to a lack of consistency and stability. In recent curricula, the importance of covering disaster management processes before, during, and after disasters has increased. It was concluded that a comprehensive and systematic approach should be adopted in Life Science and Social Studies courses to foster disaster awareness from an early age. Accordingly, it is recommended that curricula cover various types of disasters instead of focusing on only one, align with international disaster education standards, and incorporate more practical and applied activities alongside theoretical knowledge.

Keywords: Curriculum, disaster, life science, primary school, social studies

ÖN SÖZ

Afetler, insan hayatını derinden etkileyen doğal ve insan kaynaklı olaylar olarak, bireylerin ve toplumların yaşamında kalıcı izler bırakmaktadır. Bu nedenle afetlere karşı farkındalık oluşturmak ve afetlere hazırlıklı bireyler yetiştirmek, eğitim sisteminin temel sorumluluklarından biri haline gelmiştir. Afet eğitimi, bireylerin riskleri tanınması, doğru davranışları öğrenmesi ve bu bilgileri yaşamlarına entegre etmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programları, bireylerin temel yaşam becerileri kazandığı, çevresel ve toplumsal olayları anlamaya başladığı önemli bir eğitim basamağını temsil etmektedir. Özellikle Hayat Bilgisi dersinde bireylerin günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri durumlara yönelik bilgi ve beceri kazanmaları hedeflenirken, Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal olaylar, doğal afetler ve insan sorumlulukları gibi perspektif sunulmaktadır. Bu çalışmada, ilkökul düzeyinde 1926-2024 yılları arası Hayat Bilgisi ve 1968-2024 yılları arasındaki Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan afet konuları, afet konularının değişimi ve bu değişimlerin yaşanan afetlerle ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Afet bilincinin küçük yaşlardan itibaren kazandırılmasının önemi vurgulanarak, eğitimin bu süreçteki rolü değerlendirilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünü araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları; ikinci bölümünü kavramsal açıklamalar ve ilgili literatür; üçüncü bölümünü araştırmanın modeli, verilerin toplanması ve analizi; dördüncü bölümünü bulgular ve bunlara dayalı yorumlar, beşinci bölümünü ise araştırmanın sonuçları ve bu sonuçlara bağlı olarak geliştirilen tartışma ve öneriler oluşturmaktadır.

Kıymetli hocam, Prof. Dr. Yurdal DİKMENLİ'nin yol gösterici tutumu ve ilham veren rehberliği sayesinde bu çalışmayı başarıyla tamamladım. Kendisinden aldığım bilgi ve destek, yalnızca bu çalışmada değil, akademik ve kişisel gelişimimde de önemli bir yer tutmaktadır. Bu belirttiğim özellikleriyle öğrencisi olmakla onur ve çalışmakla gurur duyduğum çalışmanın her aşamasında değerli bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, yapıcı düşünceleri ve önerileriyle tezin her yönüyle gelişmesine katkı sağlayan, beni motive ederek çalışmamı tamamlamamda destek olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Yurdal DİKMENLİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunmamda jüri üyesi olarak yer alan ve kıymetli vakitlerini ayırarak çalışmamı değerlendiren saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Adem TAŞDEMİR ve Dr. Öğr. Üyesi Alper Murat ÖZDEMİR'e teşekkürü borç bilirim. Yaptıkları değerli eleştiriler, öneriler ve

yönlendirmeler, çalışmamın daha iyi bir noktaya gelmesine büyük katkı sağlamıştır. Tez sürecimde gösterdikleri ilgi ve yapıcı yaklaşımlarından dolayı kendilerine şükranlarımı ve memnuniyetimi ifade etmek isterim.

Eğitimin, ülke bireyleri için son derece önemli olduğuna inanan, öğrencilik hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili babam İsmet OKUMUŞ'a, çocuklarının okuması için her türlü fedakârlığı yapan ve hakkını asla ödeyemeyeceğim kıymetli annem Anakız OKUMUŞ'a, her daim yanımda olan ve desteklerini benden esirgemeyen abim Tahsin OKUMUŞ ile kardeşim Yasin OKUMUŞ'a gönülden teşekkür ederim.

Bu tezi tamamlayarak akademik hayatımın ilk adımını atmanın mutluluğu ve gururunu yaşıyorum. Bu süreç, hem bilgi birikimimi artırma hem de akademik dünyaya katkı sağlama yolunda önemli bir basamak oldu. Tezimin, çalıştığım alandaki mevcut bilgi birikimine katkı sunması ve gelecekte yapılacak araştırmalara yol göstermesi en büyük temennimdir. Elde edilen bulguların akademik camia için faydalı olmasını, alandaki tartışmalara yeni bir perspektif kazandırmasını umut ediyorum.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
BİLDİRİM	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xx
KISALTMALAR	xxi
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	4
1.2.1. <i>Problem Cümlesi ve Alt Problemler</i>	6
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	7
1.4. VARSAYIMLAR	7
1.5. TANIMLAR	7
BÖLÜM II	9
2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR	9
2.1. ÖĞRETİM PROGRAMLARI	9
2.1.1. ÖĞRETİM PROGRAMI	9
2.1.2. ÖĞRETİM PROGRAMLARININ EĞİTİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	10
2.1.3. ÖĞRETİM PROGRAMININ UNSURLARI VE TAŞIMASI GEREKEN ÖZELLİKLER	11
2.1.3.1. <i>Hedef</i>	12
2.1.3.2. <i>İçerik</i>	14

2.1.3.3. Eğitim Durumları	15
2.1.3.4. Ölçme ve Değerlendirme	17
2.1.4. 1924-2026 YILLARI ARASI ÖĞRETİM PROGRAMLARI	18
2.2. HAYAT BİLGİSİ DERSİ	25
2.2.1. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN TANIMI	25
2.2.2. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN KAPSAMI	26
Sosyal Bilimler:	26
Doğa Bilimleri (Fen Bilimleri):	27
Sanat:	27
Düşünce ve Değerler:	28
2.2.4. HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE AFET KONUSU	28
2.2.5. HAYAT BİLGİSİ DERSİ TARİHİ	29
2.2.6. HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI	29
2.2.6.1. 1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	29
2.2.6.2. 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	30
2.2.6.3. 1948 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	31
2.2.6.4. 1968 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	31
2.2.6.5. 1998 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	32
2.2.6.6. 2005/2009 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	32
2.2.6.7. 2015 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	33
2.2.6.8. 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	34
2.2.6.9. 2023 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	35
2.2.6.10. 2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	36
2.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİ	37
2.3.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TANIMI	37
2.3.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN KAPSAMI	39

2.3.2.1. Tarih.....	39
2.3.2.2. Coğrafya.....	40
2.3.2.3. Antropoloji.....	40
2.3.2.4. Sosyoloji.....	40
2.3.2.5. Psikoloji.....	40
2.3.2.6. Hukuk.....	41
2.3.2.7. Ekonomi.....	41
2.3.2.8. Felsefe.....	41
2.3.2.9. Siyaset Bilimi.....	41
2.3.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE AFET KONUSU.....	42
2.3.4. SOSYAL BİLGİLER DERSİ TARİHİ.....	42
2.3.5. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI.....	43
2.3.5.1. 1968 Sosyal Bilgiler Programı.....	43
2.3.5.2. 1990 Sosyal Bilgiler Programı.....	44
2.3.5.3. 1998 Sosyal Bilgiler Programı.....	44
2.3.5.4. 2005 Sosyal Bilgiler Programı.....	45
2.3.5.5. 2015 Sosyal Bilgiler Programı.....	47
2.3.5.6. 2018 Sosyal Bilgiler Programı.....	48
2.3.5.7. 2023 Sosyal Bilgiler Programı.....	53
2.3.5.8. 2024 Sosyal Bilgiler Programı.....	53
2.4. AFET.....	55
2.4.1. AFET.....	55
2.4.2. AFETLERİN ÖZELLİKLERİ.....	56
2.4.3. AFETLERİN SINIFLANDIRILMASI.....	56
2.4.3.1. Doğal Afetler.....	56
2.4.5.2. İnsan Kaynaklı Afetler.....	57

2.4.4. AFET EĞİTİMİ	57
2.5. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	58
2.5.1. AFET KONUSU İLE İLGİLİ ULUSAL ÇALIŞMALAR	58
2.5.2. AFET KONUSU İLE İLGİLİ ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR.....	63
BÖLÜM III	67
3. YÖNTEM.....	67
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	67
3.2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU	67
3.3. ARAŞTIRMANIN VERİ KAYNAĞI	68
3.4. ARAŞTIRMADA SÜREÇ	68
3.5. VERİLERİN ANALİZİ	69
BÖLÜM IV.....	71
4. BULGULAR	71
4.1. HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINA AİT BULGULAR.....	71
4.1.1. 1926 HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR.....	71
4.1.2. 1936 HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR.....	73
4.1.3. 1948 HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR.....	75
4.1.4. 1968 HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR.....	78
4.1.5. 1998-1999 HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR	81
4.1.6. 2005-2009 HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR	87
4.1.7. 2015 HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR.....	96
4.1.8. 2018 HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR.....	99
4.1.9. 2023 HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR.....	102
4.1.10. 2024 HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR.....	105
4.2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINA AİT BULGULAR	112

4.2.1. 1968 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR	112
4.2.2. 1990 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR	114
4.2.3. 1998-1999 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR	116
4.2.4. 2005 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR	119
4.2.5. 2015 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR	125
4.2.6. 2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR	127
4.2.7. 2023 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR	128
4.2.8. 2024 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA AİT BULGULAR	130
4.2.9. 1926-2024 YILLARI ARASI HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI 1. SINIF DÜZEYİNDE YER ALAN AFET KONULARI.....	134
4.2.10. 1926-2024 YILLARI ARASI HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI 2. SINIF DÜZEYİNDE YER ALAN AFET KONULARI.....	135
4.2.11. 1926-2024 YILLARI ARASI HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI 3. SINIF DÜZEYİNDE YER ALAN AFET KONULARI.....	136
4.2.12. 1968-2024 YILLARI ARASI SOSYAL BİLGİLER 4. SINIF DÜZEYİNDE YER ALAN AFET KONULARI	137
4.2.13. 1968-2005 YILLARI ARASI SOSYAL BİLGİLER 5. SINIF DÜZEYİNDE YER ALAN AFET KONULARI	138
BÖLÜM V	140
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	140
5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA	140
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI BAŞLIK VE AÇIKLAMALARINDA YER ALAN AFET KONULARI İLE İLGİLİ SONUÇ VE TARTIŞMA.....	140
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 1. SINIF SEVİYESİNDE YER ALAN AFET KONULARI İLE İLGİLİ SONUÇ VE TARTIŞMA.....	144
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 2. SINIF SEVİYESİNDE YER ALAN AFET KONULARI İLE İLGİLİ SONUÇ VE TARTIŞMA.....	148

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 3. SINIF SEVİYESİNDE YER ALAN AFET KONULARI İLE İLGİLİ SONUÇ VE TARTIŞMA.....	154
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 1. SINIF SEVİYESİNDE YER ALAN AFET KONULARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLERLE İLGİLİ SONUÇ VE TARTIŞMA.	159
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 2. SINIF SEVİYESİNDE YER ALAN AFET KONULARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLERLE İLGİLİ SONUÇ VE TARTIŞMA.	161
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 3. SINIF SEVİYESİNDE YER ALAN AFET KONULARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLERLE İLGİLİ SONUÇ VE TARTIŞMA.	162
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 1. SINIF SEVİYESİNDE YER ALAN AFET KONULARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLERİN YAŞANILAN AFETLERLE İLİŞKİSİNE YÖNELİK SONUÇ VE TARTIŞMA.....	164
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 2. SINIF SEVİYESİNDE YER ALAN AFET KONULARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLERİN YAŞANILAN AFETLERLE İLİŞKİSİNE YÖNELİK SONUÇ VE TARTIŞMA.....	165
HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 3. SINIF SEVİYESİNDE YER ALAN AFET KONULARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLERİN YAŞANILAN AFETLERLE İLİŞKİSİNE YÖNELİK SONUÇ VE TARTIŞMA.....	166
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARI BAŞLIK VE AÇIKLAMALARIN YER ALAN AFET KONULARI İLE İLGİLİ SONUÇ VE TARTIŞMA.....	167
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 4 VE 5. SINIF DÜZEYİNDE YER ALAN AFET KONULARI İLE İLGİLİ SONUÇ VE TARTIŞMA.....	167
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 4 VE 5. SINIF DÜZEYİNDE AFET KONULARINDA MEYDANA DEĞİŞİKLİKLERLE İLGİLİ SONUÇ VE TARTIŞMA.	171
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA 4 VE 5. SINIF DÜZEYİNDE AFET KONULARINDA MEYDANA DEĞİŞİKLİKLERİN YAŞANILAN AFETLERLE İLİŞKİSİNE YÖNELİK SONUÇ VE TARTIŞMA.	172
5.2. ÖNERİLER.....	173
5.2.1.ARAŞTIRMANIN SONUÇLARINA YÖNELİK ÖNERİLER.....	173
5.2.2.ARAŞTIRMACILARA YÖNELİK ÖNERİLER.....	174
KAYNAKÇA.....	175

İNCELENEN PROGRAMLAR.....	195
ÖZ GEÇMİŞ	197

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4.1. 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	71
Tablo 4.2. 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Amaçlar	72
Tablo 4.3. 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Amaçlar	72
Tablo 4.4. 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Amaçlar	73
Tablo 4.5. 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	73
Tablo 4.6. 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Afetle İlgili Amaçlar ve Açıklamalar	74
Tablo 4.7. 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Afetle İlgili Amaçlar ve Açıklamalar	74
Tablo 4.8. 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Afetle İlgili Amaçlar ve Açıklamalar	75
Tablo 4.9. 1948 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	76
Tablo 4.10. 1948 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Açıklamalar	76
Tablo 4.11. 1948 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Açıklamalar	77
Tablo 4.12. 1948 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Açıklamalar	78
Tablo 4.13. 1968 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	79

Tablo 4.14. 1968 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar.....	79
Tablo 4.15. 1968 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar.....	80
Tablo 4.16. 1968 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar.....	81
Tablo 4.17. 1998-1999 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	82
Tablo 4.18. 1998-1999 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Ünite ve Hedeflerde Yer Alan Afet Konuları	83
Tablo 4.19. 1998-1999 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Ünite, Hedef ve Davranışlardaki Afet Konuları	85
Tablo 4.20. 1998-1999 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Ünite, Hedef ve Davranışlardaki Afet Konuları	86
Tablo 4.21. 2005-2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	88
Tablo 4.22. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Ara Disiplinine Ait Kazanımların Birinci Sınıf Tema ve Ders Kazanımlarına Göre Dağılımı	89
Tablo 4.23. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Ara Disiplinine Ait Kazanımların İkinci Sınıf Tema ve Ders Kazanımlarına Göre Dağılımı	90
Tablo 4.24. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Ara Disiplinine Ait Kazanımların Üçüncü Sınıf Tema ve Ders Kazanımlarına Göre Dağılımı	90
Tablo 4.25. Afet Kavramlarının Sınıf Düzeyi ve Temalara Göre Dağılımı	90
Tablo 4.26. 2005-2009 Afet Kazanımlarının Birinci Sınıf Temalarına Dağılımı, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamaları	92
Tablo 4.27. 2005-2009 Afet Kazanımlarının İkinci Sınıf Temalarına Dağılımı, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamaları	93
Tablo 4.28. 2005-2009 Afet Kazanımlarının Üçüncü Sınıf Temalarına Dağılımı, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamaları	95

Tablo 4.29. 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	96
Tablo 4.30. 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	97
Tablo 4.31. 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	98
Tablo 4.32. 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	99
Tablo 4.33. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	99
Tablo 4.34. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	100
Tablo 4.35. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	101
Tablo 4.36. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	102
Tablo 4.37. 2023 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	103
Tablo 4.38. 2023 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	104
Tablo 4.39. 2023 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	105
Tablo 4.40. 2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	107
Tablo 4.41. 2024 Hayat Bilgisi Birinci Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afetle İlgili Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri.....	108
Tablo 4.42. 2024 Hayat Bilgisi İkinci Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afetle İlgili Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri.....	109
Tablo 4.43. 2024 Hayat Bilgisi Üçüncü Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afetle İlgili Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri.....	110

Tablo 4.44. 1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	112
Tablo 4.45. 1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Dördüncü Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar.....	113
Tablo 4.46. 1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Beşinci Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar.....	114
Tablo 4.47. 1990 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	114
Tablo 4.48. 1990 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Dördüncü Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar.....	115
Tablo 4.49. 1990 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Beşinci Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar.....	116
Tablo 4.50. 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	116
Tablo 4.51. 1998-1999 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Dördüncü Sınıf Ünite, Konu ve Açıklamalarında Yer Alan Afet Konuları	117
Tablo 4.52. 1998-1999 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Beşinci Sınıf Ünite, Konu ve Açıklamalarında Yer Alan Afet Konuları	118
Tablo 4.53. 1998-1999 Sosyal Bilgiler Beşinci Sınıf Özel Amaçlarında Yer Alan Afet Konusunun Ünitelere Göre Dağılımı.....	119
Tablo 4.54. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	119
Tablo 4.55. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Ara Disiplinine Ait Kazanımların Dördüncü Sınıf Ünite ve Ders Kazanımlarına Göre Dağılımı	121
Tablo 4.56. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Ara Disiplinine Ait Kazanımların Beşinci Sınıf Ünite ve Ders Kazanımlarına Göre Dağılımı	121
Tablo 4.57. 2005 Sosyal Bilgiler Afet Kazanımlarının Dördüncü Sınıf Ünitelerine Dağılımı, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamaları	122
Tablo 4.58. 2005 Sosyal Bilgiler Afet Kazanımlarının Beşinci Sınıf Ünitelerine Dağılımı, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamaları	124

Tablo 4.59. 2015 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	125
Tablo 4.60. 2015 Sosyal Bilgiler Bilgisi Dördüncü Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	126
Tablo 4.61. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	127
Tablo 4.62. 2018 Sosyal Bilgiler Bilgisi Dördüncü Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	128
Tablo 4.63. 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	129
Tablo 4.64. 2023 Sosyal Bilgiler Dördüncü Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları.....	130
Tablo 4.65. 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi	131
Tablo 4.66. 2024 Sosyal Bilgiler Dördüncü Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afetle İlgili Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri.....	132
Tablo 4.67. Hayat Bilgisi Öğretim Programları 1. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları	134
Tablo 4.68. Hayat Bilgisi Öğretim Programları 2. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları	135
Tablo 4.69. Hayat Bilgisi Öğretim Programları 3. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları	136
Tablo 4.70. Sosyal Bilgiler Öğretim Programları 4. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları	137
Tablo 4.71. Sosyal Bilgiler Öğretim Programları 5. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları	138

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Yapısı	23
Şekil 2.1. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Organizasyon Yapısı	35

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamalarıyla birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
çev.	Çeviren
ed.	Editör
EM-DAT	Uluslararası Afet Veri Tabanı (The International Disaster Database)
HB	Hayat Bilgisi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
NCSS	Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies)
s.	Sayfa
ss.	Sayfa aralığı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TTKB	Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
UNISDR	Birleşmiş Milletler Afetlerin Azaltılması Uluslararası Stratejisi (United Nations Office for Disaster Risk Reduction)

BÖLÜM I

Bu bölümde araştırmanın konusu genel olarak ele alınmış, araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları ve tanımlar açıklanmıştır.

1. GİRİŞ

Dünya var olduğundan beri deprem, sel, tsunami, heyelan gibi doğa olayları meydana gelmektedir. Bu olaylar gerçekleşirken çevresindeki insanlara, insanların oluşturduğu yapılara, yerleşim yerlerine, hayvanlara ve doğal yapılara zarar verebilme tehlikesi taşıyabilir. İnsanlar gerçekleşen bu doğa olaylarının neden olduğu tehlikelere karşı önlem alma arayışına girmişler ve içinde bulunduğu zaman ve bilimin getirdiği yenilikler ile paralellik gösteren önlemsel çalışmalarda bulunmuşlardır. İnsanların toplumların, milletlerin hatta bütün canlıların temel amacı hayatta kalabilmek, yaşamını uzatabilmek ve can güvenliğinin olduğu; tehlikelerden uzak bir ortam oluşturmak olduğu söylenebilir. Bu amacın gerçekleşmesi için insanlar savaş, hastalık gibi insan yaşamını etkileyen faktörlerin yanı sıra çevresinde meydana gelen ve can kayıplarına yol açan afetlere karşı da önlem alabilmelidir.

Doğa olaylarının herhangi bir can ve mal kaybına neden olmadığı durumlar afet olarak ifade edilmemekle beraber doğal tehlike olarak kalmaktadır (Şahin ve Sipahioğlu, 2002). Ancak deprem, sel, heyelan gibi doğa olayları yerleşim yerlerine yakın noktalarda gerçekleşip can ve mal kaybına neden oluyorsa afete dönüşebilmektedir. İnsanlar için fiziksel, sosyal ve maddi kayıplara yol açan, toplumların faaliyetlerini ve günlük hayatın işleyişini zorlaştırarak yaşam şartlarını olumsuz yönde etkileyen; kaynağını insandan veya doğadan alan her türlü olaylar afet olarak nitelendirilmektedir (Ergünay, 2008). Afetlerin etkilerinden korunmanın en önemli yolu afete hazırlığın sağlandığı afet eğitimi ile mümkün olabilir.

Afet eğitimi; *“İnsanların canlarını ve mallarını afetlerden nasıl daha iyi koruyacaklarını öğreterek afet riskini ve kırılganlığını azaltıp toplumun dayanıklılığını artırmayı amaçlayan eğitimlerdir”* şeklinde tanımlanmaktadır (Birleşmiş Milletler Afet Risklerini Azaltma Ofisi [UNISDR], 2009). Afet eğitimi, bireylerin afet olmadan öncesi ve afet olduktan sonraki süreci verimli bir şekilde yönetmelerini sağlayabilir. Gerçekleşmesi olağan afetlerden doğacak zarar ve kayıpları en aza indirebilmek için toplumun bilinçli ve afet eğitimine duyarlı olması gerektiği söylenebilir (Kırıkkaya, Ünver ve Çakın, 2011). Eğitim yoluyla halkın bilinçlendirilmesi afet ve afetlerden meydana gelebilecek risklerin azaltılmasında önemli bir etken olarak kabul edilmektedir (Ardalan, Linkov, Shubnikov ve LaPorte, 2008). Toplumun afete karşı bilincinin artması ise afet konusunda verilecek eğitimler

ile sağlanabilir. Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve okullarda kapsamlı ve etkili afet eğitiminin sağlanması afetten doğacak zararları en aza indirilebilir (Aydın, 2010). Dolayısıyla afet bilincinin oluşması, afete hazırlığın sağlanması ve zararın en aza indirilebilmesi için okullarda verilen eğitimler büyük önem taşımaktadır.

Demirel ve Kaya (2021) eğitimi, bir sürecin sonunda kişide istendik davranış oluşması ve içinde bulunduğu çevreden kültürlenme olarak nitelendirmektedir. Eğitim bireylerde bilgi, beceri, değer, tutum ve davranış gibi özellikler oluşturma ya da var olan özellikleri geliştirmek için yapılan faaliyetler süreci olarak da tanımlanabilir. Kişi kazanabildiği istendik davranış ile doğru orantılı olarak düşünme becerilerini ve sosyal becerilerini geliştirebilir. Eğitim aynı zamanda toplumun kültürel, ekonomik ve sosyal gelişimine de katkıda bulunur. Eğitimin bireylere içinde yaşadığı çevrenin yapısını tanıtmayı, çevresinde gerçekleşen doğa olaylarına farkındalık yaratması, var olduğu gezegenin ve galaksinin coğrafyasını, iklimini, doğa olaylarını tanıtmayı karşılaşılabileceği tehlikelere karşı bilinçli bir vatandaş yetiştirme amacıyla olduğuna kanıt olarak gösterilebilir. Eğitimin doğaya karşı bilinçli bir vatandaş yetiştirme çabası çevresindeki meydana gelebilecek riskleri görebilen ve gerekli önlemleri almada donanımlı, sorumluluk sahibi bireyler yetiştirerek toplumun yaşam süresini uzatmaya yönelik olduğu söylenebilir.

Ülkemizde Cumhuriyetin ilanından sonra kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile hazırlanan ve ilk programımız olan 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'ndan günümüze kadar birçok sayıda eğitim programları oluşturulmuş ve içeriğinde her derse yönelik öğretim programını barındırmıştır. Hayat Bilgisi dersi 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nda Tarih, Coğrafya, Tabiat Tetkiki gibi dersler adı altında işlenmiş 1926 İlkmektepler Müfredat Programı'ndan bu yana Hayat Bilgisi dersi olarak öğretim programlarında yerini alırken; Sosyal Bilgiler dersi 1968'e kadar tarih, yurt bilgisi ve toplum, coğrafya ve ülke incelemeleri gibi çeşitli dersler adı altında okutulmuş ve 1968 öğretim programında Sosyal Bilgiler dersi adı altında yerini almıştır (Safran, 2015). Öğretim programları hazırlanırken eğitimde modern gelişmeler, ülkenin yetiştirmek istediği vatandaş profili, dersin içeriğinde öğretmek istenen bilgiler ve öğretimde izlenecek yolların esas alındığı söylenebilir. Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine doğrultusunda 2023 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları arasında öğrencilerin; “yaşadığı çevre ve dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ve çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekan algılama becerileri geliştirmeleri” beklenmektedir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim kapsamında 27 beceriye yer verilmiş ve bu beceriler arasında “çevre okuryazarlığına” sahip bireyler yetişmesi

beklenmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2023a). İlkokul dönemindeki öğrencilere birey, toplum ve doğa çerçevesinde bilgi kazandırmayı sağlayan Hayat Bilgisi dersi öğretim programının özel amaçlarında arasında öğrencilerden; sağlıklı ve güvenli yaşam sürme bilinci, zaman ve mekanı algılama, doğaya ve çevreye duyarlı olma gibi özellikler beklenmektedir. Hayat Bilgisi dersi öğretim programı kapsamında öğrencilere 23 beceri kazandırılması hedeflenmiş bu beceriler arasında kendini koruma ve sağlığını koruma gibi becerileri gerçekleştirmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2023b).

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler toplu öğretim sistemi temelinde oluşturulmuş ve ilkokulda öğretilmeye başlanan derslerdir. Hayat Bilgisi dersinin konusu öğrencilerin yaşam alanlarını ve dünyayı tanıyarak uyum sağlamaları (Aladağ ve Aladağ, 2017) iken Sosyal Bilgiler dersinin konusu ise insan ile insanın yaşam alanı olan doğal ve toplumsal ortamlar arasındaki etkileşimdir (Aslan, 2016).

Yukarıda anlatılan bütün bilgiler ışığında Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında öğrencinin yaşadığı yerin doğa olaylarına, iklimine, coğrafyasına ve dünya üzerinde yaşanabilecek afetlere yer verilmesi beklenebilir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Afetler insan oğlunun var olmasıyla başlar. Geçmişte afetlerin yaşandığı alanlarda ortaya çıkan tablo ile günümüzdeki tablo benzer sonuçlar taşıdığı söylenebilir. Yalnız afetlerin oluşturduğu zararlar her yerde aynı değildir (Erkal ve Değerliyurt, 2011). İnsanlar afet konusundaki bilinci ve eğitimi ile önlemlerini daha üst boyutlara çıkararak oluşabilecek zararları azaltabilir. Örneğin ülkemizde 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler 50.000 üzerinde insanın ölümüne ve birçok mal kaybına neden olmuştur (AFAD, 2023). Japonya'da 2003 yılında meydana gelen 7,6 ve 8 büyüklüğündeki depremlerde ise birkaç insan yaşamını yitirmiştir (Demirci ve Karakuyu, 2004). Bu durum afete hazırlıklı ülkelerin afeti daha da az zararla atlattırken afete karşı bilinçsiz ve tedbirsiz toplumların afetten daha fazla zararla çıktığına kanıt olarak gösterebilir. Afetlerden gelecek zararı en aza indirilmesi için insanların afetlere karşı bilinçli ve afet eğitimine duyarlı olmasına ihtiyaç vardır. Afetlere karşı duyarlılığın ve bilincin oluşmasında okullarda verilen eğitimin etkisi büyük olmakla beraber okullarda işlenen derslerle ve derslerin işlenişine rehberlik eden öğretim programlarında afet konularının yer alması gerektiği söylenebilir.

Birçok öğretim programı ve derslerde afetlerle ilgili bilgi ve eğitimler yer alsa da bu alanda Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler dersinin payı oldukça büyük ve önemlidir. Öğrencilerin eğitim hayatlarının ilk dönemlerinde doğa olayları ve afetlerle ilk kez ve sarmal yapıda karşılaştığı ders 1, 2 ve 3. sınıfta yer alan aynı zamanda mihver ders olan Hayat Bilgisi dersi olduğu söylenebilir. Hayat Bilgisi dersinin amacı çocuğun içinde yaşadığı doğal ve toplumsal çevresine uyum sağlaması için bilgi, beceri ve tutumlara sahip olmasını sağlamaktadır (Akyürek Tay ve Tay, 2017). Hayat Bilgisi dersi ile temeli atılan Sosyal Bilgiler dersi, toplumsal ve insanla ilgili bütün bilimlerin konu ve yöntemlerinden faydalanarak, bireyin doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkisini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yöntemle duyarlı vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen bir derstir (Doğanay, 2005). Bu dersler ile öğrencilerin içinde yaşadığı çevrenin dilini anlayıp doğada meydana gelebilecek tehlikeleri okuyarak afetlere karşı duyarlı ve bilgili olması sağlanabilir.

Afet konusunda yapılan araştırmaların sonucuna göre afetlerin meydana getirebileceği zararları minimum seviyeye indirmek için toplumun afet konusunda eğitilmiş ve donanımlı olması gerekmektedir (Kırıkkaya, Ünver ve Çakın, 2011). Afet eğitimi için öncelikle afetlerin doğru bir şekilde öğrenilmesi gerekmektedir. İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersinde yer alan doğa olayları öğrencinin afetleri tanımasına yönelik bilgiler içermektedir. Bu bilgilerle öğrenciler afeti ve afet çeşitlerini öğrenmesi sağlanabilir. Afetlerin bilinmesi ile sağlıklı bir afet eğitimine başlanabilir. Afet eğitimi her sınıf düzeyinde doğru ve eksiksiz bir şekilde belirli periyotlarla tekrar edilerek süreklilik arz etmesi afet eğitiminin başarıya ulaşmasında önemli bir etkidir.

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan afet konuları, afet konularının değişimi ve afet konularının yaşanan afetlerle ilişkisinin tespiti belirlenmek istenmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırma 1968-2024 yılları arası Sosyal Bilgiler ve 1926-2024 yılları arası Hayat Bilgisi öğretim programlarında yer alan afet konusunun belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca afet konularının değişimi ve değişimin yaşanan afetlerle ilişkisinin tespiti istenmiştir.

Birleşmiş Milletler Afet Risklerini Azaltma Ofisi (UNISDR, 2007) tarafından yayımlanan afet eğitimine duyarlı ve bilinçli toplum yetiştirmeyi amaçlayan 2005-2015 Hyogo planı ile eğitim kurumlarında verilen afet eğitiminin öğretim programlarında bulunmasının

gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Çocuklara kendi toplumlarında ve dünyada hangi doğal afetlerin yaşanabileceği, afetlere hazırlıklı bulunmaları ve oluşabilecek tehlikeleri en aza indirebilmek konusunda öğretim programlarının etkisi büyüktür (Adiyoso ve Kanegae, 2012). İlkokul düzeyinde afet konusu, çevre ve doğa olaylarını kapsayan Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer almaktadır.

Hayat Bilgisi dersi öğretim programının amaçlarından biri sağlıklı ve güvenli bir yaşam sürebilen, yaşadığı toplumun değerlerini bilerek bunları hayatına aktarabilen, çevre ve doğaya karşı duyarlı, bireyler yetiştirmektir (MEB, 2018a). Bu amaçlar doğrultusunda Hayat Bilgisi dersinde afet konularının anlatılmasının mümkün olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler disiplinler arası yapısı sayesinde tarih, coğrafya, vatandaşlık, ekonomi, sanat vb. birçok sosyal alan ve bilimden yararlanmaktadır (Çelebi, 2006). Hayat Bilgisi dersi ile temeli atılan Sosyal Bilgiler dersi, bireyin yaşadığı toplumla ve çevresiyle yakın bir etkileşim halindedir (Deveci, 2005). Özellikle insan ve çevre arasında sürdürülen etkileşimin sağlıklı olması kişinin çevresinin tanınması, çevresindeki gerçekleşen olaylara farkındalık geliştirmesi oldukça önemlidir (Öcal, Yıldırım, Yakar ve Erdoğan, 2016). Sosyal Bilgiler dersi bu özellikleri açısından değerlendirildiğinde afet konularının yer aldığı önemli bir ders olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere sunulan afet konuları, afet bilinci ve eğitiminin temelini oluşturmaktadır.

Afet konuları öğretiminin planlanması için öncelikle öğrencilere sunulan afet konuları belirlenmesi gerektiği söylenebilir. Bu doğrultuda ilkokul düzeyinde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında öğrencilerin hangi afet konuları ile karşılaştığı belirlenmek istenmiştir. Çalışmanın ilkokulda afet konuları ile ilgili yapılacak çalışmalara yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın bu boyutu ile önemli olduğu ayrıca 1926-2024 yılları arası Hayat Bilgisi ve 1968-2024 Sosyal Bilgiler öğretim programlarının incelenmesi nedeniyle kapsamlı bir araştırma olduğu düşünülmektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde önceki programlarda yer alan ilkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan afet konularının belirlenmesine yönelik çalışmaların az olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde afet konularına yönelik; Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında afet konusu (Köstekçi ve Üstünyer, 2024) Sosyal Bilgiler dersinde yer alan afet konularını ve afet eğitiminin ders kitaplarına yansımaları (Öcal, 2005; Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019; Karaca, 2022; Kopuz, Bekdemir ve Yılmaz, 2024), Sosyal Bilgiler dersinde afet eğitimine yönelik öğretmen görüşleri (Demirhan, 2021), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğal afetler konusunun sarmallık

yönünden değerlendirilmesine (Kılıç, 2019), ilkokul ve ortaokul dersi öğretim programlarında afet kavramı, afet kazanımları, afet eğitimi ve afetten korunmaya yönelik çalışmalarının (Başbüyük ve Pala, 2023; Öcal, Çakır ve Özelmacı, 2016; Çelik, 2020; Kırıkkaya, Ünver ve Çakın, 2011; Değirmenci ve İter, 2013; Çalışkan, Önal, Çolak ve Kızılcıaoğlu, 2018; Dikmenli ve Gafa, 2017; Dikmenli, Danabaş, Çelik ve Tekin, 2018; Dikmenli, Yakar, ve Konca, 2018; Dikmenli ve Yakar, 2019; Özmen, Gerdan ve Ergünay, 2015), ilkokul ders kitaplarında afet eğitiminin incelenmesi (Delen, 2023; Kotan, 2024), afet konuları öğretim tekniklerine yönelik çalışmalar (Kısa ,2019) olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırmada ise 1926-2024 yılları arası Hayat Bilgisi ve 1968-2024 yılları arası Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan afet konuları üzerinde çalışılmıştır. Öğretim programlarında yer alan afet konuları, doğa olayları ve afet sayılan disiplinlere göre belirlenmiştir. Böylece afet konusunun Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerindeki yeri ve öneminin belirlendiği düşünülmektedir. Bu araştırmanın, ilerleyen dönemlerde ilkokul düzeyinde afet konuları açısından eksikleri ve geliştirilmesi gereken yönlerinin tespit etmek ve ilkokulda afet konularına yönelik çalışmalara kaynaklık etmesi beklenmektedir.

1.2.1. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Bu çalışmanın amacı afet konusunun Hayat bilgisi ve Sosyal bilgiler öğretim programlarında incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranacaktır:

1. Hayat Bilgisi öğretim programları başlık ve açıklamalarında yer alan afet konuları nelerdir?
2. Hayat Bilgisi öğretim programlarında 1, 2, ve 3. sınıf seviyesinde yer alan afet konuları nelerdir?
3. Hayat Bilgisi öğretim programlarında 1, 2 ve 3. sınıf seviyesinde yer alan afet konularında meydana gelen değişiklikler nelerdir?
4. Hayat Bilgisi öğretim programlarında 1, 2 ve 3. sınıf seviyesinde yer alan afet konularında meydana gelen değişikliklerin yaşanan afetlerle ilişkisi var mıdır?
5. Sosyal Bilgiler öğretim programları başlık ve açıklamalarında yer alan afet konuları nelerdir?
6. Sosyal Bilgiler öğretim programlarında 4 ve 5. sınıf düzeyinde yer alan afet konuları nelerdir?
7. Sosyal Bilgiler öğretim programlarında 4 ve 5. sınıf düzeyinde afet konularında meydana gelen değişiklikler nelerdir?

8. Sosyal Bilgiler öğretim programlarında 4 ve 5. sınıf düzeyinde afet konularında meydana gelen değişikliklerin yaşanılan afetlerle ilişkisi var mıdır?

1.3. ARAşTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma yöntemi, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi ile sınırlıdır.

Araştırmada veri toplama araçları; 1926-2024 yılları arasındaki ilkokul Hayat Bilgisi öğretim programları; 1968-2024 yılları arasındaki Sosyal bilgiler öğretim programları ile sınırlıdır.

Araştırma verileri 1926-2024 yılları arasındaki ilkokul Hayat Bilgisi ve 1968-2024 yılları arası ilkokul Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan afet konularının belirlenmesi ile sınırlıdır.

1.4. VARSAYIMLAR

Araştırmada taranan öğretim programlarının hatasız şekilde tarandığı ve çalışmaya eksiksiz şekilde yansıtıldığı var sayılmaktadır.

1.5. TANIMLAR

Hayat Bilgisi: Tay'a göre (2017) hayat bilgisi dersi öğrencilere sağlıklı ve güvenli yaşam oluşturabilmelerini, ahlaki değerler ve toplumsal sorunlara duyarlılık göstermesini, ülkesini seven ve aynı zamanda dünya vatandaşı olmasını amaçlayan kapsamı sosyal bilimler, fen bilimleri, sanat, düşünce ve değerler ile oluşturulan bir derstir.

Sosyal Bilgiler: Toplumu ve insan ilişkilerini tarih, coğrafya, ekonomi gibi birçok bilimin yöntemlerinden faydalanarak toplumsal sorunları tanıma, değerlendirme ve çözme becerisi kazandırmayı amaçlayan derstir (Doğanay, 2005).

Öğretim Programı: Eğitim politikalarına, toplumun beklentileri ve yetiştirilmek istenen vatandaş tipine göre hazırlanan, öğretim faaliyetlerinin planlanmasını ve değerlendirilmesini sağlayan derslerin hedeflerini içeren kılavuzdur (Özçelik, 2016).

Afet: T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğünde afet; *“Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur.”* şeklinde tanımlanmaktadır (AFAD, 2014).

Afet Eğitimi: *“Afetlerin sosyal, ekonomik ve psikolojik etkilerini azaltmak ve bu olaylarla baş edebilme kültürünün oluşturulabilmesi için yapılan bilinçlenme çalışmalarıdır”*
(Dikmenli ve Gafa, 2017).

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde; öğretim programları, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi, afet ve afet eğitimi ile ilgili alanyazından kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.

2.1. ÖĞRETİM PROGRAMLARI

2.1.1. Öğretim Programı

Eğitim programlarının felsefesini yansıtan düşünce, değer ve hedeflerin etkili ve verimli şekilde öğretilmesi için bir yol haritası sunan, öğretimin zaman sürecini tasarlayan plana ihtiyaç olduğu söylenebilir. Öğretim programı, öğrencilere sunulan derslerin, sürecin ve öğrenme etkinliklerinin düzenlendiği bir yapı olarak ifade edilebilir. Aslan (2001) öğretim programını, bir eğitim kurumunda hedeflenen amaçları, bunları gerçekleştirebilmek için sunulan dersleri ve konuları belirli plan dahilinde düzenleyen, öğretme sürecinde öğretmene yardımcı olacak yönergeleri ve değerlendirme yöntemlerini barındıran kılavuz olarak tanımlamaktadır.

Ülkemizde her sınıf düzeyinde öğrencilerin gelişimi, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri dikkate alınarak hazırlanmış farkı dersler olduğu görülmektedir. Öğretim programları, eğitimin her adımında farklı sınıf düzeyleri ve bu sınıf düzeylerinde bulunan dersler, konular için öğretim faaliyetleri barındırmaktadır (Demirel, 2020). Öğretim programının içeriğinde bir ders için belirlenmiş olan ve o dersin belli sınıf düzeylerinde kazandırılması istenen özel amaçlar, kazanımlar, dersin içeriği, öğretimi etkili kılan yöntem ve teknikler, öğretimin gerçekleşmesi için ideal zaman ve öğrenme seviyesinin ölçüldüğü çeşitli değerlendirme yöntemlerinin bulunduğu söylenebilir.

Öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak MEB tarafından bir araya getirilen eğitim uzmanları, akademisyenler, öğretmenler ve öğretim programı ile ilgili genel müdürlüklerin katılımıyla oluşturulan bir kurul tarafından hazırlanmaktadır (MEB, 2023a). Öğretim programlarının hazırlanmasında bilimin getirdiği yenilikler ışığında toplumun ihtiyaç duyduğu profil ve içinde bulunduğumuz çağın modern öğretim tekniklerinden yararlanılmıştır (MEB, 2023b). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, hazırlanan programları inceleyerek son halini verip onaylamakla yükümlü kuruldur. Hazırlanan ve onaylanan öğretim programlarının okul yöneticileri ve öğretmenlere tebliğ edilmesiyle uygulanmaya başlandığı söylenebilir.

2.1.2. Öğretim Programlarının Eğitimdeki Yeri ve Önemi

Eğitim kişide kasıtlı olarak istendik davranış oluşturma süreci olarak tanımlanmaktadır (Demirel, 2020; Fidan, 2012). Eğitimde bu sürecin verimliliğini artırmak için öğretim programlarına gerek duyulduğu söylenebilir. Öğretim programı ülkenin ve bölgenin siyasal, kültürel, finansal ve bilimsel amaçlarının öğretimini, eğitim kurumları altında okutulan derslerin konularını, bir ülkenin vatandaşlarında bulunması istediği özellikleri hatta dünya milletlerinin benimsediği ortak değerleri, zaman faktörünü göz önüne alıp içinde bulunduğu çağın modern öğretim yöntemleriyle harmanlayarak öğretim sürecinde öğretmene yol gösteren bir rehber olarak ifade edilmektedir (Altunöz, 2008; Demeuse ve Christine, 2016). Öğretim programları her ders için farklı olarak hazırlanıp öğretilmesi tasarlanan bilgileri derslerin ilgili olduğu disiplinlerle ilişkilendirip o dersin altında gruplaştırarak sistematik bir şekilde öğrenmeyi gerçekleştirmekte ve bilgi karmaşası boyutunda yaşanabilecek sıkıntıların önüne geçtiği söylenebilir.

Eğitim verilen hedef kitlenin yaş düzeylerine göre duyuşsal, bilişsel ve psikomotor becerileri farklılık gösterebilir. Bu farklılıklar ışığında öğretim programları her ders için farklı olarak hazırlanmaktadır (Oliva ve Gordon, 2018). Bazı dersler belli sınıf düzeylerinde bulunurken bazı derslerin belli sınıf düzeyinde olmadığı yada daha geniş bilim dallarına ayrılmış olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Varış, 1996).

Öğrenciler yaşları gereği bazı davranış, düşünce ve hareketleri gerçekleştirebilirken bazılarını yapmakta güçlük çektiği görülmektedir. Öğretim programlarının her ders için farklı hazırlanmasının yanı sıra her ders içinde farklı sınıf düzeylerine göre hazırlanmasındaki ana etken eğitim verilen hedef kitlenin yaş gruplarına ait bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerdeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Bloom, 2016; Bacanlı, 2021). Öğrencilerin anlayabileceği dersler ve konular belli sınıf düzeylerine göre öğretim programına dahil edilip veya çıkartılabilmektedir (Çerçi, 2018). Kazanım, konu ve etkinlik gibi unsurların genellikle aynı gelişim özelliklerini gerçekleştirebilecek hedef kitleye anlatılması bilgileri öğrenen kişi tarafından daha anlaşılır olmasının sağlandığı söylenebilir. Öğretimi gerçekleştiren kişi, genellikle aynı bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri gerçekleştirebilecek gruplara ders anlatması durumunda sağlıklı bir öğretimin gerçekleşeceği düşünülebilir.

Aynı yaş gruplarındaki bireyler çevre ve genetik gibi etkenlerden dolayı farklı gelişim özelliklerine sahiptir (Eylen Özyurt, 2021). Bu farklılıklar aynı zamanda öğrenme sürecinde bireysel farklılıkların temelini oluşturduğu düşünülebilir.

Öğretim programları, öğretim aşamasını çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerden faydalanarak desteklemesi, öğrenmede bireysel farklılıkların oluşturduğu sorunlarına hitap eden bir altyapıda olması öğrencilerin için bilginin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Öğretmenler içinse öğretimdeki farklı yöntemleri uygulamasına yardımcı olduğu söylenebilir. Öğretim programları, öğrencilerin öğrenim sürecini desteklemek için ders kitapları, maketler ve haritalar gibi çeşitli kaynaklar ve materyaller sunmaktadır (Avcı Yücel ve Ergün, 2015). Materyallerin ve çeşitli kaynakların öğrenen kitlenin farklı duyu organlarına hitap etmesi öğrenen kişiyi aktif hale getirerek zevkli ve kalıcı bir öğrenmenin gerçekleşmesine zemin hazırladığı söylenebilir.

Öğretim programları, öğretimin başarısını değerlendirmek için ölçme değerlendirme yöntemleri içerir (Küçükahmet, 2009). Ölçme yöntemleri ile öğrenime başlanılan nokta ile şuan bulunulan nokta arasındaki farkın görülmesi sağlanabilir. Ölçme ve değerlendirme yöntemleri istedik farkın yeterince oluşmaması durumunda öğrenme eksiklerinin tespit edilerek giderilmesi için çalışma yapılmasına ve programda pasif kalan bilgi, beceri ve düşünce gibi unsurların geliştirilmesini sağlamaktadır (Demirel, 2020).

Sonuç olarak öğretim programları belli bir ders için her sınıf düzeyinde o dersin alanına ait bilgi, beceri ve davranışlar içeren, eğitim programlarının felsefesini, ülke içinde görülmek istenen vatandaş tipini, çeşitli öğretim yöntemleri ve ölçme yaklaşımlarını ile sunarak öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmek, onları geleceğe hazırlamak ve öğrenme sürecini düzenlemek için yol haritası sunan bir plan olarak ifade edilebilir. Öğretim programları, öğrencilerin eğitimlerini düzenleyen ve onları başarılı bir şekilde öğretimlerini tamamlaya ve içinde bulunduğu çağın dilini anlayarak hayatlarında başarılı olmaya hazırlayan önemli bir araçtır (MEB, 2023b). Tüm bu bilgiler ışığında öğretim programlarının eğitimdeki yerinin oldukça büyük ve önemli olduğu söylenebilir.

2.1.3. Öğretim Programının Unsurları ve Taşınması Gereken Özellikler

Öğretim programı, eğitim programının vizyonunu, ülkede benimsenmiş olan eğitim felsefesini, ders konularını, kazanımları ve ölçme değerlendirme unsurlarını barındıran kapsamlı bir yapıdır (Çepni ve Çil, 2016). Kapsamlı bir yapıya sahip olan öğretim programları unsurlarının çağın getirdiği modern tekniklerle desteklemek, bilim dallarının güncellenen bilgileri ile revize etmenin programı daha verimli hale getirebileceği söylenebilir. Öğretim programları değişen ve gelişen bilim ışığında yürüdüğü için canlı bir yapıya sahiptir. Bu canlı yapı öğretim programlarını geliştirmeyi mecbur kılmaktadır (Görgeç, 2019). Öğretim

programlarının gelişmesini ve verimli bir şekilde işlemesi için programı kendi içinde belirli fonksiyonları barındıran küçük yapılara ayrılmış olması beklenebilir.

Programın parçalara ayrılması programın oluşturulmasını, uygulanmasını ve değerlendirilmesini kolaylaştırdığı düşünülebilir. Program oluşturulurken esas alınan bireyler, bireylerin meydana getirdiği toplumlar ve toplumu ilgilendiren konular zamanla beraber değişim gösterdiği için programın yapılarına ayrılarak oluşturulan ana öğelerin değişimlere uyarlanmasının rahat bir şekilde gerçekleşebileceği iddia edilebilir. Demirel (2004) yaptığı çalışmalardan yola çıkarak öğretim programını oluşturan ana öğelerinin; hedef, içerik, eğitim durumları ile ölçme-değerlendirme olduğunu belirtmektedir.

2.1.3.1. Hedef

Hedef en genel anlamı ile ulaşılması planlanmış nokta olarak tanımlanabilir. Eğitim alanında hedef, öğrenen kitle üzerinde kazandırılmak istenen davranış, bilgi ve becerileri ifade etmektedir (Sönmez, 2020). Sözelimi saz çalmayan birine saz çalmayı öğretmek bir hedef sayılabilir. Ülkelerin, kurumların ve grupların bilim, sanat, teknoloji, spor, sağlık ve kültür gibi birçok alanda ulaşmak istediği bir hedef olduğu iddia edilebilir. Bu noktaya ulaşacak bireylerin hedefleri gerçekleştirebilecek doğrultuda eğitim alması kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Hedefler, öğretim programının ana unsurlarını oluşturur ve öğrencilerin öğrenme sürecine rehberlik eder. Ayrıca öğrencilerin eğitim sürecinde başarılı olmaları ve gelişmeleri için odak noktasıdır (Yanpar Yelken ve Yavuz Konakman, 2020). Öğretmenler, hedefleri programa uygun bir şekilde planlama ve öğrencilerin ilerlemelerini değerlendirme konusunda kullanır.

Öğretim programında hedefler oluşturulurken “niçin eğitiyoruz” sorusuna cevap aranmaktadır (Demirel, 2020). “Niçin eğitiyoruz” sorusunun cevabı ulaşmak istenen noktanın özelliklerini barındırmaktadır. Hedefler, genellikle programın başında belirlenir ve öğretim sürecindeki her ders için ayrı ayrı belirlenebilir. Hedefler, öğrencilerin hangi konularda bilgi sahibi olmaları gerektiğini, hangi becerileri geliştirmeleri gerektiğini ve hangi değerlere sahip olmaları gerektiğini açık bir şekilde ifade eder (Sönmez ve Gülderen Alacapınar, 2015). Öğretim programında hedef, öğrencilerin belirli bir süre içinde ulaşması gereken bilgi, beceri ve davranışları belirler.

Hedefler incelendiğinde bazılarının kısa sürede gerçekleşebileceği bazılarının uzun sürede gerçekleşebileceği görülmektedir (Kelly, 2009). Bu durumda hedeflerin gerçekleşeceği süre ile ilgili bir çalışmanın olması beklenebilir. Ertürk (2014) yaptığı çalışmada hedefleri uzak

hedefler, genel hedefler ve özel hedefler olmak üzere üçe ayırdığı görülmektedir. Uzak hedefler devletin misyonunu, vizyonunu ve siyasi felsefelerini yansıtır (Sönmez, 2020). 1739 sayılı Milli Eğitim kanununun ikinci maddesinin son kısmında yer alan “*Bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır*” (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973) ibaresi ülkemizin uzak hedeflerine örnek olarak gösterilebilir.

Uzak hedefler genelde beklentiyi gösterirken genel hedefler kazanılması gereken davranışları ifade eder (Efendioğlu, 2020). Genel hedeflerin uzak hedeflere göre daha dar kapsamlı olduğu söylenebilir. Genel hedefler; eğitimin genel hedefleri ve okulun genel hedefleri olmak üzere ikiye ayrılır ve genel hedefler uzak hedeflere göre daha geniş bir kapsamı içermektedir (Erginer, 2008; Tepe, 2023).

Eğitimin genel hedefleri uzak hedefe varmak için eğitim vereceğimiz bireylerde var olması gereken özellikleri barındırdığı söylenebilir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun ilk üç maddesinde eğitimin genel hedefleri yer almaktadır. Kanuna göre Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini,

“1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini

mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.” (Milli Eğitim Temel Kanunu [METK], 1973) maddeleri ülkemizdeki eğitimin genel hedeflerini göstermektedir.

Okulun genel hedefleri ise okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim bitiren bireylerde var olması istediği sanat, spor, beceri ve kültürü ifade eder (Sönmez 2015 ve Efendioğlu 2020). Benzer şekilde; *"ilkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde öz güven, ce öz disipline sahip, hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak"* (MEB, 2023a) ilkökul düzeyinde okulun genel amaçlarına örnek olarak gösterilebilir.

Özel hedefler ise bir ders kapsamında öğrenciye kazandırılması gereken unsurları bulundurmaktadır (Demirel, 2020). Örneğin Sosyal Bilgiler dersi kapsamında “yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekan algılama becerilerini geliştirmeleri” (MEB, 2023a) ifadesi bir derse ait özel hedef olduğu söylenebilir.

2.1.3.2. İçerik

Hedeflerin belirlenmesinin ardından hedeflere ulaşmak için öğrencilere “ne” öğretmemiz gerekiyor sorusuna verilen cevap ile içerik oluşturulmaktadır (Demirel, 2020). Hedef varılmak istenen nokta olmakla beraber içerik noktaya varmak için sahip olunması gereken bilgi, donanım olduğu söylenebilir. İçerik oluşturulurken hedefler göz önünde bulundurulması gerekir (Yüreğilli Göksu, 2023).

Hedeflere ulaşmak için fizik, kimya, matematik ve coğrafya gibi birçok bilime ihtiyaç duyulması beklenebilir. Bilimlerin sahip olduğu disiplinler, konular ve ilgi alanları dersler düzeyinde birleştirilerek düzenlenmesi içeriğin özünü oluşturur (Sönmez, 2020). İçerikte yer alan bilgilerin güncel, doğru, ulaşılabilir ve bilimle ters düşmeyen yapıda olması gerektiği söylenebilir. Kaliteli, öğrenci merkezli ve ilgi çekici içeriklerin öğrenci motivasyonunu artırırken, bilgi ve beceri kazanımlarını desteklediği iddia edilebilir.

Öğretim programlarında yer alan içeriğin parçalardan oluşan karışık yapısının bir kargaşa oluşturmaması için içeriğin nasıl düzenlenmesi gerektiği sorusu akıllara gelebilir. Bu bağlamda hangi bilgi yada ders ile başlamak, hangi bilgi yada ders ile devam etmek, hangi bilgi

veya dersi sonlandırmak sorularının içerik oluşturulurken karşımıza çıkmaktadır (Yüreğilli Göksu, 2023). Öğretim programlarımız içerik kapsamında incelendiğinde bazı derslerin yada kazanımların sınıf düzeylerine göre programda yer alması, genişletilmesi ve çıkartılması gibi farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bir ders veya derse ait bilgi, beceri ve kazanımların öğrencilerin ilgi alanlarına, seviyelerine, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine uygun olması gerekmektedir. İçerik düzenlenirken hedef kitlenin özelliklerini tam anlamıyla bilmek için pedagojik uzmanlar tarafından destek alınarak sağlıklı bir içeriğin oluşturulacağı söylenebilir.

İçerik oluşturulurken öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor davranışlarına uygun olması, hedefleri gerçekleştirmeye uygun olması, hedef kitlenin kültürüne, coğrafyasına hitap etmesi, bilimselliği, güncelliği ve sanatı içinde barındıran yakından uzağa, somuttan soyuta, bilenenden bilenmeyene, basitten karmaşığa düzenlenmiş bir yapıda olması gerekir (Sönmez ve Gülderem Alacapınar, 2015). Sözelimi Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılacak olan ülke yöneticilerini tanıma kazanımında önce yakın çevresinde bulunan muhtardan başlanarak cumhurbaşkanına doğru basamaklı olarak ilerlenmesi yada sporsal bir alanda kazandırılması istenen davranışın öğrencilerin fiziksel, bilişsel ve psikomotor özellikleri açısından gerçekleştirilebilir düzeyde olması beklenebilir.

İçerik oluşturulurken ve sıralanırken temel yöntemlere ek olarak “yatay ve dikey” boyutlar, bir derse ait öğretim programı yapısında bulunan bütün bileşenlerin ilişkisini ön plana çıkaran ve düzenleyen yöntemdir (Ornstein & Hunkins, 2017). Yatay boyut, belli bir öğretim programına ait aynı zaman aralığında ve peşi sıra birbirini takip eden yapılması planlanan faaliyetler ve işlenmesi gereken dersler olarak tanımlanmaktadır (Yüreğilli Göksu, 2023). Dikey boyut ise kazandırılması hedeflenen bilgilerin, kazanımların, faaliyetlerin öğrencilerde bulunan bilgi ve becerilerin üzerine inşa edilmesini kısacası bilgiler arasında önkoşul ilişkisini esas alır (Sağ, 2017).

2.1.3.3. Eğitim Durumları

Eğitim durumları, öğrencilere kazandırılmak istenen hedeflerin ve hedefler çerçevesinde oluşturulan içeriğin öğrencilere “nasıl” öğreteceğiz sorusuna verilen cevabın belirlenmesiyle oluşur (Şahin ve Boyraz, 2023). Eğitim durumları bir başka ifade ile öğrenme-öğretme süreci öğrencilere belirlenmiş amaçların kazandırılması için gerekli organizasyonların yapılarak uygulamaya geçildiği süreç olarak tanımlanmaktadır (Sönmez, 2020). Bu süreç öğrenen kişinin öğrenme faaliyetleri içerirken, öğretici kişinin öğretme görevini kapsadığı bir yapı olarak düşünülebilir.

Öğretilmek istenen her hedefin yapısı farklılıklar gösterebilir. Bazı kazanımların öğrenilmesi-öğretilmesi uygulama ile gerçekleşirken bazı kazanımların uygulamaya gerek olmadan anlatım yoluyla öğrenme-öğretme süreci gerçekleştirebilir yada bazı kazanımlar öğretilmesi için materyal gerekirken bazılarında gerekmez (Tan Şişman, 2018). Kazanımların öğretiminde farklılıkların olduğu gibi öğrencilerin öğrenme stilleri arasında farklılık olabilir. Aynı yaş gruplarındaki bireylerin çevre ve genetik gibi etkenlerden dolayı farklı gelişim özelliklerine sahiptir (Eylen Özyurt, 2021). Farklı gelişim özelliklerinin aynı zamanda bireysel farklılıklara neden olduğu ve var olan bilgilerin üzerine inşa edileceği yeni bilgilerin temelini oluşturan hazır bulunuşluk düzeyini etkilediği söylenebilir. Öğrenme-öğretme süreci gerçekleşirken öğretici kişi, çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerini öğretim sürecine dahil etmesi, bireysel farklılıkları dikkate alması, kalıcı öğrenmeyi sağlayacak öğrenci merkezli etkinliklere yer vermesi, materyal çeşitliliğini ve materyalin duyu organlarına hitap eden özelliklerini artırması, sınıfı öğrenme ortamına uygun hale getirecek planlamalar yapmalıdır (Ertürk, 2014).

Ertürk (2014) yaptığı çalışmalarda eğitim durumunun özelliklerini “hedefe görelilik, öğrenene görelilik ve ekonomiklik” açısından üç başlık altında sınıflandırmıştır. Hedefe görelilik, öğrenme-öğretme sürecinin öncelikle amaçlanan hedefi karşılamalı ve kapsayıcı olmalıdır. Öğrenene görelilik ilkesi, öğrenen kişinin ihtiyaçlarını karşılayıcı olması ve bilgi, tutum gibi kriterlerin öğrenen düzeyine uygun olması gerekmektedir. Ekonomiklik ilkesi ise işe koşulan materyallerin, yaşantıların ve öğretme için gerçekleşen zaman yönünden ucuz bir şekilde elde edilebilir olmasını kapsamaktadır.

Eğitim durumlarının kalitesini, işlevini üst seviyelere çıkarmakta pekiştireç, ipucu, dönüt-düzeltilme ve katılım, eğitim durumlarının değişkenlerini oluşturmaktadır (Sönmez, 2020). Bu değişkenler şu şekildedir:

- a. Pekiştireç :** Öğrenilen bilgi ve becerileri güçlendiren, hatırlamayı ve belli davranışların tekrar oluşmasını sağlayan araçlardır.
- b. İpucu:** Öğrencilerin bir konuyu daha iyi anlaması ve öğrenmesi için harekete geçirilmesine etki eden tutumlardır.
- c. Dönüt-düzeltilme:** Öğrencilere veya öğrencilerin çalışmalarına yönelik geri bildirim anlamına gelir. Bu geri bildirimler, öğrencilerin öğrenme sürecinde nasıl ilerlediği hakkında değerli bilgiler sunar ve öğrencilerin gelişimini destekler.
- d. Katılım:** Öğrencilerin aktif bir şekilde derslere dahil olması ve öğrenme sürecine aktif olarak katkıda bulunmaları anlamına gelir. Katılım, sadece dersi dinlemek ve

bilgiyi pasif bir şekilde almak yerine, öğrencilerin sorular sorması, tartışmalara katılması, grup çalışmalarına katılması, gözlem yapması, deneyler yapması gibi etkinliklerle desteklenir.

2.1.3.4. Ölçme ve Değerlendirme

Yukarıdaki aşamalarda ilk olarak hedeflerin belirlenmesi, hedeflere uygun içeriğin düzenlenmesi, ardından sağlıklı bir öğrenme için eğitim durumları sürecine değinildi. Hedefi ulaşılmak istenen bir nokta, şuan ki konumumuzu da öğretme-öğrenme sürecine başlamadan önceki nokta olarak düşünürsek eğitim durumlarının tamamlanmasından sonra hedefi hangi ölçüde gerçekleştirdiğimizi görmemiz için ölçme işlemine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Ölçmenin temel mantığının farkı görmek için yapıldığı, hedeflere “ne kadar” ulaşıldığının belirlendiği süreçtir (Demirel, 2020; Ünal ve Kılıç, 2023).

Değerlendirme ölçülen beceri, tutum ve bilgileri belirli bir ölçüte göre analizinin yapıldığı süreci ifade eder (Güler, 2019). Değerlendirme aşamasının programdaki eksiklikleri görme ve yeni konuya geçme aşamasında yardımcı olduğu söylenebilir. Eğitimde değerlendirme sürekli (biçimlendirici) ve sonuç (özetleyici) olmak üzere iki dala ayrılmaktadır. (Akkaş Baysal ve Ocak, 2023). Sürekli değerlendirme öğrencilerin eğitim süreci boyunca düzenli aralıklarla yapılan ve öğrencinin performansını, öğrenme düzeyini ve gelişimini değerlendirmeye yönelik bir uygulamadır. Sonuç değerlendirme ise bir eğitim programı veya sürecinin sonucunda öğrenme hedeflerine ne kadar ulaşıldığını belirlemek için yapılan bir değerlendirme işlemidir.

Ölçme ve değerlendirme, eğitimde hedeflerin ne ölçüde gerçekleştirildiğini belirlenmesinde, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor düzeyindeki tutum ve davranışlarında meydana gelen farklılıkların belirlenmesinde, başarılı öğrencilerin motivasyonun artmasına ve eğitim programının etkinliklerinin faydasına yönelik kararların belirlenmesi için kullanılan bir araçtır (Semerci, 2015; Özçelik, 2016). Eğitimde ölçme değerlendirme, öğrencilerin gelişimini takip etmek, eğitim programlarını iyileştirmek ve eğitim kalitesini artırmak için önemli bir aşama olduğu söylenebilir. Doğru ve tarafsız değerlendirmeler yapmak, öğrencilerin başarılarını objektif bir şekilde değerlendirmek onların potansiyellerini ortaya çıkarmak için büyük önem taşır (Başol, 2019).

Bu süreçte ölçme ve değerlendirmenin geçerliğini ve güvenilirliğinin artırmak için çeşitli özelliklere sahip olan modern ölçme ve değerlendirme yöntemleri kullanılmalıdır (Tuncer, 2020). Modern ölçme yöntemleri arasında sınavlar, testler, proje çalışmaları, performans görevleri, gözlem ve portfolyo değerlendirmeleri yer aldığı söylenebilir. Öğrencilerin bilgilerini

ve becerilerinin gerçeğe yakın bir şekilde ölçüldükten sonra nesnel ve tarafsız bir şekilde değerlendirilmeler yapılabilir.

2.1.4. 1924-2026 Yılları Arası Öğretim Programları

Kurtuluş savaşının kazanılmasının ardından ülkenin yönetim şekli Cumhuriyet olarak belirlenmiş ve yeni yönetim ışığında 3 Mart 1924 yılında çıkartılan Tevhid-i Tedrisat kanunu ile ülkemizde var olan bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlanarak eğitimde laik, çağdaş ve modern bir anlayış benimsenmiştir (Güven, 2018). Bu anlayış çerçevesinde yeni eğitim programları hazırlanmış ve eğitim programlarının derslere yansımaları olan öğretim programlarının da şekillenmeye başladığı söylenebilir. Eğitim ve öğretim programları, Atatürk'ün istediği yönde milli değerleri tanıyan ve sahip çıkan, bilimle tutarlılık gösteren ve laik bir yapıda oluşturulmaya başlanmıştır (Tuncel, 2019). Cumhuriyet tarihinde ilk öğretim programımız 1924 tarihinde oluşturulmuş ve bilimin, kültürün, sanatın, sporun güncelliğin, çağdaşlığın, istenilen vatandaş ve dünyada görülmesi istenen örnek vatandaş tipinin özelliklerini dikkate alarak 1926, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005/2009, 2015, 2018 ve 2024 tarihlerinde revize edilerek yeni programlar meydana getirildiği görülmektedir.

1924 İlk Mektepler Müfredat Programı: Cumhuriyet tarihimizin ilk resmi programı olan 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı kesintisiz beş yıl süren bir yapıyı desteklemiş ve milli değerlerini benimseyen, ulusal düşünce ve değerlere sahip, insani görevlerini yerine getiren bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştır (Binbaşıoğlu, 2014). Programda var olan derslerin hedefleri ayrı bir başlık şeklinde yer bulmamakla beraber daha verimli ve güncel program hazırlanmasına geçiş için merdiven olarak kullanılmıştır (Aslan, 2011).

1926 İlk Mektepler Müfredat Programı: 1926 İlk Mektepler Programı'nda yer alan derslerin hedefleri belirlenmiş ve öğretmenler için eğitim- öğretimde önemli noktalara dikkat çekilerek öğretme-öğrenme yöntemlerine yer verilmiştir (Çobanoğlu ve Yıldırım, 2021). Programda bütün derslerin, yaşamı ve halkı odak noktasına alarak anlatılması eğitimin bireylere ve toplumlara hitap ettiği keskin bir şekilde görülmektedir (Tuğluoğlu ve Tunç, 2010). 1924 yılında davet üzerine Türkiye' ye gelen Dewey'in eğitim alanındaki düşüncelerini yazdığı raporlar 1926 programına yansıdığı görülmektedir (Bıkmaz, 2013). Ayrıca programda geleneksel eğitimden, öğrenen merkezli eğitime doğru geçişin olduğu söylenebilir. 1926 programı ülkenin bütününe kapsamına alarak hazırlanmasından dolayı köylerde programın uygulanmasında bazı sıkıntılarla karşılaştığı görülmüş ve 1926 programı çerçevesinde “*Köy Mektepleri Müfredat Programı*” oluşturulmuştur (Gözütok, 2003).

1936 İlkokul Programı :Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde 1926-1936 yılları arasında Medeni Kanun, Latin Alfabesi kabul edilmiş, 1926 yılında ilkokul, 1927'de ortaokulda, 1930'da eğitim öğretimde karma eğitime geçilmesi gibi birçok yenilik yapılmıştır. 1929'da New York Borsası nedeniyle yaşanan dünya ülkelerini de etkileyen ekonomik kriz gibi sorunlarla karşılaşmıştır (Ulubey ve Türe, 2013; Güven, 2018). Yaşanan gelişmeler üzerine programda değişiklik yapılması kararına varılmış ve 1936 İlkokul Programı oluşturulmuştur. 1936 programında ilk defa ilkokulun hedefleri belirlenmiş ve ayrı bir başlık altında açıklamalara yer verilmiştir (Korkmaz, 2020a). 1936 İlkokul programının felsefesinin cumhuriyetçi, milliyetçi, devletçi, halkçı öğrenciler yetiştirmek olduğu belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, 1936).

1948 İlk Okul Programı:1948 İlk Okul Programı hazırlanırken 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk' ün vefat etmesi üzerine cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmuştur ve bu dönemde çok partili hayata geçiş denemeleri gerçekleştirilmiş, ekonomik açıdan devletçilik politikası benimsenerek devlet tarafından yatırımlar gerçekleştirilmesi gibi olaylar yaşanmıştır. Eğitim alanında Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç gibi önemli fikir sahibi isimler yetişmiş köydeki eğitimin önemine dikkat çekerek köye öğretmen yetiştirmek için “Köy Öğretmen Okulları” açılmasında büyük rol oynamışlardır (Ulubey ve Akçatepe, 2013). Köy Öğretmen Okullarının istenilen düzeyde başarı elde edememesi üzerine 17 Nisan 1940 yılında 3803 sayılı Kanun ile “Köy Enstitüleri” açılmıştır. Açıldığı yıllarda köydeki sorunları bilen, köy halkını kültür, sosyal ve ekonomik açıdan gelişmesine öncülük eden öğretmen yetiştirmeyi amaç edinmiş ve önemli ölçüde başarı sağlanmıştır (Erkan, 2023). Çok partili hayat döneminde siyasi malzeme yapılan Köy Enstitüleri siyasi nedenler ve halka yük olmaya başladığı gibi nedenlerle kapatılmıştır (Akyüz, 2021).

1948 İlk Okul Programının temelini Atatürk' ün düşünceleri ışığında hazırlanmış ve ilk kez Milli Eğitim'in amaçlarına toplumsal, kişisel, insanlık münasebetleri ve ekonomik hayat bakımından yer verilmiştir (MEB, 1948). Program 20 yıl gibi çok uzun süre uygulanması bu sürede ilkokullarda köy ve şehir okullarını için hazırlanan iki farklı program anlayışının sona ermesi; Hesap-Hendese derslerinin ismi Matematik, Jimnastik dersinin ismi ise Beden Eğitimi olarak değişmesini beraberinde getirmiştir. Programda ayrıca her derse ait hedefler öğretmen odak noktası olarak aktarılmıştır (Korkmaz, 2020a).

1968 İlkokul Programı:1948 programındaki eksiklikleri, sorunlarını gidermek için 1962 yılında İlkokul Program Taslağı hazırlanarak Türkiye'nin çeşitli illerinden seçilen okullarda 5 yıl süre ile denenmesi ve eksik yönlerinin belirlenip geliştirilmesi koşulu ile

uygulamaya başlanmıştır (Fer, 2022). Programın eksiklerinin büyük ölçüde giderilmesinin ardından 1968 yılında 1968 İlkokul Programı olarak bütün okullarda uygulamaya konmuştur (Arslan, 2000). Bu programın idealist ve pragmatizm felsefesinde ışığında hazırlandığı söylenebilir (Kılıç, 2001).

1968 İlkokul Programında “Türk Milli Eğitiminin Amaçları” başlığı altında sosyal bir düşünce ile demokrasinin hakim olduğu, uygarlığı bilen ve uygarlığın yapıcısı insan yetiştirme amaçlanmaktadır (MEB, 1968). “İlköğretimin Amaçları” başlığı altında ilköğretimde beklenen amaçları belirtmektedir. “İlkokulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri”, Programın Uygulanmasıyla İlgili Genel Esaslar” ve “Metot ve Teknikler” başlığı içerisinde öğretmenlerden yapılması beklenen unsurlara yer verilmektedir (MEB, 1968). Program incelendiğinde çocukların yaş düzeylerine göre bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimleri ile bilgiler yer almakla beraber eğitimde bireysel farklılıklara önem verilmiş bunu desteklemek için okul ve sınıf gezileri, okul müzeleri gibi çeşitli etkinliklere yer verilmiştir (Ulubey ve Koçer, 2013). Program incelendiğinde derslerin zaman çizelgeleri ile haftalık zaman çizelgeleri, çift öğretim yapan okullarda ve birleştirilmiş sınıflarda çalışma programının yer aldığı görülmektedir.

1998 İlköğretim Okulu Programı:1998 Programının geliştirildiği dönemde 1968-1998 yılları arasında siyasi açıdan; iktidarların değişikliği, askeri darbeler ve 1982 Anayasası değişikliği; ekonomik açıdan büyük enflasyonların yaşandığı ve bununla beraber eğitim alanında değişiklerin meydana geldiği görülmektedir (Mızıkacı ve Alkın Şahin, 2013). Eğitim felsefesi olarak “esasiciliğin” benimsendiği söylenebilir.

1973 yılında 1729 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu kabul edilerek eğitim yaygın ve örgün eğitim olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İlkokul ve ortaokul programları birleştirilerek ilköğretim programı hazırlanmış ve ilköğretim zorunlu 8 yıla çıkartılmış ve uygulamaya 1998 yılında geçilmiştir (Korkmaz, 2020a). Program incelendiğinde ilk sayfalarında 1982 Anayasası'nın “Eğitim ve Öğrenim Hakkı Ödevi” başlığına yer verilerek programın Atatürk düşüncelerine bağlı olduğuna ve eğitim öğretim hakkının engellenemeyeceği konusuna dikkat çekilmiştir. Programın ilk 54 sayfasında Türk Milli Eğitiminin Amaçlarına, İlkokulun Eğitim ve Öğretim ilkelerine, Programın Uygulanması ile İlgili Esaslara, Metot ve Teknikler başlığı altında öğretim yöntem tekniklerine, ölçme ve değerlendirme sürecine yer verilmiştir. Her ders için özel hedeflere, “üniteler ve süreler” başlığı altında her sınıf düzeyi için ünitelere ve ünite altında bulunan temel konuların davranış alanlarına göre dağılımına yer verilmiştir (Mızıkacı ve Alkın Şahin, 2013).

2005/2009 Programı: Programın hazırlanma gerekçesi olarak PISA (Uluslar Arası Öğrenci Değerlendirme Programı) sınavındaki düşük puanlar, gelişmiş ülkelere göre okul öncesi okullaşma oranının az olması, okullarda verilen eğitim ile çalışma hayatındaki beceriler arasındaki farklılık, ezberci eğitim anlayışının terk edilmek istenmesi gibi nedenler etkili olmuştur (Mızıkacı ve Gözütok, 2013). Programda Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları başlığı altında Atatürk ilke ve inkılaplarını tanıyan, Atatürk milliyetçiliğini benimsemiş, düşüncesi kendi ülkesini aşarak dünya görüşüne sahip bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2009).

Program felsefesinde yapılandırmacılık anlayışının benimsendiği ve öğrenen merkezli eğitim anlayışına geçildiği “Programın Temel Yapısı ve Yaklaşımı” başlığı altında belirtilmiştir (MEB, 2005a). İlköğretim okullarının birinci kısmını (1-5. sınıflar) ikinci kısmını ise (6-8. sınıflar) oluşturmuş ve 8 yıllık aralıksız programa uygun hale getirilmiştir (Korkmaz, 2020a).

2005 Programının getirdiği yeniliklere okuma-yazma öğretiminde “ses temelli cümle eğitimi” benimsenmiş, her ders için sekiz ortak beceri oluşturulmuş, davranışlar yerine kazanım ifadeleri programda yer almış, öğrenen merkezli, konular arasında sarmallık ilkesi ve ölçme değerlendirme yaklaşımlarında sonucun yanında sürecinde dikkate alınması gerektiği gibi unsurlar örnek gösterilebilir (Fer, 2022; Mızıkacı ve Gözütok, 2013).

2015 Programı: 2012-2013 yılından itibaren ilkokul ve ortaokul ayrılarak 4+4+4 sistemine geçilmiş ve zorunlu eğitim 12 yıla çıkartılmıştır.

2015 programı kapsamında her ders için hazırlanan öğretim programları incelendiğinde dersin genel amaçlarına, programın yapısına ve vizyonuna, ölçme değerlendirme yaklaşımlarının yer aldığı görülmektedir. Her öğretim programında belli sınıf düzeylerine ait üniteler, öğrenme alanları kazanımlar ve kazanımların işlenmesi ön görülen ders saati belirtilmiştir (MEB,TTKB, 2015).

2017 Programı: 2017 programının felsefesinin milli ve manevi değerlerin önemini kavramış, yenilikçi düşüncelere açık, işbirliğine dayalı ve öğrenmede merak duygusunun harekete geçirilmesine dayandığı görülmektedir. Program öğrencilerden ulusal ve uluslar arası rekabetin içinde olması ve “Ana Dilde İletişim, Yabancı Dilde İletişim, Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler, Dijital Yetkinlik, Öğrenmeyi Öğrenme, Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yeterlilik, İnisiyatif Alma ve Girişimcilik Algısı, Kültürel Farkındalık ve İfade” olmak üzere 8 tane yetkinlikleri gerçekleştirmesi beklenmektedir (MEB, 2017).

Program kapsamında her ders için farklı öğretim programı hazırlanmış ve giriş bölümünde programın felsefesine, genel amaçlarına, ölçme değerlendirme yaklaşımlarına ve her sınıf düzeyi için kazanım ve açıklamalarına yer verilmiştir. Program hazırlanırken açıklık ve netlik, bölgeler arasında eşitliğin sağlanmasına, ülkenin mevcut eğitim sistemi ve dünya eğitim sistemi ile tutarlılık ilkleri göz önünde bulundurulmuştur (Korkmaz, 2020a).

2018 Programı: Programda “üst bilişsel becerilerin kullanıma yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur” ifadesi ile bütün öğretim programlarının yapısı belirlenmiştir (MEB, 2018a).

“Öğretim Programlarının Amaçları” başlığı altında 1739 sayılı Milli Eğitim Kanununda yer alan Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ve Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri esas alınarak okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinin birbirini tamamlayıcı olacak şekilde oluşturulduğu belirtilmiştir. Öğretim programlarının temel perspektifi değerlerimiz ve yetkinliklerimizi benimsemiş bireyler yetiştirmek olduğu görülmektedir.

Bu kapsamda değerlerimizden adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik “kök değerler” olarak; yetkinlikler kapsamında “Ana Dilde İletişim, Yabancı Dilde İletişim, Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler, Dijital Yetkinlik, Öğrenmeyi Öğrenme, Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yeterlilik, İnisiyatif Alma ve Girişimcilik, Kültürel Farkındalık ve İfade” şeklinde belirlemiştir. Programda ayrıca farklı ölçme değerlendirme yaklaşımlarına yer verilmesi ve bireysel gelişimi destekleyen öğrenmelerin önemine dikkat çekilerek her sınıf seviyesi için kazanım ve açıklamalara yer verilmiştir (MEB, 2018a).

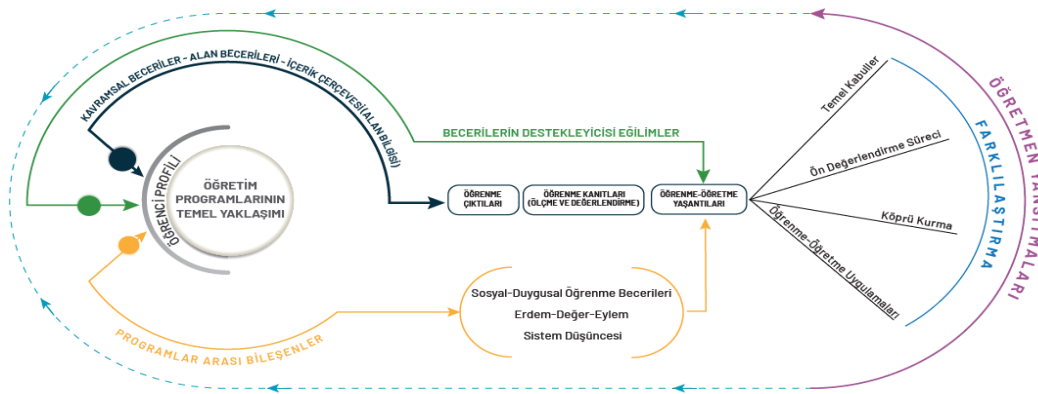
2024 Programı: “Öğretim Programları Ortak Metni 2024” aşağıda başlıklar halinde incelenmiştir. Başlıklar koyu harflerle belirtilmiş ve içerikleri hakkında bilgi verilmiştir.

“Öğretim Programlarının Temel Yaklaşımı” bölümünde: Türk eğitim sistemi, milli bilince sahip, ahlaklı ve erdemli bireyler yetiştirirken, eleştirel düşünebilen, problem çözme yeteneği olan ve medeniyet inşa eden nesiller hedefler. Ayrıca, eğitimde fırsat eşitliği sağlamak, herkesin erişimini teminat altına almak, bireyin bütüncül gelişimini desteklemek ve Türkçenin zenginliğini korumak temel ilkeleri üzerine inşa edildiği vurgulanmaktadır. Öğretim programları, eğitimin her kademesinin birbirini tamamlayan yapıya sahip olduğu, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel

Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” kaynak alınarak hazırlanmıştır (MEB, 2024a).

“Öğrenci Profili: Yetkin Ve Erdemli İnsan” bölümünde öğrencilerden belirli ölçütleri gerçekleştirecek yetkinlikle beraber erdemli bireyler olmasının altı çizilmiştir. Yetkin ve erdemli bireyler yetiştirirken insanı oluşturan “ruh” ve “beden” unsurları esas alınarak “*üretken vatansever, ahlaklı, sorgulayıcı, sağlıklı, merhametli, iradeli, estetik, cesaretli, bilge*” olmak üzere 10 profil belirlenmiş ve profillere ulaşmak için gerekli yapılar belirtilmiştir.

“Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” bölümünde modelinin Karmaşık ve soyut fikirleri eyleme dönüştürme sürecinde ortaya çıkan “*kavramsal beceriler*” ile bu becerilerin derslere özgü yapılarını temsil eden “*alan becerileri*” ilgili derse ait bilgi kümelerini temsil eden “*içerik çerçevesi*” ile bütünleşerek “*öğrenme çıktıları*” oluşturmaktadır. Öğrenme çıktılarının ne düzeyde olduğunu belirlemek için “*öğrenme kanıtları*” kullanılmaktadır. Modelde, öğrencilerin becerilerini geliştirmek ve uygulamaya koymak için temel bir bileşen olarak yer alan “*eğilimler*” ile öğretim sürecinin dinamik bir yapıda ilerlemesine ve eğitimin örtük hedeflerinin özetlenmesine yardımcı olan “*Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi*” de bulunmaktadır. Ayrıca, “*sistem düşüncesi*” ve “*sosyal-duygusal*” öğrenme becerilerinden oluşan programlar arası bileşenler de yer almaktadır. Öğrenme çıktılarına ulaşmak ve öğrenme kanıtlarını kullanmak amacıyla düzenlenen “*öğrenme-öğretme yaşantıları*”, “*becerileri destekleyen eğilimler* ve “*programlar arası bileşenlerle*” desteklenerek öğrencilere zengin bir öğrenme ortamı sunmaktadır. Öğretim programlarının yapısı aşağıdaki şekilde sunulmaktadır (MEB, 2024a).

Bilgi Görseli: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

Şekil 1.1. Türkiye yüzyılı maarif modeli yapısı

“Öğrenme Çıktıları”, öğrencilerin belirli bir eğitim süreci sonunda neyi bilmeleri, anlamaları ve yapabilmeleri gerektiğini tanımlar. Öğrenme çıktıları öğretim programlarının ünite, tema veya öğrenme alanları kapsamında bilgi ve becerilerin birleştirilmesiyle oluşturulur. “Öğrenme Çıktıları Çerçevesi” bölümünde öğrenme çıktılarının “*Kavramsal Beceriler, Fiziksel Beceriler, Eğilimler ve Alan Becerileri*” dikkate alınarak hazırlandığı belirtilmiştir.

“İçerik Çerçevesi” başlığında öğrencilerin hangi konuları, kavramları ve becerileri öğrenmeleri gerektiği tanımlanmıştır. Aynı zamanda bu bilgilerin nasıl düzenleneceğini ve sunulacağını belirtilmiştir.

“Programlar Arası Bileşenler” öğrencilerin kişisel, sosyal ve etik gelişimlerini destekleyen önemli unsurlardır. Bu bileşenler üç başlık altında toplanmıştır: “*Sosyal-duygusal öğrenme becerileri*”, öğrencilerin duygularını yönetme, empati kurma ve sağlıklı ilişkiler geliştirme yeteneklerini artırır. “*Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi*”, milli ve manevi değerlerimizi pekiştirerek, öğrencilerin kişisel ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olur. “*Sistem düşüncesi ve çeşitli okuryazarlık becerileri*”, öğrencilerin karmaşık sistemleri anlayabilmelerini ve bu sistemler arasındaki ilişkileri kavrayabilmelerini sağlar (MEB, 2024a).

“Disiplinler Arası İlişkiler”, farklı alanlardaki bilgi ve becerilerin entegre edilmesiyle öğrencilere daha kapsamlı bir anlayış kazandırmayı amaçlar. Bu yaklaşım, öğretim programlarının disiplin odaklı bilgi aktarımının ötesine geçerek, öğrencilere farklı disiplinler arasında bağlantılar kurma, çok yönlü düşünme ve karmaşık problemlere çözüm bulma yetenekleri kazandırmayı amaçlamaktadır (MEB, 2024a).

“Beceriler Arası İlişkiler”, çeşitli yeteneklerin birbiriyle etkileşim içinde geliştirilmesini ifade eder. Bu ilişki sayesinde öğrencilere analitik düşünme, problem çözme, iletişim ve işbirliği gibi becerileri birbirine entegre ederek geliştirmeleri hedeflenir. Bu yaklaşım öğrencilerin farklı becerileri birlikte kullanarak daha bütüncül ve etkili öğrenme deneyimleri yaşamalarını sağlar.

“Öğrenme Kanıtları ve Ölçme ve Değerlendirme” bölümünde sadece öğrenme çıktılarında değil öğrencilerin eğilim ve değerlerdeki gelişimlerini de değerlendirmek amacıyla kullanılması tavsiye edilmiştir. Öğrenmenin hangi ölçüde gerçekleştiğinin delili olarak, öğrenci portfolyoları, ödevler, projeler, performans görevleri, sınavlar ve sınıf içi tartışmalar gibi çeşitli yöntemler kullanılarak elde edilebileceği ifade edilmiştir. Ölçme ve değerlendirme,

öğretim sürecinde öğrencilere sürekli geri bildirim sağlayarak, onların daha derinlemesine öğrenmelerini ve gelişimlerini destekler (MEB, 2024a).

“Öğrenme ve öğretme Yaşantıları”, öğrencilere aktif katılım ve sorumluluk almayı teşvik eden yöntemlerle zenginleştirilmesi istenmiştir. Bu süreçte öğretmenler, rehber ve kolaylaştırıcı rolü alması, öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini şekillendirmelerine imkan tanınması istenmiştir. Kısacası öğrenme ve öğretme sürecinde yöntem ve görevlerde tavsiye de bulunulmuştur.

“Farklılaştırma” öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına uygun esnek ve kişiselleştirilmiş yaklaşımda olmayı ve bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmaya kapsar; “Okul Temelli Planlama”, öğretmenlere esneklik ve özerklik sağlamak amacıyla zümre öğretmenler kurulu tarafından belirlenen araştırma, gözlem, sosyal etkinlikler ve proje çalışmalarını kapsar; “Program Dışı Etkinlikler”, başlığı altında öğrencilere okul dışında becerilerini uygulama ve geliştirme fırsatı sunar, aynı zamanda eğitimi sınıf dışına taşıyarak hayat becerilerini geliştirmeyi ilke edinir; “Öğretmen Yansımaları”, öğretim süreçlerini değerlendirmelerini ve iyileştirmelerini sağlayarak öğretmenlerin daha etkili ve kaliteli eğitim sunmalarına yardımcı olması amacı taşır; “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Yapısı” erdemli bireyler yetiştirmek için öğretim programlarını kavramsal ve alan becerileri, sosyal-duygusal öğrenme ve değerlerle gibi yapısı anlatılmaktadır (MEB, 2024a).

2.2. HAYAT BİLGİSİ DERSİ

2.2.1. Hayat Bilgisi Dersinin Tanımı

Tay (2017) Hayat bilgisi dersini: “Çocuğun kendini bilmesi ve tanınması amacıyla onun anlayışı dikkate alınarak; sosyal bilimler, fen bilimleri, sanat, düşünce ve değerlerle içeriği oluşturulan, küreselleşen dünyada öncelikle iyi bir insan, ardından ulusal bir vatandaş ve nihayet bir dünya vatandaşı olma özellikleri kazandıran, toplu öğretim anlayışından hareketle çocuklara hayatın bilgisini kazandırmaya çalışan vatandaşlık eğitim programının ilk dersi” olarak tanımlanmaktadır. Kabapınar ise (2019) Hayat Bilgisi dersini çocukların dünyaya gelişinden okula çağına kadar geçen dönemde çevresine ve dünyaya ne tür anlamlar ve tecrübeler yüklediğini dikkate alarak sonraki yaşamlarında gelişimlerini desteklemek, çevresini daha iyi anlamasına yardımcı olacak beceri ve değerleri kazanmasını sağlamak amacıyla tasarlanmış ders olarak tanımlamaktadır. Binbaşıoğlu (2003) ise Hayat Bilgisini çocuğun hayatta daha aktif ve donanımlı şekilde çevresine adapte olmasını sağlayan ders olarak nitelendirmektedir.

Karabağ (2009) Hayat Bilgisi dersini çocukların ruhsal özelliklerini göz önünde bulundurarak yaşam bilgilerinin kazandırılması amaçlayan ve bu süreçte çocukların yaparak yaşayarak öğretimi destekleyerek duyarlı ve iyi bir insanda bulunması gereken özelliklere sahip birey yetiştirmeyi hedefleyen bir ders şeklinde tanımlamaktadır. Çelik (2020) ise Hayat Bilgisi dersini çocukların çevrelerinde meydana gelen olayları ve değişimleri anlamasını ve bu değişime uyum sağlamasını bireysel özelliklerle beraber öz yaşam becerilerini kazandırılmasını hedefleyen ders olarak ifade etmektedir.

Yukarıdaki tanımların ışığında Hayat Bilgisi dersi çocuğun okul zamanına kadar olan süreci pedagojik açıdan dikkate alarak okul döneminde doğa ve hayatın içinde olan bilgileri çocuğa kazandırmakta köprü işlevi gören, çocuğun hayatın içindeki bilgileri özümsemesini, anlamlandırmasını ve farklı yorumlar üretmesi için gerekli donanım ve bilgilerin öğretimini ilke edinen ardından kendini tanıyan, iyi ve bilinçli bir insan olarak doğal ve sosyal çevreye uyum sağlamasını hedefleyen, ileriki okul döneminde daha ayrıntılı göreceği farklı disiplinlerin temel kaynağını için de barındıran toplu öğretim ilkesine uygun olarak tasarlanmış bir ders olarak tanımlanabilir.

2.2.2. Hayat Bilgisi Dersinin Kapsamı

Hayat Bilgisi dersi için yapılan tanımlardan ve derste kazandırılması istenilen davranışlardan yola çıkarak dersin içeriğini sosyal (toplumsal) bilimler, doğa bilimleri (fen bilimleri), sanat, düşünce ve değerler oluşturduğu söylenebilir (Sönmez, 2016).

Sosyal Bilimler: Sönmez (2010) sosyal bilimleri, kaynağı insan olan eylemleri ispat etmeyi amaçlamış bir süreç ve süreç sonucunda var olan bilgilerin tamamı olarak nitelendirmektedir. Sosyal bilimler, kendine özgü yöntemlerle insanların oluşturduğu toplumu ve insan davranışlarını inceleyen, sosyal olayları ve ilişkileri anlamak için çeşitli disiplinlerden yaralanan bir bilim olduğu söylenebilir. Coğrafya, antropoloji, hukuk, tarih, siyaset bilimi, dil bilimi ve psikoloji gibi birçok bilim *sosyal bilimlerin* faydalandığı disiplin dalları olduğu bilinmektedir (Çelik, 2020).

Hayat Bilgisi öğretiminin amaçları arasında doğanın ve sosyal çevrenin anlaşılması ve doğaya maksimum seviyede uyum sağlamanın bulunduğu söylenebilir. Doğru ve verimli bir Hayat Bilgisi öğretiminin gerçekleşmesi için sosyal bilimler tarafından elde edilen bilgilere ihtiyaç olduğu kaçınılmazdır (Tay, 2017) çünkü Hayat Bilgisi dersi, toplu öğretimi benimseyen, öğrencilerin kendilerini, ait oldukları toplumu ve dünyayı tanımları amacıyla oluşturulmuş bir ders olması nedeniyle ders kazanımlarının öğretimi sosyal bilimlerden faydalanabilmesi ile paralellik göstermektedir.

Doğa Bilimleri (Fen Bilimleri): “*Fen, fiziksel ve biyolojik dünyayı tanımlayamaya ve açıklamaya çalışan bir bilimdir.*” (MEB, 2005b). Tanımdan hareketle fen bilimlerinin amacının doğayı ve doğanın içinde yer alan canlı ve cansız varlıkların yapısını, dengesini ve hareketlerini gözlemleyerek bir bilgi elde etmek olduğu söylenebilir. Fen bilimlerinin ulaştığı bilgiler, yasa ve varsayımlar fen eğitimi ile öğrencilere aktarılmaktadır (Tay, 2017).

Fen Bilimleri öğretim programı kapsamında dersin özel amaçları arasında çevresindeki olaylara merak ve ilgi duymasını sağlamak, doğanın ve çevrenin keşfine, insan ile içinde bulundu çevre arasındaki etkileşimin anlaşılması gibi etkenler yer almıştır (MEB, 2018c). Hayat Bilgisi öğretim programının özel amaçları arasında kendini ve çevresini tanıması, zaman ve mekan hakkında bilgi sahibi olma gibi unsurlar yer almaktadır (MEB, 2018a). Nitekim Hayat Bilgisi ve Fen bilimleri dersi amaçlarının benzerlik gösterdiği ve birbirini destekleyici nitelikte olduğu söylenebilir. Hayat Bilgisi dersi kapsamında fen bilimleri konularına yer verilerek öğrencilerin doğal yaşamı gözlemleyen, sorgulayan, araştıran ve bunların sonucunda içinde bulunduğu çevrenin dilini anlayarak ona daha rahat uyum sağlaması mümkün olabilir (Gezer, 2022).

Sanat: Sanat, doğanın içinde yer alan ve toplumların yaşam yolculuğunda ona eşlik eden bir unsur olduğu söylenebilir. Sanat, bireylerin çevresindeki varlıklarla estetiğin, hazzın, duygunun yansımasıdır (Armut, 2013). Sanatın evrenin var olmasıyla başlayan tarihinin dışında insan ile olan tarihe baktığımızda ilkel toplumlarla hatta ilk insanla başladığı düşünülebilir. İlk insanlardan itibaren insanlar duygularını, düşüncelerini veya varlıklarda aradığı özellikleri edebi eserle ve yaptığı mesleklere yansıtmıştır. Sanatın amacı var olandan ziyade olması istenilen anlamı yansıtır (Ulutaş ve Ersoy, 2004).

Sanat eğitimi, insan hayatında istedik yönde geliştirme ve güzelleştirme süreci olarak tanımlanabilir. Sanat eğitimi ile insanların zihinsel gelişimi desteklenerek farklı düşünme becerileri, eleştirisel düşünme, farkı görebilme gibi özellikler kazanmaktadır (Mercin ve Alakuş, 2007). Sanat, hayatı tek düzelikten kurtardığı; insan, psikoloji, kültür, din, inanç arasında bağ kurarak kişinin kendisini ve çevresini tanımasına imkan verdiği bir kavramdır.

Hayat Bilgisi dersinin amaçları arasında bireyin girişimci olması, kendisini ve çevresini tanıması, farklı kültürleri tanıması ve saygı göstermesi gibi unsurlar yer almaktadır. Hayat Bilgisi dersinin amaçları ve kazanımlarının verimli şekilde öğretilmesi için sanat ve sanat eğitimine yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

Düşünce ve Değerler: Düşünme, bilişsel süreç olarak , bir olayı yada bir yapıyı anlamak ve onun üzerinde bir sonuca ulaşmak için elde olan kavramları, bilgileri, ve yöntemleri karşılaştırma sürecindeki zihinsel etkinliklerini ifade ettiği söylenebilir. Demirkaya'ya göre (2015) düşünme; bilgi işleme, anlama, çıkarımda bulunma, karar verme, problem çözme, hatırlama, planlama, hayal kurma gibi zihinsel faaliyetlerin yürütülmesini içerir. Düşünme sonucu ise meydana gelen ürün düşünce olmaktadır (MEB, 2014, s. 3). Düşünceler fikirlerin, değerlerin, inançların, hedeflerin, ve birikimlerin temsili olduğu söylenebilir. Kişilerin kendini gerçekleştirebilen ve tanıyabilen, insanların var olma nedenini kavrayabilmesi için eleştirel, yaratıcı ve yansıtıcı düşünme çeşitlerine ihtiyaçları vardır.

Düşüncenin bir ürünü olan değerler, yine düşünceyi ve faaliyetlerimizi etkileyerek yönlendiren olgulardır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008). Değerler bir toplumun önemsendiği, arzuladığı, çoğunluk tarafından kabul edilmiş ve payesine yaşam göze alınmış kurallar bütünüdür. Değerler bir bireyin yada toplumun davranışlarını, tercihlerini, isteklerini, kararlarını ve isteklerini yönlendirici özelliğe sahiptirler (Ulusoy ve Arslan, 2019).

Değerler eğitimi, insanların karakterli ve temiz bir yaşama sahip olması ile beraber daha saygın ve kendini gerçekleştirmiş toplum oluşumuna katkı sağlamaktadır (Akbaş, 2015). Değerlerin oluşmaya gelişmeye başladığı ilkökul çağında olan çocuklara mihver ders olarak okutulan Hayat Bilgisi dersi ile kendisini ve çevresini tanıyan, vatanını seven ve kendini ifade edebilen insan tipi yetiştirmeyi ilke edinen, öğrencilere doğruluk, dürüstlük, saygı, sorumluluk, hoşgörü, yardımseverlik, adalet gibi önemli değerlerin anlamı ve öneminin ders kapsamında yer aldığı görülmektedir (MEB, 2018a). Bu değerlerin nasıl yaşanacağı, günlük hayatta nasıl uygulanacağı ve toplumsal ilişkilerde nasıl gözetileceğine yer verilerek toplum içinde etik değerlere uyumlu, sorumluluk sahibi, saygılı ve adaletli bireyler olarak yetişmesi sağlanabilir.

2.2.4. Hayat Bilgisi Dersinde Afet Konusu

İlkökul kademesinin 1, 2 ve 3. sınıflarında günlük hayatı yaşamını kolaylaştıracak bilgiler sunan Hayat Bilgisi dersi konuları insan, toplum ve toplum üçlüsünün arasındaki eylemlere yoğunlaşmaktadır (Kızılcıoğlu, 2006). Afet eğitimi almış ve afete karşı hazırlıkları olan toplumlar afeti daha az zararla geçirmektedir (Özmen, Gerdan ve Ergünay, 2015). Afet eğitimi içeriği riskler ve tehlikelere göre ihtiyaçlar çerçevesinde düzenlenmeli, belirli yöntemlere dayanmalı ve bütün eğitim-öğretim kademelerine yayılarak sürekliliği sağlanmalıdır (Gerdan, 2019). Yapılan çalışmalarda afet eğitiminin devamlılığına ve afetten etkilenme düzeyinin afet eğitimi ile minimum seviyelerde kalabileceğine yeri oldukça büyük olduğu görülmektedir.

Hayat Bilgisi dersi kapsamında öğrencilerinden kendisini ve çevresini tanıması, güvenli yaşam sürebilme becerisinin kazanması, kendini koruması, doğaya ve çevreye karşı duyarlı olması gibi becerilere sahip olması beklenmektedir (MEB, 2018b). Bu beklentiler göz ışığında Hayat Bilgisi dersi içeriğinde deprem, heyelan, sel ve fırtına gibi insanların faaliyetlerini durduran veya etkileyen afet konularına yer verilerek bireylerin küçük yaşta afet bilincine sahip olması sağlanabilir.

2.2.5. Hayat Bilgisi Dersi Tarihi

Hayat Bilgisi dersinin nerede ve hangi tarihte başladığı kesin olarak bilinmemektedir (Sönmez, 2016). Yalnız Hayat Bilgisi dersi fikir ve düşünce kalıplarının, Eflatun (Platon) felsefesinin düşüncelerine kadar uzandığı görülmektedir (Brückl,1932). Fronçois Rabelais, “Gargantua” adlı eserinde çocuklara terbiye eğitimin planlamasında eşyadan faydalanılması gerektiğini düşünmektedir (Uğur, 2006). Eflatun, ve Rabelias’ in ana hatlarını oluşturduğu Hayat Bilgisi dersinin kurucusu Johann Amos Comenius kabul görmektedir (Tay, 2017).

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonra Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş ve tüm okullar tek çatı altında birleştirilmesi amaçlanmıştır. 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı ile Cumhuriyet tarihimizin ilk öğretim programı oluşturulmuştur. Bu programda Hayat Bilgisi dersi direk olarak yer almamakla beraber “tabiat tetkiki”, “musahabat”, “tarih “ ve “coğrafya” dersleri Hayat Bilgisi dersinin içeriğine benzemektedir (Yar Sevmiş, 2020, s 203).

John Dewey’in Türkiye ziyaretinin ardından ülkemizde toplu eğitim anlayışı ile yeni 1926 programı hazırlanmıştır. Daha önceki programda tabiat tetkiki”, “musahabat”, “tarih “ ve “coğrafya” dersleri Hayat Bilgisi dersi adı altında birleştirilerek okutulmaya başlanmıştır (Atik ve Aykaç, 2019). Ardından ülkemizin ihtiyaçları doğrultusunda paralellik göstererek 1936, 1948, 1968, 1998, 2005/2009, 2015, 2018, 2023 ve 2024 tarihlerinde revize edilerek yeni programlar oluşturulmuştur.

2.2.6. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları

2.2.6.1. 1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

Cumhuriyet tarihimizin ilk resmi programı olan 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı programında Coğrafya, Tarih, Tabiat Tetkiki (Doğa İncelemesi), Hıfzıssıhha (Sağlık Bilgisi), Ziraat, Malumat-i Vataniyye (Yurttaşlık Bilgisi), ve Muhasabat-i Ahlakiye (Ahlak Sohbetleri) dersleri Hayat Bilgisi dersi ile benzer yönlerinin olduğu görülmektedir (Bıkmaz, 2013). 1924 yılında davet üzerine Türkiye’ ye gelen Dewey’in eğitim alanındaki düşüncelerini yazdığı

raporlar 1926 programına ve programda yer alan Hayat Bilgisi dersine yansıdığı söylenebilir. Hayat Bilgisi dersi John Dewey'in toplu öğretim düşüncesinden hareketle Tarih, Coğrafya, Eşya ve Yurt Bilgisi dersleri ilkokul 1, 2 ve 3. sınıf kademeleri için "Hayat Bilgisi" dersi olarak tek ders altında birleştirilmiş ve diğer derslerle bağlantı kurularak anlatımı istenen mihver ders olarak önem kazanmıştır (Maarif Vekâleti, 1930, s. 3). Hayat Bilgisi dersi öğretimi yakından uzağa ilkesine göre düzenlenmiş ve içinde bulunan çevreden faydalanılmasına dikkat çekilmiştir (Bilasa, 2016).

Hayat Bilgisi dersi programı içeriğinde yer alan Cumhuriyet Bayramı mektebimiz, kış, sonbahar, ilkbahar, yaz, bedenimiz, posta, telgraf ve başlıca hastalıklar gibi başlıklar günlük hayatın içerisinde olan konulardan oluşmaktadır. Ayrıca Hayat Bilgisi dersinin bir hedefi olarak; *"İçinde yaşadığı coğrafi muhitte tesadüf edilen en maruf taş, maden, ve hayvanları çocuğa tanıttirmek; etrafına cereyan eden tabii hadiseleri tetkik ve izah ettirmek; canlı mahlukların yaşama şartlarını ve bunların yekdiğerine karşı icra ettikleri tesirleri göstermek"* (Maarif Vekâleti, 1930, s. 7) şeklinde belirtilen ifadenin konularla hedeflerin örtüştüğüne kanıt olarak gösterilebilir. Hayat Bilgisi dersi sayesinde psikomotor, bilişsel ve duyuşsal alanlara yer verilerek öğrencilere günlük hayat bilgilerini yaparak yaşayarak öğrenmesine fırsat oluşturulduğu söylenebilir.

2.2.6.2. 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

1926-1936 yılları arasında ülkemizde Latin Alfabesinin kabulü, Medeni Kanunun kabulü, seçme ve seçilme haklarında değişiklik gibi birçok alanda yenilikler yapılmış ve yenilikler 1936 programına yansımıştır.

1936 Hayat Bilgisi dersine ait öğretim programının hedefleri incelendiğinde:

1. Tabii, beytî, iktisadî ve içtimaî hayatın; ilk üç sınıf talebesi tarafından kavranması mümkün olan tezahürlerini onlara müşahede ve izah ettirmek
2. Çocuğun muhit ve yaşama şartlarını, coğrafya bakımından tetkik ettirmek
3. Önemli tarihî vakalara dikkatlerini çekmek, tarihî oluşu kavratmağa temel hazırlamak;
4. Tabiatın güzelliklerini duyurmak ve sevdirmek,
5. Yurt ve milletseverlik için temel vazifesini görececek olan, yakın yurda ve halka karşı bağlılık duygu ve şuurunu uyandırıp beslemeyi esas almak üzere beş amaç belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, 1936, s. 134).

Hayat Bilgisi dersi hedefleri ile çocuklara içinde yaşadıkları doğal ve sosyal çevreyi tanımlarına fırsat sağlamak olduğu söylenebilir. Programda ünite ve konuların okulun bulunduğu iklim ve çevre faktörleri göz önüne alınarak düzenlenmesine veya değiştirilmesine olanak sağlanmıştır (Türe, 2013).

2.2.6.3. 1948 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

1948 programı köy ve şehirde farklı olarak uygulanan programları birleştirmek amacıyla oluşturulmuştur (Bilasa, 2016). Programda öğrenciye kazandırmak istenen amaçlar her ders programının altında “amaçlar” başlığı kapsamında belirtildiği görülmektedir. 1948 Hayat Bilgisi dersi öğretim programına ait amaçlar incelendiğinde; öğrencilerin doğa olaylarını doğru şekilde anlayarak yorumlamalarını sağlaması, çevresini coğrafya bilgilerine hakim olarak gözden geçirmeye istemesi, doğada meydana gelen olaylardan genellemelere vararak yeni ders bilgilerinin temelini oluşturmak gibi amaçların gerçekleşmesi istenmektedir (MEB, 1948, ss. 40-41). Günlük hayatın içinde kullanılan eşyalardan bahsedilmesi, tanınmış insanların anlatılması, doğa güzelliklerine karşı sevgi; insan ilişkilerine saygı, doğruluk ve vatan sevgisi gibi değerlerin oluşması beklenmesi Hayat Bilgisi dersinin çevremizdeki varlıklar ve manevi değerlerle birleşmiş bir bütün olarak ele alındığı düşünülebilir.

1948 Programında Hayat Bilgisi dersinin deney ve iş dersi olduğuna dikkat çekilmekte ve amaçlara ulaşılmasında deney, gözlem, gezi ve okul bahçesi gibi öğrenme yöntemlerinin kullanılması istenmektedir. Hayat Bilgisi dersinin kazanımlarında doğal ve sosyal çevre çocuklara onların ruhu dikkate alınarak anlatılması ilke edinilmiştir. Bu açıdan bakıldığında çocukların kazanımları yaparak yaşayarak, gözlemleyerek ve kendisi anlamlandırarak öğretilmesi sağlıklı ve kalıcı öğrenmenin oluşacağını desteklediği söylenebilir.

2.2.6.4. 1968 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

1968 Programı altı yıl süren taslak bir programın eksiklikleri giderilerek oluşturulmuş ve 30 yıl uygulamada kalarak en uzun soluklu program olmuştur. Yeni öğretim programında yerini alan Hayat Bilgisi dersi içeriğini “Amaçlar”, “Açıklamalar” ve “Üniteler” olmak üzere üç temel başlık oluşturduğu görülmektedir. Amaçlar kısmında dersin öğrencilerin yakın çevresini tanıması ile yetenek ve becerilerin gelişmesi, yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları, insan ilişkileri, ekonomik yaşama ve yeteneklerini geliştirme, daha iyi yaşama yetenekleri geliştirme olmak üzere beş özellik altında toplanmış ve özellikleri pekiştirmek için alt açıklamalara yer verilmiştir (MEB, 1968).

Açıklamalar bölümünde Hayat Bilgisi dersinin gözlem, yaşama, iş ve deneyim dersi olduğuna vurgu yapılarak dersin işlenmesi ile ilgili bilgiler ve tavsiyelere, öğretmenlerin ünitelere çevre şartlarına göre ekleme ve çıkarma yapabileceklerine, yakından uzağa ilkesinin kullanımına, tarihi ve doğal yerlere gezi düzenlenmesi ve konu öğretiminde okul bahçesi, fabrika ve atölye gibi ziyaretlerin yapılması tavsiye edilmiştir (Koçer, 2013). Bu tür etkinliklerin öğrenciye gözlem, iş ve yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sunduğu ve öğrenmenin daha etkili zevkli olduğu söylenebilir. Üniteler başlığı altında ise her sınıf düzeyi için işlenmesi istenilen konulara, alt başlıklara ve belirli gün ve haftalara yer verildiği görülmektedir.

2.2.6.5. 1998 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

1998 Hayat Bilgisi öğretim programı genel çerçevesine bakıldığında davranışçı bir yaklaşım ön plana çıkmakta, içerik üniteler formatında sunulmaktadır. Bilgiler, öğretmeni merkeze alarak geleneksel yöntemlerle aktarıldığı ve süreçten ziyade ürüne yönelik değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, programın odak noktasında çocuğun topluma ait bir birey olma özelliğinin belirtildiği bir programdır (Binbaşoğlu, 2003).

1998 Hayat Bilgisi programında dersin “*Genel Hedefler*” başlığı altında Türk milletinin ferdi olmaktan gurur duymak, Atatürk’e saygı ve sevgi duyma, çevresini koruma ve teknolojiyen yararlanma gibi 26 hedef belirlenmiştir (Alkın Şahin, 2013). Her sınıf düzeyi için özel hedeflere yer verilmiş devamında ise her ünite altında öğrencilerde kazanılması istenilen davranış ve hedeflere ayrıca yer verildiği görülmektedir. Programda 1, 2, ve 3. sınıflar için her ünite kapsamında “ünite planları” başlığı altında öğretim yöntem ve tekniklerine yer verilmektedir (Kocaoluk ve Kocaoluk, 2000).

2.2.6.6. 2005/2009 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programı, bir mahkeme süreci geçirmiştir. Mahkeme sonucunda programın ana öğelerine dokunulmadan bazı değişiklikler yapılmış ve bu revize edilmiş program, 2009 yılında İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi (1-3) Öğretim Programı olarak yayımlanmıştır (Aşkan, 2022). Bu çalışmada 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı kaynakları esas alınmış ancak çalışma 2005/2009 biçiminde adlandırılmıştır.

2005 ilköğretim müfredatında Hayat Bilgisi dersinin öğretmenlerin sadece bilgi aktaran değil aynı zamanda yol gösterici olarak kabul edildiği vurgulanmaktadır (Şahin, 2009). Bu anlayış ile yapılandırmacı yaklaşıma geçildiği söylenebilir. Hayat Bilgisi öğretim programında insanın biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel yönleriyle bir bütün olarak ele alındığı ve değişimin hem öznesi hem de nesnesi olarak görüldüğü belirtilmektedir. Bu bağlamda, "birey",

"toplum" ve "doğa" olmak üzere üç ana öğrenme alanının belirlendiği ve değişimin bu öğrenme alanlarını kapsayan daha genel bir boyut olarak düşünüldüğü ifade edilmektedir (MEB, 2009). Bu yaklaşım, öğrencilerin birey olarak kendi iç dünyalarını, toplum içindeki rol ve sorumluluklarını, doğayla olan etkileşimlerini anlamalarına ve geliştirmelerine yardımcı olmayı hedeflediği söylenebilir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün, Bugün, Yarın” olmak üzere üç tema belirlenmiştir. Ayrıca programda ilk kez değerler, kazanımlar başlığı altında kazandırılmak istenilen bilgi ve tutumlara yer verilmiştir.

Bu bilgiler doğrultusunda, Hayat Bilgisi dersinin öğrencilere sadece bilgi aktarmakla kalmayıp onları rehberlik ederek kendi kimliklerini, toplumdaki yerlerini ve doğayla ilişkilerini anlamalarını desteklediği anlaşılmaktadır. Yapılandırmacı yaklaşımın, öğrencilerin sadece akademik bilgi edinmekle kalmayıp yaşamları boyunca karşılaştıkları durumlarla başa çıkma becerilerini geliştirmelerine de yardımcı olmayı amaçladığı söylenebilir.

2.2.6.7. 2015 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

Hayat Bilgisi dersinin vizyonu; temel yaşam becerilerini kazanmış, kendini tanıyan, sağlıklı güvenli yaşam sürdürebilmenin farkına varabilen, doğaya ve içinde yaşadığı çevreye karşı sağduyulu, var olduğu çevre ve kendisi ile barışık, milli ve manevi değerleri özümsemiş bireyler yetiştirmektir (MEB, 2015a, s. 1).

Programın genel çerçevesine bakıldığında Hayat Bilgisi dersi kapsamında öğrencilere 14 adet genel amacın kazandırılması hedeflenmiş ve genel amaçların kazanımlarla bağlantı kurularak ünitelere yayıldığı görülmektedir. Programda ünite temelli bir yaklaşım benimsenerek “Ben ve Okulum”, “Ailem ve Evim”, “Sağlıklı Hayat”, “Güvenli Yaşam”, “Ülkemi Seviyorum” ile “Doğa ve Çevre” olmak üzere her sınıf için sarmal program anlayışı ile altı ünite oluşturulmuştur (Tay ve Baş, 2017).

Hayat Bilgisi öğretim programı kapsamında her sınıf düzeyi için kazandırılması hedeflenen 22 beceri ve 20 adet değere yer verilmiştir. Programda ders öğretiminde çeşitli öğretim teknik ve yöntemlerinden yararlanılmasına, bireysel farklılıkların dikkate alınması ve gezi, ve okul bahçesi gibi sınıf dışı ortamların kullanılmasının tavsiye edildiği görülmektedir. Ölçme değerlendirme, gözlem ve performans değerlendirme gibi yöntemlerin kullanılması, sadece sonuca göre değil süreci de kapsayan bir yapıda olması ve eksik öğrenmelerin saptanarak giderilmesi için faaliyetlerde bulunması istenmiştir (Güven ve Kaymakçı, 2016).

2.2.6.8. 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

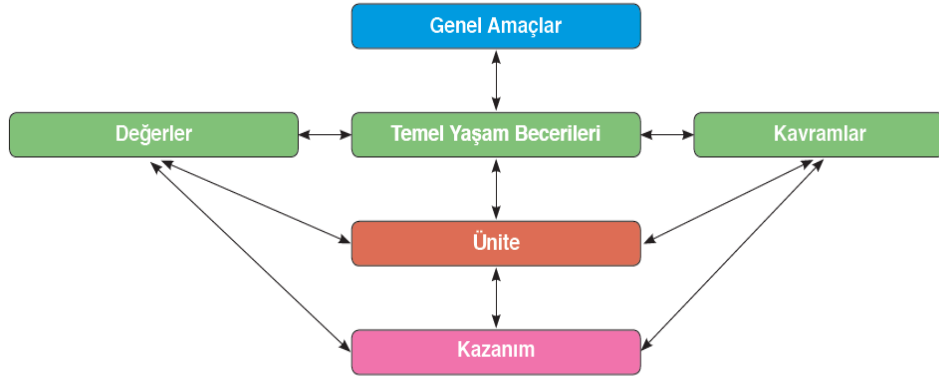
Hayat Bilgisi Öğretim Programının amacı; temel yaşam becerileri edinmiş, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli yaşam sürme becerilene sahip, yaşadığı toplumun değerlerini özümsemiş, doğaya ve çevreye karşı duyarlı, düşünen, araştıran, üreten ve ülkesine seven vatandaşlar yetiştirmektir (MEB, 2018a, s. 22).

Programın ünite temelli yapıda olduğu ve her sınıf düzeyi için “Okulumuzda Hayat”, “Evimizde Hayat”, “Sağlıklı Hayat”, “Güvenli Hayat”, “Ülkemizde Hayat” ve “Doğada Hayat” olmak üzere altı ünite belirlendiği ve her ünite kapsamında öğrencilerde oluşması istenen kazanımlara yer verilmiştir. Kazanımların her sınıf düzeyinde tekrar ettiği ve sarmal yapıda olduğu görülmektedir. Program kapsamında: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine ayrı bir ünite olarak yer verilmediğine nedeninin eğitimin temel amacını kapsayan nitelikte olduğu belirtilmiştir (MEB, 2018a).

2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı: ulusal ve uluslararası seviyede; kişisel sosyal ve akademik hayatlarında gerek duyacakları Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenen sekiz anahtar yetkinlik ile desteklenmiştir.

1. Anadilde iletişim
2. Yabancı dillerde iletişim
3. Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler
4. Dijital yetkinlik
5. Öğrenmeyi öğrenme
6. Sosyal vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
7. İnisiyatif alma ve girişimcilik
8. Kültürel farkındalık ve ifade

Program: genel amaçlar, temel yaşam becerileri, ünite, kazanım, değerler ve kavramlar arasındaki bağlantılar kurularak oluşturulmuştur. Program yapısı Şekil 1.1.’de gösterilmiştir (MEB, 2018: 10).

Şekil 2.1. Hayat bilgisi dersi öğretim programının organizasyon yapısı

Hayat Bilgisi dersinin özel amaçları ile kendini ve yaşadığı çevreyi tanıyan, aile ve toplumun temel değerlerine sahip, millî, manevi ve insani değerleri yaşantısal hâle getirebilen, kişisel gelişimini sağlamak için yapması gerekenlerin farkında, kişisel bakım becerilerini geliştiren, sağlıklı ve güvenli yaşam sürme bilincine sahip, sosyal katılım becerisi olan, zamanı ve mekânı algılama becerisi kazanmış, kaynakları verimli kullanma becerisi geliştiren, öğrenmeyi öğrenme becerisi kazanmış, temel düzeyde bilimsel süreç becerilerine sahip olan, ülkesini seven, tarihî ve kültürel değerlerini yaşatmaya gayretli, doğaya ve çevreye karşı duyarlı olan, bilgi ve iletişim teknolojilerini hedeflerine uygun olarak kullanan bireylerin yetiştirilmesini ilke edinilmiştir (MEB, 2018a).

Programda ölçme ve değerlendirme başlığı altında her öğrencinin farklı olduğu vurgulanmış ve farklı ölçme değerlendirme yaklaşımlarının kullanılmasına dikkat çekilmiştir. Ayrıca ölçme değerlendirme yaklaşımlarının sadece sonucu değil süreci de göz önüne alınarak yapılması istenmiştir (MEB, 2018a).

2.2.6.9. 2023 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

2018 Programının revize edilerek hazırlanmış olan 2023 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında önemli bir değişimin olmadığı, kelimeler ve kavramlar ile kazanım ve kazanımlardaki açıklamalar üzerinde yapılan küçük değişikliklerle yeni program oluşturulmuştur. 2018 programı ile karşılaştırıldığında 2023 programında “Güvenli Hayat” ünitesinde 1, 2, ve 3. sınıflar düzeyinde toplamda 6 kazanım ve/veya açıklamaları ile ilgili ve ders kitaplarının forma sayılarında değişikliğe gidildiği görülmektedir (MEB, 2023). Değişiklik yapılan kazanımlar incelendiğinde dünya ve ülkemizde yaşanan afetleri kapsadığı ve afet öncesinde ve sonrasında ne yapılması gerektiğine yönelik yapılacakları kapsamaktadır (Akkaya, 2023).

2.2.6.10. 2024 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programı: “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Temel Yaklaşımı ve Özel Amaçları” “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasına İlişkin Esaslar”, “Öğrenme Alanları, Öğrenme Çıktıları Sayısı ve Süre Tablosu”, “Hayat Bilgisi Dersi Kitap Forma Sayıları ve Kitap Ebatları”, “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı” ve “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Sınıf Düzeylerine Ait Öğrenme Alanları” başlıklarından oluşmaktadır (MEB, 2024b).

“Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Temel Yaklaşımı ve Özel Amaçları” başlığı altında programın temel yapısının disiplinler arası yaklaşımla beraber değer ve becerilerin üzerine inşa edildiği ifade edilmektedir. Hayat Bilgisi dersine ait öğrencilere kazandırılmak üzere 16 özel amaca yer verilmiştir.

“Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasına İlişkin Esaslar” bölümünde öğrenme-öğretme yaşantıları, ölçme ve değerlendirme ile tavsiyeler ve istekler yer almıştır. Bu kısımda ayrıca belirli gün ve haftalara yer verilmiştir. Bu bölüm alt başlıklara ayrılmış ve açıklamalara yer verilmiştir.

“Programlar Arası Bileşenler (Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri, Okuryazarlık Becerileri, Değerler)” alt başlığında Hayat Bilgisi programlar arası bileşenlerinin “Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri”, “Okuryazarlık Becerileri” ve “Değerler” unsurunun oluşturulduğu belirtilmiştir.

“İçerik Çerçevesi” alt başlığında dersin içeriği hazırlanırken göze alınan unsurlar ve derse ait öğrenme alanları ifade edilmiştir. “Ben ve Okulum”, “Sağlığım ve Güvenliğim”, “Ailem ve Toplum”, “Yaşadığım Yer ve Ülkem”, “Doğa ve Çevre”, “Bilim, Teknoloji ve Sanat” olmak üzere altı öğrenme alanından oluştuğu tespit edilmiştir.

“Öğrenme Kanıtları (Ölçme ve Değerlendirme)” alt başlığında öğrencilerin bilgi, beceri ve değerler yönünden düzeylerini tespit etmek amacıyla çeşitli ölçme ve değerlendirme araçları kullanılması tavsiye edilmiş; “Öğrenme-Öğretme Yaşantıları” alt başlığında kullanılan yöntemler, stratejiler, etkinlikler ve öğrenme ortamları açıklanmış; “Farklılaştırma” alt başlığında bireysel farklılıkların dikkate alınarak öğretim sürecinin planlamasından bahsedilmiştir (MEB, 2024b).

“Öğrenme Alanları, Öğrenme Çıktıları Sayısı ve Süre Tablosu” başlığında öğrenme alanlarında yer alan öğrenme çıktıları sayıları ve öngörülen ders saati yer almış; “Hayat Bilgisi Dersi Kitap Forma Sayıları ve Kitap Ebatları” her sınıf düzeyi için belirlenen forma sayısı ve

kitap ebatları ifade edilmiş; “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Yapısı” başlığında programın kullanımı ve semboller tanıtılmıştır.

2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programı, temel olarak disiplinler arası yaklaşımla değer ve becerilerin üzerine inşa edilmiştir. Öğrencilere kazandırılacak 16 özel amacın yanı sıra, öğrenme-öğretme yaşantıları, ölçme ve değerlendirme yöntemleri, tavsiyeler ve belirli gün ve haftalar programda detaylı olarak ele alınmıştır. Sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri ve değerler, programın önemli bileşenlerindedir. Dersin içeriği, “Ben ve Okulum”, “Sağlığım ve Güvenliğim”, “Ailem ve Toplum”, “Yaşadığım Yer ve Ülkem”, “Doğa ve Çevre”, “Bilim, Teknoloji ve Sanat” olmak üzere altı öğrenme alanına ayrılmıştır.

Programda, öğrencilerin bilgi, beceri ve değerler yönünden düzeylerini belirlemek amacıyla çeşitli ölçme ve değerlendirme araçları önerilmektedir. Ayrıca öğrenme-öğretme yaşantıları ve bireysel farklılıkları dikkate alarak öğretim sürecinin planlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Öğrenme alanlarında yer alan öğrenme çıktıları ve öngörülen ders saatleri belirlenmiş, her sınıf düzeyi için kitap forma sayıları ve ebatları ifade edilmiştir. Son olarak, programın kullanımı ve semboller tanıtılarak, öğretmenlere rehberlik edilmektedir (MEB, 2024b).

2.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİ

2.3.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı

Hayat Bilgisi dersi ile temelleri atılan ve içinde tarih, coğrafya, vatandaşlık, sosyoloji, antropoloji, siyaset ve ekonomi gibi birçok disiplinin yöntemlerini esas alarak oluşturulan Sosyal Bilgiler dersinin karmaşık bir yapıda olduğu söylenebilir. Bu kadar çok bilimin bir araya gelmesiyle ve bilimlerden elde edilen bilgilerin eğitim olarak aktarılması için bilgilerin pedagojik süzgeçten geçirilmesi ve eğitim çarkına uyum sağlaması için bir çok işlem gerektiği düşünülebilir. Bu açıklamalar doğrultusunda Sosyal Bilgiler dersi için birçok tanım yapıldığı görülmektedir.

Doğanay’a (2005) göre Sosyal Bilgiler dersi sosyal ve insanı konu alan bilimlerin yöntemlerini esas alarak, kişilerin sosyal ve fiziki ortamı ile ilişkisini zaman faktörü içinde değerlendiren, demokrasi ilkelerini benimsemiş ve düşünen, sorgulayan vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edinen bir disiplindir.

Yapılandırmacı anlayışı benimseyen 2005 programı (MEB, 2005b, s. 51) Sosyal Bilgiler dersinin tanımını şu şekilde yapmıştır:

“Sosyal Bilgiler, bireyin varoluşsal amacını gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite yada tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelediği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir”.

Ayka’ a (2007) göre Sosyal Bilgiler, öğrencilerin içinde yaşadığı toplum ve toplumun sıkıntıları hakkında fikir sahibi olmasına ve örnek vatandaş olarak sorumluluklarının farkında olmasına, insanlar arasındaki ilişkileri okuyabilmesine ayrıca yerel ve evrensel değerleri kavramalarına yardımcı olan temel derstir. Sönmez’e (2010) göre Sosyal Bilgiler dersi, yaşama yön veren her türlü faaliyetlerle ilişki kurma ve bu ilişki sayesinde elde edilen “kendini revize edebilme özelliğine sahip” bilgiler olarak tanımlamaktadır.

Öztürk (2015) Sosyal Bilgiler dersini, bireylerin fen, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle oluşan koşullar altında karşılaştığı problemleri çözebilmesi ve karar alma becerilerini geliştirmesi amacıyla sosyal ve beşerî bilimleri birleştiren ders olarak tanımlamaktadır. Çatak (2021) Sosyal Bilgiler dersini, ulusal ve evrensel değerlere sahip, programda hedeflenen becerileri günlük hayata uygulayabilen ve farklı disiplinlere ait öğrendiği bilgilerle gelecek yaşamına sağlıklı şekilde yön verebilen bireyler yetiştirmeyi amaçlayan yapı olarak tanımlamaktadır.

Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin dünya çapındaki mesleki örgütü olan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies [NCSS], 2023) sosyal bilgilerin ise şu şekilde tanımını yapmıştır:

“Sosyal Bilgiler insan ve toplum bilimlerini (çocukların) vatandaşlık becerilerini geliştirmek amacıyla bütünleştirmektedir. Sosyal Bilgiler okul programları içerisinde antropoloji, arkeoloji, iktisat, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinlerin yanı sıra insan bilimleri, matematik ve doğa bilimlerinden uygun içerikler üzerinden koordinasyonunu ve sistematik bir biçimde incelenmesini sağlar. Sosyal Bilgilerin başlıca amacı gençlerin, karşılıklı ilişkilerin olduğu bir dünyada kültürel çeşitliliklere sahip demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararını gözetilen bilinçli ve mantıklı kararlar alma becerilerinin gelişmesine yardımcı olmaktır”.

2.3.2. Sosyal Bilgiler Dersinin Kapsamı

Sosyal Bilgiler dersi yapı gereği tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerinin birleşmesi ile oluşturulduğu düşünüldüğü söylenebilir. Gökkaya (2003) Sosyal Bilgiler dersinin sadece tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi ile sınırlandırılmasının yanlış olduğunu düşünmektedir. Sosyal Bilgiler; antropoloji, sosyoloji, psikoloji, iktisat, hukuk ve siyaset gibi sosyal bilim disiplinlerini ve felsefe edebiyat, müzik, sahne sanatları, görsel sanatlar, din ile ahlâk gibi insan bilimlerini içermektedir (Parker, 2005; Zarillo, 2016). Bunun nedeni ise insanın sosyal bir yaratılışa sahip olduğu ve bu bağlamda insanı ve insan faaliyetlerini çözümlmek için birçok disiplinden faydalanmasının gerekli olduğu şeklinde düşünülebilir. Sosyal Bilgiler, sosyal bilimlerin ilgi alanında yer alan farklı disiplinlerin ulaştığı bilimsel bilgilerin aktarıldığı hedef kitleyi esas alarak öğrencilerinin anlayabileceği düzeye getirip, bireysel ve toplum içindeki sosyal hayatın eksiklik ve ihtiyaçlarını gidermeye yönelik düzenlenen kapsamdan oluşmaktadır (Kaur, 2004).

Tanımdan anlaşılacağı üzere Sosyal Bilgiler dersi insanların yaşamını ve toplumların yaşamını etkileyen sosyal ve beşerî bilimlerin toplu öğretim ışığında birleşimi ile kapsamının oluşturulduğu söylenebilir. Birleşmenin temelini insan, toplum ve devletlerin geçmişi hakkında bilgi veren tarih; insan yaşamını etkileyen coğrafya oluşturduğu düşünülebilir. Bunlara yardımcı olarak felsefe, psikoloji, sosyoloji, ekonomi, antropoloji, hukuk, siyaset bilimi gibi insanların etkilediği ve etkilendiği sosyal bilimlerin kapsamında olan birçok disiplin oluşturmaktadır (Kaya ve Öner, 2017). Sosyal bilimlerin yaralandığı disiplinler aşağıda yer almaktadır:

2.3.2.1. Tarih

Sosyal bilgiler, insanların toplumsal etkileşimleri ve ilişkileri gibi konuları incelemektedir. Bu disiplin, bireylerin toplum içindeki rolünü, toplumun nasıl işlediğini ve toplumdaki değişimleri anlamak için araştırmalara ve bulgulara ihtiyacı olduğu söylenebilir. Tarih ise geçmişte olan olayları, süreçleri ve toplumların geçmişteki yaşamlarını inceler (Öztürk, 2015). Sosyal bilgiler, tarih sayesinde geçmişteki olayları, toplumsal ilişkileri ve değişimleri anlamak için tarihsel olayları inceler. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler ve tarih, birbirleriyle yakından ilişkili ve birbirlerini tamamlayan disiplinler olduğu düşünülebilir. Ayrıca Sosyal Bilgiler, öğrencileri tarih bilimine ait düşünüş, kavrayış ve sorgulamayı kazandırmayı hedeflemektedir (Aktın, 2016).

2.3.2.2. Coğrafya

İnsanlar neredeyse bütün faaliyetlerini su, kara ve hava katmanlarının içerisinde gerçekleştirdiği söylenebilir. İnsan davranışlarını, faaliyetlerini ve yaşamını anlamak için içinde yaşadığı çevrenin fiziksel özelliklerini bilimsel temellere dayandıran coğrafya bilimine ihtiyaç vardır. Bütün bilimler ve yaşamdaki bütün olaylar coğrafyadan doğrudan ve dolaylı yoldan etkilenmektedir (Özçağlar, 2000). Coğrafya: mekan, iklim ve insan ilişkisinde karşılıklı etkileşimi, etkileşimden kaynaklanan değişimi; mekan içerisindeki yapay ve doğal kaynakları, ekonomik yapılarını, sosyal organizasyonlarını, siyasi sınırlarını oluşturan etkenlere mantıklı açıklamalar getirerek doğru analiz yapmamıza yardımcı olur (Karatekin ve Sönmez, 2016). Coğrafya, çevre okur-yazarı bireyler yetiştirmeyi hedefleyerek Sosyal Bilgiler dersinin sağlıklı öğretimine katkıda bulunduğu söylenebilir.

2.3.2.3. Antropoloji

Antropoloji fiziksel ve kültürel olmak üzere iki ana dala ayrılmaktadır. Fiziksel antropoloji insanın fiziksel özellikleri ile ilgilenirken; kültürel antropoloji geçmişin günümüze kadar yaşamış toplumların kültürlerini incelemektedir (Öztürk, 2015). Antropolojinin incelemede bulunduğu kültür; toplumlar tarafından özümsemiş, genel kabul görmüş davranışlar ve düşüncelerin değişim geçirerek yeni kuşaklara aktarılması ile oluşturulmuştur. Sosyal Bilgiler, antropolojinin bilgilerinden yararlanarak insanların yaşayışlarını, kültürlerini, davranışlarını, hayat koşullarını ve değerleri daha iyi anlamasına yardımcı olmaktadır (Akıncı Çötök, 2016).

2.3.2.4. Sosyoloji

Sosyoloji, toplumun düzenini ve toplumdaki bireyler arasındaki ilişkileri inceleyen bir sosyal bilim dalıdır. Sosyal yaşamın farklı alanlarını, grup dinamiklerini, toplumsal yapıları, sosyal normları, davranışları, sosyal değişimleri, inançları, değerleri ve eşitsizlikleri araştırır (Sezal, 2017). Bu araştırma sonucunda elde edilen bilgilerden Sosyal Bilgiler faydalanıp sosyal değişimin nasıl gerçekleştiğini ve toplumun eylemleri anlamalarına yardımcı olduğunu söylenebilir.

2.3.2.5. Psikoloji

Psikoloji ise bireylerin davranışlarını, düşünce süreçlerini, duygularını ve zihinsel süreçlerini çalışın sosyal bilimlere ait bir disiplindir (Kabapınar, 2019). Psikolojinin amacı bireylerin iç dünyasını anlamak ve zihinsel süreçlerini anlamaya çalışmak olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler toplum içindeki psikososyal değişimleri anlamak için psikoloji biliminden yararlanmaktadır. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretimi için belirlenen hedef kitlenin gelişim

özelliklerini, ruh sağlığını ve zihinsel yeterliliğinde psikolojinin önemi oldukça büyüktür (Deniz, 2016).

2.3.2.6. Hukuk

Hukuk, devletin yaptırıcı gücü ile şekillenen, toplumun düzenini sağlamak, insanların haklarını, özgürlüklerini ve ilişkilerini korumak için belirlenen kurallar ve normlardan oluşan bir sistemdir (İlgaz ve Mindivanlı Akdoğan, 2019) . Sosyal Bilgiler dersinde kişilerin var olduğu topluma uyum sağlaması ve kurallarını benimsemesi bir sorumluluğu vardır nitekim bu sorumluluğu gerçekleştirmek için insan hakları ve özgürlüklerini belirleyen hukuk biliminden yararlanmaktadır (Yazıcı ve Erdilmen, 2018). Bu disiplin ile öğrencilere yönetim şekilleri, özgürlük, hak, ceza ve suç gibi kavramlar öğretilerek bilinçli vatandaş oluşması sağlandığı söylenebilir.

2.3.2.7. Ekonomi

Ekonomi, kaynakların üretimi, dağıtımını, tüketimi ve maddi yönünü inceleyen bir disiplindir (Öztürk, 2016). Finansal konuların öğretimi öğrencilere ekonomik düşünme ve eleştirme becerisi, ekonomik politikaları değerlendirme, ekonomik faaliyetlerin farkında olma ve ekonomiyi yönetme imkanı sağlamaktadır (Gürdoğan Bayır, 2021). Sosyal Bilgiler dersi ise toplumu ilgilendiren: istek, ihtiyaç, arz, talep, para, takas ve iş gibi finansal konuları öğrencilere öğretim için ekonomi ile etkin bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

2.3.2.8. Felsefe

Felsefe, evrenin doğası, bilgi, varlık, değer ve ahlak gibi kavramları inceleyerek insanların düşünsel ve ahlaki sorunlarını anlamaya çalışan disiplindir. Sosyal Bilgiler dersi ile devletlerin istedik yönde vatandaş oluşturması sağlanmaktadır (Safran, 2015). Devletlerin ve kurumların yetiştirmek istediği vatandaş tipine sağlıklı bir şekilde ulaşması için felsefeden yararlanması, eğitimin felsefi düşüncelerinin esaslarını dikkate alması gerekir (Akgün, 2018). Bu bilgiler ışığında Sosyal Bilgilerin toplumsal değerleri, inançları, ahlakı, bilgiyi ve varlığı sorgulayan felsefe ile etkileşim halinde olduğu söylenebilir.

2.3.2.9. Siyaset Bilimi

Siyaset, siyasi oluşum ile var olan kurumların ve kurumların işleyişinde yer alan görevli kişilerin davranışlarını ve yönetim şeklini inceleyen bilimdir (Kışlalı, 1990). Siyaset biliminin disiplinlerinden faydalanan Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin etkin ve bilinçli bir vatandaş olarak topluma katılma ardından ödev ve sorumlulukları hakkında bilgi sahibi olarak demokratik vatandaş yetiştirmesi sağlanmaktadır (Aktekin, 2016).

2.3.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Afet Konusu

Şirin (2012) yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler dersi ile öğrenciler çevresinde gerçekleşen olayları analiz etmesinin yanı sıra kendi çevresini ve uluslararası çevre hakkında bilgi sahibi olmasının önemine dikkat çekmektedir. Çevresini doğru şekilde analiz eden bireyler çevre şartlarına kolay uyum sağlayıp yaşam kalitesini daha iyi duruma getirdiği söylenebilir. Toplumların yaşam kalitesini daha iyi hale getirmek için karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu çevre olayları ve riskleri verimli şekilde analiz etmesi, tedbir alması gerekmektedir (Wilkins ve McCarthy, 2011). Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler dersinde doğada meydana gelen “afet, iklim, hava durumu, oluşan yağışlar ve çeşitleri, akarsular, denizler, yerleşim yerleri, ekonomik faaliyetler, yeryüzü şekilleri” gibi kavramlarının öğretimine yer verilmesi beklenebilir.

Afetler karşısında alınabilecek önlemlerden birisi afet hakkında sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmektir (Başbüyük ve Pala, 2023). Böylece doğa olaylarına karşı doğru ve etkili hareket eden bireyler sayesinde zararlar en az seviyede kalabilir. Bu nedenle insan ve doğa olayları arasındaki ilişkiyi inceleyen Sosyal Bilgiler dersinde afet konusuna ait bilgiler barındırmaktadır. Bu bilgiler sayesinde afetlerin toplum üzerindeki etkilerini ve nasıl önlem alınabileceği afet öncesi, afet sırası ve sonrası ile fikir sahibi olmamız sağlanabilir.

2.3.4. Sosyal Bilgiler Dersi Tarihi

Sosyal Bilgiler dersi tam olarak hangi tarihte oluşmaya başladığı bilinmemekle beraber (Safran, 2015) bir ders olarak okutulmasa da tarihinin insanla beraber başladığının düşünülebilir. İnsanların yaşam şartları bilim ve felsefe alanların gelişmesiyle farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılıklardan yeni yaşam tarzları, normlar ve çeşitli kültürler doğmaktadır. İnsanın sosyal bir varlık olması farklılıklara saygılı, toplumu daha iyi anlayabilen ayrıca hak ve sorumluluklarının farkında olması gibi ihtiyaçlar meydana getirmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin bu gereksinimleri ortadan kaldırmak için oluşturulduğu varsayılabilir.

Sosyal bilgiler bir kavramı 1800’lü yıllarda kullanılmaya başlandı. 1892 yılında Amerikan Milli Eğitim Konseyi tarih, coğrafya ve vatandaşlık disiplinlerini “sosyal bilgiler” altında yeniden düzenlendi. 1916 yılında bu kavramın kabulü ile ilk kez ders olarak Amerika’da okutulmaya başlandı (Özmen, 2015).

Bizim eğitim tarihimizde ise İslamiyet’ten önce toplumun benimsemiş olduğu kültür ve normların öğretimi ile kişinin topluma uyumu kolaylaştırılmıştır. İslamiyet’in kabulü ile yerleşik hayat belirtileri daha fazla görülmüş ve medrese gibi eğitim kurumları yapılmıştır. Medrese eğitiminde Sosyal Bilgiler dersi amacı ile benzerlik gösteren tarih, coğrafya ve İslam

hukuku gibi dersler verilerek insanların sosyal yaşamı daha iyi anlaması sağlanmıştır (Sönmez, 2010).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte 1924 İlk Mektepler programında Sosyal Bilgiler dersi kapsamında Tarih, Coğrafya, Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve Dürus-ı Eşya dersleri yer almış; 1926 yılında ilkokul 4 ve 5. sınıflarda okutulan Tarih, Coğrafya, Muhasabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye dersleri “*Yurt Bilgisi*” başlığı altında birleştirilmiştir (Aslan, 2016). 1948 yılına kadar tek disiplinli öğretim anlayışı ile Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri ayrı ayrı okutulmuş fakat bu yılda Yurt Bilgisi dersi “*Yurttaşlık Bilgisi*” olarak değiştirilmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005). 1962 yılında toplu öğretim anlayışı ile Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri “toplum ve ülke incelemeleri” adı altında birleştirilmiştir. Ülkemizde “Sosyal Bilgiler” dersi deneme yapılması amacıyla 1968-1969 yılında ilkokullarda, 1970-1971 yılında ise ortaokullarda okutulmaya başlamıştır (Günden, 1995). Sosyal Bilgiler dersi 1968 yılında ilkokullarda 1975 yılında ise ortaokullarda remi olarak yerini almış fakat 1985 yılında ortaokullarda Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi okutulmaya başlanmış ardından 1997 yılında tekrar bütün kademelerde Sosyal Bilgiler dersi olarak yerini almıştır (Kılıçoğlu, 2014). Sosyal Bilgiler dersi değişen bilim, teknoloji, sanat, coğrafya ve tarih gibi insan yaşamını etkileyen disiplinlerle beraber ülkenin yetiştirmek istediği insan tipine göre 1968, 1990, 1998, 2005, 2015, 2018, 2023 ve 2024 yıllarında değişime uğrayarak yeni programlar oluşturulmuştur.

2.3.5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları

2.3.5.1. 1968 Sosyal Bilgiler Programı

1968 yılında hazırlanan programda genel olarak 1961 Anayasası’nda yer verilen demokrasi ve hukuk gibi disiplinlerden etkilendiğini söylemek mümkündür. Program da genel olarak çocukların ilgi ve yeteneklerinin olduğu alanlarda kendilerini geliştirmesini tasnif etmesi nedeniyle insanı merkeze alan demokratik hayatın ilkeleri öğretilmesi amaçlanmıştır (Sönmez ve Bozdoğan, 2022).

Programın kendisi incelendiğinde amaçların “*yurttaşlık görevleri ve sorumluluk*”, “*toplumda insanların birbiri ile olan ilişkileri*”, “*çevreyi yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek*” ve “*ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek*” olmak üzere dört genel başlık altında verilmiş ve her başlık altında kazandırılması istenen özel amaçlara yer verilmiştir (MEB, 1968, s. 63).

Açıklamalar bölümünde 31 maddeye yer verilmiş ve genel Sosyal Bilgiler dersinin yapısı işleniş şekli öğretmene tavsiyede bulunulduğu görülmektedir. Açıklamalarda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin birleştirilerek Sosyal bilgiler dersinin oluşturulduğu ve ders işlenirken çok disiplinli bir bütün olarak ele alınması istenmiştir (MEB, 1968). Üniteler işlenirken yakından uzağa ilkesinin esas alındığı, ünite işleme sırasında zorunluluk olmadığı ayrıca öğretim ortamının sadece sınıf ve tek bir yöntemden ibaret olmaması gerektiği belirtilmiştir (Zabun, 2022). Dördüncü ve beşinci sınıflarda işleme için 11 tane belirli gün ve haftalar bulunmaktadır. Ünite kapsamında ise dördüncü sınıflar için 5 ünite; beşinci sınıf için 6 ünite oluşturulmuş ve üniteler kapsamında kazanılması hedeflenen amaçlara yer verilmiştir. 1968 programı ünite amaçlarına göre incelendiğine görev ve sorumluluklarını bilen, tarihini tanıyan, seven ve guru duyan vatandaşlar yetiştirmek istendiği görülmektedir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012).

2.3.5.2. 1990 Sosyal Bilgiler Programı

1968 programı uzun süre yürürlükte kalmış ve 1981 Anayasası'ndan etkilenmiştir. Program içeriğinde yer alan Sosyal Bilgiler dersi ortaokullar kademesinde kaldırılıp yerine Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri getirilmiştir (Sağlam ve Başkan İşler, 2022).

İlkokul kademesinde ders yine Sosyal Bilgiler ismi ile devam etmiş 1990 yılında yeni program hazırlanmıştır. Dördüncü sınıf düzeyinde 5 ünite, beşinci sınıf düzeyi için 6 ünite belirlenmiş ve üniteler alt başlık şeklinde konulara ayrılmıştır. Konular kapsamında kazanılması hedeflenen amaçlara yer verilmiştir (MEB, 1990). Selçuklu devletinin bitiminden sonra Osmanlı devletine yer verilmesi konuların önceki bilgilerin üzerine inşa edildiği söylenebilir. Programda ders işlenirken takrir, soru-cevap, gözlem ve laboratuvar gibi çeşitli yöntemler kullanılması istenmiştir (Zabun, 2022).

1968 programından farklı olarak ve farklı başlık olarak verilen “belirli gün ve haftalar” yer almamaktadır. Bazı kelimeler ve cümlelerin değiştirildiği ama genel olarak aynı biçim üzerine devam edildiği görülmektedir. 1990 programı amaçlarının önceki program ile aynı olduğu görülmektedir (Ambarlı, 2010). Bu açıdan bakıldığında program üzerinde anlamlı bir değişikliğin olmadığı söylenebilir.

2.3.5.3. 1998 Sosyal Bilgiler Programı

Sürekli gelişen değişen bilim, teknoloji, eğitim, sosyal bilim alanları birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı da bu yenilikle beraber ülkemizde olması gereken insan karakterini göze alarak 1998 yılında yeni bir program hazırlamıştır.

Program genel amaçları “*vatandaşlık görevleri ve sorumlukları yönünden*”, “*toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden*”, “*çevreyi, dünyayı ve yurdu tanıma yetenekleri yönünden*” ve “*ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden*” olmak üzere ele alınmıştır (MEB, 1998). Her başlık altında öğrencilerde oluşması istenen hedeflenen açıklanmıştır.

Programın içeriği oluşturulurken ünite bazlı yaklaşım benimsenmiş ve her sınıf düzeyi için ünitelerde kazanılması istenen özel amaçlara yer verilmiştir. Her sınıf düzeyi için yer alan özel amaçlar, üniteler kapsamında hedeflenen davranış ve becerileri kapsayacak şekilde açıklanarak kazandırılması sağlanmıştır (Sönmez ve Bozdoğan, 2022). Dört ve beşinci sınıflar için 4 ünite, 6. sınıflar için 6 ve yedinci sınıflar için 7 ünite belirlenmiştir.

1998 Sosyal Bilgiler Programı incelendiğinde program uygulamasıyla ilgili açıklamalar başlığı altında 43 maddeye yer verilirken (MEB, 1998) Atatürk ilke inkılaplarına bağlı, Türk kültürünü yaşatma ve en üst seviyelere çıkarma, “Yurtta sulh, cihanda sulh” düşüncesini benimsemiş, toplu öğretim anlayışını savunan, öğretimde farklı yöntem ve tekniklerin kullanımı, ölçme- değerlendirme işlemlerin çeşitlendirilmesi, kitap forma sayıları kapsayan bilgi, istek ve tavsiyelere yer verilmiştir. Bu bilgi ve isteklerin Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının çerçevesini oluşturduğu söylenebilir.

2.3.5.4. 2005 Sosyal Bilgiler Programı

Cumhuriyetin ilanından sonra birçok program yapılmıştır. Yapılan programların temel felsefesi, vizyonu ve dinamiği üzerinde önemli bir değişiklik yapılmadığı görülmektedir. 2004 yılında ise eğitim felsefesini konu alan düşünceler, eğitim üzerine yapılan araştırma, eleştiri ve görüşler dikkate alınarak taslak bir program hazırlanmış ve pilot okullarda denenmiş olumlu dönütler üzerine 2005 yılında yapılandırmacı anlayışı benimseyen yeni bir program oluşturulmuştur.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı vizyonun Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş, Türk kültür ve tarihini bilen, insan haklarına saygılı, sosyal bilimlere ait yöntemleri kavrayan, sosyal iletişim kurabilen, kendini ifade edebilen, içinde bulunduğu çevreye karşı duyarlı, bilgiyi sorgulayan, transfer edebilen ve eleştirisel düşünen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmek olduğu görülmektedir.

Bu programda ilk defa kazanım ifadesine yer verildiği, her sınıf düzeyi için kazanımların belirlendiği, açıklandığı ve etkinlik öğretimi ile desteklendiği ayrıca ara disiplinlere yer verildiği göze çarpmaktadır. Öğrenme-öğretme sürecinde öğretmenin öğrenciye

bilgiyi bulmasında rehberlik ettiği, çeşitli yöntem ve materyallerin kullanılması ve bireysel farklılıkların göze alınmasına yönelik tavsiyede bulunulmuştur. Ölçme-değerlendirme işleminin tek bir yöntem ve araç üzerinden yapmak yerine çeşitlendirilmesi ve bireysel özelliklere uygun ölçme aracı geliştirilmesinin sağlıklı olacağı düşünülmüştür. Tüm bu bilgiler ışığında 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının öğrenci merkezli, tematik yaklaşım ve toplu öğretim anlayışı ile oluşturulduğu söylenebilir.

Kazanım ve derse ait bilgilerin dışında öğrencilerin gelişmesi, örnek vatandaş olması, belirli donanımlara sahip olması istenmiş ve bu kapsamda programda; beceriler, kavramlar ve değerler için ayrı bir başlık atılmıştır.

Beceriler kapsamında bütün dersler için 9 ortak beceri dışında Sosyal Bilgiler dersi için “Gözlem Becerisi, Mekânı Algılama Becerisi, Zaman Ve Kronolojiyi Algılama Becerisi ,Değişim Ve Sürekliliği Algılama Becerisi, Sosyal Katılım Becerisi, Empati Becerisi” olmak üzere 6 beceri belirlenmiş (MEB, 2005b, s. 52) toplamda 15 becerinin kazandırılması hedeflenmiştir. Beceriler incelendiğine derse ait kazanım, genel amaç ve vizyonun gerçekleşmesini destekleyen yapıda olduğu söylenebilir.

Kavramlar birçok bilgiyi aynı anda gösterilmesine, karşılaştırılmasına ve analiz edilmesine yarayan unsur olduğu söylenebilir. Kavramın genel olarak soyut olduğu bilinmektedir. Bu durum kavram öğretimini zorlaştıracağı varsayılabilir. Kavram ağı, tablo, şekil ve anlam çözümleme tabloları kullanılması kavram öğretimini somutlaştırmaya ve konunun anlaşılmasına yardımcı olacaktır (MEB, 2005b).

Değerler kapsamında: “Adil olma, Aile birliğine önem verme, Bağımsızlık, Barış, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Hoşgörü, Misafirperverlik, Özgürlük, Sağlıklı olmaya önem verme, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Temizlik, Vatanseverlik, Yardımseverlik” olmak üzere 20 değer yer aldığı görülmektedir (Tay, 2017).

Program aşağıda listelenen 9 öğrenme alanı üzerine inşa edildiği ve Zaman, Süreklilik ve Değişim alanının bütün öğrenme alanlarının içinde olduğu varsayılmaktadır. Bu kapsamda 4 ve 5. sınıflar için 8 öğrenme alanı; 6 ve 7. sınıflar için 7 öğrenme alanının olduğu görülmektedir.

- ✓ Birey ve Toplum
- ✓ Kültür ve Miras
- ✓ İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- ✓ Üretim, Dağıtım ve Tüketim

- ✓ Zaman, Süreklilik ve Değişim (Tüm öğrenme alanlarının içinde)
- ✓ Bilim, Teknoloji ve Toplum
- ✓ Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler (sadece 4 ve 5. sınıflar)
- ✓ Güç, Yönetim ve Toplum
- ✓ Küresel Bağlantılar

2.3.5.5. 2015 Sosyal Bilgiler Programı

Programın giriş bölümünde Sosyal Bilgiler öğretim programının insan ilişkileri ve vatandaşlık bilinci oluşturmak için “*toplumun ihtiyaçları, öğrenci yaşantıları ve sosyal bilimler disiplinleri*” ışığında oluşturulmuş ders olduğu belirtilmektedir (Gürel, 2017). Program amaç, kapsam, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme olmak üzere dört başlık üzerine yapılandırıldığını söylenebilir.

Amaç kısmında öğrencilere kazandırılmak üzere 8 adet amaç oluşturulmuştur (Bekdemir ve Ünsal, 2016). Amaçlar; manevi değerlerin farkında olan, barış yanlısı demokratik bir yaşama hazırlamak, coğrafya ve insan etkileşiminin farkına varmak, finansal okuryazar becerisi geliştirmek, değişen dünya içinde lokal düşüncelerden çok küresel düşünceleri benimsek, teknolojinin aktif ve doğru kullanımı sağlamak gibi insan ilişkilerini, değerlerini, inançlarını ve sosyal disiplinleri ülkesel ve küresel mercek içinde öğrencilere öğretilmesini ilke edindiği söylenebilir.

Her sınıf düzeyi için “*birey ve toplum*”, “*etkin vatandaşlık*”, “*insan ve mekan, ekonomik sürdürülebilirlik*”, “*kültürel miras*”, “*küresel bağlantılar*” ve “*bilim, teknoloji ve toplum*” olmak üzere yedi öğrenme alanı belirlenmiş ve psikomotor, duyuşsal ve bilişsel beceri kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Her öğrenme alanı için belirlenen kazanımlar basitten karmaşığa, somuttan soyuta ve sarmal yapı şeklindedir (MEB, 2015b). Öğretme-öğrenme sürecinde öğrencinin aktif olması, öğretmenin öğrenciye ipucu vermesi ve yol göstermesi yapılandırıcı anlayışın yansıması olduğu söylenebilir. Öğretme sürecinde farklı materyaller, farklı ortamlar ve yöntemler kullanılması istenmiştir (MEB, 2015b).

Ölçme değerlendirme yaklaşımı anlamlı öğrenmeyi etkin kılma penceresinden oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda sonuç odaklı ölçme- değerlendirme yaklaşımına ek olarak süreç odaklı yaklaşımların kullanımına yer verilmiştir (Bekdemir ve

Ünsal, 2016). Bilgilerin ne kadar öğrenildiği sınırlanırken gözlem, görüşme, proje ve öz değerlendirme gibi farklı ölçme-değerlendirme yaklaşımlara yer verilmesi beklenebilir.

2.3.5.6. 2018 Sosyal Bilgiler Programı

2015 Sosyal Bilgiler programının ardından yeniliğe ihtiyaç duyulmuş ve 2017 yılında bir taslak program hazırlanarak okullara gönderilmiş ve programın eksik yönleri dikkate alınarak düzenlemeler yapılmış ve 2018 Sosyal Bilgiler programı oluşturulmuştur (Çiftçi ve Akça, 2019). Yeni program incelendiğinde öğretim programlarının işlevi, sahip olması gereken özellikler ve amaçlar belirtilmiştir. Eğitim programımızın bir derse ait bilgi ile birlikte değer ve yetkinliklerimizi benimsemiş birey yetiştirmeyi esas aldığı söylemek mümkündür. Bu bilgi doğrultusunda öğrencilere kazandırılmak istenen özellik ve davranışlara “*değerlerimiz*” ve “*yetkinlikler*” başlığı altında yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğrencilerden 27 temel becerinin gerçekleştirilmesi istenmiştir. Beceriler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Beceriler işlevi açısından incelendiğinde kazanımlarla ilişkili olduğu ve Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı amacını gerçekleştirmeye yönelik olduğu söylenebilir.

1. Araştırma	15. Kanıt kullanma
2. Çevre okuryazarlığı	16. Karar verme
3. Değişim ve sürekliliği algılama	17. Konum analizi
4. Dijital okuryazarlık	18. Medya okuryazarlığı
5. Eleştirel düşünme	19. Mekânı algılama
6. Empati	20. Öz denetim
7. Finansal okuryazarlık	21. Politik okuryazarlık
8. Girişimcilik	22. Problem çözme
9. Gözlem	23. Sosyal katılım
10. Harita okuryazarlığı	24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
11. Hukuk okuryazarlığı	25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
12. İletişim	26. Yenilikçi düşünme
13. İş birliği	
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

27. Zaman ve kronolojiyi algılama

Sosyal Bilgiler dersi kapsamında “*adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik*” olmak üzere 18 değerın öğrencilere kazandırılması istenmiştir (MEB, 2018b, s. 9).

Sosyal Bilgiler dersine ait kazandırılması istenen 18 özel amaç belirlenmiştir. Bu amaçlar incelendiğinde vatanını seven, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, kendi yaşadığı çevre ve dünyanın yer şekilleri hakkında fikir sahibi, doğaya duyarlı, ilgi ve ihtiyaçlarını ayırt etmesi, eleştirel düşünmenin doğru bilgiyi bulmaya yardım ettiği, haklarını bilen, insan ve toplum ilişkilerinde başarılı bireyler yetiştirmenin hedeflendiği söylenebilir (Öztürk ve Kafadar, 2020).

Sosyal Bilgiler dersi öğretimi; tarih, coğrafya ve ekonomi gibi disiplinler arası yaklaşımla ele alınması, kazanım öğretiminde “yerel, güncel, geçmiş- bugün-gelecek bağlantısı” kurulması, konularda öğrencilerin dikkatini çekeceği roman ve efsane gibi edebi ürünlerden yararlanılması, millî bayramlar, belirli gün ve haftalar, sosyal bilimlere ait bilimsel yöntemlerin öğrencilere sezdirilmesi gibi önemli unsurlar “*Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Öğretiminde Dikkat Edilecek Hususlar*” başlığı altında yer bulmuştur (MEB, 2018b, s. 10).

Ölçme değerlendirme işlemine için özel bir başlıkla yer verildiği görülmektedir. Öğretmenler için belirli bir ölçme yöntemi ve araç için şart koşulmamış yalnız yöntemin ve aracın kazanımın özelliklerine uygun olması istenmiştir (Genç ve Kaymakçı, 2022). Bütün öğrenciler için aynı ölçme aracının kullanılmasından kaçınılmıştır ve çeşitli ve azami sayıda ölçme değerlendirme yaklaşımlarının kullanılması tavsiye edilmiştir (MEB, 2018b). Bu durum bireysel farklılıkların dikkate alındığı yönde yorumlanabilir.

Her sınıf düzeyi için “*birey ve toplum, kültür ve miras, insan yerler ve çevreler, bilim, teknoloji ve toplum, üretim, dağıtım ve tüketim, etkin vatandaşlık ve küresel bağlantılar*” olmak üzere yedi öğrenme alanı üzerine inşa edilmiştir (Kalaycı ve Baysal, 2020). Her sınıf düzeyi için öğrenme alanı çerçevesinde belirlenen kazanımlar ve açıklamalara yer verilmiştir. Sonuç olarak 2018 programının yapılandırmacı yaklaşım anlayışı ile öğrenci merkezli ve süreç odaklı olarak hazırlandığı söylenebilir.

2.3.5.7. 2023 Sosyal Bilgiler Programı

2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında bazı konularda eksiklik görülmüş ve düzeltilme yoluna gidildiği ve 2023 Sosyal Bilgiler programının oluşturulduğu görülmektedir. Yeni program önceki program ile karşılaştırıldığında sayfa sayısında, sınıf düzeyi kazanım sayısında, programın yapısı ve vizyonu gibi unsurlarda değişiklik olmadığı yalnız afet konularını içeren öğrenme alanlarına ait kazanım ve açıklamalarda değişiklik olduğu görülmektedir (MEB, 2023a). Bu durum son zamanlarda yaşanan can ve mal kaybına neden olan afetlere karşı verilen eğitimin önemini ortaya koyduğu söylenebilir. Öğrenme alanı kapsamında “*insan, yerler ve çevreler*” başlığı altında 4 ve 5. sınıf düzeyi kazanım ve açıklamalarında değişiklik yapıldığı fakat 6 ve 7. sınıflarda “*insan, yerler ve çevreler*” öğrenme alanında afet konusu olmadığı için değişikliğe gidilmediği görülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda 2023 Sosyal Bilgiler öğretim programının önceki program ile büyük benzerlik gösterdiği birkaç kazanım dışında anlamlı değişiklik olmadığı söylenebilir.

4.sınıfta insan, yerler ve çevreler öğrenme alanı altıncı kazanım ve açıklamasında değişiklik yapılmış: “*doğal afetlere gerekli hazırlık yapar kazanımı*” ve “*afet öncesi, sırası ve sonrasında yönelik gerekli hazırlıkları yapar*” şeklinde değiştirilmiştir. Afet ve acil durum için plan yapma ve aile ile iş birliği içinde olunmasına dikkat çekilmiştir.

2.3.5.8. 2024 Sosyal Bilgiler Programı

2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Temel Yaklaşımı ve Özel Amaçları” “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasına İlişkin Esaslar”, “Öğrenme Alanları, Öğrenme Çıktıları Sayısı ve Süre Tablosu”, “Sosyal Bilgiler Dersi Sınıflar Ders Kitabı Forma Sayıları ve Ebatları”, “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Sınıf Düzeylerine Ait Öğrenme Alanları” başlıklarından oluşmaktadır (MEB, 2024c).

“Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Temel Yaklaşımı ve Özel Amaçları” başlığı altında dersin *Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler ve Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler* öğretim yaklaşımları esas alınarak kurgulandığı belirtilmektedir. Öğretim program hazırlanırken sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri ve değerler programlar arası bileşenler öğrenme-öğretme uygulamaları ile bağlantı kurularak verilmiştir. verilmiştir Programın temel yapısının bütüncül bir yaklaşımla birlikte disiplinler arası yaklaşım, toplumsal ilişkiler, yatay ve dikey ilişki üzerine inşa edildiği ifade edilmektedir. Ayrıca bu ders kapsamında vatanını seven, demokrasiyi koruyan, çevresini ve ülkesini tanıması vb. şekilde 18 özel amaca yer verilmiştir.

“Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın Uygulanmasına İlişkin Esaslar” bölümünde öğrenme-öğretme yaşantıları, farklılaştırma, ölçme ve değerlendirme süreçleri, için tavsiyeler ve istekler yer almıştır. Bu bölüm alt başlıklara ayrılmış ve açıklamalara yer verilmiştir.

“Programlar Arası Bileşenler (Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri, Okuryazarlık Becerileri, Değerler)” alt başlığında Sosyal Bilgiler dersine ait kavramsal beceriler ve alan becerilerinin yanı sıra programlar arası bileşenlerinin “Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri”, “Okuryazarlık Becerileri” ve “Değerler” olduğu belirtilmiştir. Sosyal-duygusal öğrenme becerileri, duygularını yönetme, empati kurma, destekleyici ilişkiler geliştirme ve sağlıklı bir benlik oluşturma için gereken bilgi ve davranışları kapsamaktadır. Okuryazarlık becerileri bilgi, görsel, dijital, sanat, kültür, sürdürülebilirlik, finansal ve veri okuryazarlığı gibi alanlarda gelişmesi desteklenmektedir. Değerler kapsamında adalet, çalışkanlık, dürüstlük, özgürlük, sorumluluk ve vatanseverlik gibi unsurlara yer verilmesi istenmiştir (MEB, 2024c).

“İçerik Çerçevesi” alt başlığında dersin içeriği hazırlanırken göze alınan unsurlar ve derse ait öğrenme alanları ifade edilmiştir. “Birlikte Yaşamak”, “Evimiz Dünya”, “Ortak Mirasımız”, “Yaşayan Demokrasimiz”, “Hayatımızdaki Ekonomi”, “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” olmak üzere altı öğrenme alanından oluştuğu tespit edilmiştir. Öğrenme alanlarında yer alan konular açıklanarak belirtilmiştir.

“Öğrenme Kanıtları (Ölçme ve Değerlendirme)” alt başlığında öğrencilerin bilgi, beceri ve değerler yönünden düzeylerini tespit etmek amacıyla çeşitli ölçme ve değerlendirme araçları kullanılması tavsiye edilmiş; “Öğrenme-Öğretme Yaşantıları” alt başlığında kullanılan yöntemler, stratejiler, etkinlikler ve öğrenme ortamları açıklanmış; “Farklılaştırma” alt başlığında bireysel farklılıkların dikkate alınarak öğretim sürecinin planlamasından bahsedilmiştir (MEB, 2024c).

“Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları, Öğrenme Çıktıları Sayısı Ve Süre Tablosu” başlığında öğrenme alanlarında yer alan öğrenme çıktıları sayısı ve öngörülen ders saati yer almış; “Sosyal Bilgiler Dersi Kitap Forma Sayıları ve Ebatları” başlığında her sınıf düzeyi için belirlenen forma sayısı ve kitap ebatları ifade edilmiş; “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın Yapısı” başlığında programın kullanımı ve semboller tanıtılarak öğretime rehberlik edilmektedir.

2.4. AFET

2.4.1. Afet

Afetin ile ilgili literatür tarandığında aşağıdaki tanımlara ulaşılmıştır:

- ✓ Toplumun büyük bir bölümü yada tamamı için fiziksel, ekonomik ve sosyal zararlar oluşturan, normal hayatı ve insan eylemlerini durduran veya yavaşlatan, etkisini gösterdiğı yerde bulunan insanların baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaylar afet sayılabilir. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur (AFAD, 2014).
- ✓ Afetler, yeryüzünde bulunan doğal yapıları, insanoğlunun oluşturduğu yapıları ve günlük hayatı tahrip etme enerjisine sahip olaylardır (McDonald, 2003).
- ✓ Bir doğa olayının yada insan faaliyetlerinin afet olarak tanımlanması için gündelik yaşamı kesintiye uğratması, büyük oranda can ve mal kaybına neden olması, yerel halkın kendi imkanları ile baş edebilme kapasitesini açması ve dışardan yardıma ihtiyaç olması gibi ölçütler aranmaktadır (Kadioğlu, 2011).
- ✓ Çevreyi tahrip ederek yıkıma neden olan, insanların sağlığını ve yaşamının kötü etkilenmesine neden olan bölgenin imkanları dışında yardıma gereksinim duyulan doğa, insan ve teknolojik olaylar afet olarak tanımlanmaktadır (Ergünay, 2008).
- ✓ EM-DAT (Afet Acil Durum Veri Tabanı) bir olayın afet sayılabilmesini: “10 veya daha fazla kişinin hayatını kaybetmesi, 100 veya daha fazla kişinin olaydan etkilenmesi, olağanüstü hâl ilan edilmesi veya uluslararası yardım çağırısı yapılması” durumlarından en az birinin gerçekteşmesine bağlı kılmıştır (EM-DAT, 2014).

Yukarıdaki tanımlardan hareketle afetler bir bölgede ani yada yavaş şekilde gerçekteşen, gerçekteştiğı yerde bulunan doğaya, insanlara ve sosyal hayata zarar veren, etkilenen toplumun olağanüstü yardıma gereksinim duyduğu doğa ve insan kaynaklı olaylar olarak tanımlanabilir.

2.4.2. Afetlerin Özellikleri

Alanyazında yapılan afet ile ilgili tanımlarına bakıldığında ortak özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Can ve mal kaybına neden olması
- Sosyal hayatı etkilemesi
- İnsan faaliyetlerini yavaşlatması ve durdurması
- Yaşamı tehdit etmesi
- Yerel imkanlarla başa çıkılamaması
- İnsan veya doğa kaynaklı olması

2.4.3. Afetlerin Sınıflandırılması

Afeti bir hastalığa benzetirsek hastalıkla savaşmadan önce isminin konulması hastalığın tanınması gerek ardından doğru tedavi yöntemlerinin uygulanması ile sağlıklı sonuç alınması beklenebilir. Bu kapsamsa afetin bilinmesi, getirdiği zararların tanınması ve en az hasarla çıkılmasının afete karşı uygulanacak doğru yöntemleri bilmekle mümkün olabilir. Bu kapsamdan bakıldığında afetleri tanımak ve daha anlaşır kılmak, kategorisini belli etmek ve gerekli önlemleri almak için bir sınıflamaya ihtiyaç olduğu söylenebilir. Afetlerin doğru sınıflandırılması; türlerinin anlaşılmasını ve daha iyi analiz edilmesini sağlar (Shaluf, 2007). Afetleri doğal afetler ve insan kaynaklı afetler olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür (Dölek, 2021).

2.4.3.1. Doğal Afetler

Karaca (2007) doğal afeti, doğal olaylar sonucunda meydana gelen insan yaşamını ve çevresini etkileyen birdenbire ortaya çıkan, hemen önlenemeyen olaylar şeklinde tanımlamaktadır. Doğal afetler; insan etkisine maruz kalmadan, kendiliğinden doğal yollarla meydana gelen büyük ölçüde sosyal ve ekonomik zararlarla beraber can kayıplarına neden olan doğa olaylarıdır (Özgen, Ünaldı ve Bindak, 2011).

Şahin ve Sipahioğlu (2002) doğal afetleri oluşum nedenleri açısından yer kökenli doğal afetler (jeolojik-jeomorfolojik), atmosfer kökenli doğal afetler, biyolojik doğal afetler olmak üzere üçe ayırmıştır.

Yer Kökenli Doğal Afetler: Depremler, Tsunamiler, Volkanik Faaliyetler, Kütle Hareketleri

Atmosfer Kökenli Doğal Afetler: Seller, Şiddetli Yağışlar, Erozyon, Çamur Akıntıları, Tropikal Siklonlar, Fırtına, Kasırga, Tayfun, Yıldırım Düşmesi, Şimşek Çakması, Kuraklık, Çölleşme, Kum ve Toz Fırtınaları

Biyolojik afetler: Salgın Hastalıklar, Böcek İstilaları

2.4.5.2. İnsan Kaynaklı Afetler

Beşerî afetler insanın kasıtlı ya da sonucu ön görülemeyen eylemleri sonucu ortaya çıkan doğa ile arasında neden – sonuç ilişkisi kurulamayan can ve mal kaybına neden olan afetlerdir. İnsan kaynaklı afetleri sosyal afetler ve teknolojik afetler olmak üzere iki şekilde ayırmak mümkündür (Ünlü, 2019; Akyel, 2007).

Sosyal Afetler: İnsanın gündelik hayatta yiyecek, içecek, barınma ve konaklama gibi ihtiyaçlarından kaynaklanan problemlerin neden olduğu afet şeklidir (Ünlü, 2019). Açlık, kıtlık, spor kazaları, savaşlar, soykırımlar, bağımlılık yapan maddeler, terör saldırıları ve göçler sosyal afet sayılabilir.

Teknolojik Afetler: Teknolojik afetler, doğal olayların neden olduğu etkenler ile meydana gelen olay arasında bir neden sonuç ilişkisi kurulamayan, insanın yarar sağlaması için kullandığı araç-gereç ve bilgilerin farkında olmadan veya kasti bir şekilde yanlış kullanımından ortaya çıktığı söylenebilir. Özey (2006) maden kazaları, petrol tankeri kazaları, sanayi kazaları, ulaşım yollarında meydana gelen kazalar, biyolojik, nükleer ve kimyasal silahların kullanılmasını teknolojik afet olarak tanımlamaktadır.

2.4.4. Afet Eğitimi

Afetlerde yaşanan can ve mal kayıplarının en aza indirilmesi toplumun eğitilmesi ile mümkün olabilir. Afet eğitimi, eğitimciler ve uzman kişilerle beraber afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenler ve alınması gereken tedbirleri kapsayan bir süreçtir (Sever ve Değirmenci, 2019). Afet eğitiminin amacı, insanların afetlere karşı bilincini artırmak ve onlara afetlere hazırlık ve afet sonrasında yapılacaklarla ilgili donanımlı birey olmasını sağlamaktır (Ronan ve Towers, 2014). Afetler öncesinde yapılacak afet eğitimleri ve doğru planlanmış afet yönetimi, doğal afetlerin neden olabileceği zararların azaltılması için önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Afet eğitimi ile insanlar bilinçli hale gelmekle beraber oluşacak can ve mal kaybının en az seviyeye indirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda eğitim ve öğretim programlarında afet ve afet eğitimine yer verildiği görülmektedir. Afet eğitimi konularının eğitimin bir parçası olarak verilmesi, afet eğitimi ve afet yönetim çalışmalarını daha verimli hale getirecektir (Kırıkkaya, Ünver ve Çakın, 2011).

2.5. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde afet konusunun öğretim programlarında incelenmesi ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalara yer verilmiştir.

2.5.1. Afet Konusu ile İlgili Ulusal Çalışmalar

Öcal (2005) yılında yaptığı çalışmada, ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinde deprem eğitiminin hangi seviyede gerçekleştirildiği araştırılmıştır. Tarama modeli kullanılarak yapılan bu çalışmada, Kırıkkale ve Sakarya illerindeki ilköğretim okullarında görev yapan sınıf öğretmenleri inceleme kapsamına alınmıştır. Deprem eğitimi konusundaki öğretmen görüşlerini toplamak için dört bölümden oluşan likert tipi bir ölçek kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmenler deprem konusunun ilköğretim müfredatındaki mevcut durumunu yetersiz bulmuşlardır. Deprem eğitimi verirken kullanılan yöntemlerin yeterli olmadığı, bilgi eksikliklerinin bulunduğu ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle eğitimlerin yeterince etkili olmadığı belirlenmiştir. Öğretmenler, deprem eğitiminin ilköğretimin her seviyesinde, öğrencilerin seviyelerine uygun bir şekilde öğretilmesi gerektiğini önermişlerdir

Kırıkkaya, Ünver ve Çakın (2011) çalışmalarında afet eğitimi ve afet kavramı üzerinde durmuşlardır. Araştırma, ilköğretim Fen ve Teknoloji Programı'ndaki afet eğitimi etkinlikleri ve kazanımlarını fen ve teknoloji öğretmenlerinin nasıl gerçekleştirdiğini ve karşılaştıkları zorlukları incelemiştir. Çalışmada, Kocaeli ilinde görev yapan 80 fen ve teknoloji öğretmenin görüşlerini toplamak için likert tipi bir ölçek kullanılmıştır. Sonuçlar analiz edildiğinde kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre afet eğitimi kazanımlarını daha fazla önemsedikleri ve uyguladıkları görülmüştür. Öğretmenler genel olarak afet eğitimini önemli bulsalar da yeterince gerçekleştiremediklerini belirtmişlerdir.

Değirmenci ve İltir (2013) tarafından yapılan çalışmada ortaöğretim Coğrafya Dersi Öğretim Programında "Doğal Afetler" konusunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu hedef doğrultusunda doğal afetlerle ilgili kazanımların sınıf düzeylerine ve öğrenme alanlarına göre dağılımı, etkinliklerin uygunluk düzeyi incelenmiştir. Örnekleme 9, 10, 11 ve 12. sınıf Coğrafya Dersi Öğretim Programları olarak belirlenen çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme deseni kullanılmıştır. Elde edilen veriler analiz edildiğinde her sınıf düzeyinde "Doğal Afetler" ile ilgili kazanımlara yer verilmiş olup, toplam 96 kazanım belirlenmiş ancak dağılımın sınıf seviyesine göre tutarlılık göstermediği tespit edilmiştir.

Öcal, Çakır ve Özelmacı (2016) afetten korunma ve güvenli yaşam konusunun ilköğretim ve ortaokul Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji ders

programlarında nasıl yer aldığını belirlemeyi amaçlayan çalışma yapmışlardır. Araştırma nitel yöntemle tasarlanmış ve veriler doküman analizi yoluyla elde edilmiştir. Çalışma verileri analiz edildiğinde afet ve güvenli yaşam konuları en yoğun şekilde Fen ve Teknoloji ders programında, en az ise Türkçe ders programında işlendiği; afet türleri içinde “deprem” en fazla yer almakta olup diğer afet türleri daha az vurgulandığı tespit edilmiştir. Kazanımlar Bloom Taksonomisi göre incelendiğinde bilgi boyutunda en çok “kavramsal bilgi”, bilişsel süreç boyutunda ise en fazla “anlama” düzeyinde kazanımlar yer almıştır. Türkçe, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders programlarında ara disiplin boyutunda sadece deprem konusu işlenmiş, afetten korunma ve güvenli yaşam kazanımları yenilenmiş Bloom taksonomisinde dengeli dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları, ders programları hazırlanırken afetten korunma ve güvenli yaşam konularının daha dengeli ve kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiği sonucuna ulaşıldığı görülmektedir.

Dikmenli ve Gafa (2017) yaptıkları çalışmada örgün eğitimde farklı seviyelerdeki öğrencilerin afet kavramını nasıl algıladıklarını ve bu algının eğitim seviyelerine göre değişimini incelemeyi amaçlamıştır. Örneklem 2016-2017 yılında Kırşehir'deki ilkök, ortaokul, lise ve üniversitelerde eğitim gören 160 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi ve tümevarım analizi kullanılarak, yarı yapılandırılmış mülakat formu ile veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Veriler analiz edildiğinde öğrencilerin afet kavramını genellikle yanlış veya eksik anladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışkan, Önal, Çolak ve Kızılçaoğlu (2018) araştırmasında, temel eğitim ders kitaplarında doğal afetler konusundaki olgu, kavram ve şekillerdeki kavram hatalarını belirlemeyi hedeflemişlerdir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan müfredat kapsamındaki ders kitapları üzerinde yapılan doküman incelemesi ve içerik analizi sonucunda, doğal afetlerle ilgili önemli kavram yanlışları ortaya konmuştur. Araştırma, öğrencilerin kavramsal yanlışlarını düzeltmek için ders kitaplarının yazım sürecinde akademik danışmanların daha etkin bir şekilde yer alması gerektiğini ve yazım sürecinde daha titiz olunması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

İnal, Kaya ve Altıntaş (2018) yaptıkları çalışmada Türkiye'deki ilköğretim ve ortaöğretim müfredatlarının afet eğitimi açısından uluslararası standartlara uygunluğunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın programlarındaki 44 dersin içerikleri analiz edilmiş, afet türleri ve iklim değişikliği konuları incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları, mevcut müfredatın UNISDR'nin gelişmekte olan ülkeler için belirlediği kriterlere göre yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Eğitim programlarının yalnızca doğal afetlere

odaklanması ve tüm tehlike ve riskleri kapsamaması nedeniyle kapsamlı bir afet eğitimi sağlanamamaktadır. Bulguların afet eğitimi müfredatlarının uluslararası ölçütlere uygun olarak yeniden yapılandırılması gerektiğini gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy (2019) tarafından yapılan çalışmada 2018-2019 eğitim-öğretim yılında kullanılan 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının afet bilinci ve eğitimi açısından incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme deseni kullanılarak, ders kitaplarındaki metin ifadeleri ve görseller afet bilinci oluşturma açısından analiz edilmiştir. **4. Sınıf:** "İnsanlar, yerler ve çevreler" öğrenme alanında yer alan "doğal afetlere hazırlıklı olalım" konusu altında doğal afetlerin tanımı ve Türkiye'de en sık görülen afet türlerine yer verilmiştir. **5. Sınıf:** "Afetler ve çevre sorunları" konusunun içerisinde ülkemizde sıklıkla görülen bazı afetlere ve bu afetlerin etkilerine dikkat çekilmiştir. **6. Sınıf:** "İnsanlar, yerler ve çevreler" öğrenme alanında doğal afetler konusunda farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. **7. Sınıf:** "Küresel bağlantılar" öğrenme alanında afet bilinci ve eğitime yönelik görsel ve metinsel içeriklere yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bulgular, afetlerle ilgili çeşitli görsel ve metinsel ifadelerin kitaplarda yer aldığını ve bu ifadelerle öğrencilere afet bilinci kazandırılmasının hedeflendiğini göstermektedir. Ancak, bu içeriklerin daha da geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kılıç (2019) tarafından yapılan çalışmada 2 ve 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabı ile 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğal afet konuları incelenmiş ve sarmal yönden değerlendirilmiştir. Araştırmanın örneklemini, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda okutulan 2., 3., 4. ve 5. sınıf Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarından oluşmaktadır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi tekniği kullanılmış ve veriler içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Veriler analiz edildiğinde "çığ" konusunun bazı sınıf düzeylerinde yeterince işlenmediğini; heyelan konusunun ise bazı sınıf seviyelerinde detaylı işlenmesine rağmen 3. ve 7. sınıflarda ele alınmadığını göstermektedir. Sonuç olarak bu durumun sarmal modelin sürekliliğinde kopukluklara yol açarak öğrencilerin konuları anlama ve ilişkilendirmede zorlanmalarına sebep olduğu belirlenmiş; eğitim programlarının bu eksiklikleri giderecek şekilde yeniden yapılandırılması önerilmiştir.

Sözcü ve Aydınöz (2019) yaptıkları ilkökul, ortaokul ve lise düzeylerindeki öğretim programlarında yer alan afet kazanımlarının doğal afet okuryazarlığına katkılarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2018 yılında yayımladığı öğretim programları içerik analizi ile incelenmiştir. İlkokulda hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve fen

bilimleri, ortaokulda fen bilimleri ve sosyal bilgiler, lisede ise coğrafya ve biyoloji derslerinde doğal afet kazanımları yer aldığı tespit edilmiştir. En fazla kazanım sosyal bilgiler dersinde, en az ise biyoloji dersinde bulunmuştur. Araştırma, doğal afetlerle ilgili kazanımların eğitim programlarında yer aldığını ancak bu kazanımların sayıca ve içerik olarak yetersiz olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, kazanımların büyük çoğunluğunun bilgi boyutunda olduğu, tutum ve davranış boyutuna yönelik kazanımların ise eksik kaldığı belirlenmiştir.

Çelik (2020) yaptığı çalışmada ilkokul öğretmenlerinin afetlere hazırlıklı olma düzeyleri ve afet eğitiminin müfredattaki yeri hakkındaki görüşleri incelenmiştir. İzmir'in Buca ilçesindeki kamu ilkokullarında görev yapan 209 öğretmenden elde edilen veriler, nicel olarak Genel Afete Hazırlık Ölçeği ve nitel olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizi için bağımsız örneklem t-testi, ANOVA, Kruskal-Wallis H ve Mann-Whitney U testleri kullanılmıştır. Ulaşılan verilere göre öğretmenlerin afetlere karşı hassas olduklarını, ancak kendilerini yeterince hazırlıklı hissetmediklerini ve afet eğitimi konusunda bilgi düzeylerini yetersiz bulduklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, öğretmenler üniversitelerinde afet eğitimi dersi almadıklarını ve meslek içi eğitimlerin de yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Bu bulgulara dayanarak, öğretmenlerin afet eğitimi bilgi ve becerilerini artırmak için hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerin yanı sıra afet eğitiminin müfredatta daha iyi yapılandırılması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Demirhan (2021) yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde afet eğitimi ve yönetimine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Nitel bir araştırma olan bu çalışma, betimsel analiz yöntemiyle Elazığ'daki üç okulda görev yapan 12 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenler deprem konusunun öğretiminde en çok anlatım, soru-cevap, benzetim ve örnek olay incelemesi yöntemlerini kullanmaktadır. Öğretmenler bu yöntemlerin tek başına yeterli olmadığı, çeşitli araç-gereçlerle desteklenmesi gerektiği belirtmiştir. Öğrencilerin soyut kavramları anlamada zorluk çektiği ve ders materyallerinin yetersiz olduğu vurgulanmıştır. Etkili afet eğitimi için uygulamalı eğitimlerin artırılması ve daha somut bilgilerin verilmesi gerektiği önerisinde bulunulmuştur.

Karaca (2022) tarafından yapılan çalışmada 2021-2022 eğitim-öğretim yılında kullanılan 5, 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının afet konularına nasıl yer verdiğini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılarak yürütülen çalışmada, ders kitaplarındaki metinler ve görseller betimsel analiz tekniği ile değerlendirilmiştir. 5. sınıf kitaplarında doğal afetlerin tanımları ve etkileri, 6. sınıf

kitaplarında küresel çevre sorunları ve afetler, 7. sınıf kitaplarında ise afetlere yönelik küresel sorunlara çözüm üretme becerileri işlenmiştir. Sonuç olarak, ders kitaplarının öğrencilerde afet bilinci geliştirmede ve afetlere karşı hazırlıklı olmalarını sağlamada önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Tartışma kısmında ise, afet eğitiminde ders kitaplarının verimli bir şekilde kullanıldığı ancak içeriklerinin güncel tutulması ve daha da zenginleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Delen (2023) çalışmasında ilkökul ders kitaplarının afet eğitimi içeriklerini ne düzeyde kapsadığını belirlemeyi amaçlamıştır. 2022-2023 eğitim öğretim yılında okutulan ilkökul 1, 2, 3, ve 4. Sınıfa ait 41 ders kitabı, nitel araştırma yöntemi ve doküman analizi ile incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre afet eğitiminin ders kitaplarında en çok Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde işlendiğini ancak çoğunlukla depremler üzerine odaklanıldığını göstermektedir. Diğer afet türleri ve afet yönetimi aşamaları ise yeterince ele alınmadığı saptanmıştır. Ders kitaplarında afet konularının sınıflar arasında orantılı dağıtılmadığı, görsellerin çeşitlilik içermediği ve ölçme değerlendirme sorularında alternatif yöntemlere fazla yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle, afet eğitiminin müfredatta daha kapsamlı ve derinlemesine işlenmesi, ünite veya tema olarak ele alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Başbüyük ve Pala (2023) tarafından yapılan çalışmada Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Coğrafya derslerinin öğretim programlarının afet eğitimi açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel ve içerik analizi deseni kullanılarak, 2018 yılında güncellenen öğretim programlarında afet eğitimi içeren kazanımların içerikleri, dağılımı ve taksonomik sınıflandırması analiz edilmiştir. Hayat Bilgisi dersinde tüm sınıf düzeylerinde afet eğitime yönelik kazanımlar bulunmakta olup, en fazla 2. sınıfta, en az 1. sınıfta yer aldığı ve kazanımların, "Güvenli Hayat" ve "Doğada Hayat" ünitelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde, kazanımların çoğunluğu 7. sınıfta ve "İnsanlar Yerler ve Çevreler" öğrenme alanında yoğunlaşmıştır. Coğrafya dersinde ise en fazla kazanım 10. sınıfta ve "Çevre ve Toplum" ünitesinde yer almaktadır. Genel olarak, afet eğitimi içeren kazanımların bilişsel alanın üst basamaklarında yoğunlaştığı ve sınıf seviyeleri yükseldikçe daha karmaşık bilişsel süreçlere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kopuz, Bekdemir ve Yılmaz (2024) yaptıkları çalışmada 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğal afet konularının nasıl yer aldığını ve işlendiğini incelemeyi hedeflemiştir. Araştırmada, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda belirtilen kazanımlara dayalı olarak EBA'da bulunan ilgili sınıf düzeylerindeki ders kitapları incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak yapılan bu çalışmada, doğal afet

konularının 6. sınıf kitaplarında yer almadığı, 4, 5 ve 7. sınıf kitaplarında ise yeterince işlenmediği tespit edilmiştir. En fazla üzerinde durulan doğal afetin deprem olduğu, diğer afetler için yeterli bilgi sağlanmadığı belirlenmiştir. Ulaştığı bulgulara dayanarak ders kitaplarında doğal afet eğitimine ilişkin içeriklerin fazla ve güncel olması gerektiği sonucuna varmıştır.

Kotan (2024) araştırmasında ilkököl ders kitaplarında afet eğitimi konusunun nasıl işlendiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma örneklemini, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Dr. İffet Onur İlkokulu'nda okutulan 1, 2, 3. ve 4. sınıf ders kitapları oluşturmuş ve doküman incelemesi yöntemiyle analiz edilmiştir. Veriler analiz edildiğinde afet eğitimi konuları yalnızca Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı ulaşılmıştır. Türkçe, Fen Bilimleri, Müzik, Matematik ve diğer ders kitaplarında afet eğitimi konusuna rastlanmamıştır. Özellikle Türkçe ders kitabında afetlerle ilgili okuma parçalarının olmaması dikkat çekici olduğu vurgulanmıştır. Bu durum, afet eğitiminin disiplinler arası ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının gerektiğini göstermektedir. Araştırma sonucunda, afet eğitiminin daha fazla ders kitabında yer alması ve öğrencilerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Köstekçi ve Üstünyer (2024) güncellenmiş Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında afet eğitimi konularının ne derece yer aldığını ve önemini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Nitel araştırma yöntemine dayanan bu çalışma, 2023 yılı Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarının doküman analizi yoluyla incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre Hayat Bilgisi dersinde 1. sınıftan 3. sınıfa, Sosyal Bilgiler dersinde ise 4. sınıftan 7. sınıfa kadar olan kademelerde afet eğitimi konularının çeşitli kazanımlar, öğrenme alanları, etkinlikler, değerler ve beceriler kapsamında yer aldığını göstermiştir. Sonuç olarak, öğretim programlarında afet eğitimi konularının doğrudan veya dolaylı olarak ele alındığı, ancak bazı sınıf düzeylerinde bu konuların yeterince kapsamlı işlenmediği ve ayrı bir disiplin olarak yer almadığı tespit edilmiştir.

2.5.2. Afet Konusu ile İlgili Uluslararası Çalışmalar

King (2000) "You're on Your Own: Community Vulnerability and the Need for Awareness and Education for Predictable Natural Disasters" adlı çalışmasında, doğal afetlere karşı farkındalığın eğitim yoluyla artırılmasının yararları araştırılmıştır. Bu çalışma, aile ve okul odaklı araştırmalara dayanarak, sel ve tropikal felaketler gibi düzenli ve öngörülebilir tehlikeler karşısında bireylerin hazırlık seviyelerinin yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucunda, toplumu doğal afetlerden minimum zarar ve mülk kaybı ile korumak için özel

eğitim programlarının gerekliliği vurgulanmıştır. Aynı zamanda, doğal afetlere karşı kentsel gelişimi daha planlı ve dzenli bir şekilde gerçekleştirmek için çeşitli öneriler sunulmuştur.

Sharpe ve Kelman (2011) İngiltere'deki ortaokul coğrafya derslerinde afetlerle ilgili konuların daha etkili bir şekilde öğretilmesi için öneriler sunmayı amaçlayan çalışma yapmışlardır. Örneklemleri öğretmenler, müfredat geliştiricileri ve afet yönetimi uzmanlarından oluşmaktadır. Araştırma, öğretmenlerle yapılan görüşmeler ve mevcut literatürün incelenmesi yoluyla elde edilen nitel verilere dayanmaktadır. Elde edilen veriler analiz edildiğinde mevcut müfredatın afetlerle ilgili konuları yeterince kapsamlı ele almadığını, öğretmenlerin daha fazla eğitim ve kaynak desteğine ihtiyaç duyduğunu ve eğitim materyallerinin güncellenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Adiyoso ve Kanegae (2012) Endonezya'nın Aceh bölgesinde bulunan ilkokullarda farklı afet eğitimi programlarının öğrencilerin tsunami hazırlığı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Müfredata dayalı ve müfredat dışı afet eğitimlerinin karşılaştırıldığı araştırmada, 169 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırma, müfredata dayalı afet eğitimi programlarının öğrencilerin bilgi düzeylerini, risk algılarını, bireysel ve okul hazırlıklarını önemli ölçüde artırdığını ortaya koymuştur. Veriler analiz edildiğinde afet eğitimi müfredatının öğrencilerin afetler hakkında daha bilinçli ve hazırlıklı olmalarını sağladığını, fakat afet farkındalığını artırmak için ek çalışmalara ihtiyaç olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

Gibbs, Mutch, O' Connor ve MacDougall (2013) ocukların afet durumlarında yaşadıkları deneyimleri ve bu deneyimlerin hayatlarına etkilerini incelemektedir. Araştırma, Avustralya ve Yeni Zelanda'da çeşitli afetlerden etkilenen çocuklardan oluşan bir örneklemler kullanarak gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre çocukların afet sonrası iyileşme süreçlerinde önemli roller üstlenebildiğini ve yaratıcı sanat temelli etkinlikler aracılığıyla deneyimlerini ifade edebilmektedir. Çalışma, ocukların travmatik olaylarla başa çıkmalarına yardımcı olan sanat ve yaratıcı aktivitelerin önemini vurgulamakta ve çocukların afet bağlamalarında nasıl güçlendirilebileceği konusunda rehberlik sağlamaktadır. Ulaşılan sonuçlara göre çocukların afet sonrası iyileşme süreçlerinde aktif katılımcı olmaları, travmalarını atlattıklarına ve topluluklarına katkıda bulunmalarına yardımcı olmaktadır.

Merchant (2015) Oregon, Teksas ve Filipinler'deki okul müfredatlarında afet risk azaltımı eğitiminin ne kadar yer aldığını ve bu eğitimlerdeki eksiklikleri belirlemeyi amaçlayan çalışma yapmıştır. Çalışmada, bu üç bölgedeki okul müfredatları UNICEF/UNESCO'nun en iyi uygulama kriterleriyle karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Bulgular, afet risk azaltımı eğitiminin müfredatlarda yer aldığını ancak pek çok önemli unsurun eksik olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, hükümetlerin ve eğitim kurumlarının bu eksiklikleri gidermek için daha fazla çaba göstermesi gerektiği ve çocuklara yönelik etkili afet eğitimi programlarının oluşturulmasının toplulukların afetlere karşı daha dirençli hale gelmesine katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır.

Mutasa ve Rudhumbu (2018) çalışmasında afet risk azaltımının ilkökul müfredatına nasıl ve ne derece entegre edildiğini incelemeyi amaçlamıştır. Veriler altı farklı ilkokuldan seçilen 30 öğretmen ve iki eğitim yetkilisinden alınmıştır. Veriler analiz edildiğinde öğretmenlerin büyük çoğunluğunun afet risk kavramını bildiğini ve bunun müfredata entegrasyonunun öğrencilere ve kendilerine fayda sağlayacağına inandıklarını göstermektedir. Ancak, kaynak yetersizliği, afet yönetimi becerilerinin eksikliği ve mevcut müfredatta belirgin kurumsal hedeflerin olmaması gibi engeller, afet risk yönetiminin etkili entegrasyonunu zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Mulianingsih ve Hardati (2022) yaptıkları çalışmada okullarda afet risk eğitimi, özellikle Semarang Şehri'nde sıkça meydana gelen sel, gelgit dalgaları, heyelan ve kuraklık gibi doğal afetlerin etkilerini azaltmadaki rolünü incelemiştir. Afet risk azaltımını müfredata dahil ederek, okullar öğrencilere bilgi ve hazırlık becerileri kazandırmakta, onları topluluklarında afet bilinci oluşturan değişim ajanlarına dönüştürmekte olduğunu tespit etmişlerdir. Bu eğitim, afetler sırasında kafa karışıklığını ve paniği azaltarak dayanıklı bir toplumun oluşmasına katkı sağlamakta olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Libayao, Navaluna, Allosada ve Tacadena, (2024) ilkokullarda afet eğitimi için bir müfredat çerçevesi geliştirmeyi amaçlamıştır. Çalışma, ilkökul öğretmenlerinin öğrencilere afet eğitimini nasıl verdiklerini inceleyen niteliksel-fenomenolojik bir yaklaşımla yürütülmüştür. Veriler, rehberli mülakat soruları ve derinlemesine görüşmeler aracılığıyla toplanmış ve öğretmenlerin afet eğitimi konusundaki deneyimleri ile kullanılan yaygın yöntemler analiz edilmiştir. Bulgular, afet eğitiminin çeşitli derslere entegre edildiğini göstermiştir. Çalışmanın sonucunda, ilkokulların güvenliği ve afet direncini arttırmayı, aynı zamanda okul afet risk azaltma ve yönetim programlarını desteklemeyi amaçlayan bir müfredat çerçevesi geliştirilmiştir.

Ulusal çalışmalar, Türkiye'deki ilköğretim ve ortaöğretim müfredatlarının afet konularını ele alma düzeyini incelemekte, öğretmenlerin ve öğrencilerin afetlerle ilgili bilgi ve becerilerini değerlendirmektedir. Bu çalışmalar, genellikle afet eğitimine dair yetersizlikleri, öğretmenlerin bilgi eksikliklerini ve mevcut ders kitaplarındaki kavram yanlışlarını ortaya koymakta, ayrıca afet eğitiminin daha etkili bir şekilde müfredata entegre edilmesi gerektiğini

vurgulamaktadır. Uluslararası araştırmalar ise, doğal afetlere karşı farkındalığın artırılması ve eğitim kalitesinin iyileştirilmesi üzerine odaklanmakta; afet risk azaltma eğitimlerinin mufredatlara entegrasyonu ve oğretmenlerin bu konudaki yetkinliklerinin artırılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu alışmalar, afet eğitiminin oğrenciler üzerinde olumlu etkiler yarattığını ve toplumlarda daha dirençli yapılar oluşturulması için önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Genel olarak hem ulusal hem de uluslararası çalışmaların ortak noktası, afet eğitiminin daha kapsamlı şekilde ele alınması ve ders programlarına entegre edilmesi gerektiğidir. Bunlar yapıldığında hem bireysel hem de toplumsal olarak afet eğitimi, farkındalığı ve bilinci gelişmiş, afet direnci kazanmış bir toplum oluşturmanın kolaylaşacağı söylenbilir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri kaynağı, verilerin toplanması ve analizi açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

İlkokul 1, 2, 3. sınıf Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan afet konularının belirlenmesi amacıyla yapılan olan bu araştırmada, nitel araştırma modeli temel alınmıştır. Çünkü nitel araştırmalar, derinlemesine bir araştırma yapmak istenen belirgin bir kişi, grup, durum veya olgu üzerindeki çalışmalara odaklanmaktadır (Cohen, Manion ve Morrison, 2013). İlkokul düzeyinde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan afet konularının belirlenmesi amacıyla yapılan bu araştırmada verilerin elde edilmesi için doküman inleme tekniği kullanılmıştır. Doküman inlemede temel amaç; araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Doküman inceleme bir hedefe ulaşmak amacıyla, bu hedefe uygun kaynakları bulma, okuma, notlar alarak bilgi toplama ve bu bilgileri analiz ederek değerlendirme sürecine dayanan araştırma modelidir (Karasar, 2005). Bu teknikte araştırma ile ilgili kaynaklar (kitap, gazete, dergi, program gibi) toplanır ve belirli bir sistem dâhilinde incelenir (Çepni, 2014). Bu çalışmanın odağı İlkokul düzeyinde sınıf Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan afet konuları olmuştur.

Sonuç olarak doküman inceleme yönteminin araştırma için uygun teknik olduğu kararlaştırılmıştır. Bu yöntem uygulanırken Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir kurum olan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan ilkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programları afet konusu yönünden incelenmiş ardından elde edilen veriler tablollaştırılarak analiz edilmiştir.

3.2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU

Evren, aynı özelliklere sahip araştırmanın konu alanı unsurlarını barındıran obje, nesne ve öğeler bütünüdür (Korkmaz, 2020b). Her araştırmanın kendine özgün evreni vardır (Karasar, 2012). Bu araştırma probleminin odağı gereği 1926-2024 yılları arası Hayat Bilgisi ve 1968-2024 yılları arasındaki Sosyal Bilgiler öğretim programları araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Bu çalışmada araştırmanın yapıldığı yıla kadar hazırlanan tüm Hayat Bilgisi

ve Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarının tamamına ulaşıldığı için örnekleme yoluna gidilmemiştir.

3.3. ARAŞTIRMANIN VERİ KAYNAĞI

Doküman incelemesi tekniğinde veri kaynağının seçilmesi araştırmanın odağı olan probleme bağlıdır. Araştırma problemiyle en ilgili olan belgeler bu süreçte en değerli veri kaynaklarıdır. Eğitim araştırmalarında öğretim programları, öğretmen el kitapları, ders kitapları vb. veri kaynağı olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu bağlamda araştırmanın veri kaynağını için kullanılmış olan öğretim programları aşağıda belirtilmiştir.

- 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programı
- 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programı
- 1948 Hayat Bilgisi Öğretim Programı
- 1968 Hayat Bilgisi Öğretim Programı
- 1998-1999 Hayat Bilgisi Öğretim Programı
- 2005-2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı
- 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı
- 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı
- 2023 Hayat Bilgisi Öğretim Programı
- 2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programı
- 1968 Sosyal Bilgiler İlkokul Öğretim Programı
- 1990 Sosyal Bilgiler İlkokul Öğretim Programı
- 1998-1999 Sosyal Bilgiler İlkokul Öğretim Programı
- 2005 Sosyal Bilgiler İlkokul Öğretim Programı
- 2015 Sosyal Bilgiler İlkokul Öğretim Programı
- 2018 Sosyal Bilgiler İlkokul Öğretim Programı
- 2023 Sosyal Bilgiler İlkokul Öğretim Programı
- 2024 Sosyal Bilgiler İlkokul Öğretim Programı

3.4. ARAŞTIRMADA SÜREÇ

İlkokul düzeyinde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan afet konularını neler olduğu, değişimi ve yaşanan afetlerle ilişkisi incelenmiştir. Afet konularının incelenmesi amacıyla yapılan olan bu araştırmada araştırma süreci doküman analizi ile gerçekleştirilmiştir.

Merriam (2017) doküman analizini dört adımda aşamalandırmıştır:

- Uygun Dokümanları Bulma
- Dokümanların Orijinalliğini Kontrol Etme
- Kodlama ve Kataloglama Konusunda Sistematiik Oluşturma
- Verileri Analiz Yapma (İçerik Analizi Yapma)

1. Aşama: Uygun Dokümanlara Ulaşma: İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programları Millî Eğitim Bakanlığı resmi internet sitesi ve yayımları, Millî Kütüphane, Ferit Ragıp Tuncor Arşiv ve Dokümantasyon Arşiv Kütüphanesi'nden temin edilmiştir.

2. Aşama: Dokümanların Orijinalliğini Kontrol Etme: Öğretim programlarının orijinalliği Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim internet sitesi, Milli Kütüphane, Ferit Ragıp Tuncor Arşiv ve Dokümantasyon Arşiv Kütüphanesi'nde yer alan öğretim programları ile karşılaştırma yapılarak kontrol edilmiştir.

3. Aşama: Kodlama ve Kataloglama Konusunda Sistematiik Oluşturma: Araştırma probleminin odağı olan afet kazanımları ve konuları kategori olarak belirlenmiş ardından belirli bir sistem içinde ve birbiriyle karşılaştırmalı olarak veriler elde edilmiştir.

4. Veriyi Analiz Yapma: Veri analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır ve bu süreç aşağıdaki başlıkta detaylı olarak belirtilmiştir.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırmada sonucunda ulaşılan veriler, betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz araştırmada elde edilen verilerin önceden belirlenmiş temalara göre yorumlanmasını kapsamaktadır (Kartal, 2022).

İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programları içeriğindeki metinler, kazanımlar ve görseller afet konusu bakımından incelenmiştir. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarındaki metinler, kazanım ve görsellerin afet konusunun sınıf düzeylerindeki kapsamına yer verilerek araştırmanın içeriği oluşturmuştur.

Araştırmada kullanılan betimsel analiz için aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

a. Analize konu olan veriden çalışma grubu seçme: 1926-2024 yılları arası Hayat Bilgisi öğretim programı ve 1968-2024 yılları arası Sosyal Bilgiler öğretim programları incelenmesi kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda farklı yıllarda değişiklerin olduğu 10 adet Hayat

Bilgisi öğretim programı ve 8 adet Sosyal Bilgiler öğretim programı çalışma grubu olarak belirlenmiştir.

b. Analiz birimi saptama: Öğretim programlarında yer alan afet konuları ve kazanımları içeren sözcük ve cümleler analiz biriminin odak noktası olarak belirlenmiştir. Araştırmacı ve tez danışmanının değerlendirmeleri karşılaştırılarak görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilmiştir. Miles ve Huberman (1994) güvenilirlik formülü ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}}$) kullanılarak kategori ve alt kategorilerin güvenilirliği 0,90 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuca göre kategorilere ve alt kategorilerin yüksek güvenilirlikte olduğu görülmüştür.

c. Analizi Yorumlama: Öğretim programlarında yer alan afet konuları ve kazanımları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Elde edilen veriler bulgular bölümünde tablolaştırılmış ardından yazar ve tezin danışmanı tarafından objektif bir şekilde değerlendirilip yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersine ait öğretim programları incelenmiş ve afet konusuna yönelik bulgulara yer verilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek tablolara, şekillere ve metinlere dönüştürülerek alt problemlere yönelik bulgulara yer verilmiştir.

4.1. HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINA AİT BULGULAR

Bu bölümde Hayat Bilgisi dersine ait öğretim programları incelenmiş ve afet konusuna yönelik bulgulara yer verilmiştir.

4.1.1. 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programına Ait Bulgular

1926 Hayat Bilgisi öğretim programı incelemesi yeni alfabe ile “İlkmektepler müfredat programı” adı altında 1930 yılında yayımlanan kitaptan elde edilmiştir.

1926 Hayat Bilgisi öğretim programına ait başlıklar ve açıklamalar afet konusu yönünden incelenmiş ve Tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Afet Konusunun Yer Alma Durumu
Mukaddeme	×
Dersin Mahiyeti	×
Dersin Hedefi	✓
Hayat Bilgisi Dersinin Tedrisinde Atideki Noktalara Dikkat Edilecektir	✓

“Dersin Hedefi” başlığı altında 9 hedef belirlenmiş; hedefler arasında “*etrafında cereyan eden tabii hadiseleri tetkik ve izah ettirmek*” ve “*mektebin bulunduğu köy ve kasaba ile civarının avarızını tetkik ettirilerek coğrafyaya hazırlık yapmak*” ifadeleri olduğu saptanmıştır. “Hayat Bilgisi Dersinin Tedrisinde Atideki Noktalara Dikkat Edilecektir” başlığı altında çevrede meydana gelen güneş tutulması, yağmur, kar, dolu yağması ve feyezan(sel) gibi olayların gerçekleştiği anda ve yerinde gösterilmesinin yanında bu olayların not alınması istenmiştir. Bazı bölgelerde yetiştirilen bitkiler yüzünden oluşan sıtma gibi hastalıklardan korunma yolları ve tedavisinin öğretilmesine değinildiği belirlenmiştir.

Tablo 4.2. 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Amaçlar

Konular	Amaçlar
Mektebimiz	×
Evimiz ve Ailemiz	evimizin muhafazası: yangından sakınmak
Sonbahar	×
Cumhuriyet Bayramı	×
Kış	×
İlkbahar	×
Yaz	×

1926 Hayat Bilgisi öğretim programında yer alan kazanımlar sınıf düzeyinde afet konusu incelendiğinde 1. sınıf düzeyi için “Mektebimiz, Evimiz ve Ailemiz, Sonbahar, Cumhuriyet Bayramı, İlkbahar ve Yaz” konularının yer aldığı 49 amaç belirlenmiştir. Evimiz ve Ailemiz konusu altında “*evimizin muhafazası: yangından sakınmak*” amacına yer verildiği saptanmıştır.

Tablo 4.3. 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Amaçlar

Konular	Amaçlar
Sonbahar	×
Cumhuriyet Bayramı	×
Kış	×
İlkbahar	×
Yaz	×

2. sınıf düzeyinde 5 adet konu ve 36 amaç belirlenmiştir. Konular ve hedefler afet konusu bakımından incelendiğinde afetle ilgili konu olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.4. 1926 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Amaçlar

Konular	Amaçlar
Sonbahar	Başlıca hastalıklar: sıtma, verem, batakliklar, sivrisinekler, mektep dahilinde sivrisinek, sinek, tozlar ve pisliklerle mücadele. Veremden sakınma çareleri. Hastalıkları tevlit eden mikroplar. Mikroplardan korunmak.
Cumhuriyet Bayramı	×
Kış	Yağmur Rüzgar ve fırtına Kar ve tipi Hummalı hastalıklar
İlkbahar	Bataklikların hastalık tevlit etmeleri. Bunların kurutulması hakkında telkinler.

3. sınıf düzeyinde 4 adet konu ve 41 amaç belirlenmiştir. Konular ve hedefler afet konusu bakımından incelendiğinde “Sonbahar” konusunda sıtma, verem hastalıklarına ve korunma yollarına, hastalığı neden olan mikroplar ve mikroplardan korunmaya yönelik amaç olduğu belirlenmiştir. “Kış” konusunda “yağmur, kar, fırtına, rüzgar, tipi” hedefi altında doğa olayların oluşumu, yağma şekilleri hakkında bilgilerin öğretilmesi, “hummalı hastalıklar” başlığı altında kızamık, kızıl, tifo, tifüsten sakınmanın amaçlandığı; “İlkbahar” konusunda bataklikların hastalığa neden olması ve kurutulması hakkında bilgiler verilmesi amaçlandığı belirlenmiştir.

4.1.2. 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programına Ait Bulgular

1936 Hayat Bilgisi öğretim programı incelemesi “İlkokul Programı” adı altında 1936 yılında yayımlanan ilkokulun hedefleri ve ilkokulda işlenen derslerin programlarına yer veren kitaptan elde edilmiştir.

1936 Hayat Bilgisi öğretim programında “*hedefler, izah ve direktifler*” başlıklarına yer verilmiştir. Başlıklar ve açıklamalar afet konusu yönünden incelenmiş ve Tablo 4.5’de gösterilmiştir.

Tablo 4.5. 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Afet Konusunun Yer Alma Durumu
Hedefler	×
İzah	×
Direktifler	×

Başlıkların “hedefler, izah ve direktifler” şeklinde olduğu belirlenmiş ve doğrudan afet konularını içeren kavramlara yer verilmediği saptanmıştır.

1. sınıf düzeyinde yer alan 30 amaç belirlenmiştir. Amaçlar başlıklar halinde maddelendirilmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Amaçlar ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.6’da gösterilmiştir. Ayrıca amaçların programda kaçınıcı kaçınıcı sırada olduğu parantez içinde numaralandırılmıştır.

Tablo 4.6. 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Afetle İlgili Amaçlar ve Açıklamalar

Amaçlar	Açıklamalar
Sokakta (9)	x
Kış Geliyor (11)	x
Dışarda Kış Eğlenceleri (14)	x
Yangın (18)	Yangın var. Yangın başlangıcı. Yangının haber verilmesi. Yangın söndürme faaliyeti (itfaiye). Yangından sonra, yangın olmaması için nelere dikkat etmelidir? Okulda yangın çıkarsa yapılacak işler.
Hastalıklar (19)	x

Amaçlar arasında doğrudan afet sayılabilecek “yangın” başlığı altında yangının başlangıcı, yangının haber verilmesi, söndürülmesi, yangından sonra yapılacaklar ve yangın çıkmaması için alınması gereken önlemlere yer verildiği belirlenmiştir.

2. sınıf düzeyinde yer alan 31 amaç belirlenmiş: amaçlar başlıklar halinde maddelendirilmiş ve açıklamalarına yer verilmiştir. Amaçlar ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.7’de gösterilmiştir. Ayrıca amaçların programda kaçınıcı kaçınıcı sırada olduğu parantez içinde numaralandırılmıştır.

Tablo 4.7. 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Afetle İlgili Amaçlar ve Açıklamalar

Amaçlar	Açıklamalar
İlk Kar (9)	Karın yağışı (müşahede). Bir kar parçasının gözden geçirilmesi. Pencereden görülen manzara. Sokakların hali, caddelerdeki karın kürelenmesi. Belediyemiz ve kış.
Kış (12)	Şiddetli soğuklar ve tipi. Kar ve buz. Bugün sokaklar buz tutmuş. Yerler donduğu zaman dikkatli yürümek.
Caddede Her Gün Rast Geline İnsanlar (19)	x
Yaz Yaklaşıyor (29)	Günün başka zamanlarında gölgeler (müşahede). Kasaba veya şehrimizde yaz: Toz derdi, tozun zararları. Yaz güneşi ve yaz havası. Sokakların sulanması. Fırtına, yağmur, alâimisema, gök gürlemesi.

Amaçlar ve açıklamalar arasında doğrudan afet sayılabilecek kavramlara yer verilmediği belirlenmiştir. Amaçlar arasında dolaylı yoldan afetle ilişki kurulabilecek: “İlk Kar” başlığında karın izlenmesi ve temizlenmesi; “Kış” amacı altında şiddetli soğuklar, tipi, kar ve buz gibi doğa olaylarına yer verilmiş; “Yaz Yaklaşıyor” amacında fırtına, gökkuşağı ve gök gürlemesi gibi doğa olayları ile ilgili açıklamaların olduğu ancak bu doğal olayların afetlerle bağlantı kurulmadığı ve afet bilincini geliştirecek bir içeriğin yer almadığı saptanmıştır.

3. sınıf düzeyinde yer alan 31 amaç belirlenmiş: amaçlar başlıklar halinde maddelendirilmiş ve açıklamalarına yer verilmiştir. Amaçlar ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.8’de gösterilmiştir. Ayrıca amaçların programda kaçınıcı kaçınıcı sırada olduğu parantez içinde numaralandırılmıştır.

Tablo 4.8. 1936 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Afetle İlgili Amaçlar ve Açıklamalar

Amaçlar	Açıklamalar
Okul Yolu (6)	×
Sokak (9)	Başka mevsimlerde ve günün başka zamanlarında sokakta hayat. (Sisli, rüzgârlı, tozlu, tipi- li, fırtınalı ve sıcak havada).
Nakil Vasıtaları (12)	×
Hastalıklarımız (15)	Başlıca hastalıklar: Sıtma, verem, kızıl, kızamık, kuşpalazı, kabakulak (yerine göre). Bataklıklar, sivrisinekler, tozlar ve pislikler. Hastalıklardan korunma.

“Sokak” başlığı amacı altında fırtınalı ve sisli, rüzgârlı havalarda sokağın nasıl olduğu; “Hastalıklarımız” başlığı amacında sıtma ve verem gibi hastalıklara yer verildiği belirlenmiştir.

4.1.3. 1948 Hayat Bilgisi Öğretim Programına Ait Bulgular

1948 Hayat Bilgisi öğretim programı incelemesi “İlk Okul Programı” adı altında 1948 yılında yayımlanan ilkokulun hedefleri ve ilkokulda işlenen derslerin programlarına yer veren kitaptan elde edilmiştir.

1948 Hayat Bilgisi öğretim programında “Hayat Bilgisi, Amaçlar ve Açıklamalar” başlıklarına yer verilmiştir. Başlıklar ve açıklamalar afet konusu yönünden incelenmiş ve Tablo 4.9’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9. 1948 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Afet Konusunun Yer Alma Durumu
Hayat Bilgisi	x
Amaçlar	x
Açıklamalar	x

Hayat Bilgisi başlığı altında dersin tanımına, işlevine; çocuğa içinde bulunduğu çevrenin doğal ve sosyal hayatla ilgili varlıkları ve olayları, arasındaki bağlantıları gözden geçirmeye değinilmiş ama afet kavramına yer verilmediği tespit edilmiştir.

“Amaçlar” genel olarak 2 başlık olarak belirtilmiş ve alt başlıklara yer verilmiştir. Amaçlar ve alt başlıklar afet konusu bakımından incelendiğinde: “evde, okulda ve okulun bulunduğu köyde, kasabada ve şehirde ilk üç sınıfı öğrencileri tarafından kavranması mümkün olan tabiat, aile, tutum ve toplumsal yaşama ile ilgili güncelik hayat olaylarını çocukların izleyip incelemelerine yardım ederken” amacı yer almış ve alt başlıklarında: “onlara gündelik tabiat olaylarını doğru bir şekilde yorumlamalarını sağlayacak bilgi kazandırmak” ve “çocuğun çevresini ve yaşama şartlarını coğrafya bakımından gözden geçirtmek” alt başlıklarına yer verildiği belirlenmiş ve doğrudan afet kavramı ile ilişki kurulabilecek konulara yer verilmediği saptanmıştır.

Açıklamalar başlığı altında 18 madde afet konusu yönünden incelendiğinde: Öğretmene yapması gereken işleri anlatırken bu başlıklar altında öğretmenin içinde bulunduğu çevrenin özelliklerini ve doğasını göz önünde bulundurup programa konu ekleyebileceği ile ilgili önerilerde bulunurken doğrudan afet sayılacak bulgu olmadığı saptanmıştır.

1. sınıf düzeyinde yer alan 30 konu belirlenmiş: konular başlıklar halinde maddelendirilmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Konular ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.10’da gösterilmiştir. Ayrıca konuların sınıf düzeyine göre programda kaçınıcı kaçınıcı sırada olduğu parantez içinde numaralandırılmıştır.

Tablo 4.10. 1948 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Açıklamalar

Konular	Açıklamalar
Kış Geliyor (11)	x
Evdeki Kış Eğlenceleri (15)	Ateşle oynamayalım, yangına sebep olmaktan sakınlım.
Hastalıklar (18)	x
Yaz (28)	Fırtına, yağmur (Gözlem)

1. sınıf düzeyinde yer alan konular incelendiğinde 30 konu ve açıklamalarına yer verildiği tespit edilmiştir. Konular ve açıklamalar afet konusu yönünden incelendiğinde: “Evdeki Kış Eğlenceleri” konusunda ateşle oynamanın yangına neden olabileceği; “Yaz” konusunda fırtına ve yağmurun gözlenmesi amacının yer aldığı tespit edilmiştir.

2. sınıf düzeyinde yer alan 31 konu belirlenmiş; konular başlıklar halinde maddelendirilmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Konular ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.11’de gösterilmiştir. Ayrıca konuların sınıf düzeyine göre programda kaçınıcı kaçınıcı sırada olduğu parantez içinde numaralandırılmıştır.

Tablo 4.11. 1948 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Açıklamalar

Konular		Açıklamalar
Sonbahar Geldi (3)		Fırtına, rüzgarın yönü (Rüzgâr oku), şiddeti
Yangın (14)		<p>a) Yangın neden çıkar? (Çocukların kendi gözlemlerine ve yaşamlarına dayanan serbest anlatmalar.) Yangın olmaması için dikkat edilecek cihazlar. Yangın başlangıcı. Ateş söndürmek için ilk başvurulacak çareler. Hangi çeşit evler için yanma tehlikesi çoktur.</p> <p>b) Yangın söndürme teşkilâtı: İtfaiye. İtfaiye erlerinin kıyafetleri, kullandıkları araç ve gereçler. (Kancalar, merdivenler, arozözler, hortumlar ve kamyonlar.) İtfaiye merkezi: Binanın görünüşü, yangını haber verme tertibatı, itfaiyenin talimleri ve yangın söndürme çalışmaları. (Gezintilere, gözlem ve araştırma ödevlerine, yahut çocukların eski gözlemlerine dayanılarak.)</p> <p>c) Yangından çıkanlara yardım.</p> <p>d) Okulda yangın çıkarsa yapılacak işler. Okulda yangın söndürme tertibatı. İtfaiyeye nasıl haber verilir? (İtfaiyenin telefon numarası.)</p>
Taşıtlar (20)		x
Yaz (30)	Başlangıcı	Fırtına ve gök gürültüsü. Yıldırım, Dolu ve zararları.

2. sınıf düzeyinde yer alan konular incelendiğinde 31 konu ve açıklamalarına yer verildiği tespit edilmiştir. Konular ve açıklamalar incelendiğinde: doğrudan afet sayılabilen “Sonbahar Geldi” konusunda fırtına, rüzgar yönü ve şiddeti; “Taşıtlar” konusunda kazalar ve kazalarda yardıma; “Yangın” konusunda yangının çıkma nedenleri, söndürmek için yapılması gerekenler, itfaiye telefon numarası ve haber verme, itfaiye ekibinin kullandığı aletler, yangından çıkanlara ilk yardım , okulda yangın olursa yapılacak işlere; “Yaz Başlangıcı” konusunda fırtına, yıldırım, dolu ve zararları konularına yer verildiği tespit edilmiştir.

3. sınıf düzeyinde yer alan 28 konu belirlenmiş; konular başlıklar halinde maddelendirilmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Konular ve açıklamalar afet konusu

bakımından incelenmiş ve Tablo 4.12’de gösterilmiştir. Ayrıca konuların sınıf düzeyine göre programda kaçınıcı kaçınıcı sırada olduğu parantez içinde numaralandırılmıştır.

Tablo 4.12. 1948 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Konuları ve Afetle İlgili Açıklamalar

Konular	Açıklamalar
Sağlığımızı Koruyalım (26)	B - Sağlıklı büyümek için hastalıklardan korunmalıyız. 1 - Hastalıklar: Sıtma, trahom, verem, kızıl, kızamık, kuşpalazı, kabakulak, deri hastalıkları v.s. (Ders yılı içinde öğrencilerin geçirdikleri ve çevrede fazlaca rastlanan hastalıklar üzerinde durulur.) 2 - Bu hastalıkların sebepleri ve yayılması. 3 - Bunlardan korunma yolları ve hastaların bakımı. (Çevredeki doktor, sağlık memuru ve eczacının çalışmaları incelenir.) 4 - Çevremizdeki sağlık kurumları. (Çevredeki bir hastane, dispanser, doğumevi, veya bir sağlık örgütü incelenir.)

3. sınıf düzeyinde yer alan konular incelendiğinde 31 konu ve açıklamalarına yer verildiği tespit edilmiştir. Konular ve açıklamalar afet yönünden incelendiğinde: “Sağlığımızı Koruyalım” konusu içinde afetle ilişki kurulabilecek sıtma, verem ve trahom gibi hastalıklar ve korunma yollarına yer verildiği tespit edilmiştir.

Konular ve açıklamalar sonunda yer alan köy okullarında işlenmesi gereken konular arasında “Başlıca hastalıklar” başlığı altında: “*trahom, kızıl, kızamık, kel, sıtma, verem. (Çevrede en çok bulunan hastalıkların belirtileri, önlenme çareleri ve bunlardan sakınma yolları üzerinde önemle durulacaktır.) Köyümüzde bu hastalıklara tutululardan ve bunlardan ölenlerin sayıları. Sıhhi termometrenin kullanılması. (Bu sınıfta her çocuk termometrenin kullanılmasını öğrenmiş bulunacaktır.) Böğü, akrep ve yılan sokmasında alınacak tedbirler. Yanık tedavisi.*” şeklinde açıklamanın olması afet konusu ile bağlantı kurulabilecek nitelikte olduğu belirlenmiştir.

4.1.4. 1968 Hayat Bilgisi Öğretim Programına Ait Bulgular

1968 Hayat Bilgisi öğretim programı incelemesi “İlkokul Programı” adı altında 1968 yılında yayımlanan ilkokulun hedefleri ve ilkokulda işlenen derslerin programlarına yer veren kitaptan elde edilmiştir.

1968 Hayat Bilgisi öğretim programında “Hayat Bilgisi, Amaçlar ve Açıklamalar” başlıklarına yer verilmiştir. Başlıklar ve açıklamalar afet konusu yönünden incelenmiş ve Tablo 4.13’de gösterilmiştir.

Tablo 4.13. 1968 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Afet Konusunun Yer Alma Durumu
Amaçlar	x
Açıklamalar	x
Hayat Bilgisi Dersinin Araçları	x

1968 Hayat Bilgisi programında “Amaçlar” başlığı altında 5 adet amaç ve amaçları destekleyen alt başlıklara yer verilmiştir. “Açıklamalar” ve “Hayat Bilgisi Dersinin Araçları” afet konusu yönünden incelendiğinde derse ve dersin işlenişi ile ilgili bilgiler ve araçlar, doğa olayları gibi unsurlar yer almaktayken doğrudan afet kavramı ve konusu ile ilgili bulguya rastlanmamıştır.

1. sınıf düzeyinde yer alan 7 ünite belirlenmiş: üniteler konular halinde maddelendirilmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Üniteleri, konular ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.14’de gösterilmiştir.

Tablo 4.14. 1968 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar

Üniteler	Konular	Açıklamalar
Okul Hayatımız	x	x
Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk	x	x
Evimiz ve Ailemiz	Evimizi Tanıyalım	Evimizin aydınlanması ve ısınması (Ateş ve yangından korunma)
Yeni Yıl	x	x
Sağlığımızı Nasıl Koruyalım?	x	x
Bizim Bayramımız: 23 Nisan	x	x
Ders Yılı Sonu	x	x

Üniteler ve amaçlar afet konusu yönünden incelendiğinde: “*Evimiz ve Ailemiz*” ünitesinde yer alan “*Evimizi Tanıyalım*” konusunda evimizin aydınlatılması ve ısınmasında yangın ve ateşten korunmanın önemine dikkat çekildiği afetle ilişki kurulabilecek konular olduğu saptanmıştır. 1. sınıf düzeyinde yer alan ünitelerden 9 adet belirli gün ve haftalar belirlenmiştir. Belirli gün ve haftalar arasında afet ile ilgili “Yangın Haftası”; dolaylı olarak afetle ilişki kurulabilecek “Kızılay Haftası” ve “Trafik Haftası” olduğu tespit edilmiştir.

2. sınıf düzeyinde yer alan 8 ünite belirlenmiş: üniteler konular halinde maddelendirilmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Üniteleri, konular ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.15’de gösterilmiştir.

Tablo 4.15. 1968 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar

Üniteler	Konular	Açıklamalar
Yeni Ders Yılımız	x	x
Çevremizde Sonbahar	x	x
Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk	x	x
Çevremizde Kış	Yangın ve Yangından Korunma	x
Taşıtlar ve Trafik	x	x
Haberleşme	x	x
Çevremizde Bahar	x	x
Ders Yılı Sonu	Yaz Belirtileri	Dolu ve zararları

Üniteler ve amaçlar afet konusu yönünden incelendiğinde: “Çevremizdeki Kış” ünitesinde yer alan ve doğrudan afetle ilişki kurulabilen “Yangın ve yangından korunma” konusunda yangın ve ateşten korunmaya; “Ders Yılı Sonu” ünitesinde yer alan “Yaz Belirtileri” konusunda dolu ve zararlarına yer verildiği saptanmıştır. 2. sınıf düzeyinde işlenecek 9 adet belirli gün ve haftalar belirlenmiştir. Belirli gün ve haftalar arasında doğrudan afet ile ilgili belirli gün ve hafta olmadığı; dolaylı olarak afetle ilişki kurulabilecek “Kızılay Haftası” ve “Orman Haftası” olduğu tespit edilmiştir.

3. sınıf düzeyinde yer alan 7 ünite belirlenmiş: üniteler konular halinde maddelendirilmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Üniteleri, konular ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.16’da gösterilmiştir.

Tablo 4.16. 1968 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar

Üniteler	Konular	Açıklamalar
Çevremizi Tanıyalım	x	x
Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk	x	x
İlçemizi Tanıyalım	İlçemizin Doğal Görünümü	Depremler, toprak kayması ve erozyon
Sağlığımızı Koruyalım	x	x
Yeryüzü ve Gökyüzünde Gördüklerimiz	x	x
Köyü Tanıyalım	x	x
Çevremizde Kullandığımız Alet ve Makinalar	x	x
Ders Yılı Sonu	x	x

Üniteler ve amaçlar afet konusu yönünden incelendiğinde: “İlçemizi Tanıyalım” ünitesinde yer alan ve doğrudan afetle ilişki kurulabilen “İlçemizin Doğal Görünümü” konusunda deprem, toprak kayması ve erozyon konusuna yer verildiği saptanmıştır. 3. sınıf düzeyinde işlenecek 15 adet belirli gün ve haftalar belirlenmiştir. Belirli gün ve haftalar arasında afet ile ilgili “Yangın Haftası” ve “Verem Haftası”; dolaylı olarak afetle ilişki kurulabilecek “Kızılay Haftası” olduğu tespit edilmiştir.

4.1.5. 1998-1999 Hayat Bilgisi Öğretim Programına Ait Bulgular

1998 yılında yeni Hayat Bilgisi öğretim programı oluşturulmuş ancak 12.10.1999 yılında ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında 1999-2000 yılından itibaren “Doğal Afetler ve Zararlarından Korunma Yolları” konusunun işlenmesi ve ders kitaplarına eklenmesi kararı kabul edilmiştir. Kabul edilen kararın tez konusuyla ilgisinin olması nedeniyle söz edilen program 1998-1999 Hayat Bilgisi Öğretim Programı olarak adlandırılmıştır. 1998 Hayat Bilgisi programına ait bulgular 1998 yılında yayımlanan “İlköğretim Okulu Hayat Bilgisi Programı” (MEB, 1998a) ve programa eklenmesi gereken doğal afetler ve zararlarından korunma yollarını içeren 12.10.1999 yılı 272 sayılı kanunla yayımlanan “T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi” adlı dergiden elde edilmiştir (MEB, 1999).

Tablo 4.17. 1998-1999 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Afet Konusunun Yer Alma Durumu
Programın Uygulanmasıyla İlgili Esaslar	×
Okullarda Kutlanacak veya Anılacak Belirli Gün ve Haftalar	Verem Savaş Eğitimi Haftası
Okullarda Kutlanacak veya Anılacak Belirli Gün ve Haftalarla İlgili Ek Ünite	Kızılay Haftası (Deprem Filmi)
Hayat Bilgisi Dersinin Genel Hedefleri	×
Kaynaklar	×
Video Kasetler	Orman Yangını
Araç ve Gereçler	×

Tablodaki ismi geçen başlıklara ait veriler afet konusu bakımından analiz edildiğinde: “Programın Uygulanmasıyla İlgili Esaslar” bölümünde öğretmenlere tavsiyede bulunmuş ama afet konusu ile ilgili bulguya rastlanmamıştır. “Okullarda Kutlanacak veya Anılacak Belirli Gün ve Haftalar” bölümünde 28 adet belirli gün hafta belirlenmiş doğrudan afet konusu sayılabilecek “Verem Savaş Eğitimi Haftası” afetle bağlantılı olabilecek “Orman Haftası”, “Kızılay Haftası” ve “Trafik Haftası” ve olduğu; “Okullarda Kutlanacak veya Anılacak Belirli Gün ve Haftalar Ek Ünite” kısmında “Kızılay Haftası” konu alınmış ve bu kapsamda afetle bağlantılı olan “Deprem” filmi izletilmesi tavsiye edildiği saptanmıştır. “Hayat Bilgisi Dersinin Genel Hedefleri” bölümünde 26 genel hedef belirlenmiş afet konusuyla doğrudan bir hedefin olmadığı yalnız “doğa olaylarının etkilerini kavrayabilme” ve “sağlığını koruyabilme” gibi dolaylı yoldan afetle ilişki kurulabilecek genel hedef olduğu tespit edilmiştir. Kaynaklar, araç ve gereçler bölümünde derste kullanılması tavsiye edilen materyallere yer verilirken afet konusuna yer verilmediği; “Video Kasetler” başlığında “Orman Yangını” filminin olması afet konusu sayılabileceği tespit edilmiştir.

1. sınıf düzeyi için 18 özel hedef belirlenmiş ve afet konusu yönünden incelendiğinde afet sayılabilecek özel hedefin olmadığı saptanmıştır. 1.sınıf düzeyi için 10 ünite ve 58 hedef belirlenmiş ünite ve hedefler afet konusu bakımından incelendiğinde afet konusunun olmadığı ama 1999-2000 yılından itibaren “Doğal Afetler ve Zararlarından Korunma Yolları” konusunun ünite ve bölümlere eklenmesinden sonra 1. sınıf için “Güneş ve Dünyamız” ünitesine “Bazı Afetler ve Korunma Yolları” başlığı altında: “Depremler ve Korunma Yolları”, “Sel Baskınları ve Korunma Yolları” ve “Yangınlar ve Korunma Yolları” konuları eklenmiştir. Eklenen bölümde afet konusuyla ilgili 3 hedef ve 9 davranışa yer verildiği tespit edilmiştir.

Hedeflerin üniteler göre dağılımı Tablo 4.18’de gösterilmiştir. Hedeflerin sonunda oluşması beklenen davranışlar tablonun altında açıklanmıştır.

Tablo 4.18. 1998-1999 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Ünite ve Hedeflerde Yer Alan Afet Konuları

Üniteler	Hedefler	Davranışlar
Okula Başlıyorum	x	x
Sınıf Etkinliklerine Katılım ve Görev Paylaşımı	x	x
Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk	x	x
Ben ve Ailem	x	x
Yılın Bölümleri	x	x
Güneş ve Dünyamız	x	x
Sağlıklı Büyüyelim	x	x
	Deprem zararlarından korunabilme	1.Deprem yağmur, kar, rüzgar gibi kaçınılmaz doğa olaylarından olduğu, gerekli önlemler alındığı takdirde zararlarından korunulabileceğini belirtme 2.Deprem sağlam yapılmış binalara, yollara zarar vermediğini ancak kötü yapılmış binalara ve içerisindeki canlılara zarar verdiğini belirtme 3.Deprem sırasında bina içindeyken yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme 4.Deprem sırasında bina dışındayken yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme 5.Deprem sırasında asansörlerin kullanılmaması, merdivenlerden uzak durulması, pencere önü ve balkonda durulmaması gerektiğini belirtme
Bizim Bayramımız 23 Nisan	Sel baskınlarının zararlarından korunmayı kavrayabilme	1.Yağmur sularının, eriyen kar sularının, baraj ve göllerden taşan suların yerleşim yerlerine, ekili ve dikili yerlere canlılara zarar verdiğini, alınabilecek önlemlerle bu zararların önlenebileceğini belirtme 2.Sel baskınlarından korunmak amacıyla yapılması gerekenlere örnek verme
	Yangın zararlarından korunabilme	1.Bazı doğal afetler ile insanların dikkatsizliği ve ihmali sonucu ortaya çıkan yangınların binalara ormanlara ve canlılara zarar verdiğini alınabilecek önlemlerle bu zararların önlenebileceğini belirtme 2.Yangın anında yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme
Çevremizdeki Canlılar	x	x

“Deprem zararlarından korunabilme” hedefi kapsamında: Deprem kaçınılmaz bir doğa olayı olduğunu, ancak gerekli önlemlerle zararlarının azaltılabileceğini ve sağlam yapılmış binaların zarar görmediğini vurgulandığı; deprem sırasında bina içinde ve dışında

yapılması gerekenleri uygulamalı olarak gösterme ve asansör, merdiven, pencere önü gibi riskli alanlardan uzak durulması gerektiğini belirtme davranışlarının olduğu; “Sel baskınlarının zararlarından korunmayı kavrayabilme” sel baskınlarında yağmur, kar suları ya da taşan barajların yerleşim yerlerine ve canlılara zarar verebileceğini, ancak önlemlerle bu zararların önlenebileceğini ifade etme ve korunma yöntemlerine örnekler verme; “Yangın zararlarından korunabilme” yangınların doğal afetler veya insan ihmali sonucu oluşabileceğini, binalara, ormanlara ve canlılara zarar verdiğini açıklayarak alınabilecek önlemleri belirtme ve yangın anında yapılması gerekenleri uygulamalı olarak gösterme davranışının olduğu tespit edilirken diğer ünitelerde afet konusuyla ilgili hedef ve davranış olmadığı saptanmıştır.

2. sınıf düzeyi için 21 özel hedef belirlenmiş ancak afet sayılabilecek özel hedefin olmadığı saptanmıştır. Ayrıca 2. sınıf düzeyinde ünite sayısı artırılarak 11 ünite ve 86 hedef belirlenmiş ünite ve hedefler afet konusu bakımından incelendiğinde afet konusunun olmadığı ama 1999-2000 yılından itibaren “*Doğal Afetler ve Zararlarından Korunma Yolları*” konusunun ünite ve bölümlere eklenmesinden sonra 2. Sınıf için “Dünya ve Uzay” ünitesine: “Deprem Ve Korunma Yolları

1. Deprem Nedir?
2. Depremın Yol Açabileceği Zararlar
3. Depremın Zararlarından Korunma Yolları
  - a. Deprem öncesi yapılması gerekenler
  - b. Deprem anında yapılması gerekenler
  - c. Deprem sonrası yapılması gerekenler
4. Depremın Yol Açabileceği Diğer Afetler” konusu eklenmiştir.

Eklenen bölümde afet konusuyla ilgili 2 hedefe ve 7 davranışa yer verildiği tespit edilmiştir. Hedeflerin ünitelere göre dağılımı ve davranışlar Tablo 4.19’da gösterilmiştir.

Tablo 4.19. 1998-1999 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Ünite, Hedef ve Davranışlardaki Afet Konuları

Üniteler	Hedefler	Davranışlar
Okulumuz Açıldı	×	×
Okulda ve Evde Dayanışma	×	×
Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk	×	×
Sağlıklı Büyüyelim	×	×
Taşıtlar ve Trafik	×	×
İletişim	Acil telefon bilgisi	1- Polis, acil servis, itfaiye ve jandarmanın telefon numaralarını söyleme 2-Acil telefon numaralarının hangi durumlarda kullanılacağını söyleme
Görüyorum ve Duyuyorum	×	×
Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı	×	×
Çevremizdeki Canlılar	×	×
Dünya ve Uzay	Deprem bilgisi	1. Depremın yer sarsıntısı olduğunu belirtme 2. Depremın, sağlam yapılmış binalara, yollara zarar vermediğini, ancak kötü yapılmış binalara ve içerisindeki canlılara zarar verdiğini belirtme
	Depremın zararlarından korunabilme	1. Deprem öncesinde yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme 2. Deprem sırasında yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme 3. Depremde enkaz altında kalınması durumunda yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme 4. Deprem sonrasında yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme 5. Depremın yol açabileceği diğer afetlere örnekler verme
Tatile Girerken	×	×

Tablodaki veriler incelendiğinde “İletişim” ünitesinde “acil telefon bilgisi” hedefi başlığı altında itfaiye gibi acil yardım kuruluşlarının numaralarını söyleme ve hangi durumlarda aranması gerektiği davranışlarına yer verildiği saptanmıştır. “Dünya ve Uzay” ünitesinde “deprem bilgisi” hedefinde depremin yer sarsıntı olduğu ve sağlam binalara zarar vermediği:

“depremin zararlarından korunabilme” hedefinde deprem öncesi, sırası, enkaz altındayken, sonrası ve depremin yol açabileceği diğer afetlere örnek verme davranışlarına yer verilirken diğer ünitelerde afet konusuyla ilgili hedef ve davranış olmadığı tespit edilmiştir.

3. sınıf düzeyi için 22 özel hedef belirlenmiş ve afet konusu yönünden incelendiğinde afet sayılabilecek özel hedefin olmadığı saptanmıştır. Ayrıca 3. sınıf düzeyi için 12 ünite ve 90 hedef belirlenmiş ünite ve hedefler afet konusu bakımından incelendiğinde afet konusunun olmadığı ama 1999-2000 yılından itibaren “Doğal Afetler ve Zararlarından Korunma Yolları” konusunun ünite ve konulara eklenmesinden sonra 3. sınıf için “Dünya ve Uzay” ünitesine yer alan “Dünyamız ve Ay” konusuna:

“Doğal Afetler ve Korunma Yolları

- a. Bulduğumuz bölgede meydana gelen doğal afetler
- b. Deprem ve korunma yolları
- c. Sel baskınları ve korunma yolları
- d. Yangın ve korunma yolları
- e. Çığ, heyelân ve korunma yolları” şeklinde ekleme yapılmıştır.

Eklenen konuda afet konusuyla ilgili 1 hedefe ve 6 davranışa yer verildiği tespit edilmiştir. Hedeflerin ünitelere göre dağılımı ve davranışlar Tablo 4.20’de gösterilmiştir.

Tablo 4.20. 1998-1999 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Ünite, Hedef ve Davranışlardaki Afet Konuları

Üniteler	Hedefler	Davranışlar
Okulumuz Açıldı	x	x
Bilinçli Tüketim ve Verimlilik	x	x
Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk	x	x
Yaşadığımız Yer	x	x
Toplum Hayatımız	x	x
Sağlıklı Büyüme	x	x
Çevremizdeki Canlılar	x	x
Çevremizdeki Canlılar	x	x

Dünya ve Uzay	Doğal afetlerin zararlarından korunabilme	1. Bulduğumuz bölgede meydana gelen doğal afetlere örnekler verme 2. Deprem plânı yapma 3. Deprem öncesinde, deprem sırasında ve deprem sonrasında yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme 4. Sel baskınlarından korunmak amacıyla alınması gereken önlemleri açıklama 5. Yangın anında yapılması gerekenleri ateş yakmadan uygulayarak gösterme 6. Çığ ve heyelandan korunmak amacıyla alınması gereken önlemleri açıklama
Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı	x	x
Çevremizdeki Maddeler	x	x
Hareket ve Kuvvet	x	x
Tatile Girerken	x	x

Tablodaki veriler incelendiğinde “Dünya ve Uzay” ünitesinde “doğal afetlerin zararlarından korunabilme” hedefinde bulunduğumuz bölgedeki doğal afetlere örnek verebilme, deprem planı yapma, deprem öncesi, sırası ve sonrasında yapılacak davranışlar; sel, yangın, çığ ve heyelandan korunmak alınması gereken tedbir ve önlemleri açıklama davranışlarına yer verilirken diğer ünitelerde afet konusuyla ilgili hedef ve davranış olmadığı tespit edilmiştir.

4.1.6. 2005-2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programına Ait Bulgular

2005 Hayat Bilgisi öğretim programı mahkeme süreci geçirmiştir. Mahkeme sürecinde 2005 program uygulamasının durdurulmasına karar verilmiştir. 2005 programı ana temellerine dokunulmadan yeniden ele alınmış ve bazı değişiklikler yapılarak 14/05/2009 tarih ve 70 sayılı kararı ile İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi (1-3) Öğretim Programı kabul edilmiştir (MEB, 2009, s. 7). Bu çalışmaya ait veriler 2009 programı esas alınarak hazırlanmış ama 2005-2009 şeklinde isimlendirilmiştir.

2005-2009 programında yer alan başlıklar afet konusu bakımından incelenmiş ve ulaşılan sonuçlar Tablo 4.21’de gösterilmiştir. Başlıklarda yer alan afet konuları ile ilgili veriler tablonun altındaki açıklamalarda belirtilmiştir.

Tablo 4.21. 2005-2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Alt Başlıklar	Afet Konularının Yer Alma Durumu
Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları		x
	1.1. Giriş	x
	1.2. Programın Vizyonu	x
	1.3. Programın Temel Yaklaşımı ve Yapısı	✓
	1.3.1. Öğrencilere Kazandırılacak Beceriler	✓
	1.3.2. Temalar	x
	1.3.3. Hayat Bilgisi dersinde Atatürkçülük Konuları	x
	1.3.4. Ara Disiplinlere Bağlantı	✓
	1.4. Öğrenme-Öğretme Süreci	x
Hayat Bilgisi Ders Programı Hakkında	1.4.1. Öğrenme Stilleri	x
	1.4.2. Zekâ Alanları	x
	1.4.3. Kavramlar	✓
	1.4.4. Öğrenme-Öğretme Etkinliğini Uygulama	x
	1.4.5. Öğretmenin Rolü	x
	1.4.6. Programın Süresi	x
	1.4.7. Belirli Gün ve Haftalar	x
	1.4.8. Okul ve Aile İlişkisi	x
	1.5. Hayat Bilgisi Dersinde Ölçme ve Değerlendirme	x
	1.5.1 Etkinlik ve Ölçme Değerlendirme Örnekleri	✓
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı		✓
Kaynakça		x

“Programın Temel Yaklaşımı ve Yapısı” başlığında programın yapı unsurlarından olan “Beceriler” bölümünde 14 beceri olduğu tespit edilmiştir. Beceriler afet konusu yönünden incelendiğinde “Güvenlik ve korunmayı sağlama” becerisi kapsamında “*Doğal afetlerden korunma, Trafikte güvenliğini sağlama*” yer verildiği tespit edilmiştir.

“Öğrenciler Kazandırılacak Beceriler” adı altında 14 beceri ve becerilere ait aşamalara maddeler halinde yer verilmiştir. Beceriler ve aşamalar afet konusu bakımından incelendiğinde “*Güvenlik ve Korunmayı Sağlama*” becerisi altında “*Doğal Afetlerden Korunma Yolları*” ve “*Sağlık Güvenlik Kurallarına/Prosedürlerine Uyma*” maddesine yer verildiği saptanmış ve aşağıdaki açıklamalarla desteklendiği tespit edilmiştir:

Doğal Afetlerden Korunma Yolları:

- Doğal afetlerin verebileceği zararı fark etme
- Doğal afetlere hazırlıklı olma
- Doğal afetlerden korunmak için yetişkinler eşliğinde uygulama yapma
- Ülkemizde ve farklı ülkelerde meydana gelen doğal afetlerin farkında olma

- Doğal afetlerin yaratabileceği maddî ve manevî etkileri bilme

Sağlık Güvenlik Kurallarına/Prosedürlerine Uyma:

- Acil durumlarda çıkış kapılarını ve özellikle yangın çıkış yerlerini bilme
- Acil durumlarda sığınma alanlarını bilme
- İlk yardım bilgilerini bilme.

Programda öğrencilere kazandırılmak istenen 15 kişisel nitelik belirlenmiştir. Kişisel nitelikler afet konusu bakımından incelendiğinde “yardımseverlik” niteliği altında “doğal afete uğrayan kişilere yardım edilmesi” ve “kaza ve acil durumlarda başkalarına yardım etme” ifadesinin yer aldığı belirlenmiştir

Programda yer alan “Ara Disiplinlerle Bağlantı” başlığı altında 8 ara disiplin ve kazanımlara bütünleştirilmiştir. Ara disiplinler afet konusu açısından incelendiğinde “Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam” ifadesine yer verildiği tespit edilmiştir.

1. sınıfa ait “Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam” ara disiplinine ait kazanımlar ve bütünleştirildiği tema ve ders kazanımları Tablo 4.22’de gösterilmiştir.

Tablo 4.22. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Ara Disiplinine Ait Kazanımların Birinci Sınıf Tema ve Ders Kazanımlarına Göre Dağılımı

Temalar	Ders Kazanımları	Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Kazanımları
Okul Heyecanım	A.1.32. Görsel, işitsel ve hem görsel hem işitsel iletişim araçlarından yararlanarak doğal afetlerin zararlarını fark eder.	16. Depremden sonra olabilecek ve karşılaşılabilecek olumsuz durumlar hakkında fikir edinir.
	A.1.33. Doğal afetlerin etkilerinden korunmak için okuldaki güvenlik önlemlerinin gereğini yerine getirir.	9. Bir deprem sırasında alınması gereken pozisyonu bilir ve uygular. 11. Deprem sırasında yapılması gerekenleri deprem sırasında uygular. 13. Bir deprem sonrasında binadan tahliye yollarını bilir. 22. Depreme karşı sınıf içinde alınabilecek basit önlemleri uygular.
Benim Eşsiz Yuvam	B.1.1. Her canlının bir yuvaya ihtiyacı olduğunu fark eder.	1. İnsanların hayatlarını sürdürebilmek için neye ihtiyaç duyduklarını fark eder.
	B.1.28. Doğal afetler karşısında yapması gerekenleri belirleyerek ailesi birlikte hazırlık yapar.	18. Deprem ve depreme hazırlıkla ilgili soru sorup cevaplar. 20. Belirlenen mekânda Deprem Tehlike Avı yapar ve bulunduğu tehlikeleri listeler.
Dün, Bugün, Yarın	x	x

2. sınıfa ait “Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam” ara disiplinine ait kazanımlar ve bütünleştirildiği tema ve ders kazanımları Tablo 4.23’de gösterilmiştir.

Tablo 4.23. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Ara Disiplinine Ait Kazanımların İkinci Sınıf Tema ve Ders Kazanımlarına Göre Dağılımı

Temalar	Ders Kazanımları	Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Kazanımları
Okul Heyecanım	×	×
Benim Eşsiz Yuvam	×	×
Dün, Bugün, Yarın	C.2.21. Canlıların hayatta kalabilmeleri için nelere ihtiyaçları olduğunu araştırır.	1. İnsanların hayatlarını sürdürebilmek için neye ihtiyaç duyduklarını fark eder.

3. sınıfa ait “Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam” ara disiplinine ait kazanımlar ve bütünleştirildiği tema ve ders kazanımları Tablo 4.24’de gösterilmiştir.

Tablo 4.24. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Ara Disiplinine Ait Kazanımların Üçüncü Sınıf Tema ve Ders Kazanımlarına Göre Dağılımı

Temalar	Ders Kazanımları	Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Kazanımları
Okul Heyecanım	×	×
Benim Eşsiz Yuvam	B.3.38. Evde meydana gelebilecek tehlikeli ya da acil durumlarda ne yapması gerektiğini uygulayarak gösterir.	21. Tehlikelerin azaltılması konusunda alınabilecek önlemleri araştırır ve uygun çözümler sunar.
Dün, Bugün, Yarın	B.3.39. Doğal afetler sırasında evinde yapılması gerekenleri, yetişkinler eşliğinde uygulayarak gösterir.	8. Bir deprem sırasında neler hissedebileceğini fark eder.
	B.3.39. Doğal afetler sırasında evinde yapılması gerekenleri, yetişkinler eşliğinde uygulayarak gösterir.	9. Bir deprem sırasında alınması gereken pozisyonu bilir. 13. Bir deprem sonrasında binadan tahliye yollarını bilir. 19. Deprem sırasında karşılaşılabilecek tehlikeleri araştırır.

“Kavramlar” başlığı altında her sınıf düzeyi için belirlenen ünitelerde yer alan kavramlar programda belirtildiği tespit edilmiştir. Söz edilen kavramlar afet konusu bakımından incelenmiş ve ulaşılan bulgular Tablo 4.25’de gösterilmiştir.

Tablo 4.25. Afet Kavramlarının Sınıf Düzeyi ve Temalara Göre Dağılımı

Sınıf Düzeyi	Temalar	Okul Heyecanım	Benim Eşsiz Yuvam	Dün, Bugün, Yarın
1.Sınıf		Doğal Afet Acil Durum	×	×
2. Sınıf		×	×	×
3.Sınıf		×	Deprem Yangın	×

1.sınıf düzeyi için “Okul Heyecanım” temasında “doğal afet ve acil durum”; 3. sınıf düzeyinde “Benim Eşsiz Yuvam” adlı temada “deprem, yangın” kavramlarına yer verilirken 2.sınıf düzeyinde temasında afetle ilgili kavrama yer verilmediği saptanmıştır.

“Etkinlik ve Ölçme Değerlendirme Örnekleri” başlığı kapsamında çeşitli kazanımlar için öğrenme-öğretme süreci ile ölçme ve değerlendirme için örnekler sunulmuştur. Örnekler afet konusu yönünden incelendiğinde “B.2.34. *Ülkemizde meydana gelen doğal afetlere örnekler vererek, doğal afetlerin yaşanmasında hem doğanın hem de insanların rolü olduğunu kavrar ve bunlardan korunma yollarını açıklar*” kazanımıyla ilgili öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme aşamalarına örnek verildiği belirlenmiştir.

“Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı” başlığı altında her sınıf düzeyi için belirlenen “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün Bugün, Yarın” temaları, temalarla ilgili kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalara yer verildiği tespit edilmiştir. Her sınıf düzeyi için temalar, kazanımlar, açıklamalar ve etkinlik örnekleri afet konusu bakımından incelendiğinde:

1. sınıf düzeyinde “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün Bugün, Yarın” olmak üzere üç tema belirlenmiştir. Temalarda öğrencilere öğretilmesi istenen 86 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalar afet konusu yönünden incelenmiş elde edilen bulgular Tablo 4.26’da gösterilmiştir.

Tablo 4.26. 2005-2009 Afet Kazanımlarının Birinci Sınıf Temalarına Dağılımı, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamaları

Temalar	Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
Okul Heyecanım	A.1.32. Görsel, işitsel ve hem görsel hem işitsel iletişim araçlarından yararlanarak doğal afetlerin zararlarını fark eder.	Doğal Afetler Hakkında Doğal afetlerle ilgili belgesel izlettirilir ve doğal afetlerin zararlarını fark etmeleri sağlanır. Okulda alınan güvenlik önlemleri hakkında öğrencilerle birlikte okul yöneticilerinden bilgi alınır ve tatbikat yapılır.	A.1.30, A.1.31 ve A.1.32 numaralı kazanımlar görüşme ile değerlendirilebilir.
	A.1.33. Doğal afetlerin etkilerinden korunmak için okuldaki güvenlik önlemlerinin gereğini yerine getirir.		Güvenlik ve Korunmayı Sağlama (<i>Doğal Afetlerden Korunma</i>) becerisini geliştirmeye yöneliktir.
Benim Eşsiz Yuvam	B.1.27. Evde güvenlik kurallarına uyulmadığında doğabilecek sonuçlarla ilgili çıkarımlarda bulunur.	Ateşle Oynama Evde elektrik su doğal gaz gibi kaynakları ve tehlike yaratabilecek aletleri kullanırken nelere dikkat edilmesi gerektiği, “örnek olay” yöntemiyle tartışılır. Güvenlik kurallarına uyulmadığı zaman ne gibi olumsuzluklar yaşanabileceğine vurgu yapılır.	Güvenlik ve Korunmayı Sağlama (Sağlık ve Güvenlik Kurallarına / Prosedürlerine Uyma) becerisini geliştirmeye yöneliktir.
			Yangın çıkma olasılığı üzerinde durulacaktır.
Dün, Bugün, Yarın	B.1.28. Doğal afetler karşısında yapması gerekenleri belirleyerek ailesi birlikte hazırlık yapar.	Doğal Afetlere Karşı Hazırlıklı Olalım Doğal afetlere hazırlık konusunda aileler bilinçlendirilir. Ailelere bu konuda bir form verilir. Bu forma uygun olarak öğrencilerle birlikte doğal afetlere karşı hazırlık yapmaları sağlanır.	Güvenlik ve Korunmayı Sağlama (<i>Doğal Afetlerden Korunma</i>) becerisini geliştirmeye yöneliktir.
	C.1.14. Doğal afetlerin çevreyi nasıl değiştirdiğini araştırır.	Doğal Afetler Çevreyi Nasıl Değiştiriyor? Doğal afetlerin çevreyi nasıl değiştirdiği hakkında gazete, dergi, TV, vb. kaynaklardan araştırma yapmaları istenir. Bu konuda toplanan fotoğraflar sınıfa getirilir. İncelenerek açıklanır.	B.1.28 numaralı kazanım gözlem formu ile değerlendirilebilir.
		Doğal Afetler Çevreyi Nasıl Değiştiriyor? Doğal afetlerin çevreyi nasıl değiştirdiği hakkında gazete, dergi, TV, vb. kaynaklardan araştırma yapmaları istenir. Bu konuda toplanan fotoğraflar sınıfa getirilir. İncelenerek açıklanır.	Kaynakları Etkili Kullanma (<i>Çevre Bilinci Geliştirme ve Çevredeki Kaynakları Etkili Kullanma</i>) becerisini geliştirmeye yöneliktir.

“Okul Heyecanım” adlı temada görsel ve işitsel cihazlardan yararlanarak doğal afetin zararları ve etkilerinden korunmak için okuldaki güvenlik önlemlerine yönelik 2 kazanım; Kazanımlarla ilgili etkinlik örnekleri kısmında doğal afetle ilgili belgesel izletilmesi ve tatbikat yapılması; Açıklamalar kısmında ise ölçme değerlendirme ile ilgili öneriler ve *Güvenlik ve*

Korunmayı Sağlama (Doğal Afetlerden Korunma)” becerisi ile ilişkilendirildiği; “Benim Eşsiz Yuvam” adlı temada evde güvenlik kurallarına uyulmadığında oluşabilecek tehlikeler ve afetler karşısında yapılması gerekenleri ailesi ile birlikte yapılması yönünde 2 kazanım; Kazanımlarla ilgili etkinlik örnekleri kısmında ailelerin afetlere karşı bilinçlendirilmesi ve öğrencilerle birlikte hazırlık yapmaları; Açıklamalar kısmında ölçme değerlendirme ile ilgili öneriler, yangın çıkma ihtimalinin üzerinde durulacağı ve “*Güvenlik ve Korunmayı Sağlama (Sağlık ve Güvenlik Kurallarına / Prosedürlerine Uyma)*” becerisi ile ilişkilendirildiği; “Dün, Bugün, Yarın” adlı temada doğal afetlerin çevreyi nasıl değiştirdiğiyle ilgili 1 kazanım; Kazanımlarla etkinlik örnekleri kısmında doğal afetlerin çevreyi nasıl değiştirdiğiyle ilgili iletişim araçlarından bilgi toplanması; Açıklamalar kısmında ise ölçme değerlendirme ile ilgili öneriler olduğu saptanmıştır.

2. sınıf düzeyinde “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün Bugün, Yarın” olmak üzere üç tema belirlenmiştir. Temalarda öğrencilere öğretilmesi istenen 95 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalar afet konusu yönünden incelenmiş elde edilen bulgular Tablo 4.27’de gösterilmiştir.

Tablo 4.27. 2005-2009 Afet Kazanımlarının İkinci Sınıf Temalarına Dağılımı, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamaları

Temalar	Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
Okul Heyecanım	x	x	x
Benim Eşsiz Yuvam	B.2.34. Ülkemizde meydana gelen doğal afetlere örnekler vererek, doğal afetlerin yaşanmasında hem doğanın hem de insanların rolü olduğunu kavrar ve bunlardan korunma yollarını açıklar.	Fotoğraflar Konuşuyor Doğal afetler sonrasında oluşan manzaraları içeren fotoğrafların araştırılması istenir. Fotoğraflar hakkında bilgi ve düşüncelerini sunmaları sağlanır. Doğal afet “nerede, ne zaman, nasıl, niçin oluştu, korunmak için neler yapılabiliirdi?” sorularına cevap aranır.	Güvenlik ve Korunmayı Sağlama (<i>Doğal Afetlerden Korunma</i>) becerisini geliştirmeye yöneliktir. B.2.34 numaralı kazanım açık uçlu sorular ile değerlendirilebilir.
Dün, Bugün, Yarın	C.2.20. Farklı ülkelerde, doğal afetlere karşı alınan önlemlerle ülkemizde alınan önlemleri karşılaştırır.	Japonya'da Deprem Oldu! Doğal afetlerin sık sık yaşandığı ülkeler belirlenir. Bu ülkelerde doğal afetlere karşı alınan önlemler çeşitli kaynaklardan araştırılır. Ülkemizde alınan önlemler de araştırılarak karşılaştırılır. Araştırmalarda fotoğraf, grafik gibi yardımcı unsurlardan yararlanılır.	Eleştirel Düşünme becerisini geliştirmeye yöneliktir. Yardımseverlik üzerinde durulacaktır. C.2.20 numaralı kazanım araştırma kâğıdı ve ürün dosyası ile değerlendirilebilir

Okul Heyecanım” adlı temada kazanım olmadığı; “Benim Eşsiz Yuvam” adlı temada doğal afetlerin oluşmasında insan ve doğanın rolü, afetlerin korunmayla ilgili 1 kazanım;

Kazanımlarla ilgili etkinlik örnekleri kısmında afetlerle ilgili fotoğraflardan yola çıkarak nerede, ne zaman oluştu ve korunmak için ne yapılabilir sorusuna cevap aranması; Açıklamalar kısmında ölçme değerlendirme ile ilgili öneriler, yangın çıkma ihtimalinin üzerinde durulacağı ve “*Güvenlik ve Korunmayı Sağlama (Doğal Afetlerden Korunma)*” becerisi ile ilişkilendirildiği; “Dün, Bugün, Yarın” adlı temada farklı ülkelerde meydana gelen doğal afetler ile ülkemizde meydana gelen afetlere karşı alınan önlemleri karşılaştırılmasıyla ilgili 1 kazanım; Kazanımlarla etkinlik örnekleri kısmında doğal afetlerin sık meydana geldiği ülkeler belirlenip alınan önlemleri ülkemizdeki önlemlerle karşılaştırılması; Açıklamalar kısmında ise ölçme değerlendirme ile ilgili öneriler ve eleştirel düşünme becerisi, kişisel nitelikler arasında her alan yardımseverlik ilişkilendirilmesi yönünde bulguya ulaşılmıştır.

3. sınıf düzeyinde “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün Bugün, Yarın” olmak üzere üç tema belirlenmiştir. Temalarda öğrencilere öğretilmesi istenen 111 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalar afet konusu yönünden incelenmiş elde edilen bulgular Tablo 4.28’de gösterilmiştir.

Tablo 4.28. 2005-2009 Afet Kazanımlarının Üçüncü Sınıf Temalarına Dağılımı, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamaları

Temalar	Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
Okul Heyecanım	x	x	x
	B.3.38. Evde meydana gelebilecek tehlikeli ya da acil durumlarda ne yapılması gerektiğini uygulayarak gösterir.	Sonuçlarını Biliyorum Evdeki tehlikeli durumları konu alan resimli kartları inceleyerek güvenlik kurallarına uyulmadığında karşılaşılabilecek sonuçların ve bu durumlarda yapılabileceklerin neler olabileceğini, gruplar hâlinde tartışmaları sağlanır. Öğretmen rehberliğinde tehlikeli ya da acil durumlarda yapılması gerekenler gösterilir. Öğrencilerden kendi aralarında uygulamaları tekrar etmeleri istenir.	Güvenlik ve Korunmayı Sağlama (<i>Sağlık ve Güvenlik Kurallarına / Prosedürlerine Uyma</i>) becerisini geliştirmeye yöneliktir. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam B.3.38. numaralı kazanım dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilebilir.
Benim Eşsiz Yuvam	B.3.39. Doğal afetler sırasında evinde yapılması gerekenleri, yetişkinler eşliğinde uygulayarak gösterir.	Yapabileceklerim – Yapamayacaklarım Doğal afetlerden korunma yolları tartışılır. Deprem sırasında evde yapılması gerekenleri verilen kontrol listesinde işaretlemeleri istenir. Öğretmen rehberliğinde yapılması gerekenleri gösterirler. Deprem tatbikatı yaptırılır. “Deprem-Sel-Yıldırım-Gökyüzü” oyunu oynatılır.	Güvenlik ve Korunmayı Sağlama (<i>Doğal Afetlerden Korunma</i>) becerisini geliştirmeye yöneliktir. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam B.3.39. numaralı kazanım gösteri ile değerlendirilebilir.
Dün, Bugün, Yarın	C.3.30. Doğal afetlerden korunabilmek için çözüm yolları üretir.	Doğal Afet Araştırması Sınıf dört gruba ayrılır. Doğal afet konuları her bir gruba dağıtılır. Konuyla ilgili çeşitli kaynaklardan yararlanarak doğal afetlerden korunmak için çözüm yolları üretir. Topladıkları bilgi ve resimleri dosyalayarak sınıfta sunarlar.	Güvenlik ve Korunmayı Sağlama (<i>Doğal Afetlerden Korunma</i>) becerisini geliştirmeye yöneliktir. C.3.30. numaralı kazanım sözlü sunum ile değerlendirilebilir

Okul Heyecanım” adlı temada kazanım olmadığı; “Benim Eşsiz Yuvam” adlı temada evde oluşabilecek tehlikeler ve doğal afet sırasında yapılması gerekenleri yetişkinler eşliğinde gösterilmesi olmak üzere 2 kazanım; Kazanımlarla ilgili etkinlik örnekleri kısmında afet ile ilgili oyun oynatılması, deprem tatbikatı yaptırılması; Açıklamalar kısmında ölçme değerlendirme ile ilgili öneriler ve “*Güvenlik ve Korunmayı Sağlama (Doğal Afetlerden Korunma)*” becerisi ile ilişkilendirildiği; “Dün, Bugün, Yarın” adlı temada doğal afetlerle çözüm yolları üretilmesiyle ilgili 1 kazanım; Kazanımlarla etkinlik örnekleri kısmında sınıf gruplar halinde ayırarak doğal afetlere çözüm üretilmesi; Açıklamalar kısmında ise ölçme

değerlendirme ile ilgili öneriler ve “*Güvenlik ve Korunmayı Sağlama (Doğal Afetlerden Korunma)*” becerisi ile ilişkilendirildiği yönünde bulgu olduğu tespit edilmiştir.

4.1.7. 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programına Ait Bulgular

2015 Hayat Bilgisi öğretim programı incelemesi 2015 yılında T.C Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan “İlkokul Hayat Bilgisi Dersi(1,2 ve 3. Sınıflar) Öğretim Programı” dokümanından elde edilmiştir.

2015 Hayat Bilgisi öğretim programında yer alan başlıklar afet konusu bakımından incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 4.29’da gösterilmiştir.

Tablo 4.29. 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Alt Başlıklar	Afet Konularının	
		Yer	Alma Durumu
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı			×
	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Amaçları		×
	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Beceri ve Değerleri		×
	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Organizasyon Yapısı		×
	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Ölçme ve Değerlendirme Anlayışı		×
	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar		×
İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı			✓
İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı			✓
İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı			✓

2015 Hayat Bilgisi öğretim programı vizyonu incelendiğinde doğrudan afet konusu sayılabilecek bir ifadenin olmadığı; Hayat Bilgisi öğretim programı amaçları altında 14 amaç belirlenmiş bu amaçlar afet konusu yönünden incelendiğinde kişisel güvenliğini koruma, doğadaki sorunları anlayabilme gibi amaçların olduğu ama doğrudan afet sayılabilecek kavram ve ifadelerin olmadığı saptanmıştır.

Hayat Bilgisi öğretim programında beceri ve değerler başlığı altında 22 beceri; 20 değer olduğu tespit edilmiştir. Bu unsurlar afet konusu bakımından incelendiğinde beceriler kapsamında doğayı koruma; değerler kapsamında doğa sevgisi kavramlarının olduğu belirlenmiş ama doğrudan afet sayılabilecek kavramlara yer verilmediği saptanmıştır.

Her sınıf düzeyi için yer “Ben ve Okulum”, “Ailem ve Evim”, “Sağlıklı Hayat”, “Güvenli Hayat”, “Ülkemi Seviyorum” ve “Doğa ve Çevre” olmak üzere altı ünite oluşturulmuştur. “İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı” başlığı kapsamında 1. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 54 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelenmiş ardından ünitelere göre dağılımı ve açıklamalar Tablo 4.30’da gösterilmiştir.

Tablo 4.30. 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Üniteler	Kazanımlar	Açıklamalar
Ben ve Okulum	×	×
Ailem ve Evim	×	×
Sağlıklı Hayat	×	×
Güvenli Hayat	1.4.4. Acil durumlarda yardım almak için arayacağı kurumların telefon numaralarını bilir.	Gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncaları vurgulanarak itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155 ve jandarma 156; kurumlar ve telefon numaraları ele alınacaktır. Uyarı: Telefon numaraları tek tek rakamlar halinde (1-5-5) kodlanarak öğretilecektir.
Ülkemi Seviyorum	×	×
Doğa ve Çevre	1.6.8. Doğa olayları karşısında önlem alır.	Doğa olaylarından yağmur, kar, dolu, sis ve rüzgâr ele alınacak ayrıca bu tip doğa olayları karşısında yapılması gerekenler üzerinde durulacaktır. Ayrıca güneşe doğrudan bakılmaması, yaz aylarında güneş altında uzun süre kalınmaması vurgulanacaktır.

Güvenli Hayat ünitesinde afetle ilgili “*acil durumlarda yardım almak için arayacağı kurumların telefon numaralarını bilir*” şeklinde kazanım; kazanımına ait açıklamada ambulans, polis, itfaiye ve jandarma gibi kurumların numaralarına ve öğretilmesine; Doğa ve Çevre adlı ünite de afetle ilgili “*doğa olayları karşısında önlem alır*” şeklinde kazanımın olduğu; kazanımına ait açıklamada yağmur, kar, dolu, sis ve dolu gibi doğa olayları karşısında yapılması gerekenlere değinilmesi şeklinde açıklama yapıldığı tespit edilmiştir.

“İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı” başlığı kapsamında “*doğa olaylarının ve insanların neden olduğu afetler*” gibi konular hakkında bilgi, beceri ve tutum sahibi olmaları beklendiği belirtilmiştir. 2. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 49 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelenmiş ardından ünitelere göre dağılımı ve açıklamalar Tablo 4.31’de gösterilmiştir.

Tablo 4.31. 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Üniteler	Kazanımlar	Açıklamalar
Ben ve Okulum	×	×
Ailem ve Evim	×	×
Sağlıklı Hayat	×	×
Güvenli Hayat	2.4.6. Acil durumlarda yardım alabileceği kurumların yanı sıra, yakın çevresindeki kişilerin hangilerinden yardım alacağını bilir.	Gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncaları vurgulanarak itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155 ve jandarma 156, AFAD 122; aile, kadın, çocuk, özürlü ve sosyal hizmet danışma hattı alo 183 kurum ve telefon numaraları ele alınacaktır.
Ülkemi Seviyorum	×	×
Doğa ve Çevre	2.6.7. Doğa olayları sonucu oluşan doğal afetlere örnekler verir.	Sel, heyelan, çığ, fırtına, hortum, deprem gibi afetler üzerinde durulacaktır.
	2.6.8. İnsanların çevre üzerinde olumsuz etkilerine örnekler verir.	Ormanların yok edilmesi, erozyon ve çevre kirliliği gibi konular üzerinde durulacaktır.

Güvenli Hayat ünitesinde afet konusuyla ilgili “*Acil durumlarda yardım alabileceği kurumların yanı sıra, yakın çevresindeki kişilerin hangilerinden yardım alacağını bilir*” şeklinde kazanım; kazanıma ait açıklamada ambulans, polis, itfaiye ve AFAD gibi kurumların numaralarına yer verilmesi, gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncalarının vurgulanmasına yönelik ifadelerin olduğu tespit edilmiştir.

Doğa ve Çevre adlı ünite de afetle ilgili “*Doğa olayları sonucu oluşan doğal afetlere örnekler verir*” şeklinde kazanım; kazanıma ait açıklamada sel, heyelan, çığ, deprem gibi afetler üzerinde durulması; “*İnsanların çevre üzerinde olumsuz etkilerine örnekler verir*” şeklinde kazanım; kazanıma ait açıklamada ormanların yok edilmesi, erozyon ve çevre kirliliği gibi konular üzerinde durulmasına yönelik ifadeler olduğu tespit edilmiştir.

“İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı” başlığı kapsamında “*okulda ve evde meydana gelebilecek kazalar, afetler*” gibi konular hakkında bilgi, beceri ve tutum sahibi olmaları beklendiği belirtilmiştir. 3. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 43 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelenmiş ardından ünitelere göre dağılımı ve açıklamalar Tablo 4.32’de gösterilmiştir.

Tablo 4.32. 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Üniteler	Kazanımlar	Açıklamalar
Ben ve Okulum	x	x
Ailem ve Evim	x	x
Sağlıklı Hayat	x	x
Güvenli Hayat	3.4.9. Afetlerin etkilerinden korunmak için alınması gereken güvenlik tedbirlerine örnekler verir.	x
Ülkemi Seviyorum	x	x
Doğa ve Çevre	x	x

Güvenli Hayat ünitesinde afetle ilgili “Afetlerin etkilerinden korunmak için alınması gereken güvenlik tedbirlerine örnekler verir” şeklinde kazanım olduğu ancak kazanıma ait açıklamanın olmadığı tespit edilmiştir.

4.1.8. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programına Ait Bulgular

2018 Hayat Bilgisi öğretim programı incelemesi 2018 yılında T.C Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1,2 ve 3. Sınıflar)” dokümanından elde edilmiştir.

2018 Hayat Bilgisi öğretim programında yer alan başlıklar afet konusu bakımından incelenmiş ve ulaşılan sonuçlar Tablo 4.33’de gösterilmiştir.

Tablo 4.33. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Alt Başlıklar	Afet Konularının Yer Alma Durumu
Milli Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları		x
Öğretim Programlarının Amaçları		x
Öğretim Programlarının Perspektifi	Değerlerimiz	x
	Yetkinlikler	x
Öğretim Programlarında Ölçme Ve Değerlendirme Yaklaşımı		x
Bireysel Gelişim Ve Öğretim Programları		x
Sonuç		x
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Özel Amaçları		x
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Becerileri		x
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar		x
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Yapısı		x
Hayat Bilgisi Dersi 1, 2 Ve 3. Sınıflar Ders Kitabı Forma Sayıları Ve Ebatları		x
1. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları		✓
2. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları		✓
3. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları		✓

2018 yılında değişen öğretim programlarında öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları, Öğretim Programlarının Amaçları, Öğretim Programlarının Perspektifi, Öğretim Programlarında Ölçme Değerlendirme Yaklaşımı, Bireysel Gelişim ve Öğretim Programları, Sonuç başlıklarına yer verildikten sonra söz konusu derse ait özel amaçlar ve kazanımlara yer verilmiştir. Bu başlıklar afet konusu bakımından incelendiğinde doğrudan afet ile ilgili bir bulguya olmadığı saptanmıştır.

Her sınıf düzeyi için yer “Okulumuzda Hayat”, “Evimizde Hayat”, “Sağlıklı Hayat”, “Güvenli Hayat”, “Ülkemizde Hayat” ve “Doğada Hayat” olmak üzere altı ünite oluşturulmuştur. “1. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” başlığı kapsamında 1. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 53 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelenmiş ardından ünitelere göre dağılımı ve açıklamalar Tablo 4.34’de gösterilmiştir.

Tablo 4.34. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Üniteler	Kazanımlar	Açıklamalar
Okulumuzda Hayat	x	x
Evimizde Hayat	x	x
Sağlıklı Hayat	x	x
Güvenli Hayat	HB.1.4.5. Acil durumlarda yardım almak için arayacağı kurumların telefon numaralarını bilir.	<i>Gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncaları vurgulanarak itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155,jandarma 156 ve orman yangını 177 vb. kurumlar ve telefon numaraları ele alınır. Telefon numaraları tek tek rakamlar hâlinde (1-5-5) kodlanarak öğretilir.</i>
Ülkemizde Hayat	x	x
Doğada Hayat	x	x

Güvenli Hayat ünitesinde afetle ilgili HB.1.4.5. numaralı “Acil durumlarda yardım almak için arayacağı kurumların telefon numaralarını bilir” kazanımı; kazanıma ait açıklamada: “Gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncaları vurgulanarak itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155, jandarma 156 ve orman yangını 177 vb. kurumlar ve telefon numaraları ele alınır. Telefon numaraları tek tek rakamlar hâlinde (1-5-5) kodlanarak öğretilir” şeklinde ifade olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

“2. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” başlığı kapsamında 2. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 50 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelenmiş ardından ünitelere göre dağılımı ve açıklamalar Tablo 4.35’de gösterilmiştir

Tablo 4.35. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Üniteler	Kazanımlar	Açıklamalar
Okulumuzda Hayat	×	×
Evimizde Hayat	×	×
Sağlıklı Hayat	×	×
Güvenli Hayat	HB.2.4.4. Acil durumlarda yardım alabileceği kurumları ve kişileri bilir.	Ailesi ve yakın çevresinin telefon numaralarını bilmenin önemi vurgulanır. Ayrıca gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncaları vurgulanarak itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155 ve jandarma 156, AFAD 122; Aile, Kadın, Çocuk, Yaşlı ve Engelli Sosyal Destek Hattı Alo 183 kurum ve telefon numaraları ele alınır.
Ülkemizde Hayat	×	×
Doğada Hayat	HB.2.6.5. Doğa olaylarını tanır.	Doğa olaylarından yağmur, dolu, kar, sis ve rüzgâr üzerinde durulur. Doğal olayların zarar verici olmaması için alınabilecek önlemler üzerinde durulur.
	HB.2.6.6. Doğal afetlere örnekler verir.	Sel, heyelan, çığ, fırtına, hortum ve deprem gibi doğal afetler üzerinde durulur. Doğal afetler sırasında yardım eden Kızılay ve AFAD gibi kuruluşlar tanıtılır.
	HB.2.6.7. Doğa olayları ve doğal afetlere karşı alınabilecek önlemleri açıklar.	Deprem öncesi, anında ve sonrasında nasıl davranılması gerektiği de açıklanır.

Güvenli Hayat ünitesinde afetle ilgili HB.2.4.4 numaralı: “*Acil durumlarda yardım alabileceği kurumları ve kişileri bilir*” kazanımı; kazanıma ait açıklamada: “Ailesi ve yakın çevresinin telefon numaralarını bilmenin önemi vurgulanır. Ayrıca gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncaları vurgulanarak itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155 ve jandarma 156, AFAD 122; Aile, Kadın, Çocuk, Yaşlı ve Engelli Sosyal Destek Hattı Alo 183 kurum ve telefon numaraları ele alınır” şeklinde ifade olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Doğada Hayat ünitesinde afetle ilgili HB.2.6.5 numaralı “*Doğa olaylarını tanır*” kazanımı; kazanıma ait açıklamada “Doğa olaylarından yağmur, dolu, kar, sis ve rüzgâr üzerinde durulur. Doğal olayların zarar verici olmaması için alınabilecek önlemler üzerinde durulur”; HB.2.6.6 numaralı “*Doğal afetlere örnekler verir*” kazanımı, kazanıma ait açıklamada “Sel, heyelan, çığ, fırtına, hortum ve deprem gibi doğal afetler üzerinde durulur. Doğal afetler sırasında yardım eden Kızılay ve AFAD gibi kuruluşlar tanıtılır”; HB.2.6.7 numaralı “*Doğa olayları ve doğal afetlere karşı alınabilecek önlemleri açıklar*” kazanım, kazanıma ait açıklamada “Deprem öncesi, anında ve sonrasında nasıl davranılması gerektiği de açıklanır” şeklinde ifadelerin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

“3. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” başlığı kapsamında 3. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 45 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelenmiş ardından ünitelere göre dağılımı ve açıklamalar Tablo 4.36’da gösterilmiştir.

Tablo 4.36. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Üniteler	Kazanımlar	Açıklamalar
Okulumuzda Hayat	x	x
Evimizde Hayat	x	x
Sağlıklı Hayat	x	x
Güvenli Hayat	HB.3.4.4. Acil bir durum olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklar.	Acil durumlarda alandan uzaklaşma, çıkış kapılarını ve yangın çıkış yerlerini kullanmanın gerekliliği üzerinde durulur. Herhangi bir acil durumda kendisine ulaşılacak bir yakınına ait iletişim bilgilerine sahip olmanın önemi vurgulanır.
	HB.3.4.6. Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler verir.	Olağanüstü durumlardan; akran baskısı, suç kaynağı kişi ve gruplar, terör, savaş, deprem ve sel sırasında yapılması gerekenler üzerinde durulur.
Ülkemizde Hayat	x	x
Doğada Hayat	x	x

Güvenli Hayat ünitesinde afetle ilgili HB.3.4.4 numaralı “*Acil bir durum olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklar*” kazanımı, kazanıma ait açıklamada “Acil durumlarda alandan uzaklaşma, çıkış kapılarını ve yangın çıkış yerlerini kullanmanın gerekliliği üzerinde durulur. Herhangi bir acil durumda kendisine ulaşılacak bir yakınına ait iletişim bilgilerine sahip olmanın önemi vurgulanır”; HB.3.4.6 numaralı “*Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler verir*” kazanımı, kazanıma ait açıklamada “Olağanüstü durumlardan; akran baskısı, suç kaynağı kişi ve gruplar, terör, savaş, deprem ve sel sırasında yapılması gerekenler üzerinde durulur” şeklinde ifadenin olduğu saptanmıştır.

4.1.9. 2023 Hayat Bilgisi Öğretim Programına Ait Bulgular

2023 Hayat Bilgisi öğretim programı incelemesi 2023 yılında T.C Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1,2 ve 3. Sınıflar)” dokümanından elde edilmiştir.

2023 yılında değişen Hayat Bilgisi öğretim programı başlık ve içerikleri ile 2018 Hayat Bilgisi öğretim programının başlık ve içerikleri ile karşılaştırıldığında sadece “Hayat Bilgisi Dersi 1, 2 ve 3. Sınıflar Ders Kitabı Forma Sayıları ve Ebatları” başlıklı bölümde ders kitabı

forma sayıları dışında bir değişimin olmadığı tespit edilmiştir. Bu başlıklar afet konusu bakımından incelenmesi 2018 Hayat Bilgisi programı incelenmesinde yer verildiği için bu bölümde tekrar edilmemiştir.

Her sınıf düzeyi için belirlenen ünite ve kazanımlar afet konusu bakımından incelendiğinde:

“1. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” başlığı kapsamında 1. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 53 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelenmiş ardından ünitelere göre dağılımı ve açıklamalar Tablo 4.37’de gösterilmiştir.

Tablo 4.37. 2023 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Birinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Üniteler	Kazanımlar	Açıklamalar
Okulumuzda Hayat	×	×
Evimizde Hayat	×	×
Sağlıklı Hayat	×	×
Güvenli Hayat	HB.1.4.5. Acil durumlar sırasında yapılması gerekenleri söyler.	a. Acil durumlarda 1-1-2 rakamları tuşlanarak Acil Çağrı Merkezi’nin aranması gerektiğini bilir. b. Afet ve acil durumlar sırasında (deprem, sel, yangın) yapılması gereken doğru davranışlar üzerinde durulur.
Ülkemizde Hayat	×	×
Doğada Hayat	×	×

Güvenli Hayat ünitesinde HB.1.4.5 numaralı “Acil durumlar sırasında yapılması gerekenleri söyler” kazanımı kazanıma ait “Acil durumlarda 1-1-2 rakamları tuşlanarak Acil Çağrı Merkezi’nin aranması gerektiğini bilir” ve “Afet ve acil durumlar sırasında (deprem, sel, yangın) yapılması gereken doğru davranışlar üzerinde durulur” şeklinde açıklama olduğu tespit edilmiştir.

2. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” başlığı kapsamında 2. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 50 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelenmiş ardından ünitelere göre dağılımı ve açıklamalar Tablo 4.38’de gösterilmiştir.

Tablo 4.38. 2023 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İkinci Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Üniteler	Kazanımlar	Açıklamalar
Okulumuzda Hayat	×	×
Evimizde Hayat	×	×
Sağlıklı Hayat	×	×
Güvenli Hayat	HB.2.4.4. Acil durumlarda yapılması gereken doğru davranışları uygular.	a. 112 Acil Çağrı Merkezi arandığında verilmesi gereken bilgilerin doğru şekilde ifade edilmesi sağlanır. b. Alo 183 Şiddetle Mücadele Hattı ile ilgili bilgi verilir. Afet ve acil durumlar sırasında (deprem, sel, yangın) yapılması gereken doğru davranışlar ile ilgili uygulamalar yapılır.
Ülkemizde Hayat	×	×
Doğada Hayat	HB.2.6.5. Doğa olaylarını tanır.	Doğa olaylarından yağmur, dolu, kar, sis ve rüzgâr üzerinde durulur. Doğal olayların zarar verici olmaması için alınabilecek önlemler üzerinde durulur.
	HB.2.6.6. Doğa kaynaklı afetlere örnekler verir.	Sebeup ve sonuç ilişkileri üzerinde durularak deprem, yangın ve sel gibi doğa kaynaklı afetlerin nasıl oluştuğu açıklanır. Doğa kaynaklı afetlerde insan faktörüne vurgu yapılır.
	HB.2.6.7. Doğa olayları ve afetlere karşı alınabilecek önlemleri açıklar.	a. Afet ve acil durumlara karşı tehlike avının önemi tartışılır ve sınıfta, koridorlarda, bahçede tehlike avı yaptırılır. Tehlike avını öğrencilerin evlerinde de yapmaları teşvik edilir. b. Deprem öncesi, anında ve sonrasında nasıl davranılması gerektiği de açıklanır.

Güvenli Hayat ünitesinde afetle ilgili HB.2.4.4 numaralı “*Acil durumlarda yapılması gereken doğru davranışları uygular*” kazanımı, kazanıma ait: “112 Acil Çağrı Merkezi arandığında verilmesi gereken bilgilerin doğru şekilde ifade edilmesi sağlanır” ve “Alo 183 Şiddetle Mücadele Hattı ile ilgili bilgi verilir. Afet ve acil durumlar sırasında (deprem, sel, yangın) yapılması gereken doğru davranışlar ile ilgili uygulamalar yapılır” şeklinde açıklama olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Doğada Hayat ünitesinde afetle ilgili HB.2.6.5 numaralı “*Doğa olaylarını tanır*” kazanım, kazanıma ait açıklamada: “Doğa olaylarından yağmur, dolu, kar, sis ve rüzgâr üzerinde durulur. Doğal olayların zarar verici olmaması için alınabilecek önlemler üzerinde durulur”; HB.2.6.6 numaralı “*Doğal kaynaklı afetlere örnekler verir*” kazanım, kazanıma ait açıklamada “Sebeup ve sonuç ilişkileri üzerinde durularak deprem, yangın ve sel gibi doğa kaynaklı afetlerin nasıl oluştuğu açıklanır. Doğa kaynaklı afetlerde insan faktörüne vurgu yapılır”; HB.2.6.7 numaralı “*Doğa olayları ve afetlere karşı alınabilecek önlemleri açıklar*” kazanım, kazanıma ait açıklamada “Afet ve acil durumlara karşı tehlike avının önemi tartışılır ve sınıfta, koridorlarda, bahçede tehlike avı yaptırılır. Tehlike avını öğrencilerin evlerinde de

yapmaları teşvik edilir” ve “Deprem öncesi, anında ve sonrasında nasıl davranılması gerektiği de açıklanır” şeklinde ifadelerin olduğu tespit edilmiştir.

“3. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” başlığı kapsamında 3. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 45 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelenmiş ardından ünitelere göre dağılımı ve açıklamalar Tablo 4.39’da gösterilmiştir.

Tablo 4.39. 2023 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Üçüncü Sınıf Ünitelerinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Üniteler	Kazanımlar	Açıklamalar
Okulumuzda Hayat	×	×
Evimizde Hayat	×	×
Sağlıklı Hayat	×	×
Güvenli Hayat	HB.3.4.4. Afet ve acil durum sonrasında yapılması gereken davranışları açıklar.	Acil durumlarda tahliye yolu, çıkış kapıları, acil çıkışların nasıl kullanılacağı üzerinde durulur. Yaşadığı yere en yakın toplanma alanlarının yeri belirtilir. Acil Durum Bilgi Kartı hazırlanır.
	HB.3.4.6. Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler verir.	Olağanüstü durumlardan; akran baskısı, suç kaynağı kişi ve gruplar, terör, savaş, deprem ve sel sırasında yapılması gerekenler üzerinde durulur.
Ülkemizde Hayat	×	×
Doğada Hayat	×	×

Güvenli Hayat ünitesinde afetle ilgili HB.3.4.4 numaralı “*Afet ve acil durum sonrasında yapılması gereken davranışları açıklar*” kazanımı, kazanıma ait açıklamada: “Acil durumlarda tahliye yolu, çıkış kapıları, acil çıkışların nasıl kullanılacağı üzerinde durulur. Yaşadığı yere en yakın toplanma alanlarının yeri belirtilir. Acil Durum Bilgi Kartı hazırlanır”; HB.3.4.6 numaralı “*Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler verir*” kazanımı, kazanıma ait açıklamada “Olağanüstü durumlardan; akran baskısı, suç kaynağı kişi ve gruplar, terör, savaş, deprem ve sel sırasında yapılması gerekenler üzerinde durulur” şeklinde ifadenin olduğu saptanmıştır.

4.1.10. 2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programına Ait Bulgular

2024 Hayat Bilgisi programı incelemesi 2024 yılında T.C Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1,2 ve 3. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” dokümanından elde edilmiştir.

2024 Hayat Bilgisi öğretim programı ve bütün öğretim programlarının Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları” başlığı altında “Öğretim Programları Ortak Metni” esas

alınarak hazırlandığı belirtilmiştir (MEB, 2024a). Söz konusu program “Öğretim Programları Ortak Metni” temel alınarak hazırlandığı için araştırma konusu olmuştur. Öğretim Programları Ortak Metni afet konusu yönünden incelendiğinde:

“Sosyal Sorumluluk” alt başlığı kapsamında toplumsal sorunları çözülmesi için “*afet ve acil durum yönetimi*” gibi faaliyet ve projelerin olmasının önerildiği tespit edilmiştir.

“Erdem-Değer-Eylem Tabloları” başlığı altında “*duyarlılık*” değeri açıklamasında “*afetlere karşı hazırlıklı olmak*” ifadesi ve değer in eylem ifadesinde bulunan “*afet bilincine sahip olmak*” eyleminin aşağıdaki açıklamalarla desteklendiği bulgusuna ulaşılmıştır:

- ❖ “Afet ve acil durumların her an her yerde gerçekleşebileceğini bilir.
- ❖ Afet ve acil durumların neden olduğu riskleri ve bu riskleri azaltmak için alınabilecek önlemleri bilir.
- ❖ Afet öncesi, esnası ve sonrasında yapılması gerekenlerin farkında olur.
- ❖ Afetlerin neden olduğu stres ve kaygıyı yönetmeye yönelik çalışmalar yapar.
- ❖ Afet durumlarında ulaşabildiği insanlara ve diğer canlılara yardımcı olur.
- ❖ Afet sonrası toplumsal dayanışmaya katkıda bulunur.”

“*Sorumluluk*” değeri kapsamında bulunan “*topluma karşı görevlerini yerine getirmek*” eylemi “*ülkede yaşanan olağanüstü durumlarda (salgın, afet vb.) yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katılır*” ifadesine ile desteklendiği saptanmıştır.

Tablo 4.40. 2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Alt Başlıklar	Afet Konusunu	
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Temel Yaklaşımı Ve Özel Amaçları	✓	
	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasına İlişkin Esaslar	✓	
	Programlar Arası Bileşenler	✗	
	İçerik Çerçevesi	✓	
	Öğrenme Kanıtları (Ölçme Ve Değerlendirme)	✗	
	Öğrenme-Öğretme Yaşantıları	✗	
	Farklılaştırma	✗	
	Öğrenme Alanları, Öğrenme Çıktıları Sayısı Ve Süre Tablosu	✗	
	Hayat Bilgisi Dersi Kitap Forma Sayıları Ve Kitap Ebatları	✗	
	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı	✗	
	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	1.Sınıf	✓
	Sınıf Düzeylerine Ait Öğrenme Alanları	2.Sınıf	✓
		3.Sınıf	✓

“Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Temel Yaklaşımı ve Özel Amaçları” başlığı altında programın temel yapısının disiplinler arası yaklaşımla beraber değer ve becerilerin üzerine inşa edildiği ifade edilmektedir. Programın yapısında doğrudan “*afetle ilgili afetlerle ilgili temel bilgilere sahip olmaları*” ifadesine yer verildiği tespit edilmiştir. Hayat Bilgisi dersine ait öğrencilere kazandırılmak üzere 16 özel amaca yer verilmiştir. Özel amaçlar incelendiğinde doğrudan afet konusu yönünden incelendiğinde: afetle ilgili “*afet bilinci kazanmaları ve afetlerde yaşam becerilerini uygulamaları*” ifadesi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

“Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasına İlişkin Esaslar” bölümünde belirli gün ve haftalara yer verilmiştir. Belirli günler ve haftalar afet konusu yönünden incelendiğinde doğrudan afetle ilgili “*Afet Eğitimi Hazırlık Günü*” gününe: afetle ilişkisi kurulabilecek “*Kızılay Haftası*”, “*Orman Haftası*”, “*Dünya Su Günü*” ve “*Çevre ve İklim Değişikliği Haftası*” gün ve haftalarına yer verildiği tespit edilmiştir.

“İçerik Çerçevesi” alt başlığında dersin içeriği hazırlanırken göze alınan unsurlar ve derse ait öğrenme alanları ifade edilmiştir. “Ben ve Okulum”, “Sağlığım ve Güvenliğim”, “Ailem ve Toplum”, “Yaşadığım Yer ve Ülkem”, “Doğa ve Çevre”, “Bilim, Teknoloji ve Sanat” olmak üzere altı öğrenme alanından oluştuğu tespit edilmiştir. Öğrenme alanları afet konusu yönünden incelendiğinde “Doğa ve Çevre” adlı öğrenme alanında öğrencilerin “*afet*

bilinci kazanmaları ve afetlere yönelik yapılması gerekenleri öğrenmeleri” ifadesine yer verildiği tespit edilmiştir.

“Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Sınıf Düzeylerine Ait Öğrenme Alanları” başlığı kısmında her sınıf düzeyinde öğrenme alanlarında hedeflenen öğrenme çıktıları, beceriler, değerler gibi programın yapıları ile ilişkilendirilmiş ifadelere yer verilmiştir. Bu unsurlar afet konusu yönünden analiz edildiğinde:

1. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 23 öğrenme çıktısına yer verilmiştir. Öğrenme çıktıları afet konusu yönünden incelenmiş ardından öğrenme alanlarına göre dağılımı süreç bileşenleri Tablo 4.41’de; öğrenme-öğretmen uygulamaları ve farklılaştırmaya ait açıklamalar tablonun altında belirtilmiştir.

Tablo 4.41. 2024 Hayat Bilgisi Birinci Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afetle İlgili Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri

Öğrenme Alanı	Öğrenme Çıktısı	Süreç Bileşeni
Ben ve Okulum	x	x
Sağlığım ve Güvenliğim	x	x
Ailem ve Toplum	x	x
Yaşadığım Yer ve Ülkem	x	x
Doğa ve Çevre	HB.1.5.3. Afet türlerini tanıyabilme.	x
Bilim, Teknoloji ve Sanat	x	x

“Doğa ve Çevre” öğrenme alanında afet türlerini tanımaları amaçlandığı belirtilmiştir. “Ön Değerlendirme Sürecinde” öğrencilerden afet hakkında bildiklerini çeşitli görsellerle incelenmesi şeklinde açıklama olduğu tespit edilmiştir.

“Doğa ve Çevre” öğrenme alanında tabloda belirtilen HB.1.5.3 numaralı öğrenme çıktısına ait Öğrenme- Öğretme Uygulamalarına: “Öğrencilerden afet türlerini tanıyabilmeleri (KB1) istenir. Öğrencilere deprem, sel, yangın, heyelan, çığ gibi afetlere ilişkin belgesel, animasyon, infografik gibi eğitici içerikler sunulur. Afetlerle ilgili fikir taraması, tek kelimelik tamamlama soruları gibi etkinlikler yapılarak konunun önemine dikkat çekilir (SDB2.2, SDB2.2.SB1). Öğrencilerin örnek olaylardan yararlanarak afet türlerini tanımaları ve afetlerin özelliklerini ifade etmeleri istenir (D5.3). Öğrencilerin konu ile ilgili soru sormaları teşvik edilir. (E3.8). Öğrencilerden afetlerle ilgili bilgilerini somutlaştırmak amacıyla afiş, broşür

gibi ürünler hazırlamaları istenir. Ürünler bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilebilir.” şeklinde açıklamaya yer verildiği saptanmıştır.

“Farklılaştırma” kısmında: “afetlere ilişkin afet eylem planı hazırlamaları istenebilir” ve “afet türlerini anlatan resim yapmaları istenebilir” şeklinde açıklamaya yer verildiği tespit edilmiştir.

2. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 23 öğrenme çıktısına yer verilmiştir. Öğrenme çıktıları afet konusu yönünden incelenmiş ardından öğrenme alanlarına göre dağılımı süreç bileşenler Tablo 4.42’de i; öğrenme-öğretmen uygulamaları ve farklılaştırmaya ait açıklamalar tablonun altında belirtilmiştir.

Tablo 4.42. 2024 Hayat Bilgisi İkinci Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afetle İlgili Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri

Öğrenme Alanı	Öğrenme Çıktısı	Süreç Bileşeni
Ben ve Okulum	x	x
Sağlığım ve Güvenliğim	x	x
Ailem ve Toplum	x	x
Yaşadığım Yer ve Ülkem	x	x
Doğa ve Çevre	HB.2.5.3. Afetlere karşı alınması gereken önlemlere ilişkin bilgi toplayabilme.	a) Afetlere karşı alınması gereken önlemlere ilişkin bilgileri bulur. b) Afetlere karşı alınması gereken önlemlere ilişkin bilgileri kaydeder.
Bilim, Teknoloji ve Sanat	x	x

“Doğa ve Çevre” öğrenme alanında afetlere karşı alınacak önlemler ve afetlere karşı farkındalık oluşturulmasının amaçlandığı belirtilmiştir. “Ön Değerlendirme Sürecinde” “Önlem almak hayat kurtarır.” sözü size ne ifade ediyor?” sorusunun sorulması; “Köprü Kurma” kısmında “Öğrencilere afetlerle ilgili ön bilgileri hatırlatılarak afet tatbikatlarında nasıl davrandıkları ve neler hissettikleri hakkında fikirleri sorulur” şeklinde açıklama olduğu tespit edilmiştir.

“Doğa ve Çevre” öğrenme alanında tabloda belirtilen HB.2.5.3 numaralı öğrenme çıktısına ait Öğrenme- Öğretme Uygulamalarına: “Öğrencilerden deprem, sel, yangın, heyelan, çığ gibi afetlere karşı alınması gereken önlemlere ilişkin bilgi toplayabilmeleri (KB2.6) beklenir. Öğrencilerin afetlere karşı alınması gereken önlemlere ilişkin bilgileri bulmaları (a) istenir. Bunun için öğrencilere film, video, animasyon, infografik gibi eğitici içerikler sunulur. Tehlike avı, imdat yarışı gibi etkinlikler yaptırılır. Bu süreçte öğrencilerin afetlere karşı

alınması gereken önlemlere ilişkin soru sormaları (E3.8) sağlanır. Öğrencilerden afet ve acil durum çantası, acil durum bilgi kartı hazırlamaları istenir (D5.3). Öğrencilerin afetlere karşı alınması gereken önlemlere ilişkin bilgileri kaydetmeleri (b) beklenir. Bu aşamada öğrencilerden konuya ilişkin edinilen bilgilerin yer aldığı afiş, broşür gibi ürünler hazırlamaları istenir. Süreç; eşleştirmeli, doğru-yanlış, kısa cevaplı gibi maddelerden oluşan bir çalışma yaprağı ile değerlendirilebilir. Çalışma yaprakları öğrenci portfolyolarına dâhil edilir.” şeklinde açıklamaya yer verildiği tespit edilmiştir.

“Farklılaştırma” bölümünde: “Afetlere karşı alınabilecek önlemlere ilişkin broşür hazırlayıp okul arkadaşlarına dağıtmaları istenebilir” ve “öğrencilerin afetlerle ilgili resimlere yönelik düşüncelerini ifade etmeleri sağlanabilir” şeklinde açıklamada bulunulmuştur.

3. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 20 öğrenme çıktısına yer verilmiştir. Öğrenme çıktıları afet konusu yönünden incelenmiş ardından öğrenme alanlarına göre dağılımı süreç bileşenleri Tablo 4.43’de ; öğrenme-öğretmen uygulamaları ve farklılaştırmaya ait açıklamalar tablonun altında belirtilmiştir.

Tablo 4.43. 2024 Hayat Bilgisi Üçüncü Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afetle İlgili Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri

Öğrenme Alanı	Öğrenme Çıktısı	Süreç Bileşeni
Ben ve Okulum	x	x
Sağlığım ve Güvenliğim	x	x
Ailem ve Toplum	x	x
Yaşadığım Yer ve Ülkem	HB.3.4.4. Millî birlik ve beraberliğimizin toplum hayatına katkılarını açıklayabilme	x
Doğa ve Çevre	HB.3.5.3. Afetlere yönelik yapılması gerekenleri sınıflandırabilme	Afetlere yönelik yapılması gerekenleri afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenler olarak ayırt eder.
Bilim, Teknoloji ve Sanat	x	x

“Doğa ve Çevre” öğrenme alanında afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gereken doğru davranışların bilinmesi amaçlandığı belirtilmiştir. “Köprü Kurma” kısmında “Afetler hakkında neler biliyorsunuz?” şeklinde açıklama olduğu tespit edilmiştir.

Tabloda ifade edilen veriler incelendiğinde: “Yaşadığım Yer ve Ülkem” öğrenme alanında tabloda belirtilen HB.3.4.4 numaralı öğrenme çıktısına ait Öğrenme- Öğretme

Uygulamalarına: *“afet ve acil durumlarda toplumun birlik ve beraberlik içinde olduğu olaylara ilişkin belgesel, kısa film gibi eğitici içerikler izletilir”* ifadesinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

“Doğa ve Çevre” öğrenme alanında tabloda belirtilen HB.3.5.3 numaralı öğrenme çıktısına ait süreç bileşeninde: *“Afetlere yönelik yapılması gerekenleri afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenler olarak ayırt eder”* şeklinde ifadenin olduğu tespit edilmiştir.

“Doğa ve Çevre” öğrenme alanında tabloda belirtilen HB.2.5.3 numaralı öğrenme çıktısına ait Öğrenme- Öğretme Uygulamalarına: *“Öğrencilerden afetlere yönelik yapılması gerekenleri sınıflandırabilmeleri (KB2.5) beklenir. Öğrencilerin konu ile ilgili fikirlerini paylaşmaları için konuşma halkası, fikir taraması gibi tekniklerle etkinlikler yaptırılır. Deprem, yangın, sel, heyelan ve çığ gibi afet durumlarına yönelik soru sormaları (E3.8) teşvik edilir. Öğrencilerden afetlere yönelik yapılması gerekenleri afet öncesi, sırası ve sonrası olarak ayırt etmeleri beklenir. Öğrencilere afet öncesi yapılması gereken hazırlıklarla ilgili kısa film, animasyon gibi eğitici içerikler izletilir. Öğrencilerden olası afet durumları için ailesi ile birlikte afet eylem planı ve acil durum bilgi kartları hazırlamaları istenir. Afet ve acil durum çantasının önemi vurgulanarak çantanın içinde bulunması gerekenlerle ilgili öğrencilerin fikirlerini paylaşmaları sağlanır. Öğrencilerden afet ve acil durum çantası hazırlamaları istenir. Afet simülasyonları, deprem ve yangın tatbikatları gibi uygulamalarla öğrencilere afet sırasında yapılması gerekenlerle ilgili bilgiler sunulur (D5.5). Afet sırasında doğru davranışların sergilenmesine yönelik çök-kapan-tutun gibi uygulamalar yaptırılır (E1.4). Öğrencilerden sınıfta ve evlerinde tehlike avı gibi etkinlikler ile olası riskli alanları belirlemeleri istenir (OB4.1). Afet eylem planını uygulama, afet ve acil durum toplanma alanına ulaşma, yetkililere bilgi verme gibi önemli konulara yönelik kısa film, animasyon, video gibi eğitici içerikler izletilir. Öğrencilerden afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenlerin yer aldığı afiş, poster gibi ürünler hazırlamaları istenir. Süreç, tanılayıcı dallanmış ağaç tekniği ile değerlendirilebilir”* şeklinde açıklama olduğu belirlenmiştir.

“Farklılaştırma” bölümünde: *“afet durumunda yapılması gerekenlerle ilgili görsel ve işitsel materyaller kullanılabilir”* şeklinde açıklamada bulunulmuştur.

4.2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINA AİT BULGULAR

Bu bölümde Sosyal Bilgiler dersine ait öğretim programları incelenmiş ve afet konusuna yönelik bulgulara yer verilmiştir.

4.2.1. 1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Ait Bulgular

1968 Sosyal Bilgiler programına ait veriler “İlkokul Programı” adı altında 1968 yılında yayımlanan ilkokulun hedefleri ve ilkokulda işlenen derslerin programlarına yer veren kitaptan elde edilmiştir.

1968 Sosyal Bilgiler öğretim programında “Amaçlar ve Açıklamalar” başlıklarına yer verilmiştir. Amaçlar ve açıklamalar afet konusu yönünden incelenmiş ve Tablo 4.44’de gösterilmiştir.

Tablo 4.44. 1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Afet Konusunun Yer Alma Durumu
Amaçlar	×
Açıklamalar	×
Sosyal Bilgiler Dersinin Araçları	×

1968 Sosyal Bilgiler öğretim programında “amaçlar” içeriği altında: “yurttaşlık görevi ve sorumlulukları yönünden”, “toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden”, “çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirme yönünden” ve “ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme yönünden” olmak üzere 4 farklı başlık ele alınmıştır. Her başlığın altında başlıkla ilişkili amaçlara yer verilmiştir. Bu başlıklar ve amaçlar afet konusu bakımından incelendiğinde afet kavramı, konusu ve eğitimi ile ilgili bulguya rastlanmamıştır.

Amaçlar başlığından sonra “açıklamalar” başlığı altında dersin yapısı, içeriği, dersin işlenişinde dikkat edilecek hususlardan oluşan 31 maddeye yer verilmiştir. Maddeler afet konusu ve eğitimi açısından incelendiğinde afetle konusu ve eğitimiyle ilgili bulgunun olmadığı saptanmıştır.

4 sınıf düzeyinde: İlköğretim Haftası, Cumhuriyet Bayramı, Atatürk Haftası, Kitap Haftası, İnsan Kaynakları Haftası, Ulusal Egemenlik Bayramı, Gençlik ve Spor Bayramı, Hürriyet ve Anayasa Bayramı ve Mahalli Kurtuluş Günü olmak üzere 9 adet belirli gün ve haftalara yer verilmiştir. 5. sınıf düzeyinde Birleşmiş Milletler Günü ve NATO Günü eklenerek

11 adet belirli gün ve haftalar işlenmesi istenmiştir. Belirli günler ve haftalar afet konusu bakımından incelendiğinde afet konusuyla ilgili gün ve haftaya ait bulguya rastlanmamıştır.

4. sınıf düzeyinde yer alan 5 ünite belirlenmiş: üniteler konular halinde maddelendirilmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Üniteleri, konular ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.45’de gösterilmiştir.

Tablo 4.45. 1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Dördüncü Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar

Üniteler	Konular	Açıklamalar
İlimiz ve Bölgemiz	x	x
Türkiyemiz	Yurdumuzun Doğal Durumu	Yurdumuzda su baskınları, depremler ve toprak erozyonu. (Bu olaylar hakkında çok basit kavramlar verilerek, zararları belirtilecek, korunma çareleri öğrenci seviyesine uygun olarak açıklanacaktır.)
Yurdumuzda Bugünkü Hayat	x	x
İslâmlık ve Türklerin İslâmlığı Kabulü	x	x
Türklerin Anadoluya Yerleşmesi	x	x

Üniteler ve amaçlar afet konusu yönünden incelendiğinde: “Türkiyemiz” ünitesinde yer alan “Yurdumuzun Doğal Durumu” konusunda *Yurdumuzda su baskınları, depremler ve toprak erozyonu. (Bu olaylar hakkında çok basit kavramlar verilerek, zararları belirtilecek, korunma çareleri öğrenci seviyesine uygun olarak açıklanacaktır.)* şeklinde afet kavramının tanıtılması korunma yollarının belirtilmesine yönelik açıklama olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Söz edilen diğer ünitelerde afet konusuyla ilgili veri olmadığı belirlenmiştir.

5. sınıf düzeyinde yer alan 6 ünite belirlenmiş: üniteler konular halinde maddelendirilmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Üniteleri, konular ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.46’de gösterilmiştir.

Tablo 4.46. 1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Beşinci Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar

Üniteler	Konular	Açıklamalar
Yurdumuz ve Komşularımız	x	x
Osmanlı İmparatorluğu	x	x
Dünya'ya Toplu Bakış	x	x
Osmanlı İmparatorluğu	x	x
Dünyanın Başlıca Ülkeleri	x	x
Cumhuriyetimiz	x	x

5. sınıf düzeyinde “Yurdumuz ve Komşularımız”, “Osmanlı İmparatorluğu”, “Dünya'ya Toplu Bakış”, “Osmanlı İmparatorluğu”, “Dünyanın Başlıca Ülkeleri” ve “Cumhuriyetimiz” olmak üzere 6 ünite belirlenmiştir. Her üniteye ait kazandırılmak istenen hedefler maddeler halinde açıklanmıştır. Üniteler ve hedefler afet konusu bakımından incelendiğinde afet konusuyla ilgili bulguya rastlanmamıştır.

4.2.2. 1990 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Ait Bulgular

1990 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına ait veriler T. C Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan konusu ilkökul 4 ve 5'inci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının kabulü olan dergiden elde edilmiştir (MEB, 1990).

1990 Sosyal Bilgiler öğretim programında ait “Amaçlar ve Açıklamalar” başlıklarına yer verilmiştir. Amaçlar ve açıklamalar afet konusu yönünden incelenmiş ve Tablo 4.47’de gösterilmiştir.

Tablo 4.47. 1990 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Afet Konusunun Yer Alma Durumu
Amaçlar	x
Açıklamalar	x
Sosyal Bilgiler Dersinin Araçları	x

1990 Sosyal Bilgiler öğretim programının “Amaçlar” , “Açıklamalar” ve “Konular” bölümlerinden oluştuğu görülmektedir. Bölümler afet konusu yönünden incelendiğinde:

Amaçlar başlığı; “Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden”, “Toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri yönünden”, “Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden” ve “Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden” olmak üzere kısımdan oluşmaktadır. “Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden” alt başlıkları ve açıklamalardan oluşmuştur. Alt başlıklar ve açıklamalarda afet konusunu içeren bir ifade olmadığı tespit edilmiştir.

“Açıklamalar” başlığı altında dersin yapısı, içeriği, dersin işlenişinde dikkat edilecek hususlardan oluşan 32 maddeye yer verilmiştir. Maddeler afet konusu ve eğitimi açısından incelendiğinde afetle konusuyla ilgili bulgunun olmadığı tespit edilmiştir.

“Konular” başlığı kısmında her sınıf düzeyi için belirlenen ünite ve ünitelerde oluşması istenen hedeflere yer verilmiştir:

4. sınıf düzeyinde yer alan 5 ünite belirlenmiş: üniteler konular halinde maddelendirilmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Üniteleri, konular ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.48’de gösterilmiştir.

Tablo 4.48. 1990 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Dördüncü Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar

Üniteler	Konular	Açıklamalar
Yaşadığımız Yer	×	×
İlimiz ve Bölgemiz	×	×
Yurdumuz Türkiye	C. Yurdumuzda Sel Baskınları, Erozyon ve Deprem	1. Sel baskınları, zararları ve korunma çareleri 2. Erozyon (toprak sürüklenmesi), zararları ve korunma çareleri 3. Deprem, zararları ve korunma çareleri
Tarih, Tarihte Anadolu, Türkler ve İslamiyet	×	×
Türklerin Anadolu’ya Yerleşmesi	×	×

Ünite, konu ve açıklamalar afet konusu bakımından incelendiğinde “Yurdumuz Türkiye” ünitesinde “Yurdumuzda Sel Baskınları, Erozyon ve Deprem” konusunun olduğu ve “Sel baskınları, zararları ve korunma çareleri”, “Erozyon (toprak sürüklenmesi), zararları ve korunma çareleri”, “Deprem, zararları ve korunma çareleri” şeklinde açıklamaların olduğu tespit edilirken diğer ünitelerde afet konusuyla ilgili bulguya rastlanmamıştır.

5. sınıf düzeyinde yer alan 6 ünite belirlenmiş: üniteler konular halinde maddelendirilmiş ve açıklamalara yer verilmiştir. Üniteleri, konular ve açıklamalar afet konusu bakımından incelenmiş ve Tablo 4.49’de gösterilmiştir.

Tablo 4.49. 1990 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Beşinci Sınıf Üniteleri, Konular ve Afetle İlgili Açıklamalar

Üniteler	Konular	Açıklamalar
Osmanlı İmparatorluğu	x	x
Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız	x	x
Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama ve Gerileme Devri	x	x
Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk	x	x
Dünyaya Toplu Bakış	x	x
Demokratik Hayat ve Anayasamız	x	x

4.2.3. 1998-1999 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Ait Bulgular

1998 yılında yeni Sosyal Bilgiler programı oluşturulmuştur. 12.10.1999 yılında ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında 1999-2000 yılından itibaren “Doğal Afetler ve Zararlarından Korunma Yolları” konusunun işlenmesi ve ders kitaplarına eklenmesi kararı kabul edilmiştir. Kabul edilen kararın tez konusuyla ilgisinin olması nedeniyle söz edilen program 1998-1999 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı olarak adlandırılmıştır. 1998 Sosyal Bilgiler programı incelemesi 1998 yılında yayımlanan “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı” (MEB, 1998b) ve programa eklenmesi gereken doğal afetler ve korunma yollarını içeren 12.10.1999 yılı 272 sayılı kanunun yayımlandığı “T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi” adlı dergiden elde edilmiştir (MEB, 1999).

Tablo 4.50 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Afet Konusunun Yer Alma Durumu
Türk Millî Eğitiminin Amaçları	x
Programın Uygulanmasıyla İlgili Açıklamalar	x
Genel Amaçlar	x
Sosyal Bilgiler Dersinin Araçları	x

1998-1999 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı Türk Milli Eğitiminin Amaçları, Programın Uygulanmasıyla İlgili Açıklamalar, Genel Amaçlar ve her sınıf düzeyi için

belirlenen özel amaçlara yer verildiği görülmektedir. Söz edilen başlıklar afet konusu bakımından incelendiğinde afet ile ilgili bir bulgu olmadığı tespit edilmiştir.

1999-2000 yılından itibaren “Doğal Afetler ve Zararlarından Korunma Yolları” konusunun ünite ve bölümlere eklenmesinden sonra 4. sınıf düzeyi için 96 özel amaç belirlenmiş; afet konusu yönünden incelendiğinde afet sayılabilecek özel hedefin olmadığı saptanmıştır. 4.sınıf düzeyi için 4 ünite belirlenmiş ünite ve konular afet konusu bakımından incelendiğinde “İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım” ünitesine “İlimizin ve Bölgemizin Doğal Özellikleri” başlığı altında: bölgede meydana gelebilecek afetlere karşı alınabilecek önlemler ve afetten sonra çevre sorunları üzerinde durulmasına dikkat çekilmiştir. Afet konusunun ünite, konu ve davranışa göre dağılımı Tablo 4.51’de gösterilmiştir.

Tablo 4.51 1998-1999 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Dördüncü Sınıf Ünite, Konu ve Açıklamalarında Yer Alan Afet Konuları

Üniteler	Konular	Davranış
Aile, Okul ve Toplum Hayatı	x	x
Yakın Çevremiz	x	x
İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım	C. İlimiz ve Bölgemizin Doğal Özellikleri	İlimiz ve bölgemizde meydana gelen doğal afetler ve bunlara karşı alınabilecek önlemlere yer verilecek ve bu konularda ilgili uygulamalar yapılacaktır. Doğal afetler sonrası ortaya çıkan çevre sorunları üzerinde de durulacaktır.
Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	x	x

4. sınıf düzeyinde “İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde yer alan “İlimiz ve Bölgemizin Doğal Özellikleri” konusunda “İlimiz ve bölgemizde meydana gelen doğal afetler ve bunlara karşı alınabilecek önlemlere yer verilecek ve bu konularda ilgili uygulamalar yapılacaktır. Doğal afetler sonrası ortaya çıkan çevre sorunları üzerinde de durulacaktır” şeklinde açıklama yer alırken diğer ünitelerde afet konusu ile ilgili bir bulgu olmadığı saptanmıştır.

1999-2000 yılından itibaren “Doğal Afetler Ve Zararlarından Korunma Yolları” konusunun ünite ve bölümlere eklenmesinden sonra 5.sınıf düzeyi için 4 ünite belirlenmiş ünite ve hedefler afet konusu bakımından incelendiğinde “Güzel Yurdumuz Türkiye” ünitesine “Doğal Afetler ve Korunma Yolları” başlığı altında: bölgede meydana gelebilecek afetlere karşı

alınabilecek önlemler ve afetten sonra çevre sorunları üzerinde durulmasına dikkat çekilmiştir. Afet konusunun ünite, konu ve davranışa göre dağılımı Tablo 4.52’de gösterilmiştir.

Tablo 4.52 1998-1999 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Beşinci Sınıf Ünite, Konu ve Açıklamalarında Yer Alan Afet Konuları

Üniteler Konular		Amaç
Vatan ve Millet	x	x
Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?	x	x
Güzel Yurdumuz Türkiye	D. Doğal Afetler ve Korunma Yolları	<p>1. Depremler ve korunma yolları (Deprem öncesinde alınacak önlemlerle ilgili olarak yerleşim alanının seçimi, sağlam zeminin belirlenmesi, bina yapımı, bina yapımında kullanılması gereken malzemelerin kalitesi ve bu konularla ilgili yasal düzenlemeler öğrencinin düzeyine uygun olarak verilecektir.)</p> <p>2. Erozyon ve önleme Çalışmaları (TEMA Vakfı ve bu kuruluşun bu alandaki çalışmaları üzerinde durulacaktır)</p> <p>3. Sel baskınları ve önleme çalışmaları</p> <p>4. Toprak kayması ve önleme çalışmaları</p> <p>5. Çığ ve buna karşı alınabilecek önlemler</p> <p>6. Yangınlar (özellikle ülkemizdeki orman yangınlarının sonuçları üzerinde durulacaktır)</p> <p>7. Doğal afetlerde söylentilerin kaynağı, etkileri ve alınabilecek önlemler (Doğal afetler ortaya çıkan söylentiler karşısında bilimin ve bilim adamlarının söylemlerine göre hareket edilmesinin gerekliliği vurgulanacaktır.)</p> <p>8. Doğal afetlerde insan ve çevre sağlığının korunması</p>
İslamiyetin Doğuşu, Yayılışı ve Türkler	x	x

5. sınıf düzeyinde “Güzel Yurdumuz Türkiye” ünitesinde yer alan “Doğal Afetler ve Korunma Yolları” konusunda doğal afetlerden korunma yolları, afet türlerine göre alınabilecek önlemleri ve bilinçli hareket etmenin önemi; depremlerden korunmak için yerleşim alanlarının seçimi, sağlam zeminlerin belirlenmesi, bina yapımında kaliteli malzemelerin kullanılması ve ilgili yasal düzenlemelere uyulması; erozyonun önlenmesi için TEMA Vakfı’nın çalışmaları, sel baskınları, toprak kayması ve çığ gibi afetlere karşı alınacak önlemler de hayati önem taşıdığı; orman yangınlarının ülkemizdeki etkileri üzerinde durularak bu afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması; doğal afetler sırasında yayılan söylentilerin önüne geçmek için bilimsel bilgilere ve uzmanların görüşlerine dayanmanın gerekliliği vurgulanırken, insan ve çevre sağlığının korunması konularında bilinçlendirme yapılması; afetlerle mücadele, bireysel ve toplumsal bilinçle mümkün kılınabileceği şeklinde açıkla olduğu tespit edilmiştir.

5. sınıf düzeyi için 63 özel amaç belirlenmiş; 1999-2000 yılından itibaren “Doğal Afetler ve Zararlarından Korunma Yolları” konusunun ünite ve bölümlere eklenmesiyle afetle ilgili 3

özel amaç daha programda yer alırken afetle ilgili toplam 5 özel hedefin olduğu saptanmıştır. Özel amaçların ünitelere göre dağılımı Tablo 4.53’de gösterilmiştir.

Tablo 4.53 1998-1999 Sosyal Bilgiler Beşinci Sınıf Özel Amaçlarında Yer Alan Afet Konusunun Ünitelere Göre Dağılımı

Ünite	Özel Amaçlar
Vatan ve Millet	x
Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?	x
Güzel Yurdumuz Türkiye	1.Doğal afetlerden korunma bilgisi 2.Doğal afetlerde insan ve çevre sağlığının korunmasının önemini kavrayabilme 3.Doğal afetlerde söylentilere karşı dikkatli oluş 4.Depremde meydana getireceği diğer zincirleme afetlerin farkında oluş 5.Orman yangınlarının ülkemize verdiği zararın farkında oluş
İslamiyetin Doğuşu, Yayılışı ve Türkler	x

4.2.4. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Ait Bulgular

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı incelemesi 2005 yılında yayımlanan T.C Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4-5. Sınıflar)” dokümanından elde edilmiştir (MEB, 2005b).

Tablo 4.54 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Afet Konusunun Yer Alma Durumu	
Türk Millî Eğitiminin Amaçları	x	
Programın Uygulanmasıyla İlgili Açıklamalar	x	
Genel Amaçlar	x	
Giriş	x	
Programın Vizyonu	x	
Programın Temel Yaklaşımı	x	
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımları İle Eşleşen Ara Disiplin Alan Kazanımları Tablosu	x	
Programın Yapısı	Beceri	x
	Kavram	✓
	Değer	x
	Öğrenme Alanı	x

Öğrenme-Öğretme Süreçleri Ve Öğretmenin Rolü	✓
Atatürkçülük Konu ve Kazanımları	×
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Ölçme Ve Değerlendirme	✓
Kaynakça	×

“Kavramlar” başlığı altında 4 ve 5. Sınıf düzeyinde yer alan kavramlara yer verilmiştir. Kavramlar afet konusu bakımından incelendiğinde: “*afet*” ve afet konusu ile bağlantı kurulabilecek “*çevre kirliliği*” kavramı 4 ve 5. sınıf düzeyinde yer almıştır. “*Çevre kirliliği*” 4. sınıfta “giriş”, 5. sınıfta “geliştirme”; “*afet*” kavramının 4. sınıfta “geliştirme” ve 5. sınıfta “pekiştirme” olacak şekilde öğretimi istendiği saptanmıştır.

“Öğrenme-Öğretme Süreçleri ve Öğretmenin Rolü” başlığında beceri, değer ve kavram öğretiminde uygulanması gereken yöntemlere örnekler verilmiştir. “Örnek olay incelemesi” yönteminde “*erozyonun oluşmasının saptanması*” ve “sınıflama” yönteminde “*afetlerden korunma yolları*” şeklinde ifadenin olduğu tespit edilirken diğer başlıklarda afet konusuyla ilgili bulgu olmadığı belirlenmiştir. “Ölçme ve Değerlendirme” başlığı altında afet kazanımları ile ilgili kavram haritaları oluşturma, boşluk doldurma ve doğru yanlış gibi çeşitli ölçme ve değerlendirme araçlarının afet kazanımlarına uyarlandığını içeren ifadeler yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır.

4. sınıfa ait “Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam” ara disiplinine ait kazanımlar ve bütünleştirildiği üniteler ve ders kazanımları Tablo 4.55’de gösterilmiştir.

Tablo 4.55 Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Ara Disiplinine Ait Kazanımların Dördüncü Sınıf Ünite ve Ders Kazanımlarına Göre Dağılımı

Temalar	Ders Kazanımları	Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Kazanımları
Yaşadığımız Yer	Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.	<ol style="list-style-type: none"> 1. İnsanların hayatlarını sürdürebilmek için neye ihtiyaç duyduklarını fark eder. 2. Deprem anında gerekli ve gereksiz olan malzemeleri ayırt eder. 3. Deprem sonrasında gerekli olan malzemeler hakkında fikir edinir. 4. Çeşitli mekânlarda acil bir durumda gerekli olacak ve kullanılacak malzemeleri listeler. 5. Sınıf tahliye çantası oluşturulması ve malzemelerin sağlanması konusunda aktif görev alır. 6. Posterler hazırlayarak toplumun bu konuda bilgilenmesine destek verir. 10. Farklı mekânlarda bir deprem sırasında yapılması gerekenleri tartışır. 11. Deprem sırasında yapılması gerekenleri, deprem tatbikatında uygular. 12. Artçı depremlerde de deprem sırasında yapılması gerekenleri uygular. 13. Bir deprem sonrasında binadan tahliye yollarını bilir. 14. Binanın tahliyesi sırasında karşılaşılabilecekleri tehlikelerin farkına varır. 15. Binanın tahliyesi sırasında karşılaşılabilecekleri tehlikelere ilişkin yapabileceklerini açıklar.

5. sınıfa ait “Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam” ara disiplinine ait kazanımlar ve bütünleştirildiği üniteler ve ders kazanımları Tablo 4.56’da gösterilmiştir.

Tablo 4.566. Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Ara Disiplinine Ait Kazanımların Beşinci Sınıf Ünite ve Ders Kazanımlarına Göre Dağılımı

Üniteler	Ders Kazanımları	Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Kazanımları
Bölgemizi Tanıyalım	Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlere neden olan uygulamaları fark eder.	<ol style="list-style-type: none"> 5. Sınıf tahliye çantası oluşturulması ve malzemelerin sağlanması konusunda aktif görev alır. 6. Posterler hazırlayarak toplumun bu konuda bilgilenmesine destek verir. 10. Farklı mekânlarda bir deprem sırasında yapılması gerekenleri tartışır. 11. Deprem sırasında yapılması gerekenleri, deprem tatbikatında uygular.

2005 Sosyal Bilgiler programı aşağıda listelenen 9 öğrenme alanı üzerine inşa edildiği ve Zaman, Süreklilik ve Değişim alanının bütün öğrenme alanlarının içinde olduğu varsayılmaktadır. Bu kapsamda 4 ve 5. sınıf düzeyinde aşağıda listelenen 8 öğrenme alanı belirlenmiştir.

- ✓ Birey ve Toplum
- ✓ Kültür ve Miras
- ✓ İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- ✓ Üretim, Dağıtım ve Tüketim
- ✓ Zaman, Süreklilik ve Değişim
(Tüm öğrenme alanlarının içinde)
- ✓ Bilim, Teknoloji ve Toplum
- ✓ Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler
- ✓ Güç, Yönetim ve Toplum
- ✓ Küresel Bağlantılar

Yukarıda söz edilen öğrenme alanlarıyla bağ kurularak üniteler oluşturulmuştur. 4. sınıf düzeyinde 8 ünite belirlenmiştir. Ünitelerde öğrencilere öğretilmesi istenen 46 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalar afet konusu yönünden incelenmiş elde edilen bulgular Tablo 4.57’de gösterilmiştir.

Tablo 4.57. 2005 Sosyal Bilgiler Afet Kazanımlarının Dördüncü Sınıf Ünitelerine Dağılımı, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamaları

Üniteler	Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
Kendimi Tanıyorum	x	x	x
Geçmişimi Öğreniyorum	x	x	x
Yaşadığımız Yer	8.Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.	“Deprem Tatbikatı” (Deprem öncesi ve deprem sırasında yapılan uygulamalarla ilgili yapılır.) Sınıf Tahliye Çantası Hazırlama	8. kazanım Deprem Haftası ile ilişkilendirilmelidir
Üretimden Tüketime	x	x	x
İyi Ki Var	x	x	x
Hep Birlikte	x	x	x
İnsanlar ve Yönetim	x	x	x
Uzaktaki Arkadaşlar	x	x	x

Kazanımlar afet konusu yönünden incelendiğinde: “Yaşadığımız Yer” ünitesinde tabloda belirtilen 8 numaralı kazanıma ait: “*Doğal afetlere hazırlıklı olur*” şeklinde 1 kazanım, kazanıma ait “*Deprem haftası ile ilişkilendirilir*” şeklinde açıklama olduğu saptanmıştır. Etkinlik örnekleri kısmında deprem tatbikatı ile birlikte (Deprem öncesi ve deprem sırasında yapılması gerekenlerle ilgili uygulama yaptırılması ve sınıf tahliye çantası hazırlama şeklinde etkinlik örneği olduğu tespit edilmiştir.

5. sınıf düzeyinde 8 ünite belirlenmiştir. Ünitelerde öğrencilere öğretilmesi istenen 47 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalar afet konusu yönünden incelenmiş elde edilen bulgular Tablo 4.58’de gösterilmiştir.

Tablo 4.58 2005 Sosyal Bilgiler Afet Kazanımlarının Beşinci Sınıf Ünitelerine Dağılımı, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamaları

Üniteler	Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
Haklarımı Öğreniyorum	x	x	x
Adım Adım Türkiye	x	x	x
Bölgemizi Tanıyalım	5. Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir. 6. Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir. 7. Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder.	“Film İzliyoruz” (Deprem konulu filmler izlenir.) (5, 6, 7. kazanım) “Geçmişten Günümüze” (Bölgesinde sıkça görülen bir afet ile ilgili sözlü tarih çalışması yapılır.) (6. kazanım) “Deprem Tatbikatı” (Deprem tatbikatı yapılır.) (7. kazanım) Sınıf Tahliye Çantası Hazırlama (7. kazanım)	Yaşanılan bölgede sıkça görülen bir afet seçilecektir. (5,6 ve 7. kazanım). [?]Deprem Haftası ile ilişkilendirilecektir.(5,6 ve 7. kazanım). Sözlü ve yazılı kültür öğeleri olarak türkü, şarkı, mâni, masal vb. verilecek. (6. kazanım)
Ürettiklerimiz	x	x	x
Gerçekleşen Düşler	x	x	x
Toplum İçin Çalışanlar	1.Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir. 2.Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur. 3.Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır. 4.Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir. 5.Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmî kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır.	x	Bölgemizi Tanıyalım (Doğal afetler ve toplum hayatımıza etkileri ile ilişkilendirilir.)
Bir Ülke Bir Bayrak	x	x	x
Hepimizin Dünyası	x	x	x

Kazanımlar afet konusu yönünden incelendiğinde: “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde tabloda belirtilen 5 numaralı kazanımda yaşadığı bölgede görülen afetler ve coğrafi özelliklerin ilişkilendirilmesi; 6 numaralı kazanımda kültürümüzde yer alan sözlü ve yazılı öğelerde yer

alan afet konuları; 7 numaralı kazanımda yaşadığı bölgede doğal afetin etkilerini artıran insan faaliyetlerini fark edilmesi şeklinde afetle ilgisi olduğu 3 kazanım tespit edilmiştir. Kazanımların açıklama kısmında 6 numaralı kazanım için “sözlü ve yazılı kültür öğeleri olarak türkü, şarkı, mâni, masal vb. verilecek” şeklinde açıklama ve 5, 6 ve 7 numaralı kazanımlar için “deprem haftası ile ilişkilendirilecektir” ve “yaşanılan bölgede sıkça görülen bir afet seçilecektir” şeklinde açıklamalar olduğu tespit edilmiştir. Etkinlik örnekleri kısmında 7 numaralı kazanım için deprem tatbikatı, sınıf tahliye çantası hazırlama; 6 numaralı kazanım için afetle ilgili sözlü tarih çalışması; 5, 6 ve 7 numaralı kazanım deprem konulu film izlenmesi için şeklinde etkinlik örnekleri olduğu tespit edilmiştir.

“Toplum İçin Çalışanlar” ünitesine ait kazanımlarda sivil toplum kuruluşları ve çalışmasına yer verilmiştir. Kazanımlarda doğrudan afet konusuyla ilgili kavram yer almazken kazanımlara ait açıklama kısmında bu üniteye kazanımların “Bölgemizi Tanıyalım” ünite konusu olan doğal afetler ve toplum hayatımıza etkileri ile ilişkilendirilmesine yönelik açıklama olduğu tespit edilmiştir.

4.2.5. 2015 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Ait Bulgular

2015 Sosyal Bilgiler öğretim programı incelemesi 2015 yılında T.C Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan “Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 Ve 7. Sınıflar Öğretim Programı” dokümanından elde edilmiştir. 2012-2013 yılından itibaren ilkököl birinci kademe 4 yıl olduğu için bu programda sadece 4. Sınıf ait veriler incelenmiştir.

2015 Sosyal Bilgiler programında yer alan başlıklar afet konusu bakımından incelenmiş ve ulaşılan sonuçlar Tablo 4.59’da gösterilmiştir.

Tablo 4.59 2015 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Alt Başlıklar	Afet Konularının Yer Alma Durumu
Giriş		x
Programın Temel Yapısı		x
Genel Amaçlar		x
Programın Öğrenme Olanı	Birey ve Toplum	x
	Etkin Vatandaşlık	x
	İnsan ve Mekân	✓
	Ekonomi ve Sürdürülebilirlik	x
	Kültürel Miras	x
	Küresel Bağlantılar	x
	Bilim, Teknoloji ve Toplum	x
Programın Öğretme Süreci		x

Programın Ölçme Değerlendirme Anlayışı	x
Programın Organizasyonu	x
4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	✓

Program Kapsamı: Öğrenme Alanları başlığı altında her sınıf düzeyi için Birey ve Toplum, Etkin Vatandaşlık, İnsan ve Mekân, Ekonomi ve Sürdürülebilirlik, Kültürel Miras, Küresel Bağlantılar ve Bilim, Teknoloji ve Toplum 7 öğrenme alanı belirlenmiştir. Öğrenme alanının içeriği açıklanmıştır. Öğrenme alanı ve açıklamalar afet konusu bakımından incelendiğinde İnsan ve Mekân öğrenme alanının coğrafyayı temel aldığı ve bu kapsamda doğal afetler konusuna yer verildiği belirtilmiştir.

4. sınıf düzeyinde öğrenme alanlarının sonrasında öğrencilerde oluşması beklenen 29 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelendiğinde 4. sınıf düzeyi için afet konusuyla ilgili 1 kazanım olduğu belirlenmiştir. Bu kazanımların ünitelere göre dağılımı kazanım ve açıklamalar Tablo 4.60’da gösterilmiştir.

Tablo 4.60 2015 Sosyal Bilgiler Bilgisi Dördüncü Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Öğrenme Alanı	Kazanım	Açıklamalar
Birey ve Toplum	x	x
Etkin Vatandaşlık	x	x
İnsan ve Mekân	4.3.5. Yaşadığı çevrede görülen doğal afetlerin ve çevre sorunlarının farkına varır.	Sel, heyelan, deprem, çığ, hortum ve fırtına gibi doğal afetler ile orman yangını, çevre kirliliği ve trafikten kaynaklanan sorunlar ele alınacaktır.
Ekonomi ve Sürdürülebilirlik	x	x
Kültürel Miras	x	x
Küresel Bağlantılar	x	x
Bilim, Teknoloji ve Toplum	x	x

İnsan ve Mekân ünitesinde tabloda belirtilen 4.3.5 numaralı kazanımda yaşadığı çevrede görülen doğal afetlere ve çevre sorunlarına farkına varılması, kazanıma ait: “Sel, heyelan, deprem, çığ, hortum ve fırtına gibi doğal afetler ile orman yangını, çevre kirliliği ve trafikten kaynaklanan sorunlar ele alınacaktır” şeklinde açıklama yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca kazanım doğal afet kavramı; çevre duyarlılığı değeri ile ilişkilendirilmiştir.

4.2.6. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Ait Bulgular

2018 Sosyal Bilgiler öğretim programı incelemesi 2018 yılında T.C Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul Ve Ortaokul 4, 5 ,6 Ve 7. Sınıflar)” dokümanından elde edilmiştir. 2012-2013 yılından itibaren ilkokul birinci kademe 4 yıl olduğu için bu programda sadece 4. sınıf incelenmiştir.

2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan başlıklar afet konusu bakımından incelenmiş ve ulaşılan sonuçlar Tablo 4.61’de gösterilmiştir.

Tablo 4.61 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Alt Başlıklar	Afet Konularının Yer Alma Durumu
Millî Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları		x
Öğretim Programlarının Amaçları		x
Öğretim Programlarının Perspektifi	Değerlerimiz	x
	Yetkinlikler	x
Öğretim Programlarında Ölçme Ve Değerlendirme Yaklaşımı		x
Bireysel Gelişim Ve Öğretim Programları		x
Sonuç		x
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın Özel Amaçları		x
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Temel Beceriler		x
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Değerler Eğitimi		x
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar		x
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın Yapısı		x
Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 Ve 7. Sınıflar Ders Kitabı Forma Sayıları Ve Ebatları		x
4. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları		✓

“4. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” açıklamaları başlığı altında afet konusuyla ilgili kazanım ve açıklama olduğu tespit edilirken diğer başlıklarda afet konusu ile ilgili bulguya rastlanmamıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programı sınıf seviyelerine göre öğrenim alanları ve kazanımlar incelendiğinde:

Her sınıf düzeyi için yer “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Küresel Bağlantılar” olmak üzere 7 öğrenme alanından oluşturulmuştur. 4. Sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 33 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelendiğinde 4. sınıf düzeyi için afet konusuyla ilgili 1 kazanımın olduğu

belirlenmiştir. Bu kazanımların ünitelere göre dağılımı kazanım ve açıklamaları Tablo 4.62’de gösterilmiştir.

Tablo 4.62 2018 Sosyal Bilgiler Bilgisi Dördüncü Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Öğrenme Alanı	Kazanım	Açıklamalar
Birey ve Toplum	×	×
Kültürel Miras	×	×
İnsan, Yerler ve Çevreler	SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.	Sığınak, acil toplanma yeri, acil çıkış ve diğer güvenli alanlar kroki üzerinde gösterilir.
	SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir Deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	×	×
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	×	×
Etkin Vatandaşlık	×	×
Küresel Bağlantılar	×	×

İnsan, Yerler ve Çevreler ünitesinde tabloda belirtilen SB.4.3.2 numaralı günlük yaşamda kullandığı mekanların krokisini çizer kazanımı; kazanıma ait açıklamada: “*Sığınak, acil toplanma yeri, acil çıkış ve diğer güvenli alanlar kroki üzerinde gösterilir*”; SB. 4.3.6 numaralı doğal afetlere yönelik hazırlık yapar şeklinde kazanım; kazanım ait: “*Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir ve deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir.*” şeklinde açıklama yapıldığı tespit edilmiştir.

4.2.7. 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Ait Bulgular

2023 Sosyal Bilgiler öğretim programı incelemesi 2023 yılında T.C Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul Ve Ortaokul 4, 5 ,6 ve 7. Sınıflar)” dokümanından elde edilmiştir. 2012-2013 yılından itibaren ilkokul birinci kademe 4 yıl olduğu için bu programda sadece 4. sınıf incelenmiştir.

2023 Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan başlıklar afet konusu bakımından incelenmiş ve ulaşılan sonuçlar Tablo 4.63’de gösterilmiştir.

Tablo 4.6363. 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Alt Başlıklar	Afet Konularının Yer Alma Durumu
Millî Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları		x
Öğretim Programlarının Amaçları		x
Öğretim Programlarının Perspektifi	Değerlerimiz	x
	Yetkinlikler	x
Öğretim Programlarında Ölçme Ve Değerlendirme Yaklaşımı		x
Bireysel Gelişim Ve Öğretim Programları		x
Sonuç		x
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Özel Amaçları		x
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Temel Beceriler		x
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Değerler Eğitimi		x
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar		x
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı		x
Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Ders Kitabı Forma Sayıları Ve Ebatları		x
4. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları		✓

“4. Sınıf Kazanım ve Açıklamaları” açıklamaları başlığı altında afet konusuyla ilgili kazanım ve açıklama olduğu tespit edilirken diğer başlıklarda afet konusu ile ilgili bulguya rastlanmamıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programı sınıf seviyelerine göre öğrenim alanları ve kazanımlar incelendiğinde:

Her sınıf düzeyi için yer “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Küresel Bağlantılar” olmak üzere 7 öğrenme alanından oluşturulmuştur. 4. Sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 33 kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar afet konusu yönünden incelendiğinde 4. sınıf düzeyi için afet konusuyla ilgili 1 kazanımın olduğu belirlenmiştir. Bu kazanımların ünitelere göre dağılımı kazanım ve açıklamalar Tablo 4.64’de gösterilmiştir.

Tablo 4.64 2023 Sosyal Bilgiler Dördüncü Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Öğrenme Alanı	Kazanım	Açıklamalar
Birey ve Toplum	x	x
Kültürel Miras	x	x
İnsan, Yerler ve Çevreler	SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.	Sığınmak, acil toplanma yeri, acil çıkış ve diğer güvenli alanlar kroki üzerinde gösterilir.
	SB.4.3.6. Afet öncesi, sonrası ve sonrasında yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	Afet ve acil durum aile planı hazırlanır. Planda; afet öncesi, sonrası ve sonrasında yapılması gerekenler listelenir. Planın aileye özgü bölümlerinin (toplanma alanının kararlaştırılması, acil durumda bilgi verilecek kişi/lerin belirlenmesi vb.) evde aile ile birlikte tamamlanması teşvik edilir. Afet ve acil durum çantası hazırlanır.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	x	x
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	x	x
Etkin Vatandaşlık	x	x
Küresel Bağlantılar	x	x

İnsan, Yerler ve Çevreler ünitesinde tabloda belirtilen SB.4.3.2 numaralı günlük yaşamda kullandığı mekânların krokisini çizer kazanımı; kazanıma ait açıklamada: “*Sığınmak, acil toplanma yeri, acil çıkış ve diğer güvenli alanlar kroki üzerinde gösterilir*”; SB. 4.3.6 numaralı afet öncesi, sonrası ve sonrasında yönelik hazırlık yapar şeklinde kazanım; kazanım ait: “*Afet ve acil durum aile planı hazırlanır. Planda; afet öncesi, sonrası ve sonrasında yapılması gerekenler listelenir. Planın aileye özgü bölümlerinin (toplanma alanının kararlaştırılması, acil durumda bilgi verilecek kişi/lerin belirlenmesi vb.) evde aile ile birlikte tamamlanması teşvik edilir*” ve “*Afet ve acil durum çantası hazırlanır*” şeklinde açıklama olduğu tespit edilmiştir.

4.2.8. 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Ait Bulgular

2024 Sosyal Bilgiler öğretim programı incelemesi 2024 yılında T.C Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5 ,6 ve 7. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” dokümanından elde

edilmiştir. 2012-2013 yılından itibaren ilkököl birinci kademe 4 yıl olduğu için bu programda sadece 4. sınıf incelenmiştir.

Sosyal Bilgisi öğretim programı ve bütün öğretim programlarının Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları” başlığı altında “Öğretim Programları Ortak Metni” esas alınarak hazırlandığı belirtilmiştir (MEB, 2024a). Söz konusu program “Öğretim Programları Ortak Metni” temel alınarak hazırlandığı için araştırma konusu olmuştur. Öğretim Programları Ortak Metni afet konusu incelemesi 2024 Hayat Bilgisi Öğretim Programında yapıldığı için bu kısımda tekrar edilmemiştir.

2024 Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan başlıklar afet konusu bakımından incelenmiş ve ulaşılan sonuçlar Tablo 4.65’de gösterilmiştir.

Tablo 4.65 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Başlıklar ve Afet Konusu Bakımından İncelenmesi

Başlıklar	Alt Başlıklar	Afet Konusunu
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Temel Yaklaşımı Ve Özel Amaçları	✓
	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasına İlişkin Esaslar	✗
	Öğrenme Alanları, Öğrenme Çıktıları Sayısı Ve Süre Tablosu	✗
	Sosyal Bilgiler Dersi Kitap Forma Sayıları Ve Kitap Ebatları	✗
	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı	✗
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Sınıf Düzeylerine Ait Öğrenme Alanları	4.Sınıf	✓

“Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Temel Yaklaşımı Ve Özel Amaçları” başlığı altında Sosyal Bilgiler dersine ait öğrencilere kazandırılmak üzere 16 özel amaca yer verilmiştir. Özel amaçlar incelendiğinde afet konusu yönünden incelendiğinde: afetle ilgili “Ülkemizde afetlerin etkilerinin azaltılması konusunda yapılması gerekenlere ilişkin öngörüle bulunmaları” ifadesi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

“Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasına İlişkin Esaslar” bölümünde öğrenme-öğretme yaşantıları, ölçme ve değerlendirme ile tavsiyeler ve istekler yer almıştır. Bu bölüm alt başlıklara ayrılmış ve açıklamalara yer verilmiştir. Alt başlıklar afet konusu yönünden incelendiğinde:

“İçerik Çerçevesi” alt başlığında dersin içeriği hazırlanırken göze alınan unsurlar ve derse ait öğrenme alanları ifade edilmiştir. “Birlikte Yaşamak”, “Evimiz Dünya”, “Ortak Mirasımız”, “Yaşayan Demokrasimiz”, “Hayatımızdaki Ekonomi”, “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” olmak üzere altı öğrenme alanından oluştuğu tespit edilmiştir. Öğrenme alanları afet konusu yönünden incelendiğinde “Evimiz Dünya” adlı öğrenme alanında öğrencilerin “*yakın çevrede yaşanan afetler ve bu afetlerin olası etkilerinin azaltılması üzerinde durulmuş; ...yaşanılan ilde afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenlere değinilmiştir*” ifadesine yer verilirken; “Programlar Arası Bileşenler (Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri, Okuryazarlık Becerileri, Değerler)”, “Öğrenme Kanıtları (Ölçme ve Değerlendirme)”, “Öğrenme-Öğretme Yaşantıları”, “Farklılaştırma” alt başlıklarında afet konusuna yer verilmediği saptanmıştır

“Öğrenme Alanları, Öğrenme Çıktıları Sayısı Ve Süre Tablosu” başlığında öğrenme alanlarında yer alan öğrenme çıktıları sayıları ve öngörülen ders saati yer almış; “Sosyal Bilgiler Dersi Kitap Forma Sayıları ve Ebatları” her sınıf düzeyi için belirlenen forma sayısı ve kitap ebatları ifade edilmiş; “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın Yapısı” başlığında programın kullanımı ve semboller tanıtılırken afet konusu ile ilgili bulguya rastlanmamıştır.

4. sınıf düzeyinde öğrencilerde oluşması beklenen 17 öğrenme çıktısına yer verilmiştir. Öğrenme çıktıları afet konusu yönünden incelenmiş ardından öğrenme alanlarına göre dağılımı ve süreç bileşenleri Tablo 4.66’da. ; öğrenme-öğretmen uygulamaları ve farklılaştırmaya ait açıklamalar tablonun altında belirtilmiştir.

Tablo 4.66 2024 Sosyal Bilgiler Dördüncü Sınıf Öğrenme Alanlarında Yer Alan Afetle İlgili Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri

Öğrenme Alanı	Öğrenme Çıktısı	Süreç Bileşeni
Birlikte Yaşamak	x	x
Evimiz Dünya	SB.4.2.3. Afetlerin etkilerini azaltma konusunda yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme	a) Kendisine sunulan kaynaklara dayanarak geçmişten günümüze yakın çevresinde gerçekleşen deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlere yönelik çıkarım yapar. b) Yakın çevresinde gerçekleşebilecek deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerin etkilerini azaltmak için yapılabilecekleri yansıtan bir ürün oluşturur. c) Yakın çevresinde gerçekleşebilecek deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerin etkilerini azaltmak için yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşır.
Ortak Mirasımız	x	x

Yaşayan Demokrasimiz	x	x
Hayatımızdaki Ekonomi	x	x
Teknoloji ve Sosyal Bilimler	x	x

“Evimiz Dünya” öğrenme alanında yakın çevrelerinde yaşanan ve yaşanma olasılığı bulunan afetlere ilişkin verilen kaynakları incelemeleri ve bu afetlerin olası etkilerini azaltmak için evde aileleriyle alabilecekleri önlemlere yönelik ürün oluşturmaları amaçlandığı belirtilmiştir. “Ön Değerlendirme Sürecinde” öğrencilerden bildikleri afetleri listelemeleri; “Köprü Kurma” kısmında “Öğrencilerden afetlere ilişkin görseller ile bu afetleri anlatan kısa metinleri eşleştirmeleri beklenir” şeklinde açıklama olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenme çıktıları afet konusu yönünden incelendiğinde “Evimiz Dünya” öğrenme alanının tabloda belirtilen SB.4.2.3 numaralı öğrenme çıktısına ait afetlerin etkilerini azaltmasına ilişkin ürün paylaşılabilir şeklinde 1 öğrenme çıktısı olduğu tespit edilmiştir. “Süreç Bileşeni” kısmında deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerle ilgili çıkarım yapar, etkilerini azaltmak için ürün oluşturur ve ürünü paylaşır şeklinde ifadenin olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenme- Öğretme Uygulamalarına: “Afetlerin etkilerini azaltmak için neler yapılabileceği üzerine bir sınıf tartışması başlatılır. Afet risklerinin azaltılmasına ilişkin farkındalığın artırılması amacıyla 13 Ekim gününün “Dünya Afet Risklerinin Azaltılması Günü” olarak belirlendiği ifade edilir. Afetlerin etkilerini azaltmanın en temel unsurlarından birisinin doğayı tanımak ve doğa-insan etkileşimini anlamak olduğu vurgulanarak insanların alması gereken sorumluluklar üzerinde durulur. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının (AFAD) hazırladığı raporlardan da yararlanılarak afetlere hazırlıklı olmanın önemi üzerinde durulur. Afetlerin etkilerinden korunmak için yaşanan yerin afetlere nasıl hazırlıklı hâle getirilebileceğine ilişkin öğrencilerin fikirleri alınır. Afet hazırlıklarına yönelik örnekler incelenerek öğrencilerin duyarlılık değeri bağlamında afet bilinci geliştirmeleri desteklenir (D5.3). Ayrıca ülkede yaşanan olağanüstü durumlarda (salgın, afet vb.) yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katılmanın önemi vurgulanarak afet sonrası yapılacaklara örnekler verilebilir (D16.2). Daha sonra öğrencilerden afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenlere ilişkin acil durum aile planı hazırlamaları istenir (E2.2). Afet ve acil durum aile planında kararlaştırılan toplanma alanı, acil durumlarda ulaşılacak kişilerin iletişim bilgileri, afet durumlarında yardım istenebilecek resmî kurumların telefon numaraları gibi bilgilerin yer alması istenir. Acil durum planlarının paylaşılmasının ardından afet ve acil durumlarda çocuk

haklarının korunması için gerekenlere yönelik sınıf tartışması yapılır...” şeklinde açıklamaya yer verildiği saptanmıştır.

“Farklılaştırma” kısmında: “Afet yönetiminde başarılı ülkelerin kent planlaması üzerine yaptıkları iyi uygulamaları araştırmaları, araştırma sonuçlarını ön bilgileriyle sentezleyerek afet risklerini azaltmak için özgün çözüm önerileri geliştirmeleri ve önerilerini sınıfta paylaşımları istenebilir” ve “Yakın çevresinde yaşanan afetlere ilişkin aile üyeleri ile görüşme yapması ve görüşme neticesinde elde ettiği bilgileri sınıfta sözlü ya da yazılı olarak paylaşması istenebilir” şeklinde açıklamaya yer verildiği tespit edilmiştir.

4.2.9. 1926-2024 Yılları Arası Hayat Bilgisi Öğretim Programları 1. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Konuları

1926-2024 yılları arası Hayat Bilgisi öğretim programları 1. sınıf düzeyinde yer alan afet konuları Tablo 4.67’de gösterilmiştir.

Tablo 4.67 Hayat Bilgisi Öğretim Programları 1. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Öğretim Programları	Hedef/Kazanım/Öğrenme Çıktısı
1926	Evimizin muhafazası: yangından sakınmak
1936	Yangın var. Yangın başlangıcı. Yangının haber verilmesi. Yangın söndürme faaliyeti (itfaiye). Yangından sonra, yangın olmaması için nelere dikkat etmelidir? Okulda yangın çıkarsa yapılacak işler.
1948	Ateşle oynamayalım, yangına sebep olmaktan sakınlım. Fırtına, yağmur (Gözlem)
1968	Evimizin aydınlanması ve ısınması (Ateş ve yangından korunma)
1998\1999	Deprem zararlarından korunabilme Sel baskınlarının zararlarından korunmayı kavrayabilme Yangın zararlarından korunabilme
2005\2009	A.1.32. Görsel, işitsel ve hem görsel hem işitsel iletişim araçlarından yararlanarak doğal afetlerin zararlarını fark eder. A.1.33. Doğal afetlerin etkilerinden korunmak için okuldaki güvenlik önlemlerinin gereğini yerine getirir. B.1.27. Evde güvenlik kurallarına uyulmadığında doğabilecek sonuçlarla ilgili çıkarımlarda bulunur. B.1.28. Doğal afetler karşısında yapması gerekenleri belirleyerek ailesi birlikte hazırlık yapar. C.1.14. Doğal afetlerin çevreyi nasıl değiştirdiğini araştırır.
2015	1.4.4. Acil durumlarda yardım almak için arayacağı kurumların telefon numaralarını bilir. 1.6.8. Doğa olayları karşısında önlem alır.
2018	HB.1.4.5. Acil durumlarda yardım almak için arayacağı kurumların telefon numaralarını bilir.
2023	HB.1.4.5. Acil durumlar sırasında yapılması gerekenleri söyler.
2024	HB.1.5.3. Afet türlerini tanıyabilme.

4.2.10. 1926-2024 Yılları Arası Hayat Bilgisi Öğretim Programları 2. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Konuları

1926-2024 yılları arası Hayat Bilgisi öğretim programları 2. sınıf düzeyinde yer alan afet konuları Tablo 4.68’de gösterilmiştir.

Tablo 4.68 Hayat Bilgisi Öğretim Programları 2. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Öğretim Programları	Hedef/Kazanım/Öğrenme Çıktısı
1926	*
1936	Karın yağışı (müşahede). Bir kar parçasının gözden geçirilmesi. Pencereden görülen manzara. Sokakların hali, caddelerdeki karın kürelenmesi. Belediyemiz ve kış. Şiddetli soğuklar ve tipi. Kar ve buz. Bugün sokaklar buz tutmuş. Yerler donduğu zaman dikkatli yürümek Günün başka zamanlarında gölgeler (müşahede). Kasaba veya şehrimizde yaz: Toz derdi, tozun zararları. Yaz güneşi ve yaz havası. Sokakların sulanması. Fırtına, yağmur, alâimisema, gök gürelemesi.
1948	Fırtına, rüzgarın yönü (Rüzgâr oku), şiddeti a) Yangın neden çıkar? (Çocukların kendi gözlemlerine ve yaşamalarına dayanan serbest anlatımlar.) Yangın olmaması için dikkat edilecek cihetler. Yangın başlangıcı. Ateş söndürmek için ilk başvurulacak çareler. Hangi çeşit evler için yanma tehlikesi çöktür. b) Yangın söndürme teşkilâtı: İtfaiye. İtfaiye erlerinin kıyafetleri, kullandıkları araç ve gereçler. (Kancalar, merdivenler, arozözler, hortumlar ve kamyonlar.) İtfaiye merkezi: Binanın görünüşü, yangını haber verme tertibatı, itfaiyenin talimleri ve yangın söndürme çalışmaları. (Gezintilere, gözlem ve araştırma ödevlerine, yahut çocukların eski gözlemlerine dayanılarak.) c) Yangından çıkanlara yardım. d) Okulda yangın çıkarsa yapılacak işler. Okulda yangın söndürme tertibatı. İtfaiyeye nasıl haber verilir? (İtfaiyenin telefon numarası.) Fırtına ve gök gürültüsü. Yıldırım, Dolu ve zararları.
1968	Yangın ve Yangından Korunma Yaz belirtileri -Dolu ve zararları
1998\1999	Acil telefon bilgisi Deprem bilgisi Depremin zararlarından korunabilme
2005\2009	B.2.34. Ülkemizde meydana gelen doğal afetlere örnekler vererek, doğal afetlerin yaşanmasında hem doğanın hem de insanların rolü olduğunu kavrar ve bunlardan korunma yollarını açıklar. C.2.20. Farklı ülkelerde, doğal afetlere karşı alınan önlemlerle ülkemizde alınan önlemleri karşılaştırır.
2015	2.4.6. Acil durumlarda yardım alabileceği kurumların yanı sıra, yakın çevresindeki kişilerin hangilerinden yardım alacağını bilir. 2.6.7. Doğa olayları sonucu oluşan doğal afetlere örnekler verir. 2.6.8. İnsanların çevre üzerinde olumsuz etkilerine örnekler verir.
2018	HB.2.4.4. Acil durumlarda yardım alabileceği kurumları ve kişileri bilir. HB.2.6.5. Doğa olaylarını tanıır. HB.2.6.6. Doğal afetlere örnekler verir. HB.2.6.7. Doğa olayları ve doğal afetlere karşı alınabilecek önlemleri açıklar.

2023	HB.2.4.4. Acil durumlarda yapılması gereken doğru davranışları uygular. HB.2.6.5. Doğa olaylarını tanıır. HB.2.6.6. Doğa kaynaklı afetlere örnekler verir. HB.2.6.7. Doğa olayları ve afetlere karşı alınabilecek önlemleri açıklar.
2024	HB.2.5.3. Afetlere karşı alınması gereken önlemlere ilişkin bilgi toplayabilme.

4.2.11. 1926-2024 Yılları Arası Hayat Bilgisi Öğretim Programları 3. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Konuları

1926-2024 yılları arası Hayat Bilgisi öğretim programları 3. sınıf düzeyinde yer alan afet konuları Tablo 4.69’da gösterilmiştir.

Tablo 4.69 Hayat Bilgisi Öğretim Programları 3. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Öğretim Programları	Hedef/Kazanım/Öğrenme Çıktısı
1926	Başlıca hastalıklar: sıtma, verem, batakliklar, sivrisinekler, mektep dahilinde sivrisinek, sinek, tozlar ve pisliklerle mücadele. Veremden sakınma çareleri. Hastalıkları tevlit eden mikroplar. Mikroplardan korunmak. Yağmur, Rüzgar ve fırtına, Kar ve tipi, Hummalı hastalıklar Bataklikların hastalık tevlit etmeleri. Bunların kurutulması hakkında telkinler.
1936	Başka mevsimlerde ve günün başka zamanlarında sokakta hayat. (Sisli, rüzgârlı, tozlu, tipili, fırtınalı ve sıcak havada). Başlıca hastalıklar: Sıtma, verem, kızıl, kızamık, kuşpalazı, kabakulak (yerine göre). Batakliklar, sivrisinekler, tozlar ve pislikler. Hastalıklardan korunma.
1948	B - Sağlıklı büyümek için hastalıklardan korunmalıyız. 1 - Hastalıklar: Sıtma, trahom, verem, kızıl, kızamık, kuşpalazı, kabakulak, deri hastalıkları v.s. (Ders yılı içinde öğrencilerin geçirdikleri ve çevrede fazlaca rastlanan hastalıklar üzerinde durulur.) 2 - Bu hastalıkların sebepleri ve yayılması. 3 - Bunlardan korunma yolları ve hastaların bakımı. (Çevredeki doktor, sağlık memuru ve eczacının çalışmaları incelenir.) 4 - Çevremizdeki sağlık kurumları. (Çevredeki bir hastane, dispanser, doğumevi, veya bir sağlık örgütü incelenir.)
1968	Depremler, toprak kayması ve erozyon
1998\1999	Doğal afetlerin zararlarından korunabilme
2005\2009	B.3.38. Evde meydana gelebilecek tehlikeli ya da acil durumlarda ne yapması gerektiğini uygulayarak gösterir. B.3.39. Doğal afetler sırasında evinde yapılması gerekenleri, yetişkinler eşliğinde uygulayarak gösterir. C.3.30. Doğal afetlerden korunabilmek için çözüm yolları üretir.
2015	3.4.9. Afetlerin etkilerinden korunmak için alınması gereken güvenlik tedbirlerine örnekler verir.
2018	HB.3.4.4. Acil bir durum olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklar. HB.3.4.6. Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler verir.
2023	HB.3.4.4. Afet ve acil durum sonrasında yapılması gereken davranışları açıklar. HB.3.4.6. Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler verir.
2024	HB.3.5.3. Afetlere yönelik yapılması gerekenleri sınıflandırabilme

4.2.12. 1968-2024 Yılları Arası Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet

Konuları

1968-2024 yılları arası Sosyal Bilgiler öğretim programları 4. sınıf düzeyinde yer alan afet konuları Tablo 4.70’de gösterilmiştir.

Tablo 4.70 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları 4. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Öğretim Programları	Hedef/Konu/Kazanım/Öğrenme Çıktısı	Açıklamalar
1968	Yurdumuzun Doğal Durumu	Yurdumuzda su baskınları, depremler ve toprak erozyonu. (Bu olaylar hakkında çok basit kavramlar verilerek, zararları belirtilecek, korunma çareleri öğrenci seviyesine uygun olarak açıklanacaktır.)
1990	C. Yurdumuzda Sel Baskınları, Erozyon ve Deprem	1. Sel baskınları, zararları ve korunma çareleri 2. Erozyon (toprak sürüklenmesi), zararları ve korunma çareleri 3. Deprem, zararları ve korunma çareleri
1998-1999	C. İlimiz ve Bölgemizin Doğal Özellikleri	İlimiz ve bölgemizde meydana gelen doğal afetler ve bunlara karşı alınabilecek önlemlere yer verilecek ve bu konularda ilgili uygulamalar yapılacaktır. (Doğal afetler sonrası ortaya çıkan çevre sorunları üzerinde de durulacaktır.)
2005	8.Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.	Deprem Tatbikatı (Deprem öncesi ve deprem sırasında yapılması gerekenlerle ilgili uygulama yaptırılır.) Sınıf Tahliye Çantası Hazırlama 8. kazanım Deprem Haftası ile ilişkilendirilmelidir.
2015	4.3.5. Yaşadığı çevrede görülen doğal afetlerin ve çevre sorunlarının farkına varır.	x
2018	SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.	Sığınak, acil toplanma yeri, acil çıkış ve diğer güvenli alanlar kroki üzerinde gösterilir.
	SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir. Deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir.
2023	SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.	Sığınak, acil toplanma yeri, acil çıkış ve diğer güvenli alanlar kroki üzerinde gösterilir

	SB.4.3.6. Afet öncesi, sırası ve sonrasına yönelik gerekli hazırlıkları yapar	Afet ve acil durum aile planı hazırlatılır. Planda; afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenler listelenir. Planın aileye özgü bölümlerinin (toplanma alanının kararlaştırılması, acil durumda bilgi verilecek kişi/lerin belirlenmesi vb.) evde aile ile birlikte tamamlanması teşvik edilir. Afet ve acil durum çantası hazırlatılır.
2024	SB.4.2.3. Afetlerin etkilerini azaltma konusunda yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme	a) Kendisine sunulan kaynaklara dayanarak geçmişten günümüze yakın çevresinde gerçekleşen deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlere yönelik çıkarım yapar. b) Yakın çevresinde gerçekleşebilecek deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerin etkilerini azaltmak için yapılabilecekleri yansıtan bir ürün oluşturur. c) Yakın çevresinde gerçekleşebilecek deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerin etkilerini azaltmak için yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşır.

4.2.13. 1968-2005 Yılları Arası Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Konuları

1968-2005 yılları arası Sosyal Bilgiler öğretim programları 5. sınıf düzeyinde yer alan afet konuları Tablo 4.71’de gösterilmiştir.

Tablo 4.71 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları 5. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Kazanımları ve Açıklamaları

Öğretim Programları	Hedef/Konu/Kazanım/Öğrenme Çıktısı	Açıklamalar
1968	x	x
1990	x	x

1998-1999	D. Doğal Afetler ve Korunma Yolları	<p>1. Depremler ve korunma yolları (Deprem öncesinde alınacak önlemlerle ilgili olarak yerleşim alanının seçimi, sağlam zeminin belirlenmesi, bina yapımı, bina yapımında kullanılması gereken malzemelerin kalitesi ve bu konularla ilgili yasal düzenlemeler öğrencinin düzeyine uygun olarak verilecektir.)</p> <p>2. Erozyon ve önleme Çalışmaları (TEMA Vakfı ve bu kuruluşun bu alandaki çalışmaları üzerinde durulacaktır)</p> <p>3. Sel baskınları ve önleme çalışmaları</p> <p>4. Toprak kayması ve önleme çalışmaları</p> <p>5. Çığ ve buna karşı alınabilecek önlemler</p> <p>6. Yangınlar (özellikle ülkemizdeki orman yangınlarının sonuçları üzerinde durulacaktır)</p> <p>7. Doğal afetlerde söylentilerin kaynağı, etkileri ve alınabilecek önlemler (Doğal afetler ortaya çıkan söylentiler karşısında bilimin ve bilim adamlarının söylemlerine göre hareket edilmesinin gerekliliği vurgulanacaktır.)</p> <p>8. Doğal afetlerde insan ve çevre sağlığının korunması</p>
2005	<p>1. Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.</p> <p>2. Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir.</p> <p>3. Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder.</p> <p>4. Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir.</p> <p>5. Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur.</p> <p>6. Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır.</p> <p>7. Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir.</p> <p>8. Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmî kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır.</p>	<p>Film İzliyoruz” (Deprem konulu filmler izlenir.)</p> <p>“Geçmişten Günümüze” (Bölgesinde sıkça görülen bir afet ile ilgili sözlü tarih çalışması yapılır.)</p> <p>“Deprem Tatbikatı” (Deprem tatbikatı yapılır.)</p> <p>Sınıf Tahliye Çantası Hazırlama</p>

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmanın problemi ve alt problemleri çerçevesinde elde edilen bulgulara dayalı olarak sonuçlara, bu sonuçlardan hareketle literatüre dayalı taştırmalara ve önerilere yer verilmiştir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programları Başlık ve Açıklamalarında Yer Alan Afet Konularıyla İlgili Sonuç ve Tartışma.

1926 programı bazı başlık ve açıklamalarda afet konusuna yer verilmiştir. Baymur'a göre (1937) Hayat Bilgisi dersi, çocuğa onun görüş ve kavrayış özelliklerine göre içinde bulunduğu doğal çevreyi algılamasına yardımcı olmakta ve coğrafya gibi derslere hazırlamaktadır. Hayat Bilgisi dersi çocuklara doğa ve insan arasındaki etkileşimi kavratır ve bu bağlamda ihtiyacı olan temel bilgilerin oluşmasını sağlar. Binbaşoğlu'na (2003) göre ise çocuğun çevresine olumlu bir şekilde uyum sağlamasını gerçekleştiren ders olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Hayat Bilgisi dersinin tanımında, amaç, hedef ve derse ait açıklamalarda afetle ilgili kavramlara yer verilmesi beklenebilir. Bu bilgiler ışığında derse ait amaçların gerçekleşmesi için söz edilen programda: "Dersin Hedefi" ve "Hayat Bilgisi Dersinin Tedrisinde Atideki Noktalara Dikkat Edilecektir" başlıkları altında çevresinde gelen doğa olaylarının incelemesi, açıklaması, coğrafyaya hazırlaması, kar, dolu, sel ve sıtma gibi afetle doğrudan ilişkili kavramlara yer verilmesi doğal bir ihtiyaç olduğu söylenebilir.

1938, 1948, 1968, 2015,2018 ve 2023 Hayat Bilgisi öğretim programlarında yer alan başlıklar incelendiğinde doğrudan afet kavramına yer verilmediği fakat afetle ilişki kurulabilecek; çocuğun çevresinde meydana gelen ve kavraması mümkün olan doğal olayları açıklaması, yaşama şartlarını coğrafya bakımından açıklaması, çevresini daha iyi tanınması ve daha iyi yaşama yolları bulması, tabiat olaylarını doğru yorumlaması, mekanı algılama gibi ifadeler yer almıştır. Söz edilen programlarda hedef ya da açıklamalar kapsamında sınıf düzeylerinde afet konularına yer verildiği önceki alt problemlerde tespit edilmiştir. Afet eğitimini başarıyla uygulayan ülkelerin başında gelen Japonya afet eğitimi tek başına bir disiplin olarak ele alındığı kurs ve yükseköğretim programları gibi birçok uygulama bulunmaktadır (Yalçınkaya ve Koçoğlu, 2019). Bu durum özellikle ülkemiz gibi afet çeşitliliği ve sıklığı yönünden zengin bir ülkede çevre ve insan etkileşimini konu alan Hayat Bilgisi ders amaçları, hedefleri gibi derse ait programı oluşturan unsurlarda doğrudan afet eğitime yer

verilmesine dayanak oluşturmaktadır. Buna karşın sözü edilen Hayat Bilgisi ders programlarında yer alan beceri, hedef ve açıklamalar gibi unsurlarda doğrudan afet kavramına yer verilmemesi bir eksiklik olarak yorumlanabilir.

1998-1999 Hayat Bilgisi öğretim programında “Verem Savaş Eğitimi Haftası”, “Orman Haftası”, “Kızılay Haftası” ve “Trafik Haftası”, “Deprem” filmi izletilmesi, sel ve deprem gibi terimlere yer verilmesi, “Orman Yangını”; doğa olaylarının etkilerini kavrayabilme ve sağlığını koruyabilme gibi afetle ilişki kurulabilecek genel hedefler bulunduğu görülmektedir. Hayat Bilgisi dersi yapısı gereği çevreyi, çevre ve insan arasındaki etkileşimi konu almaktadır. Karabağ (2009) Hayat Bilgisi dersinin çocuğu yaşamsal bilgilerle hayata hazırladığına dikkat çekmektedir. Çevrede meydana gelen afetlerden korunmak için bu ders kapsamında afet kavramları ve eğitimine yer verilmesi gerektiği söylenebilir. Bu programda sadece sınıf düzeyi hedefleri dışında afet konularına yer verilmesi afet eğitimin ön planda olduğu şeklinde yorumlanabilir.

2005 Hayat Bilgisi öğretim programında yer alan başlıklar ve açıklamalar kısmında: doğal afetlerden korunma, trafikte güvenliğini sağlama, doğal afetlerden korunma yolları, sağlık güvenlik kurallarına/prosedürlerine uyma, doğal afetlerin verebileceği zararı fark etme, doğal afetlere hazırlıklı olma, doğal afetlerden korunmak için yetişkinler eşliğinde uygulama yapma, ülkemizde ve farklı ülkelerde meydana gelen doğal afetlerin farkında olma, doğal afetlerin yaratabileceği maddî ve manevî etkileri bilme, acil durumlarda çıkış kapılarını ve özellikle yangın çıkış yerlerini bilme, acil durumlarda sığınma alanlarını bilme, ilk yardım bilgilerini bilme ifadelerine yer verilmiştir. Yukarıda bahsi geçen kavramlar afet öncesi, sırası ve sonrası gibi afet eğitime bütüncül bir yaklaşım sergilendiğini göstermektedir. Afet eğitiminin bir bütün olarak ele alınması olası afet senaryolarında doğru davranış sergilemeyi ve oluşabilecek zararları en aza indirmeyi sağlar (Kadıoğlu, 2011). Bu durumu programda afet yönetiminin öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere bütün olarak ele alınması ile örtüştüğünü göstermektedir.

Programda öğrencilere kazandırılmak istenen kişisel nitelikler kapsamında “yardımseverlik” niteliği altında “doğal afete uğrayan kişilere yardım edilmesi” ve “kaza ve acil durumlarda başkalarına yardım etme” ifadesi yer almaktadır. Limoncu ve Atmaca (2018) afetten sonra yeniden eskiye dönme sürecinde dayanışma ve beraberlik gibi duyguların önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bilgi ışığında programda afet karşısında birlik ve beraberliğe yer verilmesi afetin etkilerinin birlik ve beraberlik içinde daha hızlı ortadan kaldırılmasına yardımcı olacağı şeklinde yorumlanabilir. Programda “Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam” ara

disiplinine yer verilmiştir. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler gibi derslerde yer alan kazanımlar ara disiplin kazanımları içinde doğrudan ya da dolaylı olarak afet eğitimi ile ilişkilendirilebildiği ifade edilmiştir (İnal vd., 2018; Öcal vd., 2016; Sözcü ve Aydınöz, 2019). Ara disiplinler öğrencilerin ders ve yaşam arasında bağ kurmasını, çok yönlü gelişmesini sağlar (Çengelci ve Bayır, 2011). Ara disiplin başlığı altında doğrudan afet kavramına yer verilmesi bu durumu destekler niteliktedir.

1.sınıf düzeyi için “Okul Heyecanım” temasında “doğal afet ve acil durum”; 3. sınıf düzeyinde “Benim Eşsiz Yuvam” adlı temada “deprem, yangın” kavramlarına yer verilirken 2.sınıf düzeyinde temasında afetle ilgili kavrama yer verilmemiştir. Birinci ve üçüncü sınıf düzeyinde afet kavramları yer alırken ikinci sınıf düzeyinde doğrudan afet kavramına yer verilmemesi afet eğitimi açısından eksiklik olduğu şeklinde yorumlanabilir.

“Etkinlik ve Ölçme Değerlendirme Örnekleri” başlığı kapsamında afetle ilgili bir kazanıma öğrenme-öğretme süreci ile ölçme ve değerlendirme için örnekler sunulmuştur. Bu durum öğrenme- öğretim sürecinde öğretmen ve öğrenci için yardımcı bir kılavuz olacaktır. Ayrıca öğretim örneklerinde çeşitli yöntem tekniklerin kullanılması öğrenmeyi daha kalıcı hale getireceği söylenebilir. Afet eğitiminde çeşitli yöntem tekniklerin kullanılması, yaparak yaşayarak öğrenmesine fırsat sunması afet eğitiminde kalıcı bilgilerin oluşmasını sağlamaktadır (Karataş, 2011; Çakar, 2008). Bu durum çalışma bulgularını destekler niteliktedir.

2024 Hayat Bilgisi öğretim programı hazırlanırken esas alınan Öğretim Programları Ortak Metni içeriğinde: “Sosyal Sorumluluk” alt başlığı kapsamında toplumsal sorunları çözülmesi için “*afet ve acil durum yönetimi*” alanında faaliyet ve projelerin olması önerilmiştir. Afetin olası etkilerini azaltmak, toplumu bilinçlendirmek için çeşitli projeler gerçekleştirilmektedir. Yalçınkaya ve Koçoğlu (2019) ülkemizde ve dünyada yapılan afet eğitimi projelerinin afet bilinci oluşması, yeterli bilgi ve beceriye sahip bireyler yetiştirmekte önemli bir uygulama olduğunu belirtmektedir. Bu durumun programda afet ve acil durum alanında projelere dikkat çekmesini destekler niteliktedir.

“Erdem-Değer-Eylem Tabloları” başlığı altında “**duyarlılık**” değeri açıklamasında “*afetlere karşı hazırlıklı olmak*” ifadesi ve değer in eylem ifadesinde bulunan “*afet bilincine sahip olmak*” ifadelerine yer verilmiştir. İfadeler: Afet ve acil durumların her an her yerde gerçekleşebileceğini bilir, afet ve acil durumların neden olduğu riskleri ve bu riskleri azaltmak için alınabilecek önlemleri bilir, afet öncesi, esnası ve sonrasında yapılması gerekenlerin farkında olur, afetlerin neden olduğu stres ve kaygıyı yönetmeye yönelik çalışmalar yapar, afet durumlarında ulaşabildiği insanlara ve diğer canlılara yardımcı olur, afet sonrası toplumsal

dayanışmaya katkıda bulunması açıklamaları ile desteklenmiştir. Bu durum yönetiminin öncesi, sırası ve sonrasına yönelik bilgiler içermekte ve afet eğitimini bir bütün olarak ele alındığını göstermektedir. Afet eğitiminin bir bütün olarak ele alınması olası afet senaryolarında doğru davranış sergilemeyi ve oluşabilecek zararları en aza indirmeyi sağlar (Kadıoğlu, 2011). Bu durumun programda afet yönetimine bir bütün olarak yer verilmesini destekler niteliktedir.

“**Sorumluluk**” değeri kapsamında bulunan “*topluma karşı görevlerini yerine getirmek*” eylemi “*ülkede yaşanan olağanüstü durumlarda (salgın, afet vb.) yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katılır*” ifadesine ile desteklenmiştir. Çevirme (2024) çalışmasında afet kültürüne yönelik makalelerde dayanışma kültürünün afet destek süreçlerini iyileştirerek afet yönetimine olumlu katkı sağladığını belirtmiştir. Güncel programda afet konusunda birlik ve beraberliğe yer verilmesi bu durumu destekler niteliktedir. Afet sürecinde birlik ve beraberlik içinde olmak afet etkilerinin daha hızlı giderilmesine ve eski hale dönülmesine yardımcı olan önemli bir etken olduğu söylenebilir.

“Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Temel Yaklaşımı ve Özel Amaçları” başlığı altında programın yapısında doğrudan “*afetle ilgili afetlerle ilgili temel bilgilere sahip olmaları*”; Hayat Bilgisi dersine ait özel amaçlar bölümünde “*afet bilinci kazanmaları ve afetlerde yaşam becerilerini uygulamaları*” ifadesi olması afet kavramının başlı başına bir disiplin olarak ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Ülkemiz gibi çeşitli afetlerin sıklıkla görüldüğü ülkemizde bu ders kapsamında doğrudan afet bilinciyle ilgili bilgilere sahip olunmasına yönelik bilgiler kapsamı gerekli ve doğru bir uygulama olduğu söylenebilir.

Belirli günler ve haftalar bölümünde doğrudan afetle ilgili “*Afet Eğitimi Hazırlık Günü*” gününe: afetle ilişkisi kurulabilecek “*Kızılay Haftası*”, “*Orman Haftası*”, “*Dünya Su Günü*” ve “*Çevre ve İklim Değişikliği Haftası*” yer verilmiştir. Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy (2019) belirli gün ve haftalar kapsamında öğretilmesi amaçlanan afetle ilgili günlere yerilmesi afet bilgisi ve bilincinin pekiştirilmesine olumlu etki göstereceğini belirtmiştir. Bu durum programda afetle ilgili belirli gün ve haftalara yer verilmesini destekler niteliktedir.

“İçerik Çerçevesi” bölümünde “Ben ve Okulum”, “Sağlığım ve Güvenliğim”, “Ailem ve Toplum”, “Yaşadığım Yer ve Ülkem”, “Doğa ve Çevre”, “Bilim, Teknoloji ve Sanat” olmak üzere altı öğrenme alanından oluştuğu görülmektedir. Öğrenme alanları afet konusu yönünden incelendiğinde “Doğa ve Çevre” adlı öğrenme alanında öğrencilerin “*afet bilinci kazanmaları ve afetlere yönelik yapılması gerekenleri öğrenmeleri*” ifadesine yer verilmiştir. “Doğa ve Çevre” ünitesinin yapısı gereği afet konularına yer verilmesi doğal ve gerekli olduğu

söylenbilir. Yalnız “Sağlığım ve Güvenliğim” ve “Yaşadığım Yer ve Ülkem” gibi öğrenme alanlarında afet kavramlarına yer verilmesi beklenebilir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında 1. Sınıf Seviyesinde Yer Alan Afet Konularıyla İlgili Sonuç ve Tartışma.

1926, 1936, 1968 Hayat Bilgisi öğretim programında yalnızca yangın ile ilgili konulara yerilmiştir. 1926 Hayat Bilgisi öğretim programında evin korunması ve yangından sakınılması konularına yer verildiği görülmektedir. 1936 Hayat Bilgisi öğretim programında yangının başlangıcı, söndürülmesi, itfaiye ve okulda yangın çıkarsa yapılacak işler konusunun olduğu görülmektedir. Konuların çocuğun yakın çevresinde ev ve okulda meydana gelebilecek bir afet türü olan yangına yoğunlaştığını göstermektedir. Atik ve Aykaç (2019) yaptıkları çalışmada 1926 ve 1936 programında konuların öğrencilerin yakın çevresinden oluşturulduğunu tespit etmişlerdir. Elde edilen sonuçlar bu çalışmayla örtüştüğünü göstermektedir fakat sadece yangın konusuna odaklanması öğrencilerin yalnız bir afet çeşidini öğrenmelerine olanak sağlamaktadır. Bu durum afet konusunda yetersiz bilgiye sahip olunacağı ve afet farkındalığının belirli bir düzeyde kalmasına neden açacağı şeklinde yorumlanabilir. 1948 programında ateşle oynamamak, yangından sakınmak ve fırtına olayının gözlemi konusuna yer verilmiştir. Yangının yanında fırtına konusuna yer verilmesi afet çeşidinde artış olduğunu göstermektedir. Böylece öğrencilerin daha fazla afet çeşidini tanımasını ve meydana gelecek afetlere karşı önlem almasını sağlayacak şekilde yorumlanabilir.

1968 Hayat Bilgisi öğretim programında 1. sınıf düzeyinde belirli gün ve haftalarda “Yangın Haftası”; dolaylı olarak afetle ilişki kurulabilecek “Kızılay Haftası” ve “Trafik Haftası” olduğu tespit edilmiştir. Belirli gün ve haftalar eğitim programlarını zenginleştirmek, öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerini karşılamak, günlük yaşam becerilerini desteklemek, sorumluk sahibi ve duyarlı birey olmalarında fayda sağladığını (Eraslan, 2011; Gültekin, 2007; Kurtdede Fidan, 2017) ifade etmeleri programda afet kazanıma yer verilmesi açısından olumlu değerlendirilebilir. Belirli günler ve haftaların afet farkındalığı yaratmak ve öğrencilere afet konularının farklı zamanlarda göre tekrarlanmasını sağlayarak afet konusu hakkındaki bilgilerin kalıcı olmasına yardımcı olacağı söylenebilir. 1968 programında 1.sınıf düzeyi için sadece yangın konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu durum öğrencilerin afet konusu hakkında sınırlı bilgiye sahip olacakları şeklinde yorumlanabilir.

1998 Hayat Bilgisi öğretim programında afet konusu ile ilgili 3 hedef, bunlardan dolayı meydana gelecek afetlere karşı önlem alınması hedeflerinin olduğu ve bu hedeflere ilişkin oluşması beklenen davranışlara yer verildiği görülmektedir. Davranışlar bölümünde: Depremin

konusunda depremin kaçınılmaz bir doğa olayı olduğu vurgulanmakta; ancak gerekli önlemler alındığında bu zararın azaltılabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca, sağlam yapılmış binaların depremlerde daha az hasar gördüğü belirtilmiş ve deprem sırasında binada ve dışarıda yapılması gereken adımlar uygulamalı olarak gösterilmesi istenmiştir. Riskli alanlardan, örneğin asansör, merdiven ve pencere önü gibi yerlerden uzak durulması gerektiği anlatılmaktadır. Sel baskınları konusunda, yağmur, kar suları veya taşan barajların canlılar ve yerleşim alanlarına zarar verebileceği açıklanmaktadır. Ancak bu zararın önlenebileceğine dair önlemler hakkında bilgi verilmekte ve korunma yöntemlerine örnekler sunulmaktadır. Yangınların doğal afetler ya da insan hataları sonucu meydana gelebileceği; bunların binalara, ormanlara ve canlılara ciddi zararlar verebileceği belirtilmektedir. Alınabilecek önlemler üzerinde durulmakta olup yangın anında uygulanacak davranışlar da pratik olarak gösterilmesi istenmiştir. Sözü edilen davranışların öğrencilerin daha fazla afet türlerini bilmesini ve alınacak önlemler karşısında bilgi sahibi olmalarını sağlayacağı şeklinde yorumlanabilir.

2005-2009 Hayat Bilgisi öğretim programında doğal afetler konusuyla ilgili programda belirtilen kazanımlar, öğrencilerin afetlerin zararlarını anlama, güvenlik önlemlerini alma ve aileleriyle birlikte hazırlık yapma becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Afet eğitimi birbirini izleyen bütünsel bir süreç olduğu ve okulun sadece bu sürecin bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Afet eğitimi okul dışında aile, sosyal kurumlar gibi yerlerde devam etmesi gerekmektedir. Gülay (2010), çalışmasında afet eğitiminin sağlıklı gerçekleşmesi için ailenin önemine dikkat çekmesi çalışma bulgularının destekler niteliktedir. Kazanımların öğretilmesi için etkinlik örneklerine yer verilmesi kazanımın daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Karataş (2011), çalışmasında afet eğitiminde çeşitli yöntem kullanılmasının ders başarısını olumlu etkilediğini belirtmiştir. Bu programda afetle ilgili etkinlik örneklerine yer verilmesi öğretmen açısından afet kazanımlarının öğretimini kolay kılarken öğrenci açısından kalıcı ve pratik bilgilerin oluşmasını sağlayacağı söylenebilir. 2005/2009 programında disiplinler arası öğrenmeyi etkin kılmak için ara disiplinler oluşturulmuştur. 2005/2009 programında 1. sınıf düzeyinde depreme hazırlıklı olmak, deprem sırası ve sonrasında yapılması gerekenleri bilme, deprem için tehlike avı yapmak gibi “*Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam*” ara disiplini altında 8 kazanıma yer verilmiştir. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler gibi derslerde yer alan kazanımlar ara disiplin kazanımları içinde doğrudan ya da dolaylı olarak afet eğitimi ile ilişkilendirilebildiği ifade edilmiştir (İnal vd., 2018; Öcal vd., 2016; Sözcü ve Aydınöz, 2019). Bu durum programda “*Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam*” ara disiplinine ait kazanımlar Hayat Bilgisi ders kazanımları ile kaynaştırılmasını destekler niteliktedir. Ayrıca öğretim programlarında ara disiplinlere yer verilmesi afet konusunun öğretimini daha etkin kılınmasını sağlayacağı

düşünülebilir. Ara disiplinler öğrencilerin ders ve yaşam arasında bağ kurmasını, çok yönlü gelişmesini sağlar (Bayır, Köse ve Balbağ, 2016). Afetten korunma ve güvenli yaşam ara disiplininin öğretim programlarında yer alması bu çalışmayı destekler nitelikte olduğu, ders ve gerçek yaşamda meydana gelebilecek afetlerle bağlantı kurulduğunu göstermektedir. Yalnız bulgular kısmında belirtildiği üzere ara disiplin kazanımlarının sadece deprem üzerine yoğunlaşması öğrencilerin çeşitli afetler karşısında yapılması gerekenler hakkında sınırlı bilgiye sahip olacağı şeklinde yorumlanabilir.

2015 Hayat Bilgisi öğretim programında itfaiye, ambulans, polis ve jandarma gibi acil durumlarda yardım alınabilecek kurumların numaralarını bilme ve bu kurumları meşgul etmeme; kar, yağmur, dolu, sis ve rüzgar gibi doğa olaylarına karşı önlem alınması yönünde kazanım olduğu görülmektedir. Acil durum hizmetlerini gereksiz yere meşgul etmemek konusunda bilinçlendirilme; hem toplumun kaynaklarını etkin kullanma anlayışını geliştireceği hem de gerçek bir acil durumda hızlı müdahale sağlanması açısından önemlidir. Ceylan ve Kömürcü (2008) yaptıkları çalışmada ülkemizde fazla sayıda meteoroloji kaynaklı afetlerin olduğu ve afetle mücadelede risk yönetiminin önemine dikkat çekmişlerdir. 2015 programında dolu, sis ve rüzgar gibi doğa olaylarına karşı alınacak önlemlerin öğretilmesi; öğrencilere doğanın zorluklarıyla başa çıkabilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri sunması sözü geçen çalışmayı destekler niteliktedir. Yalnız ülkemiz afet çeşitliliği açısından zengin olması afetlere karşı daha bilinçli olmayı gerektirir programda yalnız meteorolojik afetlere yer verilmesi ve acil durumlarda yapılacak davranışlara yer vermezken sadece aranacak kurumlara yer verilmesi afet bilinci açısından yeterli olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

2018 Hayat Bilgisi öğretim programında “Güvenli Hayat” ünitesinde acil durumlarda yardım alabileceği kurumların telefon numaralarını bilme kazanıma yer verilmiştir. Kazanım açıklamasında itfaiye, ambulans, polis, orman yangını ve jandarma gibi acil durumlarda yardım alınabilecek kurumların numaralarının öğretilmesi, gereksiz ihbarlardan kaçınılması ve acil durum numaralarının tek tek kodlanarak ezberleteceği belirtilmiştir. Başbüyük ve Pala (2023) yaptıkları çalışmada benzer şekilde “Güvenli Hayat” ünitesinde afet konusuyla ilgili aynı kazanıma ulaşmış olmaları afet kazanımı ulaşmışlardır. 1. Sınıf düzeyinde “Sağlıklı Hayat” ünitesinde Öğrencilere acil durumlarda yardım alınabilecek kurumların numaralarının öğretilmesi, onların güvenliklerini artıracak önemli bir adımdır. Bu adımla birlikte çocukların ihtiyaç duydukları anda doğru kuruma ulaşma becerisine sahip olacaklardır. Acil durum numaralarının tek tek kodlanarak ezberlettirilmesi; çocukların hafızalarında kalıcı bir yer edinmesini sağlar ve kazanımın gerçekleşmesi için öğretmene rehberlik ettiği söylenebilir. Kazanım açıklama kısmında belirtilen gereksiz ihbarlardan kaçınma vurgusu; öğrencilere hem

bireysel sorumluluklarını hatırlatmakta hem de toplum kaynaklarının etkin kullanımına katkı sağlayacağı düşünülebilir.

2023 Hayat Bilgisi öğretim programında “Güvenli Hayat” ünitesinde acil durumlarda yapılması gerekenleri söyler şeklinde kazanım yer almıştır. Kazanıma ait açıklamada Acil Çağrı Merkezi numarasının 1-1-2 şeklinde öğretilmesi ve deprem, yangın ve sel durumunda yapılması gereken davranışlar üzerinde durulması belirtilmiştir. Acil Durum Çağrı Merkezi numarasının öğretilmesinin yanı sıra kazanım açıklamasına deprem, yangın ve sel sırasında yapılması gereken davranışlar üzerinde durulmasının eklenmesi Akkaya (2023) tarafından yapılan çalışmada 2023 programının 2018 programına benzer olduğu değişimin çoğunun afet kazanım ve açıklamaları üzerinde yapıldığını ifade etmesi çalışmanın bulgularını desteklemektedir.

2024 Hayat Bilgisi öğretim programında afet türlerini tanıyabilme şeklinde öğrenme çıktısı olduğu tespit edilmiştir. Öğrenme- öğretme uygulamalarında deprem, yangın, sel, heyelan ve çığ gibi afetlere ilişkin belgesel, animasyon izletilmesi belirtilmiştir. Programda yalnız afet türleri hakkında bilgi edinilmesi öğrencilerin bir afet karşısında yapılacak beceri ve davranış açısından yetersiz kalmasına neden olabilir keza Değirmenci (2019) çalışmasında öğretim programlarında öğrencilerin afet konularıyla ilgili bilgi edinmeleri, beceriler geliştirmelerine yer verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Nalkıran ve Karamustafaoğlu (2020) yaptıkları çalışmada afet eğitiminde çeşitli öğretim tekniklerinin kullanılmasına dikkat çekmişlerdir. 2024 programında afet türlerinin tanınması için örnek olay gibi çeşitli etkinlikler sunulmuştur. Bu durum afet türlerini tanıyabilmeleri için öğrenciler açısından daha etkin öğrenmeyi sağlayacağı; öğretmen açısından öğretim sürecinde yardımcı olacağı şeklinde yorumlanabilir.

Elde edilen bulgular araştırmanın ikinci alt problemine göre incelendiğinde 1.sınıf düzeyinde 1926 programında yangından sakınmak; 1936 programında yangının başlaması, haber verilmesi, yangının söndürülmesi, yangın çıkmaması için yapılması gerekenler; 1948 programında yangına neden olmaktan kaçınmak, fırtına olayını gözlemlemek; 1968 programında yangından korunma; 1998-1999 programında deprem, sel ve yangın zararlarından korunabilme; 2005-2009 programında doğal afet zararlarının farkında olma, afetlerden korunmak için gerekli önlemleri alma, afetlere karşı ailesi ile hazırlık yapma, doğal afetlerin çevreyi nasıl değiştirdiğinin farkına varma; 2015 programında acil durumlarda aranacak numaraları bilme, doğa olaylarına karşı önlem alma; 2018 programında acil durumlarda aranabilecek numaralarımı bilme; 2023 programında acil durumlarda yapılması gerekenleri söyleme; 2024 programında afet türlerini tanıyabilme kazanımlarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1926'dan günümüze kadar hazırlanan öğretim programlarında 1. sınıf düzeyinde afetle ilgili konuların özellikle yangın, deprem ve sel üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum ülkemizde sıklıkla meydana gelen ve zarara yol açan afetlerin başlarında yer alması ile açıklanabilir. Ayrıca afet konularının bütüncül bir yapıda olmadığı yıllara göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Deprem afetinin ilk defa 1998-1999 programında geçmesi; yapılandırmacılık anlayışı ile hazırlanan 2005 programında kazanım ve ara disiplin kazanımlarında sadece depreme yoğunlaşılması; 2018 programında acil durumlarda aranacak numaralara yer verilirken afetle ilgili bilgi ya da yapılması gereken davranış olmaması, son program olan 2024 programında bile öğrencilerin afet türlerini tanımasına yönelik öğrenme çıktısı bulunurken öğrencilerin olası bir afet türünde yapması gereken davranışlara yer verilmemesi afet eğitiminde yetersiz kaldığımızı örnek olarak gösterilebilir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında 2. Sınıf Seviyesinde Yer Alan Afet Konularıyla İlgili Sonuç ve Tartışma.

Elde edilen bulgular incelendiğinde 2.sınıf düzeyinde 1926 programında afet ilgili konu olmadığı; 1936 programında şiddetli soğuklar, kar, tipi, sokaklardaki karın temizlenmesi, buz, fırtına, toz ve zararlarına; 1948 programında fırtına, rüzgar şiddeti, yangın, yıldırım, dolu ve zararları; 1968 programında yangın ve yangından korunma, dolu ve zararlarına; 1998-1999 programında acil telefon bilgisi, deprem bilgisi ve deprem zararlarından korunma; 2005-2009 ülkemizde görülen doğal afetlere örnek vererek, afet oluşumunda insan ve doğa etkisi kavrar, korunma yollarını açıklar; farklı ülkelerde afetlere karşı alınan önlemlerle ülkemizdeki afetlere karşı alınan önlemleri karşılaştırma ; 2015 programında acil durumlarda aranacak numaraları bilme, doğa olaylarına karşı önlem alma; 2018 programında acil durumlarda yardım alacağı kurum ve kişiler; doğa olayları sonucu oluşan afetlere örnek verilmesi; insanların çevre üzerindeki olumsuz etlilerine örnek vermesi; 2023 programında acil durumlarda yapılması gereken davranışlar, doğa olaylarını tanıması, doğa kaynaklı afetlere örnek vermesi, doğa olayları ve afetlere önlem alması; 2024 programında afetlere karşı alınan önlemlere yönelik konuların olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1926'dan 2024 yılına kadar hazırlanan öğretim programlarında 2. sınıf düzeyinde afetle ilgili konuların özellikle yangın, deprem ve sel üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum ülkemizde sıklıkla meydana gelen ve zarara yol açan afetlerin başlarında yer alması ile açıklanabilir. Ayrıca afet konularının bütüncül bir yapıda olmadığı yıllara göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Deprem afetinin ilk defa 1998/1999 programında geçmesi; yapılandırmacılık anlayışı ile hazırlanan 2005 programında kazanım ve ara disiplin

kazanımlarında sadece depreme yoğunlaşılması; heyelan, çığ, hortum gibi afetlere 2015 programı ile birlikte yer verilmesi; 2018 programı afet konularının büyük ölçüde bilgi düzeyinde olması afet eğitiminde eksikliklerimizin olduğuna örnek olarak gösterilebilir. 2024 programında afet konuları ile farklı öğretim teknik ve yöntemlerin sunulması, hedeflerin bilgi boyutunda kalmaması afet eğitiminde kalıcı ve etkili öğrenmenin gerçekleşmesine fayda sağlayabilir. Yalnız son program da bile Covid-19 yakın zamanda meydana gelmiş biyolojik kökenli afetlere yer verilmemesi afet farkındalığı açısından öğrencilerin yetersiz kalmasına neden olacağı söylenebilir.

1926 Hayat Bilgisi öğretim programında ikinci sınıf düzeyi konularında afetle ilgili bulguya rastlanmamıştır. Birinci sınıfta afet konusu yer alırken ikinci sınıf düzeyinde yer almaması afet konusunun süreklilik arz etmediği ve sarmal yapıda olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Afet eğitiminin etkin olması için süreklilik arz etmesi ve sarmal yapıda olmasını (Kılıç, 2019; Kopuz, Bekdemir ve Yılmaz, 2024) ifade etmeleri elde edilen bulguların bu durum ile örtüşmediğini göstermektedir.

1936 Hayat Bilgisi öğretim programında afet konusuyla ilgili şiddetli soğuklar, kar, tipi, sokaklardaki karın temizlenmesi, buz, fırtına, toz ve zararlarına yer verilmiştir. Seçilen afetlerin yakın çevrede meydana gelecek afetlerden oluştuğu görülmektedir. 1936 programı konuların öğrencilerin yakın çevresinden oluşmaktadır (Arslan 2000; Atik ve Aykaç, 2019). Bu durum çalışmanın bulguları ile örtüşüğünü göstermekte yalnız ülkemizde sıklıkla meydana gelen ve büyük zararlara neden olan deprem, sel, heyelan vb. afetler karşısında zorluk yaşayacakları şeklinde yorumlanabilir.

1948 Hayat Bilgisi öğretim programında afet konusuyla ilgili fırtına, rüzgar şiddeti, yangın, yıldırım, dolu ve zararlarının olduğu görülmektedir. Yukarıdaki tabloda yer verildiği üzere yangının çıkma nedenleri, yangın çıkmaması için alınacak tedbirler, hangi türlerin evlerin daha çok yandığı, ateşin nasıl söndürüldüğü; itfaiye teşkilatı, itfaiye çalışanlarının kullandıkları araç gereçler, itfaiyeye haber verme, itfaiye merkezi ve talimleri; yangından çıkanlara yardım okulda yangın çıkarsa yapılacak işler ve itfaiyeye haber verilmesi şeklinde kapsamlı ve aşamalı amaçlara yer verilmiştir. Ayrıca “eğitsel sonuçlar” bölümünde yangın konusu sonucunda oluşması beklenen davranışlar yer almıştır. Yangın konusu incelendiğinde yangın öncesi, sırası ve sonrasına yönelik açıklamaların olması yangın konusunun sarmal şekilde ele alındığını göstermektedir. İtfaiyeye ait bilgiler öğretiminde gezi yapılması önerisinin olması 1948 programına ait açıklamada Hayat Bilgisi dersinin gözlem, yaşama ve iş-deney dersi olduğunu (MEB, 1948, s. 39) destekler niteliktedir. Afet konuları öğretiminde farklı yöntemlerin kullanılması öğrencilerin farklı duyu organlarına hitap etmesini ve yaparak-yaşayarak

öğrenmesine imkan sağlayarak bilgilerin anlaşılır ve kalıcı olmasını mümkün kılacaktır. 1926 ve 1936 programları hazırlanırken yakın çevrenin dikkate alındığı programlarda yıldırım, dolu ve zararları konusuna yer verilmezken sınıf düzeyi olarak ilk bu programda verilmiştir. Özşahin (2013) çalışmasında yıldırım, fırtına ve dolu gibi afetlerden meydana gelen can kaybının az olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yalnız bu afetlerin tarım alanlarında fazla zarara yol açması ülkemiz gibi tarımın yaygın olduğu coğrafyada bu afetlere yer verilmesi öğrencilerin daha fazla afet çeşidi tanımalarına ve afetlere karşı daha bilinçli olmasına katkı sağlayacağı şeklinde yorumlanabilir.

1968 Hayat Bilgisi öğretim programında yangın ve yangından korunma, dolu ve zararlarına yer verildiği görülmektedir. Programda, çevresinde meydana gelen doğal olayları anlaması, yaşadığı çevrede daha iyi yaşama yolları bulması (MEB, 1968, s. 39) gibi amaçlar kapsamında yangın ve dolu afetlerine yer verilmesi bu afetlerin etkilerini, önlenme veya azaltılması için alabilecekleri önlemleri bilmelerine içinde bulunduğu çevrede daha güvende yaşamlarına fayda sağlayacağı şeklinde yorumlanabilir. Yalnız afet konularının sadece yangın ve doluyla sınırlandırılması çeşitli afet konularına yer verilmemesi afet konuları açısından sınırlı bilgiye sahip olacakları, bunlar dışında karşılaşacakları afetler karşısında yetersiz kalacakları söylenebilir. 2. sınıf düzeyinde belirli gün ve haftalar arasında afetle ilişki kurulabilecek “Kızılay Haftası” ve “Orman Haftası” olduğu belirlenmiştir. Ders dışı faaliyetlerde belirli gün ve haftalara yer verilmesi öğrencide öz güven oluşturur (Keskin ve Kuru, 2018). Kuruluş amacı ve çalışmalarıyla afetlerle ilgilenen STK'lara yer verilmesi afetlere karşı farkındalık yaratacağı gibi yapılan etkinliklerle çocuklarda yardımlaşma ve dayanışma için gerekli öz güveni oluşturacağı şeklinde yorumlanabilir.

1998/1999 Hayat Bilgisi öğretim programında acil telefon bilgisi, deprem bilgisi ve deprem zararlarından korunma hedeflerinin olduğu görülmektedir. Acil telefon bilgisi hedefi kapsamında polis, acil servis, itfaiye ve jandarma telefon numaralarını söyleme; hangi durumlarda aranacağı bilme açıklamasının olması öğrencilerin karşılaştıkları afet karşısında doğru kurumu aramalarını sağlayacaktır. Acil durum telefon bilgilerinin bilinmesi afete müdahale sürecini hızlandıracaktır (Turan, Bulut ve Öztürk, 2015) ifade etmeleri elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Dikmeli ve Gafa (2017), afet kavramı algısı üzerine yaptıkları çalışmada öğrencilerin afeti doğru tanımlamada yetersiz olduklarını sonucuna ulaşmışlardır. Deprem bilgisi hedefinde depremin yer sarsıntısı olduğunu; sağlam yapılmış binalara zarar vermediği açıklamasına yer verilmiştir. Bu durum öğrencilerde afet kavramı yanlışlarını gidermek ve afeti doğru tanımlamalarına yardımcı olacağı bir unsur olarak düşünülebilir. Afet karşısında yapılacakların çocukların gelişim özellikleri göz önüne alınarak basitten karmaşığa

ve ardışık olması gerekmektedir (Mazman Budak, 2019). Programda yer alan deprem zararlarından korunma hedefine ait davranışların deprem öncesi, sırası, enkaz altındayken ve sonrasında yapılacakları içermesi; depremin tetikleyeceği afetlere örnek verir açıklamasına yer verilmesi ardışıklık ilkesini destekler niteliktedir. Ayrıca depremin neden olacağı afetlere yer verilmesi başka bir afet öncesi risk yönetimini etkin kılacağı ve başka afetlerden doğacak zararın en az seviyeye indireceği şeklinde yorumlanabilir.

2005/2009 Hayat Bilgisi öğretim programında ülkemizde görülen doğal afetlere örnek vererek, afet oluşumunda insan ve doğa etkisi kavrar, korunma yollarını açıklar; farklı ülkelerde afetlere karşı alınan önlemlerle ülkemizdeki afetlere karşı alınan önlemleri karşılaştırır şeklinde 2 kazanım bulunmaktadır. Ülkemizde meydana gelen afetlerle ilgili resimlere bakılarak nerede, ne zaman, nasıl, niçin oluştuğu ve korunmak için neler yapılabilirdi sorularına yer veren etkinlik örneği içermesi öğretimde farklı duylara hitap etmesi ve öğrencileri bir konu hakkında düşünmesini içermektedir. Afet eğitiminde verilecek eğitimlerin farklı duylara hitap etmesinin gerekli olduğunu (Dölek, 2021) destekler niteliktedir.

Kazanımların daha önceki kazanımlara ön bilgi oluşturacak şekilde hazırlandığının (MEB, 2009) ifade edilmesi; afet konusuyla ilgili kazanımların ülkemizde afetlerden korunma yollarına örnek verilmesinin ardından farklı ülkelerde afetlerden korunma yollarına yer verilmesi ile örtüştüğünü göstermektedir. Ayrıca önce ülkemizde afetlerden korunma yollarına örnek verilmesinin ardından farklı ülkelerde afetlerden korunma yollarına yer verilmesi öğrencilere afetten korunma yollarıyla ilgili farklı bilgilerin öğrenilmesine imkan sağlayacağı ve karşılaştırma fırsatı sunarak eleştirel düşünme becerisi çerçevesinde afet bilincini geliştireceği şeklinde yorumlanabilir.

2005/2009 programında “*Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam*” ara disiplini altında 2. sınıf düzeyinde insanların hayatta kalmaları için ihtiyaç duyacakları fark etmesi şeklinde 1 kazanıma yer verilmiştir. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler gibi derslerde yer alan kazanımlar ara disiplin kazanımları içinde doğrudan ya da dolaylı olarak afet eğitimi ile ilişkilendirilebildiği ifade edilmiştir (İnal vd., 2018; Öcal vd., 2016; Sözcü ve Aydınöz, 2019). İnsanların hayatta kalmaları için ihtiyaç duyacaklarının farkında olması afet kavramına yer verilmeden anlatılması program açısından bir eksiklik içermektedir.

2015 Hayat Bilgisi öğretim programında acil durumlarda yardım alacağı kurum ve kişiler; doğa olayları sonucu oluşan afetlere örnek verilmesi; insanların çevre üzerindeki olumsuz etlilerine örnek vermesi şeklinde 3 kazanım bulunmaktadır. Yardım alacağı kurum ve kişiler kazanımında polis, itfaiye, jandarma, ambulans, AFAD ve sosyal hizmetler danışma hatlarının numaralarının öğretilmesi ve gereksiz ihbar etmenin sakıncalarına değinilmiştir. Bu

durum öğrencilerin karşılaştıkları acil olaylar karşısında doğru kurumun aranmasına, gereksiz ihbardan kaçınma vurgusu; öğrencilere hem bireysel sorumluluklarını hatırlatmaya hem de toplum kaynaklarının etkin kullanımına katkı sağlayacağı şeklinde düşünülebilir.

Doğa sonucu oluşan afetler kazanımı ve insanların çevre üzerindeki olumsuz etlilerine örnek vermesi kazanımı açıklamalarında sel, deprem, heyelan, çığ, fırtına, hortum, erozyon, çevre kirliliği ve ormanların yok edilmesi gibi afetlerin üzerinde durulması şeklinde açıklama bulunmaktadır. Ülkemizde heyelan, fırtına, kuraklık gibi çeşitli afetlerin görülmesi (Özşahin, 2013) gerçekleşen afetlerin deprem, sel ve yangından ibaret olmadığını göstermektedir. Mazman Budak'a (2019) göre çocukların erken yaşlarda çevresinde meydana gelebilecek afetlerle ilgili eğitime başlanmalıdır. Bu programda heyelan, hortum, erozyon ve ormanların yok edilmesi gibi ülkemizde meydana gelen afetlere yer verilmesi öğrencilerin daha fazla afet türünü bilmelerine ve sözü geçen afetlerin gerçekleşmesi durumunda doğru davranış sergilemesine yardımcı olacağı şeklinde yorumlanabilir.

2018 Hayat Bilgisi öğretim programında acil durumlarda yardım alacağı kurum ve kişiler; doğa olaylarını tanıması, doğal afetlere örnek vermesi, doğa olayları ve doğal afetlere örnek vermesi şeklinde 4 kazanım bulunmaktadır. Yardım alacağı kurum ve kişiler kazanım açıklamasında: yakın çevresinden birinin numarasını bilmesi polis, itfaiye, jandarma, ambulans, AFAD ve Aile, Kadın, Çocuk, Yaşlı ve Engelli Sosyal Destek Hattı numaralarının öğretilmesi ve gereksiz ihbar etmenin sakıncalarına değinilmiştir. İnal vd. (2018) yaptıkları çalışmada benzer sonuç bulmaları çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Kazanım açıklamasında afetle ilgili kavram yer almazken olası afet veya acil durumlarda yardım alınacak kurumlarla iletişime geçilmesi afet eğitimine ön bilgi oluşturacağı şeklinde düşünülebilir.

Doğa olaylarını tanıması kazanıma ait açıklamada kar, dolu, yağmur, rüzgar ve sis olaylarının zarar verici olmaması için alınacak tedbirler üzerinde durulması ifade edilmektedir. Söz edilen doğa olaylarının zarara yol açmadan önlem alma faaliyetine geçilmesi afet risk yönetimini kapsadığı söylenebilir. Afet risk yönetimi, gerçekleşmesi muhtemel tehditlerin belirlenmesi, afete dönüşme olasılıkların değerlendirilmesi ve gerekli önlemlerin alınmasını kapsayarak tehdidin ortadan kaldırılması veya en az zararla gerçekleşmesini sağlar (Karagel, 2019). Öğrencilerin afet risk yönetimi hakkında bilgi sahibi olmaları afetlere karşı düşünce sahibi olmaya ve tehlike avı yapmak gibi davranışların oluşmasını sağlayabilir.

Doğal afetlere örnek verir kazanıma ait açıklamada sel, heyelan, çığ, fırtına, hortum ve deprem gibi afetlerin üzerinde durulması; afetler sırasında yardım eden AFAD ve Kızılay kuruluşları üzerinde durulması şeklinde açıklama bulunmaktadır. Afet yönetiminde etkili sonuç alınabilmesinde sivil toplum kuruluşları büyük önem taşımaktadır (Dölek, 2021). Bu bilgi

ışığında programda AFAD ve Kızılay gibi kuruluşlara yer verilmesi öğrencilerin kurum bilgi sahibi olmalarını olası afet konusunda farkındalığının artmasını sağlayacağı şeklinde yorumlanabilir.

Doğa olayları ve doğal afetlere örnekler verir kazanımı açıklamasında deprem öncesi, sırası ve sonrasında neler yapılmasına değinilmiştir. Afet bilinci oluşması için küçük yaşlarda bireyin çevresinde meydana gelen afetlere yer verilerek başlanmalıdır (Erkan, Özmen ve Güler, 2011; Mazman Budak, 2019, s 186). Açıklamada yalnızca deprem konusuna yer verilmesi öğrencilerin afet konusunda yapılacak davranışlar hakkında sınırlı bilgiye sahip olacağı şeklinde yorumlanabilir. Kazanımların afetlerin önce tanıtılması, alınacak önlemler, afet anı ve sonrasında yapılacak davranışlara yer verilmesi kazanımların sarmal bir temel üzerinde olduğunu göstermektedir. Afet eğitiminin etkin olması için süreklilik arz etmesi ve sarmal yapıda olmasını (Kılıç, 2019; Kopuz, Bekdemir ve Yılmaz, 2024) ifade etmeleri çalışma bulguları ile örtüştüğünü göstermektedir.

2023 Hayat Bilgisi öğretim programında kazanımında acil durumlarda yapılması gereken doğru davranışlar uygular kazanımı açıklamasında acil durumda verilmesi gereken doğru bilgileri söylemesi sağlanır ve deprem, yangın ve sel gibi durumlarda yapılması gerekenlerin uygulamalı olarak gösterilmesi şeklindeki açıklama yer almaktadır. Acil durumlarda iletişime geçilen kurumlara doğru bilgi verilmesi afet yönetiminde büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede öğrencilere doğru bilgilerin söylenmesine yönelik açıklama olması öğrencileri olası afet ve acil durumlarda doğru davranışı sergilemesi, olayı ve adres gibi gerekli unsurları söylemesine sağlar şeklinde yorumlanabilir. Afet konusunda verilecek eğitimlerin bilgi düzeyinden çok uygulamaya dönük olması ve farklı öğretim tekniklerinin kullanılması bilgilerin akılda kalıcı olduğu (Dölek, 2021; Karataş, 2011) ifade etmeleri programda yer alan deprem, yangın ve sel durumlarında yapılacakların uygulamalı olarak gösterilmesini destekler niteliktedir.

Doğa olaylarını tanıması kazanıma ait açıklamada kar, dolu, yağmur, rüzgar ve sis olaylarının zarar verici olmaması için alınacak tedbirler üzerinde durulması ifade edilmektedir. Bu durum Öğrencilerin afet risk yönetimi hakkında bilgi sahibi olmaları ve tehlike avı yapmak gibi davranışların oluşmasını sağlayabilir.

Doğa kaynaklı afetlere örnek verilmesi kazanımına ait açıklamada deprem, yangın ve sel gibi afetlerin oluşumunun açıklanması ve doğa afetlerinde insan rolünün açıklaması değinilmiştir. Akkaya (2023) çalışmasında benzer sonuç bulmuştur. Afetlerin nasıl oluştuğunun bilinmesi afeti tanınmasını sağlayarak alınacak önlemler hakkında fikir sahibi olmayı destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Doğa kaynaklı afetlerde insan faktörüne değinilmesinin insanın

doğa afetlerine karşı alacağı önlemler yada insanın doğa kaynaklı afetlere sebep olabileceğinin ifade edilmemesi belirsizlik içermektedir. Bu durumun Ertürk'ün (2014) kazanım ifadelerinin anlaşılır ve uygulanabilir olmasını belirtmesi ile çeliştiğini göstermektedir.

Doğa olayları afetlere örnekler verir kazanımı açıklamasında deprem öncesi, sırası ve sonrasında neler yapılmasına değinilmiştir. Afet bilinci oluşması için küçük yaşlarda bireyin çevresinde meydana gelen afetlere yer verilerek başlanmalıdır (Erkan, Özmen ve Güler, 2011; Mazman Budak, 2019, s 186). Bu durum çalışma bulgusunu destekler nitelikte olduğu ama sadece deprem konusuna yer verilmesi öğrencilerin afet konusunda yapılacak davranışlar hakkında sınırlı bilgiye sahip olacağı şeklinde yorumlanabilir.

2024 Hayat Bilgisi öğretim programında afetlere karşı alınacak önlemlere karşın bilgi toplama öğrenme çıktısına ait süreç bileşeninde afetlere karşı alınacak önlemler karşısında bilgi bulma ve kaydetme şeklinde açıklama bulunmaktadır. İlkokul seviyesinde afet eğitiminin hedefi afetleri tanımak ve afetleri önlemeye yönelik davranışlar kazandırmaktır (Ohnishi ve Mitsuhashi, 2013). Öğrencilerin 1. sınıfta afet türlerini tanıdıktan sonra 2. sınıfta alınacak önlemleri bilmesi bu ifadeyi destekler niteliktedir. Çakar (2008) öğrencilerin yaparak yaşayarak ve video, afiş gibi materyallerin kullanıldığı etkinliklerin afet bilinci gelişimine fayda sağlayacağını ifade etmektedir. Bu durumun programda yer alan öğrenme- öğretme uygulamaları kısmında deprem, sel, yangın, heyelan ve çığ gibi afetlere alınacak önlemlerle ilgili film, video sunulması ve öğrencilerden afiş, broşür hazırlanması istenmesi ile örtüştüğünü göstermektedir. Ayrıca öğrencilerden afet ve acil durum çantası, acil durum bilgi kartı hazırlamaları istenmiştir. Acil durum kartları herhangi bir acil bir durumda bireye yardım edecek polis, sağlık, sivil toplum kuruluşu çalışanı açısından oldukça önemlidir (Şekerci, Ayvazoğlu ve Çekiç, 2023). Kişinin enkaz altında kalacağı süre bilinmediği için enkaz altında gerekli olacak eşyaları bulunduran afet çantasının hazırlanması afet bilincini artıracığı şeklinde yorumlanabilir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında 3. Sınıf Seviyesinde Yer Alan Afet Konularıyla İlgili Sonuç ve Tartışma.

Elde edilen bulgular incelendiğinde 3.sınıf düzeyinde 1926 programında yağmur, rüzgar ve fırtına, sıtma verem, hummalı hastalıklar, bataklıkların hastalık oluşturması; 1936 programında sis, rüzgar, fırtına, tipi, toz, sıtma verem, kızamık, bataklıklar, sivrisinekler, tozlar, hastalıklardan korunma; 1948 programında sıtma, trahom, verem, kızıl, kızamık, kuşpalazı, kabakulak, deri hastalıkları ve bu hastalıkların oluşumu, yayılması, korunma yolları çevremizdeki sağlık kurumları; 1968 programında depremler, toprak kayması ve erozyon; 1998-

1999 programında doğal afetlerin zararlarından korunabilme; 2005-2009 programında tehlikeli ve acil durumlarda, doğal afetler sırasında evde yapılacakları uygulayarak gösterme, doğal afetler çözüm yolları üretmesi ; 2015 programında afetten korunmak için önlem alma; 2018 programında acil durumlarda yardım alacağı kişiler, güvenliğini tehdit durumlarda ne yapacağı; 2023 programında afet ve acil durumlarda sonrası yapılması gereken davranışlar; 2024 programında afetlere karşı yapılması gerekenleri sınıflandırmaya yönelik konuların olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1926 Hayat Bilgisi öğretim programında fırtına, kar ve tipi gibi olayların yanında sıtma, verem, hummalı haslıklar, mikroplardan korunmak, sinek, sivrisinek, bataklıkların oluşturduğu hastalıklar ve kurutulması şeklinde açıklama; 1936 programında sis, tipi, fırtına, toz, sıcak hava, sıtma, verem, kızıl, kızamık, kuşpalazı, kabakulak, bataklık, sivrisinek ve hastalıktan korunma yolları; 1948 programında sıtma, trahom, verem, kızıl, kızamık, kuşpalazı, kabakulak, deri hastalıkları; bu hastalıkların oluşumu, yayılması ve korunma yollarına yönelik ifadeler yer almaktadır. Köksal ve Yücel (2023) yaptıkları çalışmada bataklıkların sıtma ve verem gibi ölümcül hastalıklara neden olduğu ve kurutulmasının gerekliliğine dikkat çekmişlerdir. Cumhuriyetin yeni kurulduğu yıllarda sıtma, verem gibi hummalı hastalıkların yaygın şekilde olduğu bilinmektedir (Özkaya, 2016; Tekir, 2019). Afet eğitiminde yaşanan coğrafyada meydana gelen afetlere yer verilmesinin ifade edilmesi (Mazban Budak, 2019) sözü edilen üç programda bataklıklar, sıtma ve verem gibi hastalıklara yer verilmesini destekler niteliktedir. Öğrencilerin içinde bulunduğu çevre ve ülkesinde meydana gelen afetlere yönelik eğitim verilmesi afetlere karşı bilinçli olmasını sağlayarak afet etkilerinin en az seviyeye inmesini sağlayacaktır.

1926 programında fırtına, kar ve tipi; 1936 programında sis rüzgâr, toz, tipi, fırtına ve sıcak hava konularına yer verilmesi atmosferik kökenli afet çeşitleri yada afete neden olabilecek çevresinde gerçekleşen hava olaylarına yer verilmesi Atik ve Aykaç (2019) yaptıkları çalışmada 1926 ve 1936 programında konuların öğrencilerin yakın çevresinden oluştuğunu destekler niteliktedir. 1926, 1936 ve 1948 programında bütün sınıflar düzeyinde ülkemizde meydana gelen sel, deprem gibi afetlere yer verilmemesi afet eğitiminde eksiklikler olduğu şeklinde yorumlanabilir.

1968 Hayat Bilgisi öğretim programında “İlçemizin Doğal Görünümü” konusunda deprem, erozyon ve toprak kayması kavramlarına yer verilmiştir. Deprem, erozyon ve toprak kayması afetlerinin kavram olarak ilk bu program ve 3. sınıf düzeyinde yer aldığı görülmektedir. Amaçlar balığı altında çevresindeki tabii olayları anlama, yorumlama ve insan

yaşamına etkilerini bilir şeklinde açıklamanın olması (MEB, 1968, s. 39) erozyon ve heyelan gibi afetlere yer verilmesini destekler niteliktedir. Deprem, heyelan gibi çeşitli afetlerin görüldüğü ülkemizde Cumhuriyet döneminden sonra dördüncü program olan bu programa kadar söz edilen afetlere yer verilmemesi öğrencilerin ülkesinde meydana gelen afetler karşısında yetersiz kalmalarına neden olduğu şeklinde yorumlanabilir. Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy (2019) belirli gün ve haftalar kapsamında öğretilmesi amaçlanan afetle ilgili günlere yerilmesi afet bilgisi ve bilincinin pekiştirilmesine olumlu etki göstereceğini belirtmiştir. Belirli gün ve haftalar kapsamında “Yangın Haftası, Verem Haftası ve Kızılay Haftası” olması bu durumu desteklemekte ve örtüştüğünü göstermektedir.

1998 Hayat Bilgisi öğretim programında doğal afetlerin zararlarından korunma hedefine ait: bulunduğu çevrede meydana gelen doğal afetlere örnek verme, deprem planı yapma, deprem öncesi, sırası, ve sonrasında yapılacakların uygulayarak gösterilmesi, selden korunma için alınacak önlemleri söyleme, yangın anında yapılması gerekenleri uygulayarak gösterme, çığ ve heyelana karşı alınacak önlemleri açıklar şeklinde davranışlara yer verilmiştir. Önce yakın çevresinde meydana gelen afetlere örnek vermesi daha sonra ülkemizde görülen deprem, yangın, sel, çığ ve heyelan afetlerine her verilmesi yakından uzağa ilkesinin uygulandığına kanıt olarak gösterilebilir. Karakuş ve Önger (2017) yaptıkları çalışmada bilinen afet türleri arasında yakın çevrede meydana gelen afetlerin ilk sırada olduğunu ifade etmeleri programda afet konularına yakın çevreden başlanmasını destekler niteliktedir. Deprem öncesi, sırası, sonrası ve yangında yapılacakların uygulamalı olarak gösterilmesi öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesine fırsat sağlamaktadır. Afet eğitiminde bilgi ve beceri kazandırılmasında yaparak yaşayarak öğrenmelerin etkisi oldukça büyük olması (Siriwardena, Malalgoda, Thayaparan, Amaratunga & Keraminiyage, 2013) öğrencilerde kalıcı ve doğru bilgilerin oluşmasını sağlayacaktır. Heyelan ve çığ gibi afetlere karşı alınacak önlemleri açıklaması afet risk yönetimini kapsamaktadır. Söz edilen afetler olmadan önce yapılacaklara ilişkin bilgi sahibi olması afetten kaynaklanan zararların minimum seviyeye inmesine katkı sağlayacağı şeklinde yorumlanabilir.

2005 Hayat Bilgisi öğretim programında tehlikeli ve acil durumlarda, doğal afetler sırasında evde yapılacakları uygulayarak gösterme, doğal afetlere çözüm yolları üretmesi şeklinde kazanım bulunmaktadır. Kazanımlara ait etkinlik örnekleri bölümünde tehlikeli ve acil durumlara ilgili resimler gösterilmesi, bu durumlarda yapılacakları tartışma, yapılacakların uygulamalı olarak gösterilmesi ve öğrencilerin uygulama yapması şeklinde açıklama bulunmaktadır. Doğal afetler sırasında yapılacakları tartışması, depremde yapılacakların

uygulamalı olarak gösterilmesi, deprem tatbikatı yaptırılması, çeşitli oyunlara yer verilmesi farklı öğretim tekniklerinin kullanılması ve öğrencilerin öğrenme sürecinde aktif olmasının sağlanması afet eğitiminde kalıcı öğrenmeyi gerçekleştireceği söylenebilir. Çakar'ın (2008) öğretmenlerle afet bilinci geliştirmek için yapılması gerekenlere yönelik yaptığı çalışmada öğrencilere yaparak yaşayarak ve çeşitli materyallerin kullanıldığı afet eğitimlerinin daha faydalı olduğunu belirtmiştir. Bu durumun kazanıma ait etkinlik örneklerinde yer alan açıklamalar ile örtüştüğünü göstermektedir. Ancak doğal afetler sırasında yapılacaklar kısmında sadece deprem konusuna değinilmesi afet eğitiminde öğrencilerin ülkemizde meydana gelen çeşitli afetler karşısında yetersiz kalmalarına neden olacağı şeklinde yorumlanabilir.

2005/2009 Hayat Bilgisi öğretim programında “*Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam*” ara disiplini altında 3. tehlikelere karşı alınacak önlemler, deprem sırasında ne hissedileceği, deprem sırasındaki pozisyon, deprem sonrası binadan çıkma ve deprem sırasında oluşacak tehlikeler şeklinde 5 kazanıma yer verilmiştir. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler gibi derslerde yer alan kazanımlar ara disiplin kazanımları içinde doğrudan ya da dolaylı olarak afet eğitimi ile ilişkilendirilebildiği ifade edilmiştir (İnal vd., 2018; Öcal vd., 2016; Sözcü ve Aydınöz, 2019). Bu durum çalışmada afetten korunma ve güvenli yaşam ara disiplininin Hayat Bilgisi dersinde yer alan afet kazanımları ile ilişkilendirilmesini destekler niteliktedir. Ayrıca ara disiplinde yer alan kazanımlar afet eğitimi pekiştirmekte ve kalıcı öğrenmeye fırsat sağlayacağı şeklinde yorumlanabilir.

2015 Hayat Bilgisi öğretim programında afetlerden korunmak için güvenlik tedbirlerine örnek verir şeklinde kazanım bulunmaktadır. Kazanıma ait açıklama olmaması ve afet çeşitlerinin belirtilmemesi Ertürk'ün (2014) kazanım ifadelerinin anlaşılır ve uygulanabilir olmasını belirtmesi ile çeliştiğini göstermektedir. Ayrıca kazanım Bloom Taksonomisi çerçevesinde değerlendirildiğinde sadece bilişsel alana ve bu alanda bilgi, kavrama basamağına yer verilirken uygulama, çözümlenme ve değerlendirme gibi basamaklara yer verilmemesi öğrencilerde kalıcı bilgi oluşmamasına yol açacağı şeklinde yorumlanabilir.

2018 programında acil durumlarda ne yapacağını, kimlerden yardım isteyeceğini bilme ve günlük yaşamda güvenliğini tehdit edecek durumlarda ne yapacağına örnek verir şeklinde 2 kazanım bulunmaktadır. Acil durumlarda ne yapacağını, kimlerden yardım isteyeceğini bilme kazanıma ait açıklamada acil durumlarda alandan uzaklaşma, yangın çıkış yerlerini kullanma ve yakınına ait numara bilmesinin önemi değinilmesi şeklinde ifade yer almıştır. Bu açıklama incelendiğinde yer alan kazanım ve açıklamaların acil durum sırası ve sonrasına odaklandığı

görülmektedir. Nalçacı ve Beldağ (2019) çalışmasında benzer sonuçlar bulması çalışma bulgularını destekler niteliktedir.

Günlük yaşamda güvenliğini tehdit edecek durumlarda ne yapacağını bilir kazanım açıklamasında sel ve deprem sırasında yapılması gerekenler üzerinde durulur şeklinde ifade yer almaktadır. Öğrencilere yaparak yaşayarak ve çeşitli materyallerin kullanıldığı afet eğitimlerinin daha faydalı olduğunu (Çakar, 2008; Karataş, 2011) belirtmeleri, deprem ve sel sırasında sadece yapılması gerekenlerin üzerinde durulması uygulamaya yer verilmemesi ile çeliştiğini göstermektedir. Sel ve deprem dışında heyelan, yangın ve çığ gibi ülkemizde görülen afetlere yer verilmemesi afet konusunda öğrencilerin sınırlı bilgiye sahip olmasına neden olacakları şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca kazanım açıklamasında sosyal afet olan terör ve savaş kavramlarına yer verilmiştir. Sözü edilen kavramlara ilk defa bu program ve sınıf düzeyinde yer verilmesi ülkemizde terör sorunun olmasıyla açıklanabilir. Ünlü (2019), sosyal afetlerle ilgili çalışmasında dünyadaki bilinen savaşların 3 milyar üzerinde insanın ölümüne neden olduğu ve ülkemizde çeşitli bölgelerinde terör saldırı sonucu insanların yaşamlarını kaybettiğini belirtmiştir. Durum böyleyken insan yaşamını ve günlük hayatı olumsuz etkileyen savaş ve terör afetlerine programda yer verilmesinin doğru ve gerekli olduğu söylenebilir.

2023 Hayat Bilgisi öğretim programında afet ve acil durum sonrasında yapılması gereken davranışlar ve günlük yaşamda güvenliğini tehdit edecek durumlarda ne yapacağına örnek vermesi şeklinde 2 kazanım yer almaktadır. Afet ve acil durum sonrası kazanımı açıklamasında çıkış yerleri, tahliye kapıları, toplanma yerleri ve acil durum bilgi kartlarının üzerinde durulmuştur. Kazanım ve açıklamalar incelendiğinde afet ve acil durum sonrası hedef noktası olduğu söylenebilir. Acil durum kartları herhangi bir acil bir durumda bireye yardım edecek polis, sağlık, sivil toplum kuruluşu çalışanı açısından oldukça önemli olması (Şekerci, Ayvazoğlu ve Çekiç, 2023) ifade etmeleri programda acil durum kartlarına yer verilmesiyle örtüşmektedir.

Günlük yaşamda güvenliğini tehdit edecek durumlarda ne yapacağına örnek vermesi kazanım ve açıklamasında önceki program ile aynı olduğu bir değişiklik yapılmadığı görülmüştür. Nalçacı ve Beldağ (2019) çalışmasında 2018 programı üçüncü sınıf düzeyi kazanım ve açıklamalarının afetten sonrasına odaklandığını ifade etmiştir. Buna karşın Akayya (2023) çalışmasında 2023 HB öğretim programı ile 2018 HB programı arasında büyük bir fark olmadığını ifade etmesi çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir.

2024 Hayat Bilgisi öğretim programında birlik ve beraberliğin toplum hayatına katkıları ve afetlere yönelik yapılması gerekenleri sınıflandırılabilir şeklinde 2 kazanım yer almıştır.

Birlik ve beraberliğin toplum hayatına ait öğrenme çıktısına ait öğrenme-öğretme uygulamaları kısmında afet ve acil durumlar karşısında birlikte olmanın önemini anlatan belgesel, video gibi eğitici içerikler izletilmesi istenmiştir. Limoncu ve Atmaca (2018) afetten sonra yeniden eskiye dönme sürecinde dayanışma ve beraberlik gibi duyguların önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Çevirme (2024) çalışmasında afet kültürüne yönelik makalelerde dayanışma kültürünün afet destek süreçlerini iyileştirerek afet yönetimi olumlu katkı sağladığını belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında programda afete karşı dayanışma, birlik ve beraberliğe yer verilmesi afet sonrası psikolojik süreci olumlu etkileyeceği ve eski duruma gelinmesine destek olacağı düşünülebilir.

Afetlere yönelik yapılması gerekenleri sınıflandırabilme kazanımı süreç bileşeninde afet öncesi, sırası ve sonrası gerekenleri ayırt eder şeklinde ifade yer almaktadır. Öğrenme-öğretme uygulamalarında deprem, yangın, sel, çığ gibi afet kavramları bulunmaktadır. Afet öncesi yapılması gerekenlerle ilgili eğitici video izletilmesi, ailesi ile birlikte acil durum kartı hazırlaması, acil durum çantası hazırlaması, acil durum planı hazırlanması. yangın ve deprem tatbikatları ile yapılması gerekenlerin uygulamalı olarak gösterilmesi, acil durum toplanma yerine ulaşma, yetkililere haber verme ve afet öncesi, sırası ve sonrası ile ilgili poster, broşür hazırlama ifadelerine yer verilmiştir. Afet eğitimi sadece bilgiye dayalı değil farklı yöntem ve tekniklere yer verilerek planlanmalıdır (Karataş, 2011). Farklı öğretim yöntemleri öğrenmeyi daha dikkat çekici ve etkin kılmaktadır. Öğrencilere yaparak yaşayarak öğrenme imkanı sağlayan ve afiş, poster video gibi materyallerle desteklenen afet eğitiminin afet bilinci oluşmasında etkili olmaktadır (Çakar, 2008). Bu bilgiler ışığında programda afet eğitiminde tartışma, ürün hazırlama gibi çeşitli yöntemlerin kullanılması öğrencilerde kalıcı ve aktif bilginin oluşmasını sağlayacağı düşünülebilir. Ayrıca afet eğitiminde tatbikatların uygulanması, broşür, afiş gibi ürün hazırlanması bilişsel basamakların üst sınıflarını kapsayarak öğrenmeyi derinleştirdiği ve öğrencilerin donanımlı olmalarına yardım edeceği söylenebilir. Ünlü (2019) çalışmasında ülkemizde terör saldırılarından kaynaklanan sosyal afetler yaşandığını ifade etmiştir. Buna karşın güncel programda terör ve yakın zamanda ülkemizde ve dünyada görülen Covid-19 gibi biyolojik kökenli afetlere yer verilmemesi afet farkındalığı açısından öğrencilerin yetersiz kalmasına neden olacağı şeklinde yorumlanabilir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında 1. Sınıf Seviyesinde Yer Alan Afet Konularında Meydana Gelen Değişikliklerle İlgili Sonuç ve Tartışma.

Elde edilen bulgular incelendiğinde: 1926 programında evde oluşabilecek yangın; 1936 programında yangının başlangıcı, haber edilmesi, itfaiye, yangın olmaması için yapılacaklar, okulda yangın çıkarsa yapılacaklar; 1948 programında yangından sakınmak, fırtına; 1968

programında yangından korunma; 1998-1999 programında deprem, yangın ve sel zararlarından korunabilme; 2005-2009 programında doğal afetlerin zararları, doğal afet zararından korunmak için okulda yapılması gerekenleri yapar, evde güvenliği ihmal ettiğinde oluşacak durumlar, afetler karşısında yapılacakları ailesi ile yapma, afetlerin çevreyi nasıl değiştirdiği; 2015 programında acil durumlarda yardım alacağı kurumların numarası; kar, dolu, sis gibi doğa olaylarına önlem alma; 2018 programında acil durumlarda yardım alacağı kurumların numaralarını bilme; 2023 programında acil durumlarda yardım alacağı kurumların numaralarını söyleme, 2024 programında afet türlerini tanıma şeklinde dönemin programında yer alan isimlerine göre hedef, konu, amaç, kazanım, ve öğrenme çıktısı yer almaktadır. 1.sınıf programında yer alan afetler yangın konuş, acil durumda aranacak kurumlar, deprem, sel, doğa olaylarına karşı önlem, afet türlerini tanımak şeklinde değişim gösterdiği görülmektedir.

Ülkeler kendi sınırları içerisindeki coğrafyasında meydana gelen afetleri göz önüne alarak afet eğitimini planlamalıdır. Karakuş ve Önger (2017) çalışmalarında bilinen afet kavramlarının halkın o afeti yaşaması ve üzerinde yaşanan çevre şartları ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Afet eğitimini verilirken çağın ulaştığı güncel bilgilerle verilmesi ve uluslararası standartlara uygun olması gerekir (Mazman Budak, 2019). Bu bilgiler ışığında ülkemizde yaşanan afetler, eğitim politikaları, afetle ilgili kavram, eğitim gibi konuların güncellenmesi, hedef kitlenin gelişim özellikleri gibi etkenler göz önüne alınarak öğretim programları ve sınıf düzeylerinde yer alan afet konularının değişim göstermesi normal olarak karşılanabilir. Yalnız ülkemiz afet konusu bakımından zengin bir ülke olmasına karşın birinci sınıf düzeyinde 1998-1999 programına kadar afet konularında sadece yangın konusu üzerinde durulması afet eğitimi açısından bir eksiklik olduğu söylenebilir. Bütün programlarda alan afet konularıyla ilgili kazanım ve açıklamalarda bilişsel alanın uygulama gibi üst basamaklarına fazla yer verilmemesi Çakar'ın (2008) afet eğitiminin yaparak yaşayarak öğrenmenin daha kalıcı olduğunu ifade etmesiyle çelişir niteliktedir. Ayrıca 1998-1999 ve 2005-2009 programları dışında son programda dahil olmak üzere 1.sınıf düzeyinde öğrencilere deprem, sel, vb. afetlerle karşılaşıldığında yapılması gereken davranışlar hakkında bilgi verilmemiştir. Gelişmiş ülkelerde anasınıfında afet eğitiminde uygulamalı etkinlikler yer alırken (Dölek, 2021) ülkemizde 1. sınıf düzeyinde yapılması gereken davranışlara yönelik bilgi olmaması önemli bir eksiklik olarak yorumlanabilir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında 2. Sınıf Seviyesinde Yer Alan Afet Konularında Meydana Gelen Değişikliklerle İlgili Sonuç ve Tartışma.

Elde edilen bulgular incelendiğinde: 1926 programında afet konusu bulunmadığı; 1936 kar, tipi, fırtına, şiddetli soğuklar, tozun zararları; 1948 programında yangın çıkma nedeni, yangının söndürülmesi ve itfaiyeye haber verme, yangından çıkanlara yardım, okulda yangın çıkarsa yapılacaklar, fırtına, yıldırım, dolu ve zararları; 1968 programında yangından korunma, dolu ve zararları; 1998-1999 programında acil durum bilgisi, deprem bilgisi ve zararlarından korunabilme; 2005-2009 programında afetin insan yada doğa kaynaklı olduğu ve korunma yolları, farklı ülkelerdeki afet önlemleri ile kendi ülkesindekini karşılaştırma; 2015 programında acil durumlarda yardım alacağı kurumların numarası, doğal afetlere örnek verme (deprem, sel, heyelan, hortum, çığ), insanın çevre üzerindeki olumsuz etkileri(erozyon, çevre kirliliği, ormanların yok edilmesi); 2018 programında acil durumlarda yardım alacağı kurumların numaralarını bilme, doğa olaylarını tanıma(dolu, kar, sis, rüzgar), doğal afetlere örnek verme(sel, heyelan, çığ, fırtına, hortum, deprem, Kızılay ve AFAD), doğa olayları ve doğal afetlere karşı önlem alma(deprem, öncesi, sonrası ve sonrası); 2023 programında acil durumlarda yapılması gereken doğru davranışlar(acil durum numaraları ,sel, deprem, yangın) doğa olaylarını tanıma(dolu, kar, sis, rüzgar), doğa kaynaklı afetlere örnek verme(deprem, yangın, sel) doğa olayları ve doğa kaynaklı afetlere önlem alma(afet ve acil durumlara karşı tehlike avı yapma; deprem, öncesi, sonrası ve sonrası davranışlar); 2024 programında afet karşı alınabilecek önlemlerle ilgili bilgi toplama(sel, yangın, heyelan, çığ) şeklinde dönemin programında yer alan isimlerine göre hedef, konu, amaç, kazanım, ve öğrenme çıktısı yer almaktadır.

2. sınıf düzeyinde afet konularının aynı olmadığı çeşitli afet konularının belirtilen yıllarda hazırlanan programlarda afet konuları üzerinde ekleme yada çıkarılma yapıldığı görülmektedir. Bu durumun nedeni ülkemizde yaşanan afetler, eğitim politikaları, afetle ilgili kavram, eğitim gibi konuların güncellenmesi, hedef kitlenin gelişim özellikleri gibi etkenler olabilir. Bu etkenler göz önüne alınarak öğretim programları ve sınıf düzeylerinde yer alan afet konularının değişim göstermesinin gerekli bir ihtiyaç olduğu söylenebilir. 1926 programında afet ikinci sınıf düzeyinde afet konusuna yer verilmemiştir. Bu durum afet eğitiminin belli aralıklarla düzenli ve sürekli olmasının faydalı olacağı (Çelik ve Gündoğdu, 2022) ifadesi ile çelişmektedir. Sınıflar arasında afet eğitiminde kopukluk olması öğrencilerin bilgileri unutmalarına olası afet senaryolarında yetersiz kalmalarına neden olacağı şeklinde yorumlanabilir. 1948 programında atmosferik kökenli afet olan yıldırım ve dolu konuları

eklenmiştir. Özşahin (2013) çalışmasında yıldırım, fırtına ve dolu gibi afetlerden dolayı can veya mal kaybının olduğunu belirtmiştir. Bu durum öğrencilerin çeşitli afet türlerini tanımasını sağlayarak oluşabilecek zararların en az seviyeye indirilmesini sağlayabilir.

1998-1999 Hayat Bilgisi öğretim programında acil durum ve deprem konularına değinilmiş bu durum öğrencilerin deprem konusunda bilinçli olmasını sağlayabilir fakat bu programa kadar ikinci sınıf düzeyinde deprem konusuna yer verilmemesi afet eğitimi konusunda önemli bir eksiklik yaşadığımızı göstermektedir. Ayrıca programda yalnız deprem konusuna yer verilmesi ülkemizde depremin en sık rastlanan afet çeşitlerinden olduğunu (Karakuş, 2019) belirtmesi ile açıklanabilir. Bu durumun deprem dışında afetlere karşı yetersiz kalmalarına neden olacakları şeklinde yorumlanabilir. 2005-2009 programında ülkemizdeki afetler ve korunma yollarını bilmesi, ayrıca alınan tedbirleri diğer ülkelerle karşılaştırılması gibi ifadelerle bilişsel alanın üst basamaklara yer verilmesi kalıcı bilgi oluşmasına katkı sağlayacağı şeklinde yorumlanabilir.

2015 Hayat Bilgisi öğretim programı kazanım açıklamalarında heyelan, çığ, hortum, erozyon, ormanların yok edilmesi gibi afet konularına ilk olarak ikinci sınıf düzeyinde bu programda yer aldığı görülmektedir. 2018 programında heyelan, çığ, hortum, deprem gibi afetlere değinilirken önlem alma kazanımında sadece depreme yönelik bilgi olması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Buna karşın Şahan ve Dinç (2020) Hayat Bilgisi dersinde afet eğitiminin tartışılabilirliğini belirtmeleri bu durumu destekler niteliktedir.

2023 Hayat Bilgisi öğretim yılında tehlike avı yaptırılması meydana gelebilecek risklerin önceden tespitini sağlayarak oluşabilecek zararların önüne geçilmesini sağlayacağı şeklinde yorumlanabilir. 2024 Hayat Bilgisi öğretim programında deprem, sel heyelan gibi afetlere karşı alınacak önlemler, tehlike avı, afet çantası, acil durum bilgi kartı gibi açıklamaların olması öğrenciler afet karşısında doğru davranışı sergilemesine yardımcı olacağı söylenebilir. 2023 ve 2024 Hayat Bilgisi öğretim programında ikinci sınıf düzeyinde afet risk yönetimi bölümüne önem verildiği görülmektedir. Güler'in (2008) can ve mal kaybı olmadan önce risklerin belirlenmesi afet zararlarının en aza düzeyde kalmasına dikkat çekmesi bu durumu destekler niteliktedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında 3. Sınıf Seviyesinde Yer Alan Afet Konularında Meydana Gelen Değişikliklerle İlgili Sonuç ve Tartışma.

Elde edilen bulgular incelendiğinde: 1926 programında yağmur, rüzgar ve fırtına, sıtma verem, hummalı hastalıklar, bataklıkların hastalık oluşturması; 1936 programında sis, rüzgar, fırtına, tipi, toz, sıtma verem, kızamık, bataklıklar, sivrisinekler, tozlar, hastalıklardan korunma;

1948 programında sıtma, trahom, verem, kızıl, kızamık, kuşpalazı, kabakulak, deri hastalıkları ve bu hastalıkların oluşumu, yayılması, korunma yolları çevremizdeki sağlık kurumları;1968 programında depremler, toprak kayması ve erozyon; 1998/1999 programında doğal afetlerin zararlarından korunabilme(deprem, sel, yangın, çığ); 2005/2009 programında tehlikeli ve acil durumlarda, doğal afetler sırasında(deprem) evde yapılacakları uygulayarak gösterme, doğal afetler çözüm yolları üretmesi ; 2015 programında afetten korunmak için önlem alma; 2018 programında acil durumlarda yardım alacağı kişiler, güvenliğini tehdit durumlarda ne yapacağı(terör, savaş, deprem, sel); 2023 programında afet ve acil durumlarda sonrası yapılması gereken davranışlar, güvenliğini tehdit durumlarda ne yapacağı(terör, savaş, deprem, sel); 2024 programında afetler karşısında birlik ve beraberlik, afetlere karşı yapılması gerekenleri(öncesi, sırası ve sonrası) ve sınıflandırmaya yönelik değişimin olduğu görülmektedir.

1926, 1936, 1948 Hayat Bilgisi öğretim programlarında sıtma, verem gibi hastalıklar programda yer almıştır. 1968 programında hastalıklar yer almazken deprem, erozyon ve toprak kayması ifadelerine yer verilmiştir. 1998 programına deprem afetinin yanına sel ve çığ ifadeleri eklenmiş erozyon toprak kayması çıkarılmıştır. 2005- 2009 programında acil durumlarda yapılacaklar ve sadece deprem konusu yer almıştır. 2015 programında afet çeşitleri yer almazken sadece alınacak önlemler; 2018-2023 benzer şekilde programında acil durumların yanı sıra terör, savaş olan sosyal afet türleri eklenmiş; 2024 programında terör, savaş gibi kavramlar çıkarılırken afete karşı birlik ve beraberlik; afet öncesi, sırası ve sonrası ifadeleri eklenmiştir.

3. sınıf düzeyinde afet konularının aynı olmadığı çeşitli afet konularının belirtilen yıllarda hazırlanan programlarda afet konuları üzerinde ekleme yada çıkarılma yapıldığı görülmektedir. Bu durum tecrübe edilen afet bilgileri, güncellenen afet konuları, teknolojinin getirdiği yenilikler gibi birçok nedene bağlanabilir. Değişik yıllarda hazırlanmış programlarda afet konularında farklılık olması gerekli bir ihtiyaç olduğu düşünülebilir. Cumhuriyetin yeni kurulduğu yıllarda sıtma, verem gibi hummalı hastalıkların yaygın şekilde olduğu bilinmektedir (Özkaya, 2016; Tekir, 2019). 1926,1936 ve 1948 programlarında söz edilen hastalıklara yer verilmesi afet eğitiminde yaşanan coğrafyada meydana gelen afetlere yer verilmesinin ifade edilmesi (Mazban Budak, 2019) destekler niteliktedir. 1968 programında deprem, erozyon ve toprak kayması afet türlerinin eklenmesi ülkemizde meydana gelen zararlara yol açan afetlere yer verilmiştir. Ayrıca deprem kavramının ülkemizde sıklıkla karşılaşılan afet türü olmasına karşın 1968 Hayat Bilgisi öğretim programında geçmesi afet eğitimi açısından önemli bir eksiklik olduğu düşünülebilir.

2015 Hayat Bilgisi öğretim programında afetlerden korunmak için güvenlik tedbirleri yönelik kazanımda afet çeşitlerinin belirtilmemesi Ertürk'ün (2014) kazanım ifadelerinin anlaşılır ve uygulanabilir olmasını belirtmesi ile çeliştiğini göstermektedir. 2018 programında terör ve savaş gibi sosyal afetlere yer verilmesi öğrencilerin afet farkındalığını artıracak şekilde yorumlanabilir. 2023 ve 2024 programında afet risk yönetiminin üzerinde durulması Kadioğlu'nun (2011) modern afet yönetiminin daha çok afet öncesi süresi kapsamına dikkat çekmektedir.

Hayat Bilgisi öğretim programlarında 1, 2 ve 3. sınıf düzeyinde afet konularında meydana gelen değişiklikler incelendiğinde afet eğitiminin birikimli olarak ilerlemediği, süreçte kopukluklar olduğu, eğitimlerin süreklilik içermediği görülmektedir. Son programlarda afet öncesi uygulamalara dikkat çekilmesi afet zararların olmadan önce en az seviyede tutulabileceği modern afet eğitimine önem verilmeye başlandığını göstermektedir. Yalnız son program olan 2024 programında bile ülkemizde görülen terör gibi afet çeşidine, yakın zamanda bütün dünyada meydana gelen Covid-19 gibi salgın hastalık kavramlarına yer verilmemesi bununla birlikte öğrencilerin 1. sınıf düzeyinde afetler karşısında yapılacak uygulamaların olmaması ilköğretim boyutunda afet eğitimimizin tartışılabilir olduğunu göstermektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında 1. Sınıf Seviyesinde Yer Alan Afet Konularında Meydana Gelen Değişikliklerin Yaşanılan Afetlerle İlişisine Yönelik Sonuç ve Tartışma.

1926, 1936, 1948, ve 1968 Hayat Bilgisi öğretim programlarında yangın konusunun üzerinde durulmuştur. Kaya (2018) çalışmasında 1923-1960 yılları arasında 1926 Kartal-Maltepe, 1929 Ankara-Tahtakale, 1952 Çukobirlik Pamuk Fabrikası, 1952 Kapalıçarşı, 1956 Sinop-Gerze, 1958 Bursa Çarşısı yangını gibi Türkiye'nin çeşitli illerinde ondan fazla büyük yangınların çıktığını yangın sonucunda ev ve iş yerlerinin zarar gördüğü, insanların hayatlarını kaybettiğini belirtmiştir. Programda yangın konusunun üzerinde durulması ülkemizde sıklıkla görülmesi ve zarara yol açması ile yorumlanabilir.

Şahan (2024), 1900-1922 yılları arasında afetlerin ülkemizde görülme sıklığı açısından fırtınanın ilk beşte yer aldığını belirtmesi 1948 programında yangının yanında fırtına kavramına yer verilmesini destekler niteliktedir. Yalnız sel, deprem, heyelan gibi afet türlerinin ülkemizde görülme sıklığı açısından ilk üç içinde olmasına karşın 1926, 1936, 1948 ve 1968 programda yer almaması yaşanan afetlerin göz ardı edildiği şeklinde yorumlanabilir.

17 Ağustos 1999 yılında Gölcük depremi sonrası 15.000 üzerinde can kaybı olması, fabrikalar, evler ve dükkanların yıkılmasıyla 1998- 1999 programına deprem ve sel konularının

eklenmiştir. Programda yer alan değişimde yaşanan afetin göz önünde bulundurulduğu söylenebilir. 2005-2009 programında “*Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam*” ara disiplinine ait kazanımların deprem üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum yakın zamanda yaşanan büyük can ve mal kaybına neden olan 1999 Gölcük ve 2003 Bingöl depreminin etkisinin olduğu söylenebilir. 2023 programı üzerinde yapılan değişiklikler büyük çoğunlukla afetle ilgili kazanım ve açıklamaları üzerinde olmuştur. Bu durum 2023 yılında Kahramanmaraş’ta gerçekleşen ve birçok ilde zarara sebep olan depremle ilişkilidir. Akkaya (2020) çalışmasında benzer sonuç bulması bu durumu destekler niteliktedir. 2023 ve 2024 programlarında yakın zamanda ülkemiz ve dünyanın birçok yerinde görülen Covid-19 gibi hastalıklara yer verilmemesi değişen konuların tamamen yaşanan afetlerle ilişkisi olmadığını göstermektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında 2. Sınıf Seviyesinde Yer Alan Afet Konularında Meydana Gelen Değişikliklerin Yaşanılan Afetlerle İlişkisine Yönelik Sonuç ve Tartışma.

1926 Hayat Bilgisi öğretim programında afet konusu bulunmazken 1936 programında kar, tipi, şiddetli soğuklar, fırtına konularına yer verilmiştir. Bu durum ülkemizde görülen meteorolojik kökenli afetlerden en fazla rüzgar olması (Şahan, 2024) ile örtüşür niteliktedir.

1948 Hayat Bilgisi öğretim programında yangın, yıldırım, dolu ve zararları; 1968 programında yangın, dolu ve zararları konularının olması (Ceylan ve Kömüçü, 2008) 1940-2006 yılları arasında ülkemizde dolu ve yıldırım gibi afetlerin görüldüğünü ifade etmesini destekler niteliktedir. Kaya (2018) çalışmasında 1923-1960 yılları arasında can ve mal kaybına neden olan büyük yangınların olduğunu belirtmesi afet konuları oluşturulurken ülkemizde meydana gelen afetlere önem verildiğini göstermektedir. 1998-1999 programında deprem konularına yoğunlaşılmasının 1999 Gölcük depremi ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür. 2015 programında sel, heyelan, çığ, fırtına, hortum, erozyon ve ormanların yok edilmesi konusu yer almıştır. Şahan (2024) çalışmasında 1900-2022 yılları arasında Türkiye’ de en fazla görülen afetlerin sırasıyla deprem, sel ve heyelan olduğunu ifade etmesi programda meydana gelen değişikliklerin yaşanan afetlerle ilişkisi olduğunu gösterir niteliktedir.

2018 Hayat Bilgisi öğretim programında deprem kavramı, deprem öncesi, sırası ve sonrası yönelik değişimin olması yapılan araştırmalarda ülkemizde en fazla görülen ve en fazla hasara neden olan afet türünün deprem olması (Şahan, 2024), 2010 yılında Elazığ ve 2011 yılında Van depreminin olması; dolu, fırtına ve selin ülkemizde en sık görülen meteorolojik karakterli afet olması (Ceylan ve Kömüçü, 2008) afet konularının yaşanan afetlerle ilişkisi olduğunu destekler niteliktedir. 2023 programında yapılan değişimlerin neredeyse tamamı afet

kazanım ve açıklamalarına yönelik olması 2023 Kahramanmaraş depremi ile ilgili olduğu söylenebilir.

2024 Hayat Bilgisi öğretim programında deprem, sel, yangın, heyelan ve çığ gibi ülkemizde sıklıkla görülen afet çeşitlerine yer verilirken Covid-19 gibi yakın zamanda büyük zararlara yol açmış biyolojik kökenli afet kavramlarına öğrenme çıktısında yer verilmemesi seçilen konuların kısmen yaşanan afetlerle ilişkisi olduğu söylenebilir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında 3. Sınıf Seviyesinde Yer Alan Afet Konularında Meydana Gelen Değişikliklerin Yaşanılan Afetlerle İlişkisine Yönelik Sonuç ve Tartışma.

1926, 1936, 1948 Hayat Bilgisi öğretim programlarında sıtma, verem gibi hastalıklar programda yer almıştır. Cumhuriyetin yeni kurulduğu yıllarda sıtma, verem gibi hummalı hastalıkların yaygın şekilde olduğu bilinmektedir (Özkaya, 2016; Tekir, 2019). Bu durum yaşanan afetlerin öğretim programlarını etkilediğini destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

1968 Hayat Bilgisi öğretim programında hastalıklar yer almazken deprem, erozyon ve toprak kayması ifadelerine yer verilmiştir. Deprem kavramına ilk olarak bu programda yer verilmesi programdan önceki yıllarda gerçekleşen 1964 Manyas, 1966 Varto ve 1967 Mudurnu depremlerinden kaynaklandığı söylenebilir.

2005-2009 Hayat Bilgisi öğretim programında acil durumlarda yapılacaklar ve sadece deprem konusu yer almıştır. Sadece deprem konusuna yoğunlaşılması Genç (2007) ülkemizde görülen en etkili afet çeşidinin deprem olduğunu ifade etmesi ile açıklanabilir. Yalnız Türkiye’de depremlerden sonra en fazla zarara neden olan sel (Şahin ve Sipahioğlu, 2002) konusunun olmaması yaşanan diğer afetlerin göz ardı edildiği şeklinde yorumlanabilir.

2018-2023 Hayat Bilgisi öğretim programlarına terör, savaş olan sosyal afet türleri eklenmiştir. 2015 Ankara İntihar Bombası sonrası 508 can kaybına neden olması (Ünlü, 2019) gibi ülkemizde çeşitli bölgelerinde terör saldırı sonucu can ve mal kayıplarının oluşması program oluşturulurken afetlerin dikkate alındığı söylenebilir. 2023 programında afetle ilgili kazanım ve açıklamalarında değişiklik olması programdan önce gerçekleşen 2023 yılında Kahramanmaraş depremi ile ilgili olduğunu göstermektedir.

2024 Hayat Bilgisi öğretim programında afete karşı birlik ve beraberlik; afet öncesi, sırası ve sonrası; deprem, yangın, sel, heyelan ve çığ kavramlarına yer verilmiştir. Şahan (2024) çalışmasında 1900-2022 yılları arasında ülkemizde en fazla meydana gelen olayların sırasıyla deprem, sel, heyelan, fırtına, orman yangını olduğunu belli etmiştir. Aynı çalışmada ölüm sayısı

ve etkilenen kişi sayısı bakımından salgın hastalıkların üst sıralarda yer almasına karşın öğrenme çıktısında salgın hastalık kavramına yer verilmemesi programda meydana gelen değişikliklerin kısmen yaşanan afetlerle ilgili olduğunu göstermektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programları Başlık ve Açıklamaların Yer Alan Afet Konularıyla İlgili Sonuç ve Tartışma.

1968, 1990 ve 1998 Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan başlıklar ve amaçlar birbiriyle benzerlik göstermektedir (Ambarlı, 2010; Karasu Avcı ve İbret, 2018). Sözü edilen programlar içinde yer alan başlıklar altında insan çevre etkileşimi, gördükleri coğrafya olaylarının sebepleri gibi dolaylı yoldan ifadeler yer alırken doğrudan afet kavramına yer verilmemiştir.

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında “Kavramlar” başlığı altında 4 ve 5. sınıf düzeyinde yer alan kavramlara yer verilmiştir. “Afet” ve afet konusu ile bağlantı kurulabilecek “çevre kirliliği” kavramı 4 ve 5. sınıf düzeyinde yer almıştır. 2015 programında öğrenme alanına ait içerikler açıklanırken *İnsan ve Mekân* öğrenme alanında doğal afetler konusuna yer verilmiştir.

2018 ve 2023 Sosyal Bilgiler öğretim programlarında başlık ve başlık altında yer alan açıklamalar büyük oranda benzerlik göstermektedir. Söz konusu programlarda sınıf düzeyinde yer alan kazanımlara kadar olan başlıklarda kadar afet konusuna yer verilmemiştir. İnsan ve doğa etkileşimi konu alan Sosyal Bilgiler dersine ait güncel programlarda doğrudan afet konusuna yer verilmemesi bir programların tartışılabilir olduğunu göstermektedir.

2024 Sosyal Bilgiler öğretim programında derse ait özel amaçlar bölümünde “*Ülkemizde afetlerin etkilerinin azaltılması konusunda yapılması gerekenlere ilişkin öngörüde bulunmaları*”; “Evimiz Dünya” adlı öğrenme alanında öğrencilerin “*yakın çevrede yaşanan afetler ve bu afetlerin olası etkilerinin azaltılması üzerinde durulmuş; ...yaşanan ilde afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenlere değinilmiştir*” ifadesi yer almıştır. Programda dersin özel amaçları altında doğrudan afetle ilgili konulara ilk defa bu programda yer verilmesi afet eğitiminin önemsendiğini göstermektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında 4 ve 5. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Afet Konularıyla İlgili Sonuç ve Tartışma.

1968 Sosyal Bilgiler öğretim programında su baskınları, depremler ve erozyonun zararları, korunma yolları öğrencini düzeyini göre basit şekilde açıklanması sağlanacaktır şeklinde ifade yer almaktadır. Programda özel amaçlar arasında “çevreyi, yurdu ve dünyayı

tanıma yeteneklerini geliştirmek” başlığı altında insan ve coğrafi çevre etkileşimi, gördüğü coğrafi olayların sebebini araştırmayı, aralarında ilişki kurmayı içeren amacının olması (MEB, 1968, s. 63) ülkemizde meydana gelen afetle ilgili konulara yer verilmesiyle örtüşür niteliktedir. Ancak afet konusunun bir tane olması kısa bir zaman aralığında ele alınacağından öğrenilen bilgilerin unutulmasına neden olabilir.

1968 Sosyal Bilgiler öğretim programında 4. sınıf düzeyinde belirli gün ve haftalara yer verilirken afetle ilgili belirli gün ve hafta olmadığı görülmektedir. Belirli gün ve haftalar kapsamında afetle ilgili konulara yer verilerek afet konularının tekrar edilmesi, farkındalık yaratılması ve kalıcı bilgilerin oluşması sağlanabilir. Belirli gün ve haftalar eğitim programlarını zenginleştirmek, öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerini karşılamak, günlük yaşam becerilerini desteklemek, sorumluk sahibi ve duyarlı birey olmalarında fayda sağladığını (Eraslan, 2011; Gültekin, 2007) ifade etmişlerdir. Yalnız programda afetle ilgili belirli gün ve haftalara yer verilmemesi bu durum ile çelişmekte afet eğitiminde farkındalık ve bilinç konusunda eksiklik yaratacağı şeklinde yorumlanabilir.

1990 Sosyal Bilgiler öğretim programında sel, erozyon ve depremden oluşan zararlar ve korunma yollarına yönelik ifade yer almaktadır. 1968 ve 1990 Sosyal Bilgiler öğretim programı dördüncü sınıf afet konularında farklılık olmadığı büyük oranda benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu durum 1990 programı amaçlarının 1968 programı ile aynı olduğu ifade edilmesini (Ambarlı, 2010) destekler niteliktedir. Sel, deprem ve erozyon gibi ülkemizde görülen afet çeşitlerine yer verilmesi öğrencilerin çevresinde meydana gelen afetlere karşı bilinçli olmasını sağlayacağı söylenebilir.

1998-1999 Sosyal Bilgiler öğretim programında ilinde ve bölgesinde meydana gelen afetler, korunma yolları ve uygulamalar, afet sonrası ortaya çıkan sorunlara yönelik ifadeler yer almıştır. Önlem alma, uygulama çalışmaları ve afet sonrası süreçlerine yer verilmesi afet yönetiminin risk ve kriz yönetimini kapsadığı şeklinde yorumlanabilir. Turan ve Kartal (2012) ilköğretim öğrencilerinin çevresinde görülmeyen afeteler hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmiştir. Afet eğitiminde yakın çevre öncelik verilmesi gerekmektedir (Mazman Budak, 2021). Programda meydana gelen afetlere önce il sonra bölge olacak şekilde yer verilmesi yakından uzağa ilkesine önem verildiğini göstermektedir. Yalnız ünite kapsamında kazandırılmak istenen özel amaçlarda doğrudan afetle ilgili kavram olmaması afet eğitimi açısından programın tartışılabilir olduğunu göstermektedir.

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında doğal afetler karşısında hazırlık olma kazanım açıklamasında deprem öncesi, sonrası ve sonrası uygulamalar, deprem tatbikatı, sınıf

tahliye çantası hazırlama ve kazanımın Deprem Haftası ile bağlantı kurulması şeklinde etkinlik örnekleri ile desteklenmiş ve öğrenme-öğretme sürecini daha anlamlı kılmıştır. Kazanımın, Deprem Haftası ile ilişkilendirilmesi belirli gün ve haftalar kapsamında öğretilmesi amaçlanan afetle ilgili günlere yerilmesi afet bilgisi ve bilincinin pekiştirilmesine olumlu etki göstereceğini (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019) destekler niteliktedir. Deprem tatbikatının uygulamalı olarak yapılması yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sunarak afet eğitimiyle ilgili kalıcı bilgilerin oluşmasını sağlayacağı söylenebilir.

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan “*Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam*” ara disiplinine ait 15 kazanım belirlenmiş ve derse ait “doğal afetler karşısında hazırlıklı olur” kazanımı ile bütünleştirilmiştir. Sosyal Bilgiler gibi derslerde yer alan kazanımlar ara disiplin kazanımları içinde doğrudan ya da dolaylı olarak afet eğitimi ile ilişkilendirilebildiği ifade edilmesi (İnal Öcal vd., 2016; Sözcü ve Aydınöz, 2019) bu durumu destekler niteliktedir. Yalnız ara disiplinin ve ders kazanımlarının sadece deprem üzerine yoğunlaşması öğrencilerin afet farkındalığı açısından yetersiz kalmasına sebep olabilir.

2015 Sosyal Bilgiler öğretim programında yaşadığı çevrede görülen doğal afetlerin ve çevre sorunlarının farkına varması şeklinde kazanım bulunmaktadır. Kazanımın öncelikle yaşadığı çevrede meydana gelen afet ve sorunlardan başlaması yakın uzağa ilkesinin göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir. Ayrıca kazanıma ait açıklama olmaması hedef, değerlendirme ve farklı yorumlama riskleri gibi unsurlara yol açabilir. Bu durumun Ertürk’ün (2014) kazanım ifadelerinin anlaşılır ve uygulanabilir olmasını belirtmesi ile çeliştiğini göstermektedir.

2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında doğal afetlere yönelik gere hazırlıkları yapması ve günlük yaşamda kullanılan mekanların krokisinin çizilmesi kazanımı; yaşadığı çevrede meydana gelen afetlere öncelik verilmesi ve deprem çantası hazırlığı, sığınak, acil toplanma yeri ve acil çıkış kapılarının krokide gösterilmesi açıklaması yer almıştır. Kazanım ve açıklamaların büyük oranla afet öncesini kapsadığı görülmektedir. İnal vd. (2018) çalışmalarında benzer sonuçlar bulması çalışma bulgularını destekler niteliktedir.

2023 Sosyal Bilgiler öğretim programında afet eğitiminin öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere bir bütün olarak ele alındığı görülmektedir. Acil durumlarda bilgi verilecek kişilerin belirlenmesi sürecinde ailenin de sürece dahil edilmesi sağlanmıştır. Aile bireylerinin içinde yer aldığı afet eğitimini, uygulamalarını aktif hale getirecektir. Ayrıca çizilen krokiler üzerinde sığınak, acil durum gibi yerlere değinilmiştir. Bartın Savran ve Çetin (2024) çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

2024 Sosyal Bilgiler öğretim programı çevresinde meydana gelen afetlerle ilgili çıkarım yapma, zararlarını önlemek için ürün oluşturma ve ürünü paylaşabilme ifadesi sarmal bir temel üzerinde ilerlemektedir. Ayrıca bilişsel alan basamaklarında üst basamaklara yer verilmesi afet eğitiminde etkin ve kalıcı bilgilerin oluşmasını sağlayacağı şeklinde yorumlanabilir. Öğrenme çıktısının “*Dünya Afet Risklerinin Azaltılması Günü*” ile ilişkilendirilmesi öğrencilere afet farkındalığı kazandırmayı, doğa-insan etkileşimini anlamalarını sağlamasına yardımcı olabilir. Bu durum belirli gün ve haftalar kapsamında öğretilmesi amaçlanan afetle ilgili günlere yerilmesi afet bilgisi ve bilincinin pekiştirilmesine olumlu etki göstereceğini (Değirmenci vd., 2019) destekler niteliktedir. Öğrenme-öğretme uygulamalarında afetlere karşı AFAD raporlarıyla hazırlıklı olmanın önemine vurgu yapılması sürecin bilimsel veriler üzerinden yönetilmesini sağlar. Öğrencilerin katılımcı tartışmalarla kendi fikirlerini ifade etmeleri ve acil durum aile planları oluşturarak pratik yapmaları teşvik edilmektedir. Bu süreçte çocuk haklarının korunması konusunun ele alınması, sosyal adalet bilincini artırırken dayanışma ve yardımlaşmanın önemi de vurgulanarak afetlere karşı toplumsal dayanıklılığı güçlendirir. Ayrıca öğrenme çıktısının değerlendirilmesi için önerilen ölçme-değerlendirme aracı ve bireysel farklılıklara göre etkinlik örneği sunması bilgilerin pekiştirilmesine yardımcı olabilir.

1968 ve 1990 Sosyal Bilgiler öğretim programlarında beşinci sınıf düzeyinde yer alan konular incelendiğinde afet konusunun yer almadığı görülmektedir. Afet eğitiminin sürekli ve tutarlı olması gerektiğini ifade etmesi (Kılıç, 2019; Kopuz, Bekdemir ve Yılmaz, 2024) ile çelişmekte ve afet eğitimi açısından bir olumsuzluk teşkil etmektedir.

1998-1999 Sosyal Bilgiler öğretim programında 5. sınıf düzeyinde ünitelere ait özel amaçlarda “Güzel Yurdumuz Türkiye” ünitesinde doğal afetlerden korunma, orman yangınları ve depremin getireceği zararların farkında olması, doğal afetlerde insan ve çevre sağlığı gibi doğrudan afet amaçlarının olduğu görülmektedir. Bu özel amaçlar doğrultusunda ünite deprem, sel, çığ, yangın, erozyon gibi birçok doğal afete karşı alınacak önlemler ve korunma yollarına yer verilmiştir. Bartın Savran ve Çetin (2024) çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Afet çeşitliliğinin fazla olması afet farkındalığı ve bilinç oluşmasına katkı sağlayacağı düşünülebilir. Ayrıca alınacak önlemler ve korunma yollarına vurgu yapılması afet yönetiminde risk yönetimine önem verildiğini gösterilmektedir.

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı 5. sınıf düzeyinde yaşadığı bölgenin coğrafi özellikleri ve afetler, afetlerin sözlü ve yazılı ögelere yansımaları, yaşadığı bölgede afet zararlarını artıran insan faaliyetleri, STK’lar, toplum için çalışan kurumlar, afet kazanımı olarak yer almıştır. Kazanım ve açıklamalarında yer alan afet konularının yakın çevreden seçilmesi

Mazman Budak'ın (2019) çalışmasında afet eğitime yakın çevreden başlanması gerektiğini ifade etmesiyle örtüşmektedir. Afet eğitiminde yakın çevreden gerçekleşen afetlerle başlanması öğrencinin afet konusunda daha duyarlı ve sorumluluk sahibi kılabilir. Sivil toplum kuruluşlarının afet eğitimi süreçlerine entegre edilmesi; farkındalık yaratılması, hazırlık düzeyinin artırılması ve toplumsal dayanışmanın gelişmesi açısından önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Ayrıca kazanımlara yönelik etkinlik örnekleri sunulması ve afetle ilgili belirli gün ve haftalarla ilişkilendirilmiş olması afet eğitimini daha etkin kılacaktır.

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan “*Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam*” ara disiplinine ait kazanımlar “Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlere neden olan uygulamaları fark eder” kazanımı ile bütünleştirilmiştir. Sosyal Bilgiler gibi derslerde yer alan kazanımlar ara disiplin kazanımları içinde doğrudan ya da dolaylı olarak afet eğitimi ile ilişkilendirilebildiği ifade edilmesi (İnal Öcal vd., 2016; Sözcü ve Aydınöz, 2019) bu durumu destekler niteliktedir. Yalnız ara disiplinin sadece deprem üzerine yoğunlaşması öğrencilerin afet farkındalığı açısından yetersiz kalmasına sebep olabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında 4 ve 5. Sınıf Düzeyinde Afet Konularında Meydana Değişikliklerle İlgili Sonuç ve Tartışma.

4. sınıf düzeyinde: 1968 Sosyal Bilgiler öğretim programında su baskınları, deprem, erozyon; 1990 programında sel, deprem, erozyon zararları ve korunma yolları; 1998-1999 ilimiz ve bölgemizde meydana gelen afetler ve korunma yolları ; 2005-2009 programında doğal afetler karşısında hazırlık olmak, deprem tatbikatı, sınıf tahliye çantası; 2015 programında sel, heyelan, çığ, hortum, fırtına, trafik sorunları; 2018 yaşadığı çevredeki doğal afetler, deprem çantası; 2023 Sosyal Bilgiler öğretim programında afet öncesi, sırası ve sonrası yapılacaklar, acil durum aile planı; 2024 programında afet etkilerini azaltma konusunda ürün ortaya koyma şeklinde dönemin programında yer alan isimlerine göre hedef, konu, amaç, kazanım, ve öğrenme çıktısı kapsamında değişim göstermiştir.

Meydana gelen değişimler incelendiğinde bazı dönemlerde sadece belli başlı afet türlerine odaklanması, diğer afetlerin göz ardı edilmesine neden olabilir; bu da öğrencilerin yeterli afet bilinci oluşmasını engeller. Özellikle 2005-2009 döneminde yapılan deprem tatbikatları ve acil durum çantası gibi uygulamalar, öğrencilere teorik bilgiyi pratiğe dökme fırsatı sunmaktadır. 2023 Sosyal Bilgiler öğretim programında afet öncesi, sırası ve sonrasına yer verilmesi afet yönetiminin bütün olarak ele alındığını göstermektedir. 2024 programında afet etkisini azaltan ürün ortaya konulması ile bilişsel alanın üst basamaklarına yer verilmesi afet eğitiminin kalıcı olmasını sağlayabilir.

5. sınıf düzeyinde: 1968 ve 1990 Sosyal Bilgiler öğretim programında afet konusunun olmadığı; 1998-1999 programında sel, deprem, erozyon zararları ve korunma yolları, doğal afetler karşısında bilimsel yöntemlerle hareket edilmesi, doğal afetlerde insan ve çevre sağlığı; 2005 programında yaşadığı çevrenin coğrafi özellikleri ve afetler; sözlü ve yazılı öğelerde afet; afetin zararlarını artıran insan faaliyetleri şeklinde dönemin programında yer alan isimlerine göre hedef, konu, amaç ve kazanım kapsamında değişim göstermiştir.

5. sınıf düzeyinde 1968 ve 1990 Sosyal Bilgiler öğretim programlarında afet konusuna yer verilmemesi afet eğitiminde sorunlarımız olduğunu göstermektedir. Programlar arasında afet konusunda en kapsamlı program 1998- 1999 programı olduğu görülmektedir. Bartın Savran ve Çetin (2024) çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşması çalışma bulgularını destekler niteliktedir.

Ülkeler kendi sınırları içerisindeki coğrafyasında meydana gelen afetleri göz önüne alarak afet eğitimini planlamalıdır. Karakuş ve Önger (2017) çalışmalarında bilinen afet kavramlarının halkın o afeti yaşaması ve üzerinde yaşanan çevre şartları ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Afet eğitimini verilirken çağın ulaştığı güncel bilgilerle verilmesi ve uluslararası standartlara uygun olması gerekir (Mazman Budak, 2019). Bu bilgiler ışığında ülkemizde yaşanan afetler, eğitim politikaları, afetle ilgili kavram, eğitim gibi konuların güncellenmesi, hedef kitlenin gelişim özellikleri gibi etkenler göz önüne alınarak 4 ve 5. sınıf düzeylerinde yer alan afet konularının değişim göstermesi normal olarak karşılanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında 4 ve 5. Sınıf Düzeyinde Afet Konularında Meydana Değişikliklerin Yaşanılan Afetlerle İlişkisine Yönelik Sonuç ve Tartışma.

4. sınıf düzeyinde: 1968 ve 1990 Sosyal Bilgiler öğretim programında deprem, sel, erozyon kavramlarına yer verilmiştir. 1955-2004 yılları arasında 1796 sel meydana gelmesi (Özcan, 2006); ülkemizde en fazla etkisini gösteren afetin deprem olması (Şenol, 2020) programda meydana gelen değişikliklerin yaşanan afetlerle ilgisi olduğunu göstermektedir.

2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında ara disiplin ve derse ait kazanımların deprem üzerine yoğunlaşmıştır. Şahin ve Sipahioğlu (2002) ülkemizde en fazla zarara neden olan başında depremin geldiğini belirtmiştir. Hazırlanan programda ülkemizde yaşanan afetlere ilişkili olduğu görülmekte yalnız bir afet çeşidine yoğunlaşılması afet farkındalığı ve bilincin yetersiz kalacağı şeklinde yorumlanabilir.

2015 Sosyal Bilgiler öğretim programında sel, heyelan, çığ, hortum, fırtına, trafik sorunları; 2018 yaşadığı çevredeki doğal afetler, deprem çantası; 2023 programında afet öncesi,

sırası ve sonrası yapılacaklar, acil durum aile planı; 2024 programında deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları gibi afet etkilerini azaltma konusunda ürün ortaya koyma Şeklinde değişim olması araştırmalarda ülkemizde en fazla görülen ve en fazla hasara neden olan afet türünün deprem olması (Şahan, 2024); dolu, fırtına ve selin ülkemizde en sık görülen meteorolojik karakterli afet olmasının (Ceylan ve KmŐc, 2008) ifade edilmesi programdaki değişimlerin yaşanılan afetlerle ilişkili olduğu yalnız srekliлик arz etmediği görülmektedir.

5. sınıf düzeyinde: 1968 ve 1990 Sosyal Bilgiler ğretim programlarında afet konusunun olmadığı; 1998-1999 programında sel, deprem, erozyon zararları ve korunma yolları, doğal afetler karşısında bilimsel yöntemlerle hareket edilmesi, doğal afetlerde insan ve evre sağlığına yönelik bilgilerin olması 1999 Gölcük depremi ile ilgisinin olduğu söylenebilir. 2005 programında yaşadığı çevrenin coğrafi özellikleri ve görülen afetler konusuna yer almasına karşın deprem konusunun üzerinde durulması ülkemizde sıklıkla meydana gelen ve fazla zarara neden olmasına bağlanabilir. Kazanım açıklama ve etkinlik örneklerinin sadece deprem üzerine yoğunlaşması öğrencilerin sel, yangın vb. potansiyel tehlikelere karşı hazırlıklı olmalarını engelleyeceği Şeklinde yorumlanabilir.

5.2. ÖNERİLER

Bu bölümde, araŐtırmadan elde edilen sonuçlara bağlı olarak önerilerde bulunulmuştur.

5.2.1. Araştırmanın Sonuçlarına Yönelik neriler

1. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi ğretim programlarında bazı programlarda sadece bir afete yoęunlaŐırken bazı programlarda çeşitli afetlere yer verilmesi afet konularının srekliлик ve tutarlılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Afet konularının ülkemizde görülen afetlere göre düzenlenmeli, sadece tek bir afet üzerinde yer verilmemesi öğrencilerin afet farkındalığı ve bilincinin gelişmesine yardımcı olacaktır.

2. Bazı program ve sınıf düzeylerinde afetin öncesi yada sırası Şeklinde afet yönetim sürecinin tek bir yönüne değinilmiştir. Afet konularına dayalı eğitimler afet öncesi, sırası ve sonrasını kapsayacak Şekilde ilkokul çağındaki çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak güncel bilgilerle ve uluslararası standartlara uygun olarak hazırlanması olası afet senaryolarında zararın en seviyede kalmasını sağlayabilir.

3. İncelenen programlarda ve sınıf düzeylerinde afet konuları ve eğitimi arasında büyük farklılıkların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Söz edilen programlar ve sınıf düzeylerinde

yer alan afet konusu sağlam bir temel üzerine yerleştirilerek büyük değişimlerin göstermediği tutarlı ve istikrarlı bir program oluşturulabilir.

4. Programların bazılarında yalnız afetle türlerini tanıma yada bilişsel basamakların en alt basamaklarına yer veren kazanımlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin yalnız afet türlerini tanıması olası afet sırası ve sonrası halinde yapılacaklar konusunda yetersiz kalabilir. Afet türlerini tanımanın yanında afet öncesi, sırası ve sonrası hakkında bilgi ve uygulamalara bilişsel alanın üst basamakları dikkate alınarak yer verilmelidir.

5. Programlarda değişen afet konularının ülkemizde gerçekleşen afetlerle kısmen ilişkili olduğu gerçekleşen bazı afetlerin programlarda ve sınıf düzeylerinde yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Afet konularına yer verilirken yakın çevrede ve ülkemizde meydana gelen afetlerle yer verilmesi afet bilinci oluşmasına katkı sağlayabilir.

6. Afet eğitiminde yer alan konularda ailelerin de afet bilinci kazanması için okullarda ailelere yönelik bilgilendirme toplantıları düzenlenmelidir. Bu tür etkinliklerle ailelerin çocuklarına evde de bu konuları öğretmelerine yardımcı olabilir.

5.2.2.Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Gelişmiş ülkelerdeki ilkököl düzeyinde afet eğitim programlarının karşılaştırılması yapılarak Türkiye'nin ilkököl afet eğitimi açısından güçlü ve zayıf yönleri belirlenebilir. Bu karşılaştırmalar, en iyi uygulamaların ve yöntemlerin eğitim sisteminde yer bulması ve eksikliklerin giderilmesi sağlanabilir.

2. Ülkemizin farklı bölgelerine belli afet çeşitleri sıklıkla görülmektedir. Farklı bölgelerde sıklıkla yaşanan doğal afet türlerine göre uyarlanmış özel eğitim programları geliştirilebilir ve bu programların uygulanabilirliği üzerine araştırmalar yapılabilir.

3. İlkoköl düzeyinde yer alan bütün dersler afet konusu yönünden incelenip Cumhuriyet tarihimizden bu yana afet karnemiz göz önüne çıkarılabilir. Bu bağlamda eğitim programları ve ders kitaplarının içerikleri düzenlenmesi, afet eğitiminde yaşanan eksikliklerin ve yanlışların çok yönlü olarak giderilmesi sağlanabilir.

4. Farklı öğretim yöntemlerinin (örneğin eğitsel oyunlar, simülasyonlar, drama gibi) afet eğitimindeki etkililiği ve Bloom Taksonomisine göre basamakları incelenip bu bağlamda yöntemlerin, bilişsel alan basamak farklılıklarının öğrenci başarılarına ve davranış değişikliklerine olan etkileri araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Adiyoso, W. & Kanegae, H. (2012). The effect of different disaster education programs on tsunami preparedness among schoolchildren in Aceh, Indonesia. *Disaster Mitigation of Cultural Heritage and Historic Cities*, 6(1), 165-172.
- AFAD (2014). *Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü*. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>. adresinden 22.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- AFAD (2021). *Afet ve acil durum yönetimi başkanlığı* <https://www.afad.gov.tr/afet-turleri> adresinden 22.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- AFAD (2023). *Afet ve acil durum yönetimi başkanlığı* <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-34> adresinden 29.05.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Akbaş, O. (2015). Sosyal bilgilerde değerler ve değerler öğretimi. B. Tay & A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 343-370, 4.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akgün, İ. H. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminin felsefi temelleri. R. Turan & K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 39- 57, 5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akkaş Baysal, E. & Ocak, G. (2023). Program değerlendirme. G. Ocak, E. Akkuş Baysal & R. Yurtseven (Ed.), *Eğitimde program geliştirme* içinde (s. 176-202, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akkaya, A. (2023). 2018 ve 2023 Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 4(1), 60-69.
- Akıcı Çötök, N. (2016). Antropoloji. D. Dilek. (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi* içinde (s. 193-207, 1. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akinoğlu, O. (2002). Hayat bilgisi öğretimi. C. Öztürk & D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.1-13). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akpınar, M. & Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Aktekin, S. (2016). Sosyal bilgiler ve siyaset bilimi. D. Dilek. (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi* içinde (s. 179-190, 1. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Akyel, R. (2007). *Afet yönetim sistemi: Türk afet yönetiminde karşılaşılan sorunları tespit ve çözümüne ilişkin bir araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı.
- Akyürek Tay, B. & Baş, M. (2017). Yapılandırmacılık ve hayat bilgisi. B. Tay (Ed.), *Cumhuriyetten günümüze hayat bilgisi öğretim programlarına karşılaştırmalı bir bakış* içinde (s. 46-73). Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Akyürek Tay, B. & Tay, B. (2017). Yapılandırmacılık ve hayat bilgisi. B. Tay (Ed.), *Etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (s. 147-177). Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Akyüz, Y. (2021). Türkiye Cumhuriyeti. *Türk eğitim tarihi* içinde (s. 327-427, 34. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aladağ, E. & Aladağ, S. (2017). Hayat bilgisi dersinde kullanılan materyaller. B. Tay (Ed.), *Etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (s. 465-491, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Alkım Şahin, S. (2013). 1998 İlköğretim programı. F. D. Gözütok & F. Bıkmaz (Ed.), *Cumhuriyet'in ilanından 2013'e kadar programların analizi (hayat bilgisi örneği)* içinde (s. 167-207). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Altunöz, S. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler programı hakkında öğretmen ve müfettiş görüşleri (Bolu ili örneği)* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Ambarlı, A. (2010). *Türkiye'de cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programları (değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler)* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Ardalan, A., Linkov, F., Shubnikov, E. & LaPorte, R.E. (2008). Public awareness and disaster risk reduction: Justin-time networks and learning. *Prehospital and Disaster Medicine*, 23(3), 286–288.
- Armut, K. (2013). *Sanat eğitimi: kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Arslan, M. (2000). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları ve belli başlı özellikleri. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/146/aslan.htm adresinden 01.01.2024 tarihinde erişilmiştir.

- Aslan, E. (2001). Torrance yaratıcı düşünce testinin Türkçe versiyonu. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14(14), 19-40.
- Aslan, E. (2011). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilkokullarda izlediği ilk öğretim programı: "1924 ilk mektepler müfredat programı". *İlköğretim Online*, 10(2), 717-734.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler. D. Dilek. (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi* içinde (s. 3-51, 1. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aşkan, A. (2022). *Hayat bilgisi dersi öğretim programlarında beceriler, değerler ve kavramlar* (Yüksek lisans tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı.
- Atık, S. & Aykaç, N. (2019). Hayat bilgisi öğretim programlarının değerlendirilmesi (1926-2018). *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(4), 708-722.
- Avcı Yücel, Ü. & Ergün, S. (2015). Öğretim materyallerinin hazırlanması ve seçimi. E. Cabı (Ed.), *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (s. 49-71, 2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, F. (2010). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin "deprem" kavramını algılamaları: fenomenografik bir analiz. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(3), 801-817.
- Ayka, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.
- Bacanlı, H. (2021). Gelişim özellikleri. *Eğitim psikolojisi* içinde (s. 147-152, 28. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bartın Savran, C. & Çetin, T. (2024). Tarihsel bağlamda sosyal bilgiler öğretim programlarında doğal afet kavramının incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 28(3), 838-851.
- Başbüyük, A. & Pala, Ş. M. (2023). Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya dersi öğretim programlarının afet eğitimi açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 184-197.
- Başol, G. (2019). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Baymur, A. F. (1937). *Hayat bilgisi öğretimi*. İstanbul: Devlet Basımevi.

- Bekdemir, Ü. & Polat, S. (2016). 2005 sosyal bilgiler öğretim programı ile 2015 sosyal bilgiler taslak öğretim programı üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(19), 145-160.
- Bıkmaz, F. (2013). 1924-1926 ilköğretim (müfredat) programları. F. D. Gözütok & F. Bıkmaz (Ed.), *Cumhuriyet'in ilanından 2013'e kadar programların analizi (hayat bilgisi örneği)* içinde (s. 25-72). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Bilasa, P. (2016). Hayat bilgisi dersi öğretim programlarının tarihi gelişimi. S. Güven & S. Kaymakçı (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s. 24-56, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (2014). *Başlangıçtan günümüze Türk eğitim tarihi* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bloom, B. S. (2016). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme* (3. Baskı). (Çev. D. A. Özçelik). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın yayın tarihi 1976).
- Brückl, H. (1932). *İlk toplu tedrisin temeli olmak itibarıyla hayat bilgisi*. (Çev. F. Gündüzalp). İstanbul: Resimli Ay Matbaası.
- Biröl, B. (2022). Ders kitaplarının biçimsel özellikleri. B. Akbaba & S. Kaymakçı (Ed.), *Sosyal bilgiler ders kitabı inceleme ve tasarım kılavuzu* içinde (s. 83-99, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ceylan, A. & Kömüşçü, A. Ü. (2008). Meteorolojik karakterli doğal afetlerin uzun yıllar ve mevsimsel dağılımları. *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1(1), 1-10.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2013). *Research methods in education*. London: Routledge.
- Çalışkan, T., Önal, H., Çolak, İ. & Kızılcıoğlu, A. (2019). Temel eğitimde coğrafya bilgisi ve bilincinin üst kademelerde verilen eğitime etkileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 23(1), 177-192.
- Çatak, M. (2021). Programlara göre sosyal bilgilerin tarihi gelişimi. S. Şimşek (Ed.), *Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenleri için: sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 1-27, 3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Çavuş, Ş. & Boyraz, S. (2023). Program geliştirmede öğrenme öğretme sürecinin (eğitim durumları) belirlenmesi. G. Ocak, E. Akkuş Baysal & R. Yurtseven (Ed.), *Eğitimde program geliştirme* içinde (s. 150-173, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çelebi, C. (2006). *Yapılandırmacılık yaklaşımına dayalı işbirlikli öğretimim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin erişimi ve tutumlarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Çelik, A. A. (2020). *İlkokul öğretmenlerinin afete hazırlık düzeyleri ile afet eğitiminin eğitim programlarındaki yerine yönelik görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi Ana Bilim Dalı.
- Çelik, A. A. & Gündoğdu, K. (2022). Öğretmenlerin afete hazırlık düzeyleri ile ilkokullardaki afet eğitimi uygulamalarına yönelik görüşleri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 77-112.
- Çelik, Ö. (2020). Hayat bilgisi dersinin amacı kapsamı ve içeriği. V. Aktepe & M. Gündüz (Ed.), *Kurumdan uygulamaya hayat bilgisi öğretimi* içinde (s. 2-19, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bayır, Ö. G., Köse, T. Ç. & Balbağ, N. L. (2016). Sosyal bilgiler dersinde ara disiplinlerden yararlanılmasına ilişkin öğretmen görüşleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 6(2), 1-30.
- Çepni, S. (2014). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (7. Baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Çepni, S. & Çil, E. (2016). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (tanıma, planlama, uygulama ve TEOG ile ilişkilendirme) ilkokul ve ortaokul öğretmen el kitabı* (6.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çerçi, A. (2018). 2018 Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarının (5, 6 ,7, 8. Sınıf) yenilenen Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 6(2), 70-81.
- Çevirme, H. (2024). Türkiye'de 2019-2023 yılları arasında sosyal bilimler alanında yazılmış bilimsel makalelerde afet ve kültür ilişkisi. *TYB Akademi Dil Edebiyat & Sosyal Bilimler Dergisi*, (40). 57-72.

- Çiftçi, B. & Akça, D. (2019). 2005 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programlarının coğrafi beceri ve coğrafi kazanım alanlarının karşılaştırılması. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 33-59.
- Çobanoğlu, R. & Yıldırım, A. (2021). Türkiye’de program geliştirme çalışmaları: Cumhuriyet’in ilanından günümüze tarihsel bir analiz. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(2), 810-830.
- Değirmenci, Y. (2019). Sınıf öğretmeni adaylarının “doğal afet” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforların incelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, 24(39), 83-94.
- Değirmenci, Y. & İlter, İ. (2013). Coğrafya dersi öğretim programında doğal afetler. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0 (28), 276-303.
- Değirmenci, Y., Kuzey, M. & Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, 6(2), 33-46.
- Delen, T. (2023). *İlkokul ders kitaplarının afet eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı.
- Demeuse, M. & Christine, S. (2016). *Politik kararlardan uygulamaya eğitimde program geliştirme* (2. Baskı). (Çev. Y. Budak). Ankara: Pegem Yayınevi.
- Demirci, A. & Karakuyu, M. (2004). Afet yönetiminde coğrafi bilgi teknolojilerinin rolü. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9(12), 67-100.
- Demircioğlu, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretimi ve ders kitapları. D. Dilek (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi* içinde (s. 577-599). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demircioğlu, İ. H. & Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Demirel, Ö. (2004). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2020). Program tasarısı hazırlama. *Eğitimde program geliştirme: kuramdan uygulamaya* içinde (s. 111-180, 29. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Demirel, Ö. & Kaya, Z. (2021). Eğitim ile ilgili temel kavramlar. Ö. Demirel, Z. Kaya & K. Kıroğlu. (Ed.), *Eğitime giriş* içinde (s. 1-14, 19. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirhan, N. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde afet eğitimi ve yönetimine ilişkin öğretmen görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı.
- Demirkaya, H. (2015). Sosyal bilgilerde düşünme ve soru sorma becerileri. B. Tay & A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 400-435, 4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Deniz, M. (2016). Sosyal bilgiler ve psikoloji. D. Dilek. (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi* içinde (s. 209-220, 1. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Deveci, H. (2005). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımı. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4 (3), 159-166.
- Dikmenli, Y. & Gafa, İ. (2017). Farklı eğitim kademelerine göre afet kavramı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (44), 21-36.
- Dikmenli, Y. & Tekin, Ö. (2021). Sınıf öğretmeni adaylarının afet bilinci algısı ve deprem bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 258-271.
- Dikmenli, Y. & Yakar, H. (2019). Öğretmen adaylarının afet bilinci algı düzeylerinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 386-416.
- Dikmenli, Y., Danabaş, F., Çelik, B. B. & Tekin, Ö. (2018). Effects of animation film use on earthquake knowledge level of 4th grade students. *Participatory Educational Research*, 5(1), 86-95.
- Dikmenli, Y., Yakar, H. & Konca, A. S. (2018). Development of disaster awareness scale: A validity and reliability study. *Review of International Geographical Education Online*, 8(2), 206-220.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk & D. Dilek. (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 15-46). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dölek, İ. (2021). *Afetler ve afet yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Efendioğlu, A. (2020). Program geliştirme ve kazandırılacak davranışlar. H. G. Berkant (Ed.), *Eğitimde program geliştirme kurumdan uygulama örneklerine* içinde (s. 173- 199, 1.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- EM-DAT (2014) Criteria and definition. Explanatory Notes. <https://www.emdat.be/> adresinden 29.04.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Eraslan, L. (2011). İlköğretim programlarında girişimcilik öğretimi (hayat bilgisi dersi örneği). *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 82- 94.
- Ergünay, O. (2008). *Afet yönetiminde kurumsal yapılanma ve mevzuat nedir? nasıl olmalıdır? İstanbul depremi beklerken sorunlar ve çözümler.* <https://media-cdn.t24.com.tr/files/1678960976503-chp-deprem-sempozyumu-bildiriler-kitabi-2008.pdf> adresinden 15.09.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Erginer, E. (2008). *Öğretimi planlama uygulama ve değerlendirme* (4. Baskı). Ankara: Öğreti Yayıncılık.
- Erkal, E. & Değerliyurt, M. (2011). Türkiye’de afet yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.
- Erkan, B., Özmen, B. & Güler, H. (2011). Türkiye’de afet zarar azaltımını sürdürülebilir eğitimle sağlamak. *I. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Erkan, M. S. (2023). 1938-1950 İsmet İnönü döneminde eğitim politikaları ve köy enstitüleri. E. Şencan (Ed.), *Türk eğitim tarihi* içinde (s. 135-164, 1.Baskı): Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ertürk, S. (2014). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan Matbaası.
- Eylen Özyurt, B. (2019). Gelişim konularına genel bakış. A. Kaya (Ed.), *Eğitim psikolojisi* içinde (s. 1-30, 12. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Fer, S. (2022). Program geliştirmenin Türkiye tarihi içerisindeki akışı. *Eğitimde program geliştirme kuramsal temellere bakış* içinde (s. 82-112. 5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme* (3.baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Genç, F. N. (2007). Türkiye’de doğal afetler ve doğal afetlerde risk yönetimi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9(5), 201-226.

- Genç, İ. & Kaymakçı, S. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme Ö. Bektaş & R. Turan (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları* içinde (s. 197-220, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gerdan, S. (2019). Bir sosyal sorumluluk alanı olarak afet eğitimleri. *International Journal of Management and Administration*, 3(5), 101-110.
- Gezer, E. (2022). *İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafi kavramların incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı.
- Gibbs, L., Mutch, C., O'Connor, P. & MacDougall, C. (2013). Research with, by, for and about Children: Lessons from Disaster Contexts. *Global Studies of Childhood*, 3(2), 129-141.
- Görgen, İ. (2019). Program geliştirmede temel kavramlar. H. Şeker (Ed.), *Eğitimde program geliştirme kavramlar yaklaşımlar* içinde (s. 1-18, 5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gözütok, F. D. (2003). Türkiye’de program geliştirme çalışmaları. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/milli_egitim_dergisi/160/gozutok.htm adresinden 01.01.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Gülay, H. (2010). An earthquake education program withparent participation for preschool children. *EducationalResearch and Reviews*, 5(10), 624-630.
- Güler, H. H. (2008). Zarar azaltmanın temel ilkeleri. M. Kadioğlu & E. Özdamar (Ed.), *Afet zararlarını azaltmanın temel ilkeleri* içinde (s. 35-50, 1.Baskı). Ankara: JICA Türkiye Ofisi.
- Güler, N. (2019). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gültekin, M. (2007). İlköğretim öğretmenlerinin ilköğretimde kutlanan belirli gün ve haftaların gerekliliği ve işe vurukluğu konusundaki görüşleri: (Eskişehir ili örneği). *Millî Eğitim Dergisi*, 36(174), 72-87.
- Günden, S. (1995). Sosyal bilgiler öğretimine genel bir bakış, ilköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretimi ve sorunları. Ankara: T.E.D. Öğretim Dizisi No:13. (Haz. Meral Çimeli).

- Gürel, D. (2017). Taslak sosyal bilgiler öğretim programına yönelik yapısal bir değerlendirme. https://www.researchgate.net/publication/318820650_2017_Taslak_Sosyal_Bilgiler_Ogretim_Programina_Yonelik_Yapisal_Bir_Degerlendirme adresinden 18.02.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Gürdoğan Bayır, Ö. (2021). Sosyal bilgilerde okuryazarlık. V. Aktepe, M. Gündüz, N. Kurtdere Fidan & E. Yalçınkaya (Ed.), *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 46-63, 1.Baskı).). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Güven, İ. (2018). *Türk eğitim tarihi* (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Güven, S. & Kaymakçı, S. (2016). 2015 Hayat bilgisi dersi (1, 2 ve 3. sınıflar) öğretim programı'nın tanıtımı. S. Güven & S. Kaymakçı (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s. 62-79, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İlgaz, S. & Mindivanlı Akdoğan, E. (2019). Sosyal bilim disiplinleri. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 95-171, 9. Baskı).). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İnal, E., Kaya, E. & Altıntaş, K. H. (2018). Türkiye'de örgün eğitimin afet eğitimi yeterliliği açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (37), 114-127.
- Kabapınar, Y. (2019). Kavram, tanım ve teoriler üzerinden hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretime bakmak. Y. Kabapınar (Ed.), *Kuramdan uygulamaya Sosyal bilgiler öğretimi hayat bilgisi öğretiminden tarih öğretimine içinde* (s. 1-61, 6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kadıoğlu, M. (2011). *Afet yönetimi beklenilmeyeni beklemek, en kötüsünü yönetmek*. İstanbul: T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını.
- Kalaycı, N. & Baysal, S. B. (2020). Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırmalı analizi (2005-2017-2018). *Afyon Kocatepe Üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 22(1), 106-129.
- Karabağ, Ş. G (2009). Hayat bilgisi dersinin tarihçesi. B. Tay (Ed.), *Hayat bilgisi dersi öğretimi* içinde (s. 1-19). Ankara: Maya Akademi.
- Karaca, Ö. F. (2022). *Afet konularının sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları* (Yüksek lisans tezi). Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı.

- Karaca, S. S. (2007). *Doğal afetlerin toplumsal tarihin oluşumundaki etkisi ve tarih öğretimindeki yeri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tarih Öğretmenliği Ana Bilim Dalı.
- Karagel, D. (2019). Afet öncesi (afet risk yönetimi). R. Sever (Ed.), *Afetler ve afet yönetimi* içinde (s. 144-157, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karakuş, U. & Önger, S. (2017). 8. sınıf öğrencilerinin doğal afet ve afet eğitimi kavramını anlama düzeyleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(6), 482-491.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karataş, O. (2011). İlköğretim 1. Kademe sosyal bilgiler dersi doğal afet eğitiminde drama tekniğinin öğrencilerin başarısına etkisi (deneysel çalışma) (Yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı.
- Kartal, Ş. (2022). Nitel araştırmanın desenlenmesi. M. Çelebi(Ed.), *Nitel araştırma yöntemleri* içinde (s. 224-235). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kaur, A. (2004). *Mobility, labour mobilisation and border controls: indonesian labour migration to malaysia since 1900*. The 15th Biennial Conference of the Asian Studies Association of Australia in Canberra 29 June-2 July, (29) 1-23.
- Kaya, H. (2018). Türkiye’de yangınlar (1923-1960). *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 28-39.
- Kelly, A.V. (2009). *The curriculum theory and practice*. (6.Eth.). London: Sage.
- Keskin, H. & Kuru, G. (2018). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde kutlanan veya anılan belirli gün ve haftalara ilişkin görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 226-239.
- Kıldan, O. & Pektaş, M. (2009). Erken çocukluk döneminde fen ve doğa ile ilgili konuların öğretilmesinde okul öncesi öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 113-127.
- Kılıç, B. C. (2019). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki doğal afetler konusunun sarmal sistem yönünden değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilgiler ve Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı.

- Kılıç, D. (2001). Eğitim programlarının felsefi boyutları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2(9), 387-394.
- Kılıçoğlu, G. (2014). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 3-16, 3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kırıkkaya, E. B., Ünver, A. O. & Çakın, O. (2011). İlköğretim fen ve teknoloji programında yer alan afet eğitimi konularına ilişkin öğretmen görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5 (1), 24-42.
- Kısa, G. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programına uygun (4, 5 ve 7. sınıflarda) doğal afetler konusunda etkinlik önerileri* (Yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilgiler ve Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Kışlalı, A. T. (1990). *Siyaset bilimi*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Kızılçaoğlu, A. (2006). İlköğretimin birinci kademesinde coğrafya eğitimi ve öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (14), 81-106.
- King, D. (2000). You're on your own: community vulnerability and the need for awareness and education for predicatable natural disasters. *Journal Of Contingencies and Crisis Management*, 8(4), 223-228.
- Kocaoluk, F. & Kocaoluk, M. Ş. (2000). *İlköğretim okulu programı 1-5 sınıfların yıllık, ünite ve günlük plan örnekleri*. İstanbul: Kocaoluk Yayınevi.
- Koçer, E. (2013). 1968 İlkokul programı. F. D. Gözütok & F. Bıkmaz (Ed.), *Cumhuriyet'in ilanından 2013'e kadar programların analizi (hayat bilgisi örneği)* içinde (s. 135-166). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Kopuz, B., Bekdemir, Ü. & Yılmaz, A. (2024). Sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afet ile ilgili konular ve bu konuların öğretiminin önemi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(30), 358-380.
- Korkmaz, İ. (2020a). Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de program geliştirme ve değerlendirme çalışmaları. B. Oral & T. Yazar (Ed.), *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme* içinde (s. 584-607, 2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Korkmaz, İ. (2020b). Nicel araştırmalarda evren, örneklem, örnekleme teknikleri. B. Oral & A. Çoban (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (s. 147-159, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kotan, H. (2024). Ders kitaplarında yer alan afet eğitimi konularının incelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 11(107), 905-919.
- Köksal, F. & Yücel, C. İ. (2023). Doğal afetlere genel bir bakış: Gümüşhane il örneği. *Multidisipliner Yaklaşımlarla Coğrafya Dergisi*, 1(2), 133-163.
- Köstekçi, E. & Üstünyer, Ç. (2024). Güncellenen hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında afetler konularının yer alma durumunun incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 27-40.
- Kurtdede Fidan, N. (2017). Belirli gün ve haftaların değerler eğitimine katkısına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 7(2), 287-312.
- Küçükahmet, L. (2009). *Program geliştirme ve öğretim* (24. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mazman Budak, F. (2019). Afet eğitimi. R. Sever (Ed.), *Afetler ve afet yönetimi içinde* (s. 183-194, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Limoncu, S. & Atmaca, A. B. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *Megaron*, 13(1), 132-143.
- McDonald, R. (2003). *Introduction to natural and man-made disasters and their effects on buildings*. Oxford: Elsevier.
- MEB. (1999). İlköğretim ve orta öğretim kurumlarının öğretim programları ile ders kitaplarında yer alması gerek doğal afetler ve zararlarından korunma yolları ile ilgili konuların kabulü. *T. C Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, 62(2506), 953-964.
- MEB (2005a). *Fen ve teknoloji dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2014). *İlköğretim düşünme eğitimi öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2017). Hayat bilgisi dersi öğretim programı. (ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflar). <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2017/02/Hayat-Bilgisi.pdf> adresinden 03.01.2024 tarihinde erişilmiştir.

- MEB (2018c). Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812312311937-FEN%20BİLİMLERİ%20ÖĞRETİM%20PROGRAMI2018.pdf> adresinden 04.03.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Merchant, A. (2015). Children and disaster education: an analysis of disaster risk reduction within the school curricula of Oregon, Texas, and the Philippines. *MA IDS Thesis Projects*. 26.
- Mercin, L. & Alakuş, A. (2007). Birey ve toplum için sanat eğitiminin gerekliliği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), 14-20.
- Merriam, S. B. (2017). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber* (3. Baskı). (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Mızıkacı, F. & Alkın Şahin, S. (2013). 1998 İlköğretim programı. F. D. Gözütok & F. Bıkmaz (Ed.), *Cumhuriyet'in ilanından 2013'e kadar programların analizi (hayat bilgisi örneği)* içinde (s. 167-207). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Mızıkacı, F. & Gözütok, D. (2013). 2005/2009 ilköğretim programı. F. D. Gözütok & F. Bıkmaz (Ed.), *Cumhuriyet'in ilanından 2013'e kadar programların analizi (hayat bilgisi örneği)* içinde (s. 209-252). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Miles, M. B. & Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis: A sourcebook of new methods*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973, 24 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 14574 Kanun no: 1739) <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1739&MevzuatTur=1&MevzuatTerтип=5> adresinden 19.12.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Mulianingsih, F. & Hardati, P. (2022). Can disaster risk education reduce the impact of disasters in schools? *Journal of Geography Science and Education*, 4(2), 19-23.
- Mutasa, S. & Rudhumbu, N. (2018). Integration of disaster risk reduction in the teaching of primary school curriculum in Botswana: A critical analysis and reflection. *International Journal of Education and Research*, 6(10), 59-74.
- Nalçacı, A. & Beldağ, A. (2019). İlkokul ve ortaokul programlarında afet eğitimi. R. Sever (Ed.), *Afetler ve afet yönetimi* içinde (s. 345-362, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Nalkıran, T. & Karamustafaoğlu, O. (2020). Doğal afetler konusunun okul dışı öğrenme ortamında öğretimi: AFAD gezisi. *Öğretim Teknolojileri ve Öğretmen Eğitimi Dergisi*, 9(2), 91-11.
- NCSS (2023). National council for the social studies: <https://www.socialstudies.org/about> adresinden 25.05.2023 tarihinde erişildi.
- Ohnishi, K. & Mitsuhashi, H. (2013). Geography education challenges regarding disaster mitigation in Japan. *Review of International Geographical Education Online*, 3(3), 230-240.
- Oliva, P. F. & Gordon, W. R. (2018). Program geliştirme (1. Baskı). (Çev. K. Gündoğdu). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ornstein, A. & Hunkins, F. (2017). Curriculum: foundations, principles and issues (7. Baskı, Global Edition). London: Pearson Education Limited.
- Öcal, A. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde deprem eğitiminin değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 169-184.
- Öcal, A., Çakır, U. & Özelmacı, Ş. (2016). İlkokul ve ortaokul ders programlarında afetten korunma ve güvenli yaşam. *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 71-83.
- Öcal, A., Yıldırım, E., Yakar, H. & Erdoğan, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik inanışlarının incelenmesi, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 59-72.
- Özcan, E. (2006). Sel olayı ve Türkiye. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 35-50.
- Özçağlar, A. (2000). *Coğrafyaya giriş: sistematik kavramlar, yöntemler*. Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık.
- Özçelik, D. A. (2016). *Eğitim programları ve öğretim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özey, R. (2006). *Afetler coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Özgen, N., Eser Ünalı, Ü. & Bindak, R. (2011). Öğretmen adaylarının doğal afetler konusuna yönelik etkili öğrenme biçimlerinin belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(4), 303-323.
- Özkaya, H. (2016). Cumhuriyet döneminde bulaşıcı hastalıklarla mücadele. *Türk Aile Hekimliği Dergisi*, 20(2), 77-84.

- Özmen, B., Gerdan, S. & Ergünay, O. (2015). Okullar için afet ve acil durum yönetimi planları. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 37-52.
- Özmen, C. (2015). Dünya ve ülkemizde sosyal bilgiler. C. Dönmez & K. Yazıcı (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 3-22, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özşahin, E. (2013, Eylül). Türkiye’de yaşanmış (1970-2012) doğal afetler üzerine bir değerlendirme. <https://www.tdmd.org.tr/pdf/TDMSK046.pdf> adresinden 11.11.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Öztürk, C. (2015). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi: demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 1-31, 4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, C. & Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126.
- Parker, W. C. (2005). *Social studies in elementary education*. New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Ronan, K. R. & Towers, B. (2014). Systems education for a sustainable planet: Preparing children for natural disasters. *Systems*, 2(1), 1-23.
- Sağ, R. (2020). İçerik tasarımı. B. Oral & T. Yazar (Ed.), *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme içinde* (s. 275-298, 2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sağlam, H. İ. & Başkan İşler, Z. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarında disiplinlerarası boyut. Ö. Bektaş & R. Turan (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları içinde* (s. 55-77, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Safran, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay & A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 1-18, 4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Semerci, Ç. (2017). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. E. Karip (Ed.), *Ölçme ve değerlendirme içinde* (s. 2-15, 7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sever, R. & Değirmenci, Y. (2019). Temel kavramlar. R. Sever (Ed.), *Afetler ve afet yönetimi içinde* (s. 2-11, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınları.

- Sezal, İ. (2017). Neden sosyoloji? İ. Sezal (Ed.), *Sosyoloji içinde* (s.1-10). Ankara: Betam Yayım.
- Shaluf, I. M. (2007). Disaster types. *Disaster Prevention and Management*, 16(5), 704-717.
- Sharpe, J. & Kelman, I. (2011). Improving the disaster-related component of secondary school geography education in England. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 20(4), 327-343.
- Siriwardena, M., Malalgoda, C., Thayaparan, M., Amaratunga, D. & Keraminiyage, K. (2013). Disaster resilient built environment: role of lifelong learning and the implications for higher education. *International Journal of Strategic Property Management*, 17(2), 174-187.
- Sönmez, V. (2010). Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu: yeni programa göre düzenlenmiş ders planı örnekleri. (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2016). Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen kılavuzu: yeni programa göre düzenlenmiş ders planı örnekleri. (7. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2020). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı* (19. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, Ö. F. & Bozdoğan, K. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarında hedef ve vizyon. Ö. Bektaş & R. Turan (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları içinde* (s. 79-112, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sönmez, V. & Gülderen Alacapınar, F. (2015). *Örnekleriyle eğitimde program değerlendirme* (1.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözcü, U. & Aydınöz, D. (2019). Doğal afet okuryazarlığı bağlamında öğretim programlarındaki afetlerle ilişkili kazanımların incelenmesi. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 14(5), 2639 – 2652.
- Şahan, C. (2024). Türkiye özelinde doğa kaynaklı afetlere yönelik bir araştırma. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 414-428.
- Şahan, C. & Dinç, A. (2020). Afet eğitim merkezlerinde yapılan afet eğitimlerinin ortaokul öğrencileri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (58), 478-500.

- Şahin, C. & Sipahioglu, S. (2002). *Doğal afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye’de hayat bilgisi dersi programlarının gelişimi. *Journal of International Social Research*, 2(8), 402-410.
- Şekerci, Y. G., Ayvazoğlu, G. & Çekiç, M. (2023). Üniversite öğrencilerinin temel afet bilinci ve farkındalık düzeylerinin saptanması. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(1), 74-81.
- Şenol, C. (2020). Türkiye’de depremlerin yerleşme ve demografik yapı üzerindeki etkileri (1927-2020). *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2(4), 620-644.
- Şirin, E. T. (2012). *Sosyal bilgiler eğitiminde kullanılan ders, öğrenci çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarındaki etkinliklerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Libayao, H. G. C., Navaluna Jr, C. A., Allosada, J. L. & Tacadena, J. E. (2024). Disaster Education in Elementary School Curriculum: Basis for Framework Designing. *Journal of Learning and Educational Policy*, 4(3), 15-22.
- Tan Şişman, G. (2018). Program geliştirme (1. Baskı) Oliva, P. F. & Gordon, W. R. (Çev. K. Gündoğdu). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tay, B. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü, bugünü ve yarını. R. Turan & K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri içinde* (s.1-18). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tay, B. (2017). Hayat bilgisi: hayatın bilgisi. B. Tay (Ed.), *Etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi içinde* (s. 01-43). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tay, B. (2017a). 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.
- Tepe, M. E. (2023). Program geliştirmede hedeflerin belirlenmesi. G. Ocak, E. Akkuş Baysal & R. Yurtseven (Ed.), *Eğitimde program geliştirme içinde* (s. 98-120, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tekir, S. (2019). Erken Cumhuriyet dönemi Türkiye’de bulaşıcı hastalıklarla mücadele (1923-1930). *Journal of Turkish Research Institute*, (65), 407-430.

- Tuğluoğlu, F. & Tunç, T. (2010). 1926 İlköğretim Müfredatı ve Cumhuriyet dönemi eğitimin ekonomik hedefleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 26(76), 55-98.
- Tuncer, M. (2020). Program geliştirme ve değerlendirme standartları. B. Oral & T. Yazar (Ed.), *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme* içinde (s. 558-579, 2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tuncel, İ. (2019). Program geliştirmenin kuramsal temelleri. H. Şeker (Ed.), *Eğitimde program geliştirme: kavramsal yaklaşımlar* içinde (s. 29-67, 5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Türe, E. (2013). 1936 İlköğretim programı. F. D. Gözütok & F. Bıkmaz (Ed.), *Cumhuriyet'in ilanından 2013'e kadar programların analizi (hayat bilgisi örneği)* içinde (s. 73-100). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Uğur, T. (2006). *İlköğretim 1., 2. ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri (Uşak ili örneği)*. (Yüksek lisans tezi). Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi Ana Bilim Dalı.
- Ulubey, Ö. & Akçatepe, G. (2013). 1948 İlköğretim programı. F. D. Gözütok & F. Bıkmaz (Ed.), *Cumhuriyet'in ilanından 2013'e kadar programların analizi (hayat bilgisi örneği)* içinde (s. 101-133). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Ulubey, Ö. & Türe, E. (2013). 1936 İlköğretim programı. F. D. Gözütok & F. Bıkmaz (Ed.), *Cumhuriyet'in ilanından 2013'e kadar programların analizi (hayat bilgisi örneği)* içinde (s. 73-100). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Ulubey, Ö. & Koçer, E. (2013). 1968 İlköğretim programı. F. D. Gözütok & F. Bıkmaz (Ed.), *Cumhuriyet'in ilanından 2013'e kadar programların analizi (hayat bilgisi örneği)* içinde (s. 135-166). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Ulusoy, K. & Arslan, A. (2019). Değerli bir kavram olarak "değer ve değerler eğitimi. K. Ulusoy & R. Turan (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* içinde (s. 17-40, 3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ulutaş, İ. & Ersoy, Ö. (2004). Okul öncesi dönemde sanat eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12(1), 1-12.
- UNISDR (2007). Hyogo framework for action 2005-2015: building the resilience of nations and communities to disasters.

https://www.unisdr.org/files/1037_hyogoframeworkforactionenglish.pdf adresinden 20.03.2023 tarihinde alınmıştır.

UNISDR (2009). International strategy for disaster risk reduction, terminology on disaster risk reduction. <http://www.unisdr.org/we/inform/publications/7817> adresinden 16.03.2023 tarihinde alınmıştır.

Ünal, M. & Kılıç, B. (2023). Program değerlendirme ve program değerlendirme modelleri. H. Ünsal (Ed.), *Eğitimde program geliştirme* içinde (s. 237-248, 1.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Ünlü, M. (2019). Beşerî afetler. R. Sever (Ed.), *Afetler ve afet yönetimi* içinde (s. 80-140, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Varış, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme: teori ve teknikler* (6. Baskı). Ankara: Alkım Yayınları.

Wilkins, R. & McCarthy, M. (2011). National Strategy for Disaster Resilience: Building our nation's resilience to disasters. *National Emergency Management Committee*.

Yalçınkaya, E. & Koçoğlu, E. (2019). Örnek afet eğitimi projeleri. R. Sever (Ed.), *Afetler ve afet yönetimi* içinde (s. 196-214, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık

Yanpar Yelken, T. & Yavuz Konakman, G. (2020). Program geliştirme hedefler. B. Oral & T. Yazar (Ed.), *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme* içinde (s. 275-298, 2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yar Sevmiş, B. (2020). Hayat bilgisi dersi öğretim programı. M. Gültekin (Ed.), *Cumhuriyet dönemi ilkokul programları* içinde (s. 200-265, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yazıcı, K. & Erdilmen, S. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde hukuk. R. Turan & K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 197- 216, 5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yüreğilli Göksu, D. (2023). İçerik ve içerik düzenleme yaklaşımları. H. Ünsal (Ed.), *Eğitimde program geliştirme* içinde (s. 217-235, 1.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Zabun, E. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarında içerik. Ö. Bektaş & R. Turan (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları içinde* (s. 115-161, 1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Zarillo, J. J. (2016). *Sosyal bilgiler öğretimi: ilkeler ve uygulamalar* (1. Baskı). (B. Tay & S. B. Demir, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık (Orijinal eserin yayım tarihi 1999, 4. Baskı).

İncelenen Programlar

Maarif Vekâleti (1930). *İlkmektepler müfredat programı*. İstanbul Devlet Matbaası.

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı. (1936). *İlkokul programı*. İstanbul: Devlet Basımevi

MEB (1948). *İlkokul programı*. İstanbul: Devlet Basımevi.

MEB (1968). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

MEB. (1990). İlkokul 4 ve 5’inci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının kabulü. *T. C Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, 53(2315), 457-520.

MEB. (1998a). İlköğretim okulu hayat bilgisi programının kabulü. *T. C Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, 61(2484), 5-120.

MEB. (1998b). İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programının kabulü. *T. C Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, 61(2487), 531-568.

MEB. (1999). İlköğretim ve orta öğretim kurumlarının öğretim programları ile ders kitaplarında yer alması gerek doğal afetler ve zararlarından korunma yolları ile ilgili konuların kabulü. *T. C Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, 62(2506), 953-964.

MEB (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4-5. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.

MEB (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

MEB (2015a). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

MEB, (2015b). *Sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflar öğretim programı*. Ankara: MEB Basımevi.

MEB (2018a). Hayat bilgisi dersi öğretim programı. (ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflar). <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018122171428547HAYAT%20BİLGİSİÖĞRETIM%20PROGRAMI.pdf> adresinden 28.05.2023 tarihinde erişilmiştir.

- MEB (2018b). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20BİLGİLER%20ÖĞRETİM%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden 15.06.2023 tarihinde erişilmiştir.
- MEB (2023a). Sosyal bilgiler öğretim programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%20C4%B0LG%20C4%B0LER%20C3%96C4%9ERET%20C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden 12.06.2023 tarihinde erişilmiştir.
- MEB (2023b). Hayat bilgisi öğretim programı. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=1263> adresinden 12.06.2023 tarihinde erişilmiştir.
- MEB (2024a). Türkiye yüzyılı maarif modeli: öğretim programları ortak metni. <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden 08.07.2024 tarihinde erişilmiştir.
- MEB (2024b). Hayat bilgisi öğretim programı (1, 2 ve 3. sınıflar): Türkiye yüzyılı maarif modeli <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden 08.07.2024 tarihinde erişilmiştir.
- MEB (2024c). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4, 5, 6 ve 7. sınıflar): Türkiye yüzyılı maarif modeli <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden 08.07.2024 tarihinde erişilmiştir.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Taner OKUMUŞ

Eğitim Durumu

Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
Sınıf Eğitimi ABD.

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Temel
Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı.

Mesleki Deneyim

Değirmenaltı Köyü İlkokulu (Bitlis)

2021-(Halen)

İletişim

E posta: okmstaner@gmail.com

Yayımlar:

Dikmenli, Y. & Okumuş, T. (2023). Sınıf öğretmenlerinin afet risk yönetimine yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 193-219.